أعلام السنة المنشورة

لاعتقاد الطائفة الناجية المنصورة

Sorulu Cevaplı

İSLÂM AKÂİDİ

أعلام السنة المنشورة لاعتقاد الطائفة الناجية المنصورة

Özgün Adı:

A'lâmu's-Sunneti'l-Menşûra
li i'tikâdi't-Tâifeti'n-Nâciyeti'l-Mensûra

Telif: Hâfız b. Ahmed el-Hakemî
Yayıncı: Guraba
Çeviri: M. Beşir Eryarsoy
Yayına Hazırlık: Guraba
Düzelti: Bican Veysel Yıldız
Mizanpaj: Ömer Deniz
Kapak: Nuans
Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık
0212 493 11 06 Topkapı/İSTANBUL
Guraba Yayınları: 27
ISBN: 978-975-8810-54-3
İkinci Baskı
M.2008/ H. 1429

Her Hakkı Saklıdır

GURABA YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Çatalçeşme Sk. Defne Han 27/9
Cağaloğlu – İstanbul
P.K. 591 SİRKECİ
Tel: (0212) 526 06 05 Faks: 522 49 98
www.guraba.com.tr
e-mail:guraba@hotmail.com

Hâfız b. Ahmed el-Hakemî

Sorulu-Cevaplı

İSLÂM AKÂİDİ

Notlar ve İnceleme

Ahmed b. Ali el-Medhalî

Çeviri

M. Beşir Eryarsoy

الغرباء
guraba

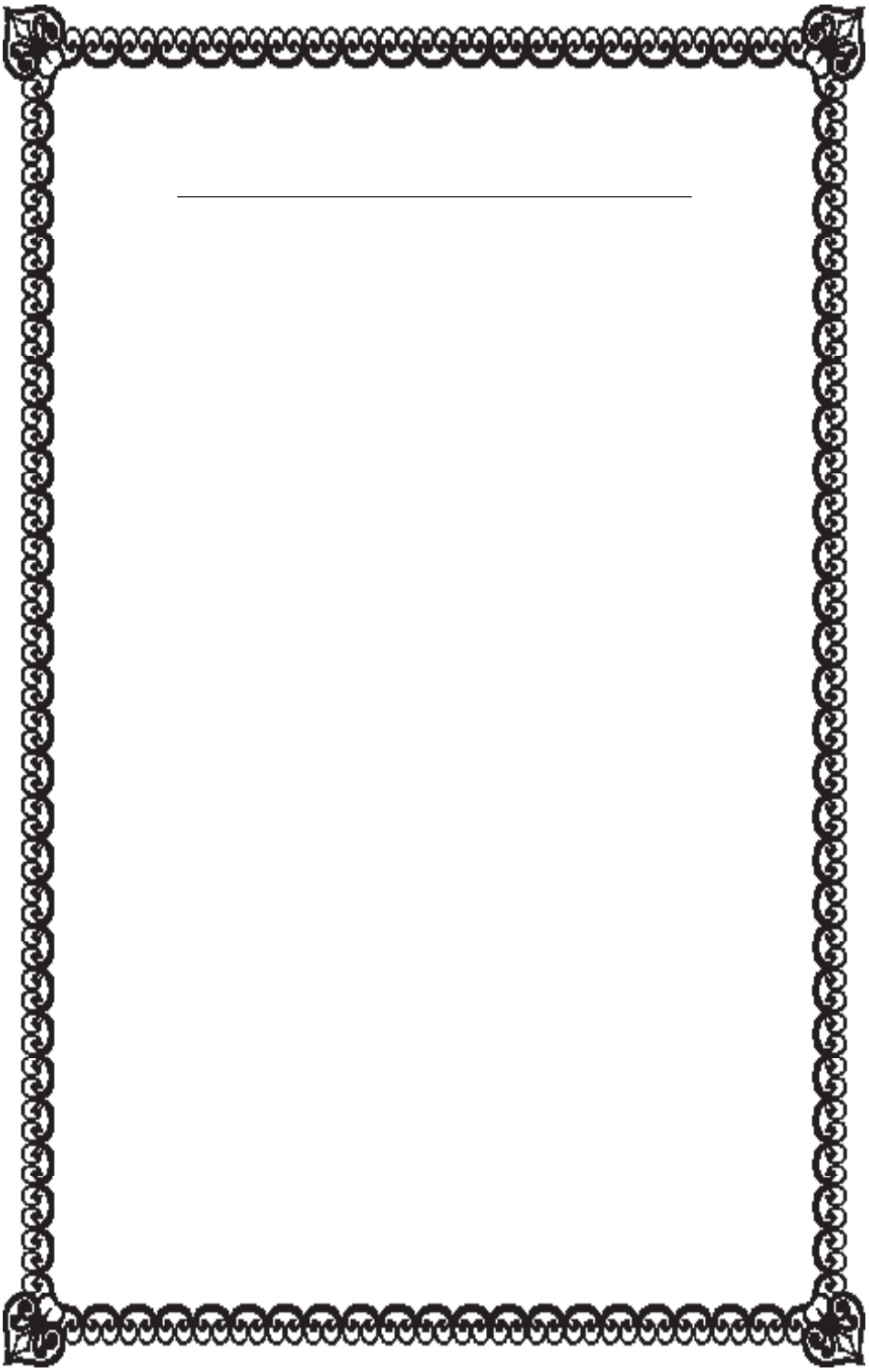

BİRKAÇ SATIRLA MÜELLİF

Büyük ilim adamı, Şeyh Hâfız b. Ahmed el-Hakemî Arap yarım adası Câzân bölgesinde yer alan es-Selam kasabasında 1342 Ramazan ayında dünyaya gelmiş, 18 Zulhicce 1377 yılında Mekke-i Mükerreme'de vefat etmiştir.

Selef-i Sâlihîn akîdesini açıklamak hususunda oldukça yetkin çalışmalara sahiptir. Bu konuda manzum ve mensur, muhtasar ve geniş pekçok eseri vardır. Bunlardan birisi de (tercümesini sunmakta olduğumuz): *A'lâmu's-Sunneti'l-Menş-ûra li i'tikâdi't-Tâifeti'n-Nâciyeti'l-Mensûra*/Kurtulaşa eren ve İlâhî yardıma mazhar olan tâifenin i'tikâdının lehine sün-net-i seniyyenin açılmış sancakları) adlı eseridir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ÖNSÖZ

"Bütün övgüler, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'ındır. Sonra da kâfir olanlar -buna rağmen- Rab'lerine (başkalarını) eşit tutarlar. O, sizi çamurdan yaratan, sonra bir ecel takdir edendir. Onun katında belirli bir ecel daha vardır. Sonra yine de siz hala şüphe edersiniz. Göklerde de, yerde de hak ilâh sadece O'dur. Gizlinizi de, açığınızı da bilir. O ne kazandığınızı da bilir." *[el-En'âm, 6/1-3]*

Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hak ilâh yoktur. O bir ve tektir. O'nun ortağı yoktur. Birdir, sameddir, doğurmamıştır ve doğmamıştır. Hiç kimse O'nun eşi ve dengi değildir.

"Onlar: 'Allah oğul edindi' dediler. O bundan münezzehtir. Tam aksine göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğer. Göklerin ve yerin yaratıcısı O'dur. Bir şeyin olmasına dâir hüküm verirse, O'na yalnızca 'ol' der, o da oluverir." *[el-Bakara, 2/116-117]*

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Seçmek onlara ait değil. Allah onların şirklerinden yüce ve münezzehtir." *[el-Kasas, 28/68]*

"O, işlediklerinden sorumlu tutulmaz. Ama onlara (yaptıkları) sorulur." *[el-Enbiya, 21/23]*

Yine şehâdet ederim ki; efendimiz Muhammed Allah'ın kulu ve rasûlüdür. Allah onu hidâyet ve hak dîn ile *"müşrikler hoş görmese de o dîni bütün dînlere üstün kılmak için"* *[et-Tevbe, 9/33]* göndermiştir. Allah ona, âile halkına, hak ile hükmeden ve onunla adâleti yerine getiren ashâbına, onlara güzel bir şekilde uyan, sünnetten hiçbir şekilde uzaklaşmayıp sapmayan tabiîne salât ve selam eylesin. Onlar, başka yollara sapmadan getirdiği hidâyet yoluna uyanlardır. Bu hidâyet yoluna sımsıkı sarılanlar, onu esas alarak dostluk ve düşmanlık edenler, onun hududunda durup onu savunanlar, onun esası üzere kendilerini savunup mücadele veren-

lerdir. Diriliş gününe kadar onların yollarını izleyecek, izlerinin takipçiliğini yapacak herkese salât ve selam olsun.

Bu; oldukça faydalı, menfaati pek büyük, yararları çok özet bir eserdir. Dînin temel kurallarını kapsamakta, rasûllerin kendisine davet ettiği, kitapların kendisi için indirildiği ve kendisinden başkasını dîn edinenlerin kurtuluşa eremeyecekleri: "Tevhîd"in ana esaslarını içermektedir. Bu eser, [rasûl *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ümmetine bıraktığı] apaydınlık yolu ve hakk yöntemi gösterip ona iletir. Bu eserde, îmân meselelerini ve hasletlerini, îmânı tümüyle ortadan kaldıran yahut kemâline aykırı olan hususları açıkladım. Kendisine dâir yeterli açıklamalar yapılmış olsun, hakîkati açığa çıksın ve yolu beyân edilmiş olsun diye her bir meseleyi, delili ile birlikte zikrettim.

Bu açıklamalarımda, sünnet ve ittiba ehli'nin mezhebini ortaya koymakla yetindim. Çeşitli hevâ ve bid'at sahiplerinin görüşlerine ise değinmedim. Çünkü bu görüşler ancak reddedilmek ve sünnetin okları ile üzerlerine saldırmak için söz konusu edilir. Üstün ve değerli imamlar, kusurlarını ortaya koymuş ve onları reddetmek ve bertaraf etmek maksadı ile bağımsız eserler kaleme almışlardır. Bununla birlikte her şey kendi zıttı ile bilinir, ona dâir kesin ve belirleyici tarifleri yapılarak, başkalarından ayırt edilir. Güneş doğunca, artık gündüzün varlığı için delil getirmeye ihtiyaç kalmaz. Hak açıkça ortaya çıkıp netlik kazandı mı, artık onun ötesinde sapıklıktan başka bir şey yoktur.

Eserimi, öğrencinin dikkatini toplaması ve uyanık kalması için soru-cevap şeklinde düzenledim. Her sorudan sonra açıklayıcı ve karışıklığı ortadan kaldıran cevabı kaydettim. Bu eserime *A'lâmu's-Sunneti'l-Menşûra li'tikâdi't-Tâifeti'n-Nâciyeti'l-Mensûra/Kurtuluşa ermiş, yardıma mazhar olmuş tâifenin i'ti-kâdına dâir sünnetin açılmış sancakları*, adını verdim.

Allah'tan bunu sırf kendi yüce vechi için yapılmış bir çalışma kılmasını, öğrettikleriyle bizleri faydalandırmasını, bize fayda verecek şeyleri öğretmesini -O'nun bir nimeti ve bir lütfu olarak- niyaz ederim. Şüphesiz ki O, her şeye gücü yetendir. Kullarına çok lütufkârdır, her şeyden haberdardır, dönüş ve sonunda varılacak yer O'nun huzurudur. O bizim mevlâmızdır. O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır.

İbadet

SORU 1: Kulların üzerine vâcib olan şeylerin ilki nedir?

CEVAP: Kulların üzerine vâcib olan şeylerin ilki; Allah tarafından ne için yaratıldıklarını, Allah'ın kendilerinden ne maksatla mîsâk/söz aldığını,[1] rasûllerini onlara ne ile gönderdiğini, kitâbları üzerlerine ne için indirdiğini, dünya ve âhiretin, cennet ile cehennemin niçin yaratıldığını, Hâkka'nın ve Vâkıa'nın [kıyâmetin] ne sebeple gerçekleşeceğini[2] terazilerin ne hakkında kurulup, amel defterlerinin (sahiplerini bulmak üzere) ne için uçuşacağını, bedbahtlığın ve bahtiyarlığın sebebinin ne olduğunu ve nûrların -ki Allah'ın kendisi için nur takdir etmediği kimselerin hiçbir nûru olmaz- neye göre paylaştırılacağını bilmeleridir.

SORU 2: Yüce Allah'ın mahlûkâtı kendisi için yarattığı bu amaç nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَٰهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ ﴾ [الدخان: ٣٨ – ٣٩]

"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında olanları oyun olsun diye yaratmadık. Biz onları ancak hak ile yarattık; fakat onların çoğu bilmezler." [ed-Duhân, 44/38, 39]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

(1) Yüce Allah'ın Ademoğullarından aldığı söz için bk. el-A'raf, 7/172; Buhârî, II, 452, Hadis no: 3334. Müslim, IV, 2160, Hadis no: 2805

(2) Hâkka için bk. el-Hakka, 69/1,2 vd.; Vâkıa için bk. el-Vâkıa, 56/1 vd.

﴿وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَٰطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ﴾ [ص: ٢٧]

"Biz göğü, yeri ve onların aralarında olanları boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır." *[Sad, 38/27];*

﴿وَخَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾﴾ [الجاثية: ٢٢]

"Allah gökleri ve yeri hak ile ve her kişiye kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara asla zulmedilmez." *[el-Câsiye, 45/22]*

Yine şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾﴾ [الذاريات: ٥٦]

"Ben cinleri ve insanları bana ibâdet etmekten başka birşey için yaratmadım." *[ez-Zariyat, 51/56]*

vb. âyetler [bu hususa açıklık getirmiştir.]

SORU 3: Abd(Kul)ın anlamı nedir?

CEVAP: Eğer abd/kul kelimesi ile müsahhar kılınmış, emre amâde edilmiş, hazırlanmış anlamına gelen *"el-muabbed"* anlamı kastediliyor ise bu manasıyla bütün yaratılmışları kapsar. Bu durumda kul/abd kelimesi, akıllı olsun olmasın, yaş kuru, hareketli hareketsiz, görünen görünmeyen, mü'min kâfir, sâlih günahkâr ve bunların dışında yüce ve süfli âlemlerdeki bütün yaratılmışları kapsayan bir manadır. Bütün bu yaratıklar Allah azze ve celle'nin rabliğine boyun eğmişlerdir. O'nun boyun eğdirmesi ile boyun eğmişler, O'nun tedbiri ile çekip çevirilmektedirler. Onların her birisinin şeklini aldığı bir çizgisi, sonunda kendisine vardığı bir sınırı vardır. Hepsi belirlenmiş bir ecele, bir vadeye doğru akıp gider, bir zerre ağırlığınca da olsa onu aşamaz.

İşte bu *"azîz (kudretiyle her şeye galip) ve alîm (her şeyi çok iyi bilen Allah)'ın takdiridir."* *[Yâsîn, 36/38]* Mutlak adâletli, hikmeti sonsuz olanın tedbir ve idaresidir.

Eğer abd/kul kelimesi ile ibâdet eden, seven ve zilletle boyun eğip, itaat eden kimseler kastedilecek olursa, bu durumda bu lafız mü'minlere hastır. Onlar, şereflendirilmiş, ikrâma mazhar olmuş, takva sahibi gerçek

Allah dostlarıdır. Onlar için [kıyâmet gününde] ne bir korku ne de bir keder söz konusu olmayacaktır.(3)

SORU 4: İbâdet nedir?

CEVAP: İbâdet: Allah'ın sevdiği ve hoşnut olduğu bütün sözleri, gizli ve açık bütün amelleri buna aykırı ve ters hususlardan uzak kalmayı ifade eden kapsamlı bir isimdir.

SORU 5: Bir amel/iş ne zaman ibâdet olur?

CEVAP: Eğer o amelde şu iki husus mükemmel olarak bulunursa o amel/iş ibâdet olur. Bunlar, mükemmel derecede muhabbet/sevgi ve mükemmel derecede tezellül/alçalmadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبّٗا لِّلَّهِۗ﴾ [البقرة: ١٦٥]

"Îmân edenlerin Allah'a olan sevgileri daha şiddetlidir." [Bakara, 2/165];

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ هُم مِّنۡ خَشۡيَةِ رَبِّهِم مُّشۡفِقُونَ ٥٧﴾ [المؤمنون: ٥٧]

"Şüphe yok ki Rablerinin korkusundan titreyenler..." [Mu'minûn, 23/57]

Yüce Allah bu iki hususu şu buyruğunda birarada zikretmiştir:

﴿إِنَّهُمۡ كَانُواْ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَيَدۡعُونَنَا رَغَبٗا وَرَهَبٗاۖ وَكَانُواْ لَنَا خَٰشِعِينَ ٩٠﴾ [الأنبياء: ٩٠]

"Şüphesiz onlar hayırlı işler yapmaya koşar, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi. Bize gönülden derin bir saygı duyarlardı." [el-Enbiyâ, 21/90]

SORU 6: Kulun rabbini sevdiğinin alâmeti nedir?

CEVAP: Bunun alâmeti Yüce Allah'ın sevdiklerini sevmesi, O'nun öfkelendiği şeylere buğz etmesidir. Yine, O'nun emirlerine uyup, yasaklarından sakınması, O'nun sevdiği dostlarını dost bilip, düşmanlarına düşman kesilmesidir. Bundan dolayı îmânın en sağlam kulpu Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir.

(3) Bu anlam Yüce Allah'ın: *"Haberiniz olsun ki Allah'ın velilerine hiçbir korku yoktur. Onlar kederlenecek de değillerdir. Onlar iman edip takvalı davrananlardır." [Yunus, 10/62,63]* buyruğundan anlaşılmaktadır.

SORU 7: Kullar Allah'ın sevdiği ve hoşnut olduğu şeyleri hangi yolla bilebilirler?

CEVAP: Onlar bunu; Yüce Allah'ın sevip hoşnut olduğu şeyleri emredici, kerih görüp istemediği şeyleri nehyedici olarak peygamberler göndermesi ve kitâblar indirmesiyle bilip öğrenirler. Böylelikle Yüce Allah'ın kesin ve tartışmasız delili onlara karşı ortaya konulmuş, sonsuz hikmeti açığa çıkmış oldu.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ ﴾ [النساء: ١٦٥]

"Müjdeleyici ve korkutucu olarak peygamberler gönderdik ki; insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı ileri sürecekleri bir delilleri kalmasın." *[Nisâ, 4/165]*

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ ﴾ [آل عمران: ٣١]

"De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah ğafûr ve rahîmdir." *[Âl-i İmrân, 3/31]*

SORU 8: İbâdetin şartları kaç tanedir?

CEVAP: Üç tanedir. Birincisi; samimi bir kararlılıktır. Bu aynı zamanda ibâdetin varlığının da şartıdır. İkincisi, halis bir niyettir. Üçüncüsü, şerîata uygunluktur ki Yüce Allah ondan başkasını dîn edinmememizi emretmiştir. [Birinci şart ibâdetin varlığının şartı,] bu son iki şart ise, ibâdetin kabulünün şartlarıdır.

SORU 9: [İbâdetin birinci şartı olan] samimi bir kararlılık ne demektir?

CEVAP: Tembelliği ve oyalanmayı bırakıp Allah'ın sözünü fiilen tasdîk etmek için olanca gayreti ortaya koymaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٣ ﴾ [الصف: ٢ – ٣]

"Ey îmân edenler yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah yanında büyük bir buğza yol açar." *[es-Saf, 61/2-3]*

SORU 10: [İbâdetin ikinci şartı olan] halis niyetin anlamı nedir?

CEVAP: Kulun bütün sözleri, görünen ve görünmeyen bütün ameller**iyle yalnızca Yüce Allah'ın yüzünü istemesidir.**(4)

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ ﴾ [البينة: ٥]

"Halbuki onlar, dîni/ibâdeti Ona halis kılan hanifler olarak Allah'a ibâdet etmekten başkası ile emrolunmadılar." *[el-Beyyine, 98/5];*

﴿ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ۝١٩ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ۝٢٠ ﴾ [الليل: ١٩ – ٢٠]

"Üstelik hiç kimsenin onun üzerinde, karşılığı verilmesi gereken bir iyiliği de yoktur. Ancak o, çok yüce Rabbi'nin yüzünü isteyerek (bunu yapmıştır)." *[el-Leyl, 92/19-20];*

﴿ إِنَّمَا نُطۡعِمُكُمۡ لِوَجۡهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمۡ جَزَآءٗ وَلَا شُكُورًا ۝٩ ﴾ [الإنسان: ٩]

"Biz size ancak Allah'ın yüzü için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür isteriz." *[el-İnsan, 76/9]*

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلۡأٓخِرَةِ نَزِدۡ لَهُۥ فِي حَرۡثِهِۦۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلدُّنۡيَا نُؤۡتِهِۦ مِنۡهَا وَمَا لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ۝٢٠ ﴾ [الشورى: ٢٠]

"Kim âhiret ekinini isterse, onun ekinini arttırırız, kim de dünya ekinini isterse, kendisine ondan bir şeyler veririz. Âhirette ise onun hiçbir payı yoktur." *[eş-Şura, 42/20]*

(4) İleride de geleceği gibi âyet ve hadislerde geçtiği gibi, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; Allah'ın keyfiyeti bizim tarafımızdan bilinmeyen, başka yüzlere benzemeyen, hakîki anlamıyla bir yüzü olduğuna îmân ve ikrar eder. "Allah'ın yüzü"nü, zât veya rızâ ile yorumlayıp nassları tahrîf etmez. Pek çok âyet ve hadiste geçen: "Allah'ın yüzünü isteme"nin anlamına gelince, bunun anlamı: Allah'ın rızasını istemektir. [Ayrınılı bilgi için bkz: "99 Hadiste İslâm'ın Temel Esasları" s. 24 /12. dipnot.]

ve daha başka âyetler [bunun delilidir.]

SORU 11: [İbâdetin üçüncü şartı olan şerîata uygunluk ilkesindeki] yüce allah'ın, ondan başkasını dîn edinmememizi emrettiği şerîat nedir?

CEVAP: Bu şerîat İbrâhîm *aleyhisselam*'ın da dîni olan hanîfliktir. (5)

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلۡإِسۡلَٰمُۗ ﴾ [آل عمران: ١٩]

"Şüphesiz Allah katında (kabul edilen) dîn İslâm'dır." [Âl-i İmrân, 3/19]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ أَفَغَيۡرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبۡغُونَ وَلَهُۥٓ أَسۡلَمَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ طَوۡعٗا وَكَرۡهٗا ﴾ [آل عمران: ٨٣]

"Onlar Allah'ın dîninden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde kim varsa hepsi ister istemez O'na teslim olmuştur." [Âl-i İmrân, 3/83]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَن يَرۡغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبۡرَٰهِـۧمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفۡسَهُۥۚ ﴾ [البقرة: ١٣٠]

"Kendini bilmezden başka kim İbrâhîm'in dîninden yüz çevirir?" [el-Bakara, 2/130];

﴿ وَمَن يَبۡتَغِ غَيۡرَ ٱلۡإِسۡلَٰمِ دِينٗا فَلَن يُقۡبَلَ مِنۡهُ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾ ﴾ [آل عمران: ٨٥]

"Kim İslâm'dan başka bir dîn ararsa ondan asla kabul olunmaz ve o, âhirette zarara uğrayanlardan olur." [Âl-i İmrân, 3/85]

Yine şöyle buyurmaktadır:

﴿ أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُۚ ﴾ [الشورى: ٢١]

"Yoksa onların Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine dînden bir şerîat yapan ortakları mı var!?" [eş-Şura, 42/21]

ve daha başka âyetler [bu hususu açıklamaktadır.]

(5) Hanîflik: Hanîf kişi, müslüman kişi demektir. Hanîf kimse, hak üzere dosdoğru yürüyen ve ona uyan kimse anlamındadır. Bir diğer tarifi de şudur: Hanîf bütün dinlerden yüz çevirip, hakka yönelen kimse demektir. Bk. *Lisanu'l-Arab, 9/57; Muhtaru's-Sıhah, s. 159; İbn Kesir, Tefsir, I, 186-187.*

İslâm Dini ve Mertebeleri

SORU 12: İslâm dîninin mertebeleri kaç tanedir?

CEVAP: İslâm dîni üç mertebedir: İslâm, îmân ve ihsân. Bu lafızların her biri tek başlarına mutlak olarak kullanıldıklarında dînin tamamını kapsarlar.

SORU 13: İslâm'ın anlamı nedir?

CEVAP: İslâm; tevhîd ile Allah'a teslim olmak, itaat ile O'na boyun eğmek ve şirkten kurtulmaktır.(6) Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَٱتَّخَذَ ٱللَّهُ إِبْرَٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ ﴾ [النساء: ١٢٥]

"İyilik yaparak (ihsân ile) kendisini Allah'a teslim eden kimseden daha güzel dîn sahibi kim olabilir?" [en-Nisâ, 4/125];

﴿ ۞ وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ ۗ ﴾ [لقمان: ٢٢]

"Kim ihsân edici olduğu halde nefsini Allah'a teslim ederse muhakkak sapasağlam olan bir kulpa tutulmuş olur." [Lukman, 31/22]

Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَلَهُۥٓ أَسْلِمُوا۟ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ ﴾ [الحج: ٣٤]

(6) Şeyhulislâm Muhammed b. Abdilvahhâb'ın *el-Usûlu's-Selâse* isimli eserinde yaptığı İslâm tanımı şöyledir: "İslâm, tevhîd ile Allah'a teslim olmak, itaat ile O'na boyun eğmek, şirkten ve şirk ehlinden uzaklaşmaktır." Bu tanımın, yukarıdaki tanıma iki üstünlüğü vardır. Birincisi şirk ile birlikte ehlinin de zikredilmesi, ikincisi "kurtulmak" kelimesi yerine "uzaklaşma" kelimesinin kullanılmasıdır. Bundan dolayı bu tanım yukarıda zikredilenden daha mükemmeldir.

"İlâhınız bir tek ilâhtır. O halde O'na teslim olun. İtaatkâr ve alçak gönüllü olanları müjdele!" *[el-Hac, 22/34]*

SORU 14: İslâm lafzının mutlak olarak kullanılması halinde dînin tamamını kapsadığının delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلۡإِسۡلَٰمُۗ ﴾ [آل عمران: ١٩]

"Şüphesiz Allah nezdinde (kabul edilen) dîn İslâm'dır." *[Âl-i İmrân, 3/19]*

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ غَرِيبًا كَمَا بَدَأَ».

"İslâm garîb başladı. Başladığı gibi tekrar garîb olacaktır." (7)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَفْضَلُ الْإِسْلَامِ إِيمَانٌ بِاللَّهِ».

"İslâm'ın en fazîletli olanı Allah'a îmândır."(8) Bunların dışında pek çok delil buna delâlet etmektedir.

(7) Müslim, I, 90; Tirmizî, V, 18; Müsned, I, 398, IV, 73-74; Dârimî, II, 220; İbn Mâce, II, 1319-1320

(8) Müsned, IV, 114; Buhârî, I, 12; Müslim, I, 62; Tirmizî, IV, 185; Nesâî, VIII, 93.

İslâm'ın Rukünleri

SORU 15: Ayrıntılı olarak açıklanacağı zaman İslâm'ın beş rukün ile tanımlanacağının delili nedir?

CEVAP: Bunun delili, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Cibril'in dîn hakkında soru sorması hadîsinde geçen buyruğudur:

«الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا».

"İslâm; Allah'tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet getirmen, namazı ikâme etmen, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve yoluna güç yetirebildiğin takdirde beyt'i haccetmendir." (9)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğu da bunun delilidir:

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ».

"İslâm beş temel üzerinde bina edilmiştir."(10) Böyle buyurduktan sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yukarıdaki beş hususu söz konusu etmiş, ancak bu hadîsinde haccı, ramazan orucundan önce zikretmiştir. Her iki hadîs de Buhârî ve Müslim'de yer almaktadır.

SORU 16: İki şehâdet kelimesinin [birincisi: *eşhedu en la ilâhe ilallah*, ikincisi: *eşhedu enne muhammeden abduhu ve rasûluhu*] dîndeki yeri nedir?

---

(9) Hadis Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Buhârî, I, 18; Müslim, I, 28,29 ile 30,31; Tirmizî, V, 6; Nesâî, VIII, 97,98 ve 101,103

(10) Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Buhârî, I, 8; Müslim, I, 34; Tirmizî, V,5

CEVAP: Kul, dîne ancak bu ikisi ile girebilir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾ [النور: ٦٢]

"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Rasûlüne îmân ettiler..." [en-Nur, 24/62, el-Hucurat, 49/15]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

"Ben insanlarla Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna şehâdet edinceye... kadar savaşmakla emrolundum"(11) bu ve bunun dışında daha pekçok hadîs bunun delilidir.

SORU 17: Lâ ilâhe illallah'a/allah'tan başka hak ilâh olmadığına şehâdetinin delili nedir?

CEVAP: Delili Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾﴾ [آل عمران: ١٨]

"Allah kendisinden başka hak ilâh olmadığına, adâleti ayakta tutarak şahitlik etti. Melekler de, ilim adamları da (buna şahitlik ve îmân ettiler). O'ndan başka hak ilâh yoktur. O mutlak galibtir, hikmeti sonsuz olandır." (Âl-i İmrân, 3/18);

﴿فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ﴾ [محمد: ١٩]

"Onun için bil ki: 'Allah'tan başka hak ilâh yoktur.'" [Muhammed, 47/19];

﴿وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ﴾ [آل عمران: ٦٢]

"Allah'tan başka hak ilâh yoktur." [Âl-i İmrân, 3/62];

﴿مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍ﴾ [المؤمنون: ٩١]

"Allah hiçbir evlad edinmedi. Onunla birlikte herhangi bir hak ilâh da yoktur." [el-Mu'minun, 23/91]

ve devamındaki âyetler ile Yüce Allah'ın şu buyrukları bunun delilidir:

(11) Buhârî, I, 11; Müslim, I, 39; Ebû Dâvûd, III, 44; Nesâî, VIII, 109; İbn Mâce, II, 1295; Müsned, IV, 8

﴿قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُۥٓ ءَالِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَّٱبْتَغَوْا۟ إِلَىٰ ذِى ٱلْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾﴾ [الإسراء: ٤٢]

"De ki: 'Onların dedikleri gibi onunla beraber başka ilahlar olsaydı, elbette o zaman Arş'ın sahibine bir yol ararlardı.'" *[el-İsra, 17/42]*

ve devamındaki âyetler ile daha başka birçok buyruk (bunun delilidir.)

SORU 18: Lâ ilâhe illallah'a/Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, şehâdetin anlamı nedir?

CEVAP: Yüce Allah'tan başka hiç kimsenin ve hiçbir şeyin ibâdeti hak etmediğini, buna karşılık ibâdette hiçbir ortağı olmaksızın bir ve tek olarak yalnızca Allah'ın ibâdeti hakettiğini ifade etmektir. Hükümranlıkta ve egemenlikte hiç bir ortağı olmadığı gibi ibâdette de O'nun ortağı yoktur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾﴾ [الحج: ٦٢]

"Bu (böyledir). Çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O'ndan başka yalvarıp durdukları ise bâtıldır. Şüphesiz ki Allah [zâtıyla ve sıfatları ile] çok yüksek, çok büyüktür." *[el-Hac, 22/62]*

SORU 19: Lâ ilâhe illallah'a/Allah'tan başka hak ilâh bulunmadığına şehâdetin şartları -ki bu şartlar birarada bulunmadıkça söyleyene bu şehâdetin faydası olmaz- nelerdir?

CEVAP: Lâ ilâhe illallah'a şehâdet etmenin yedi şartı vardır:

1. İlim: Red ve kabul açısından onun anlamını bilmek,

2. Yakîn: Ona kalbten kesinlikle inanmak,

3. İnkiyâd: Ona zâhiren ve bâtınen boyun eğip bağlılık göstermek,

4. Kabul: Onu, gereklerinden ve gerektirdiklerinden hiçbir şeyi reddetmeksizin kabul etmek,

5. İhlâs: Onda ihlaslı olmak,

6. Sıdk: Onu sadece dil ile değil, kalbin özünden tasdîk etmek,

7. Muhabbet: Onu ve ehlini sevmek ve onu esas alarak dostluk ve düşmanlık etmek.

SORU 20: İlmin/Anlamını bilmenin şart olduğunun Kitâb ve Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: [Kur'ân'dan delili] Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾﴾ [الزخرف: ٨٦]

"Bilerek" yani dilleri ile söylediklerinin anlamını kalpleriyle bilerek *"hakka"* yani, lâ ilâhe illallah'a *"şehâdet edenler müstesnâ."* *[ez-Zuhruf, 43/86]*

[Sünnet'ten delili de] Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ».

"Her kim Allah'tan başka hak ilâh olmadığını bilerek ölürse cennete girer."(12)

SORU 21: Yakînin/kesin inanmanın şart olduğunun Kitâb ve Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: [Kur'ân'dan delili] Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا۟ ... أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿١٥﴾﴾ [الحجرات: ١٥]

"Mü'minler ancak Allah'a ve Rasûlüne îmân eden ve sonra da şüpheye düşmeyen... kimselerdir. İşte onlar sâdık olanların ta kendileridir." *[el-Hucurat, 49/15]*

[Sünnet'ten delili de] Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ لَا يَلْقَى اللَّهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍّ فِيهِمَا إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ».

"Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hak ilâh yoktur ve muhakkak ben Allah'ın Rasûlüyüm. Bunlar hakkında herhangi bir şüphe duymaksızın

(12) Müslim, I, 41; İbn Huzeyme, et-Tevhid, II, 817

Allah'a kavuşan her bir kul mutlaka cennete girer."(13)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Hureyre'ye şöyle demiştir:

«مَنْ لَقِيتَ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ فَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ».

"Bu duvarın arkasında kalbinden kesin bir yakîn ile Allah'tan başka hak ilâh olmadığına şehâdet eden her kiminle karşılaşırsan onu cennet ile müjdele!"(14) Her iki hadîs de Sahîh[-i Müslim]'dedir.

SORU 22: İnkıyâd'ın/boyun eğmenin şart olduğunun Kitâb ve Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: [Kur'ân'dan delili] Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿وَمَن يُسۡلِمۡ وَجۡهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰۗ﴾ [لقمان: ٢٢]

"Kim ihsân edici olduğu halde yüzünü Allah'a teslim ederse muhakkak sapasağlam olan kulpa tutunmuş olur." [Lukman, 31/22]

[Sünnet'ten delili de] Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُم حَتَّى يَكُونُ هَوَاهُ تبعا لِمَا جِئْتَ بِهِ».

"Sizden hiçbir kimse hevâsı benim getirdiklerime tâbi olmadıkça îmân etmiş olamaz."(15)

SORU 23: Kabul'ün şart olduğuna dâir Kitâb ve Sünnet'ten delil nedir?

CEVAP: Yüce Allah onu kabul etmeyen kimseler hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ٱحۡشُرُواْ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ وَأَزۡوَٰجَهُمۡ وَمَا كَانُواْ يَعۡبُدُونَ ٢٢﴾ ... ... ﴿إِنَّهُمۡ كَانُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَهُمۡ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ يَسۡتَكۡبِرُونَ ٣٥ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓاْ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٖ مَّجۡنُونِۭ ٣٦﴾ [الصافات: ٢٢ – ٣٦]

"Toplayın (şirk ile kendilerine) zulmedenleri ve onlara eş olanları. Allah'tan başka taptıklarını da. Onlara cehennemin yolunu gösterin... Çünkü onlara: 'Allah'tan başka hak ilâh yoktur' de-

(13) Müslim, I, 41-42; Müsned, III, 11

(14) Müslim, I, 44-45

(15) İbn Hacer, Fethu'l-Bari, XIII, 289. Geniş bilgi için bk. İbn Receb, Camiu'l-Ulumi ve'l-Hikem, s. 338; İbn Ebi Asım, es-Sünne, I, 12-13; İbn Dakiki'l'Îd, el-Erbain Şerhi, s. 104.

nildiğinde büyüklük taslarlar ve derlerdi ki: 'Deli bir şair yüzünden biz hiç ilâhlarımızı terk edermiyiz?'" [es-Sâffât, 37/22-36]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنْ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ قَبِلَتْ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتْ الْكَلَأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتْ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةً أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلَّمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ».

"Allah'ın benim ile gönderdiği hidâyet ve ilim bir araziye isâbet eden bol yağmur gibidir. Bu arazinin bir kısmı temiz olduğundan suyu kabul etmiş ve pekçok bitki ve ot yeşertmiştir. Bir bölümünün ise zemini sert ve bitkisizdir. Suyu başka tarafa bırakmayarak tutmuş, o su ile Allah insanların istifade etmesini sağlamıştır. İnsanlar da o sudan içtiler (davarlarını) suladılar ve ekin ektiler. Bu yağmur bu yerin bir başka tarafına da isâbet etmiş ancak orası dümdüz bir kaya gibi olduğundan suyu da tutmamış, ot da bitirmemiştir. İşte Allah'ın dîni hususunda iyice bilgi sahibi olup, Allah'ın, benimle gönderdikleri ile kendisini faydalandırdığı, öğrenen ve öğreten kimsenin misâli ile buna hiç aldırış etmeyen ve benimle gönderilmiş olan Allah'ın hidâyetini kabul etmeyenin misâli buna benzer."(16)

SORU 24: İhlasın şart olduğunun Kitâb ve Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ أَلَا لِلَّهِ ٱلدِّينُ ٱلۡخَالِصُۚ ﴾[الزمر: ٣]

"Uyanık olun, halis dîn yalnız Allah'ındır." [ez-Zümer, 39/3]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَٱعۡبُدِ ٱللَّهَ مُخۡلِصٗا لَّهُ ٱلدِّينَ ٢﴾ [الزمر: ٢]

"O halde dîni O'na halis kılarak yalnız Allah'a ibâdet et!" [ez-Zümer, 39/2]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

(16) Buhârî, I, 28; Müslim, VII, 63

«أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ».

"Benim şefaatimle insanlar arasında en mutlu olacak kişi kalbinden ihlas ile "la ilahe illallah" diyen kişidir."(17)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ».

"Şüphesiz Yüce Allah, la ilahe illallah diyen ve bununla Allah'ın yüzünü isteyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır."(18)

SORU 25: Sıdkın şart olduğuna dâir Kitâb ve Sünnet'ten delil nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿الٓمٓ ۝١ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝٢ وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ۝٣﴾ [العنكبوت: ١ – ٣]

"Elif. Lâm. Mîm. İnsanlar (yalnızca): 'Îmân ettik' demeleri ile bırakılıverileceklerini ve imtihan edilmeyeceklerini mi sandılar? Andolsun onlardan önce geçenleri biz imtihan etmişizdir. Allah elbette doğru olanları ve yalancı olanları açığa çıkartacaktır." [el-Ankebût, 29/1-3]

ve buna benzer diğer âyetler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ».

"Kalbinden doğruluk ve samimiyet ile Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet eden hiç kimse yoktur ki Allah onu cehennem ateşine haram kılmasın."(19)

İslâm'ın önemli şer'î hükümlerini kendisine öğrettiği bedevî arab da: Allah'a yemin ederim ne bunlardan fazlasını yaparım, ne de bunlardan eksik deyince, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

(17) Buhârî, I, 33, VII, 204; Müsned, II, 373
(18) Buhârî, I, 109-110; Müsned, IV, 44.
(19) Buhârî, I, 41; Müslim, I, 45

«أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ».

"Eğer doğruluğunu ve sadakatini ortaya koyarsa kurtulur." buyurmuştur.(20)

SORU 26: Muhabbetin şart olduğunun Kitâb ve Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَن يَرۡتَدَّ مِنكُمۡ عَن دِينِهِۦ فَسَوۡفَ يَأۡتِي ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ يُحِبُّهُمۡ وَيُحِبُّونَهُۥٓ ﴾ [المائدة: ٥٤]

"Ey îmân edenler, içinizden kim dîninden dönerse [bilsin ki] Allah, [onları giderir ve yerlerine] mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve şiddetli, kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği bir topluluk getirir." [el-Maide, 5/54]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: اَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ».

"Şu üç özellik her kimde bulunursa onlar sayesinde îmânın lezzetini alır: Allah ve Rasûlünü onların dışındaki her şeyden daha çok sevmesi, sevdiği kişiyi ancak Allah için sevmesi ve küfre -Allah kendisini ondan kurtarmışken- tekrar dönmeyi ateşe atılmayı istemediği, ondan nefret ettiği kadar istemeyip nefret etmesi."(21)

SORU 27: Lâ ilâhe illallah uğruna dostluk ve düşmanlığın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ ...

... إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾ [المائدة: ٥١ – ٥٥]

"Ey îmân edenler, yahudileri ve hristiyanları da veliler edinmeyin. Onlar ancak birbirlerinin dostlarıdır. İçinizden kim onları

(20) Buhârî, I, 17; Müslim, I, 31-32; Nesâî, I, 226,229 ve VIII, 118-119; Müsned, I, 250-264

(21) Buhârî, I, 9-10; Müslim, I, 48

veli edinirse, muhakkak o da onlardandır... ...Sizin (asıl) veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namazı kılan, boyun eğmiş bir halde zekâtını veren mü'minlerdir." *[el-Maide, 5/51-55]* ve diğer âyetler...

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُوٓاْ ءَابَآءَكُمۡ وَإِخۡوَٰنَكُمۡ أَوۡلِيَآءَ إِنِ ٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡكُفۡرَ عَلَى ٱلۡإِيمَٰنِۚ ﴾ [التوبة: ٢٣-٢٤]

"Ey îmân edenler, eğer küfrü îmâna tercih ediyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi velî edinmeyin." *[et-Tevbe, 9/23]* âyeti ile 24. âyet.

Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

﴿لَّا تَجِدُ قَوۡمٗا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ يُوَآدُّونَ مَنۡ حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ... ﴾ [المجادلة: ٢٢]

"Allah'a ve âhiret gününe îmân eden hiçbir kavmin Allah ve Rasûlü ile sınır mücadelesi yapanlara sevgi beslediklerini göremezsin." *[el-Mücadele, 58/22];*

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمۡ أَوۡلِيَآءَ ﴾ [الممتحنة: ١]

"Ey îmân edenler, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları, velîler edinmeyin..." *[el-Mümtehine, 60/1]*

buyruğundan itibaren sûrenin sonuna kadar ve bunun dışında daha başka birçok âyet-i kerîme [bunun delilidir.]

SORU 28: Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Allah'ın rasûlü olduğuna dâir şehâdetin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

﴿لَقَدۡ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذۡ بَعَثَ فِيهِمۡ رَسُولٗا مِّنۡ أَنفُسِهِمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ ﴾ [آل عمران: ١٦٤]

"Andolsun ki Allah mü'minlere aralarında onlara âyetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitâb ve hikmeti öğreten kendilerinden bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur." *[Âl-i İmrân, 3/164];*

﴿لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾﴾ [التوبة: ١٢٨]

"Andolsun ki içinizden size öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir. Size çok düşkündür. Mü'minlere oldukça şefkatli ve merhametlidir." *[et-Tevbe, 9/128];*

﴿وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ﴾ [المنافقون: ١]

"Allah da biliyor ki sen hiç şüphesiz O'nun rasûlüsün." *[el-Münafikun, 63/1]* ve daha başka âyetler.

SORU 29: Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdetin anlamı nedir?

CEVAP: Muhammed'in Allah'ın kulu ve bütün insanlara ve cinlere gönderdiği rasûlü olduğuna dâir dilin söylediği sözü, kalbin derinliklerinden kesin bir şekilde tasdîk etmek demektir:

﴿شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا إِلَى ٱللَّهِ بِإِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤٦﴾﴾ [الأحزاب: ٤٥ – ٤٦]

"Ey peygamber, şüphe yok ki biz seni bir şahid, bir müjdeleyici, bir uyarıcı olarak, Allah'a O'nun izni ile çağıran ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik." *[el-Ahzab, 33/45-46]*

Bu tasdîkin bir sonucu olarak, geçmişe ve geleceğe dâir verdiği bütün haberlerde, helal ve haram kıldığı bütün hususlarda onu tasdîk etmek, verdiği emirleri itaatle yerine getirmek, yasakladıklarından uzak durmak, şerîatine uymak, sünnetine bağlanmak, gizlide ve açıkta bunlara bağlı kalmak, verdiği hükümleri rıza ve teslimiyet ile kabul etmek, ona itaatin Allah'a itaat olduğunu, ona isyan etmenin Allah'a isyan olduğunu bilmek gerekir. Çünkü Allah'ın risâletini Allah'tan bize tebliğ eden odur. Yüce Allah dîni tamamlamadan, apaçık tebliğini ulaştırmadan, onun ruhunu almadı. O ümmetini gecesi de gündüzü gibi apaydınlık olan bir yolun üzerinde bırakıp gitti. Bundan sonra o yoldan helak olandan başkası sapmaz.

Bu husus hakkında ileride (peygamberlere îmân bahsinde) gelecek daha başka bir takım meseleler de vardır.

SORU 30: Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Allah'ın rasûlü olduğuna dâir şehâdetin şartları nelerdir ve buna şehâdet etmeksizin birinci şehâdet kabul edilir mi?

CEVAP: Daha önce kulun bu iki şehâdeti getirmedikçe dîne girmesinin imkânsız olduğunu ve bu iki şehâdetin birbirinden ayrılmaz olduğunu belirtmiş idik. Buna göre birinci şehâdette aranan şartlar ikincisinde de aynen aranır.

SORU 31: Namaz ve zekâtın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ﴾ [التوبة: ٥]

"Eğer [şirkten] tevbe edip, namaz kılar ve zekât verirlerse yollarını serbest bırakın." *[et-Tevbe, 9/5];*

﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِۗ﴾ [التوبة: ١١]

"Eğer [şirkten] tevbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse artık dînde kardeşlerinizdirler." *[et-Tevbe, 9/11]*

Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ ۝٥﴾ [البينة: ٥]

"Halbuki onlar dîni/ibâdeti O'na halis kılan hanîfler olarak yalnız Allah'a ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadılar." *[el-Beyyine, 98/5]* ve daha başka âyetler.

SORU 32: Orucun delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ﴾ [البقرة: ١٨٣]

"Ey îmân edenler, oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de farz kılındı." *[el-Bakara, 2/183]*

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡيَصُمۡهُۖ﴾ [البقرة: ١٨٥]

"Sizden her kim bu aya erişirse orucunu tutsun." *[el-Bakara, 2/185]*

ve devamındaki âyetler.

Dîne dâir sorular soran bedevî ile ilgili hadîste de şöyle denilmektedir. Adam (bedevî) şöyle dedi: Yüce Allah'ın oruç olarak bana neyi farz kıldığını haber ver. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«شَهْرُ رَمَضَانَ إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا».

"(Farz kılınan) Ramazan ayı(nı oruçla geçirmendir). Nafile oruç tutmak istemen müstesnâ."[22]

SORU 33: Haccın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَتِمُّواْ ٱلۡحَجَّ وَٱلۡعُمۡرَةَ لِلَّهِۚ﴾ [البقرة: ١٩٦]

"Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın." *[el-Bakara, 2/196];*

﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلۡبَيۡتِ مَنِ ٱسۡتَطَاعَ إِلَيۡهِ سَبِيلٗاۚ﴾ [آل عمران: ٩٧]

"Ona bir yol bulabilenlerin o evi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır." *[Âl-i İmrân, 3/97]*

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى كَتَبَ عَلَيْكُمْ الْحَجَّ».

"Şüphesiz Yüce Allah üzerinize haccetmeyi farz olarak yazdı." [23]

Bu hadîs Buhârî ile Müslim'dedir. Yine aynı konu ile ilgili daha önce Cibril hadîsi geçmişti. Ayrıca:

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ».

«İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir.» hadîsi ve bunun dışındaki pekçok hadîs bunun delilidir.

SORU 34: İslâm'ın rukünlerinden birisini inkâr eden yahut farz olduğunu ikrar ettiği halde onları büyüklenerek karşılayanın hükmü nedir?

(22) Buhârî, 1891; Müslim, 11

(23) Müslim, IV, 102; Nesâî, V, 110, 111; Müsned, II, 508

CEVAP: Diğer yalancılar ve müstekbirler gibi kâfir olduğundan ötürü öldürülür. İblis ve Firavun örneğinde olduğu gibi

SORU 35: Bunları kabul etmekle birlikte bir çeşit tembellik yahut te'vil dolayısıyla terk eden kimselerin hükmü nedir?

CEVAP: Namazı bu şekilde vaktinden sonrasına bırakan kimseden tevbe etmesi istenir. Tevbe ederse mesele yok. Aksi takdirde bir had cezası olarak öldürülür. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ﴾ [التوبة: ٥]

"Eğer (şirkten) tevbe edip, namaz kılar ve zekât verirlerse yollarını serbest bırakın." [et-Tevbe, 9/5]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

«أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى...».

"Ben insanlarla... kadar savaşmakla emrolundum."(24) hadîsi ve başka hadîsler bunu gerektirmektedir.

Zekâta gelince; zekâtı vermeyen, güç ve kuvveti bulunmayan kimselerden olursa, yönetici o kişiden zekâtı zorla alır. Malından bir miktar fazlalık almak sûretiyle de onu cezalandırır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«وَمَنْ مَنَعَهَا فَإِنَّا آخِذُوهَا وَشَطْرَ مَالِهِ مَعَهَا».

"Kim onu (zekâtı) vermeyecek olursa, biz ondan o zekâtı ve onunla birlikte malının bir kısmını alırız."(25)

Eğer zekât vermeyen kimseler bir topluluk olup, güç ve kuvvet sahibi kimseler ise yöneticinin zekâtı ödeyinceye kadar onlarla savaşması vaciptir. Daha önce kaydettiğimiz âyetler, hadîsler ve daha başka deliller bunu gerektirdiği gibi, Ebubekir *radıyallahu anh* ile Ashab-ı Kiram'ın uygulamaları da bunu gerektirmektedir.

Oruca gelince, bu hususta herhangi bir delil vârid olmuş değildir; fakat böyle bir kimseyi yönetici yahut onun vekili, o kişi ve benzerleri için bu işten vazgeçirmek özelliğine sahip bir yolla cezalandırır.

(24) Buhârî, I, 11; Müslim, I, 39
(25) Nesâî, V, 15-17; Ebû Dâvûd, V,4

Hacca gelince, ömrün tamamı haccın yapılabileceği bir vakittir. Ancak ölümle bu farzın yerine getirilme imkânı ortadan kalkar. Bununla birlikte bu hususta acele etmek gerekir. Çünkü bu hususta savsaklamaktan ötürü uhrevî tehdit ifade eden buyruklar vârid olmuş, ancak dünyada bunun için özel bir ceza belirleyen bir buyruk vârid olmamıştır.

İman

SORU 36: Îmân nedir?

CEVAP: Îmân söz ve ameldir. Hem kalbin, hem de dilin sözü; kalbin, dilin ve azaların amelidir. İtaat ile artar, günahlar ile eksilir. Îmân ehli îmânları hususunda farklı ve biri diğerine üstündür.

SORU 37: Îmânın hem söz, hem amel oluşuna delil nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ حَبَّبَ إِلَيۡكُمُ ٱلۡإِيمَٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِي قُلُوبِكُمۡ﴾ [الحجرات: ٧]

"Fakat Allah size îmânı sevdirdi, onu kalblerinizde süsledi." *[el-Hucurat, 49/7]*

Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır.

﴿فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾ [الأعراف: ١٥٨]

"O halde Allah'a ve Rasûlüne îmân edin." *[el-Araf, 7/158]*

Bu da, kulun dîne ancak kendileri ile girebildiği iki şehâdetin anlamıdır. Böyle bir şehâdet i'tikâd itibariyle kalbin ameli, onu söylemek itibariyle dilin amelidir. Bunlar birbirleriyle uyum arzetmedikçe faydası olmaz. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır.

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمۡۚ﴾ [البقرة: ١٤٣]

"Allah îmânınızı boşa çıkaracak değildir." *[el-Bakara, 2/143]*

Bu âyetteki "îmânınız" buyruğundan maksat kıblenin değiştirilmesinden önce Beytu'l-Makdis'e doğru kılanın namazlardır. Burada Yüce Allah namazın tamamına "îmân" adını vermektedir. Namaz da hem kalbin,

hem dilin, hem de azaların amellerini birarada içerir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cihâdı, kadir gecesinde namaz kılmayı,[26] ramazan orucunu tutup, ramazan gecelerinde namaz kılmayı, ganimetin beşte birini ödemeyi[27] ve diğer başka amelleri îmândan saymıştır. Yine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Amellerin hangisi daha faziletlidir, diye sorulmuş, o da şöyle buyurmuştur:

«إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ».

"Allah'a ve Rasûlüne îmândır."[28]

SORU 38: Îmânın artıp eksildiğinin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

﴿لِيَزْدَادُوٓاْ إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ﴾ [الفتح: ٤]

"Îmânları ile birlikte îmânları artsın diye" *[el-Feth, 48/4];*

﴿وَزِدْنَٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾﴾ [الكهف: ١٣]

"Biz de hidâyetlerini arttırmıştık." *[el-Kehf, 18/13];*

﴿وَيَزِيدُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْاْ هُدًى﴾ [مريم: ٧٦]

"Allah hidâyete erenlerin hidâyetini arttırır." *[Meryem, 19/76];*

﴿وَٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْاْ زَادَهُمْ هُدًى﴾ [محمد: ١٧]

"Hidâyeti bulanların ise hidâyetlerini arttırmıştır." *[Muhammed, 47/17];*

﴿وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِيمَٰنًا﴾ [المدثر: ٣١]

"Îmân edenlerin de îmânı artsın." *[el-Müddessir, 74/31];*

﴿فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا﴾ [التوبة: ١٢٤]

"Îmân etmiş olanlara gelince, daima onların îmânını arttırmıştır." *[et-Tevbe, 9/124];*

﴿فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَٰنًا﴾ [آل عمران: ١٧٣]

"Bu onların (mü'minlerin) îmânlarını arttırdı." *[Âl-i İmrân, 3/173];*

---

(26) Kadir gecesinde namaz kılmak ile ilgili hadisi Buhârî, I, 14'de rivayet etmiştir.

(27) Ganimetlerin beşte birini vermeye dair hadis için: Buhârî, I, 19; Müslim I, 35; Nesâî, VIII, 120; Ebû Dâvûd, III, 330

(28) Buhârî, I, 12; Müslim, I, 62

﴿ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾ ﴾[الأحزاب: ٢٢]

"Bu onların ancak îmânlarını ve teslimiyetlerini arttırdı." *[el-Ahzab, 33/22]* ve daha başka âyetler [bunun delilidir.]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«لَوْ أَنَّكُمْ تَكُونُونَ عَلَى كُلِّ حَالٍ عَلَى الْحَالِ الَّتِي أَنْتُمْ عَلَيْهَا عِنْدِي لَصَافَحَتْكُمْ الْـمَلَائِكَةُ».

"Eğer sizler her halinizde benim yanımda bulunduğunuz hal üzere olursanız, hiç şüphesiz melekler sizlerle tokalaşırdı."(29)

SORU 39: Îmân ehlinin îmânları bakımından aralarında fark olduğuna dâir delil nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ﴿١٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ ... وَأَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ ﴾ [الواقعة: ١٠ – ٢٧]

"es-Sabikun'a gelince onlar önde gidenlerdir. İşte onlar yakınlaştırılmış olanlardır." (buyruğundan itibaren) *"Ashabu'l-Yemin ne şerefli ashabu'l-yemindir!"* *[el-Vâkıa, 56/10-27]* buyruğuna kadar.

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩١﴾ ﴾[الواقعة: ٨٨ – ٩١]

"Eğer o ölen yakınlaştırılmışlardan ise, artık rahatlık, güzel kokular ve naîm cennetleri vardır ona. Eğer o Ashabu'l-Yemînden ise 'Ashabu'l-Yemîn'den sana selam olsun' denir ona." *[el-Vâkıa, 56/88-91];*

﴿ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِٱلْخَيْرَٰتِ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ﴾ [فاطر: ٣٢]

"Onlardan kimisi nefsine zulmedicidir, kimisi itidal üzeredir, kimisi de Allah'ın izni ile hayırlarla öne geçmiştir." *[Fâtır, 35/32]*

Şefaat hadîsinde (Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmaktadır:

(29) Bu anlamdaki hadisler için bk. Müslim, VIII, 94-95; Müsned, II, 304-305; Tirmizî, IV, 666; İbn Mâce, II, 1416

«إِنَّ اللَّهَ يَخْرُجُ مِنْ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ وَزْنُ دِينَارٍ مِنْ إِيمَانٍ، ثُمَّ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ نِصْفُ دِينَارٍ مِنْ إِيمَانٍ».

"Allah cehennem ateşinden kalbinde îmândan bir dinar ağırlığı kadar bulunan kişiyi çıkartır. Sonra kalbinde îmândan yarım dinar ağırlığı kadar olan kimseleri çıkartır."(30) Bir rivâyette de şöyle buyurmaktadır:

«يَخْرُجُ مِنْ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنْ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً ثُمَّ يَخْرُجُ مِنْ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنْ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ بُرَّةً ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنْ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً».

"La ilahe illallah deyip, kalbinde hayırdan bir arpa ağırlığı kadar bir şey olan kimse cehennem ateşinden çıkar. Sonra la ilahe illallah deyip, kalbinde hayırdan bir buğday tanesi ağırlığı kadar olan kimse ateşten çıkar. Sonra la ilahe illallah deyip, kalbinde hayırdan bir zerre ağırlığı kadar bulunan kimse ateşten çıkar."(31)

SORU 40: Mutlak olarak kullanıldığı takdirde îmân lafzının dînin tamamını kapsadığının delili nedir?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdulkays Hey'eti ile ilgili hadîsinde şöyle buyurmuştur:

«أَمَرَهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحْدَهُ قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامُ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ وَصِيَامُ رَمَضَانَ وَأَنْ تُعْطُوا مِنْ الْمَغْنَمِ الْخُمُسَ».

"Onlara bir ve tek olarak Allah'a îmân etmelerini emretti ve buyurdu ki: Bir ve tek olarak Allah'a îmânın ne olduğunu biliyor musunuz?" Onlar: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. Şöyle buyurdu: "Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı ikâme etmek, zekâtı vermek, ramazan orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini vermenizdir."(32)

(30) Buhârî, I, 16; Müslim, I, 125; Tirmizî, IV, 711; Nesâî, VIII, 112-113

(31) Buhârî, I, 16; Müslim, I, 125; Tirmizî, IV, 711; Nesâî, VIII, 112-113

(32) Bu hadis daha önce imanın söz ve amel oluşuna delil ile ilgili cevabta geçmiş ve kaynakları orada gösterilmiştir.

SORU 41: Ayrıntılı olarak açıklanacağı zaman îmânın, altı rukün ile tanımlanacağına dâir delil nedir?

CEVAP: Cebrail *aleyhisselam*: Bana îmândan haber ver, deyince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in verdiği şu cevabtır:

«أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ».

"(Îmân) Allah'a, meleklerine, kitâblarına, rasûllerine, âhiret gününe îmân etmendir ve ayrıca hayrıyla ve şerriyle kadere de îmân etmendir."

SORU 42: Bunun Kitâb'tan topluca delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

﴿ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ ﴾ [البقرة: ١٧٧]

"Yüzlerinizi doğu ve batıya döndürmeniz birr/iyilik değildir. Fakat asıl birr/iyilik Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitâblara ve peygamberlere îmân edenin..." *[el-Bakara, 2/177]*

Yüce Allah ayrıca şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ ﴾ [القمر: ٤٩]

"Çünkü biz her şeyi bir kader (ve takdir) ile yarattık." *[el-Kamer, 54/49]*

Yüce Allah'ın izniyle biraz sonra bunların her birisinin delilini de ayrıca söz konusu edeceğiz.

Allah'a İman

SORU 43: Yüce Allah'a îmân etmenin anlamı nedir?

CEVAP: Allah'a îmân: Kalbin derinliklerinden Yüce Allah'ın varlığını, ne O'ndan önce, ne de O'ndan sonra bir zıttı olmadığını, kendisinden önce hiçbir şeyin olmadığı ilk (Evvel); kendisinden sonra hiçbir şeyin olmadığı son (Âhir); kendisinin üstünde hiçbir şeyin olmadığı Zâhir ve kendisinin ötesinde hiçbir şey bulunmayan Bâtın[33]olduğunu; her şeye hayat veren, kendisi de mutlak olarak hayat sahibi olan (Hayy); bütün varlıkların işlerini çekip çeviren, yönetip gözeten (Kayyûm); bir ve tek olan (Ehad) ve kimseye muhtaç olmayan (Samed) olduğunu,

﴿ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤ ﴾ [الإخلاص: ٣ - ٤]

"Doğurmamış, doğurulmamış, kimse de onun dengi değildir." *[el-İhlas, 112/3-4]*

buyruğunda anlatıldığı gibi olduğunu kesin olarak tasdîk etmek ve O'nu ulûhiyyetinde/ilahlığında, rubûbiyyetinde/rablığında ve isim ve sıfatlarında tevhîd etmektir.

SORU 44: Ulûhiyyet tevhîdi/İlahlığı birlemek ne demektir?

CEVAP: Allah azze ve celle'yi zâhirî bâtınî, sözlü ve amelî bütün ibâdet çeşitleri ile birlemek, kim olursa olsun Allah'ın dışındaki bütün varlıklar hakkında ibâdeti hiçbir şekilde kabul etmemektir.

(33) Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtın isimlerinin tefsiri Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından hadis-i şerifte yapılmıştır: Müslim, VIII, 78-79, Ebû Dâvûd, IV, 312, Tirmizî, V, 272; İbn Mâce, II, 1259; Müsned, II, 381, 404, 556

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ ﴾ [الإسراء: ٢٣]

"Rabbin kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi emretti." *[el-İsra, 17/23];*

﴿ وَٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُواْ بِهِۦ شَيْـًٔا ﴾ [النساء: ٣٦]

"Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın." *[en-Nisâ, 4/36];*

﴿ إِنَّنِيٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِي وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِيٓ ﴿١٤﴾ ﴾ [طه: ١٤]

"Ben, evet ben Allah'ım. Benden başka hak ilâh yoktur. Öyleyse bana ibâdet et ve beni zikretmek için namaz kıl." *[Taha, 20/14]*

ve benzeri daha başka âyetler bunu açıklamaktadır. Bu manayı da Allah'tan başka hak ilâh olmadığına dâir şehâdet tam anlamıyla ifade etmektedir.

SORU 45: Uluhiyyet tevhîdinin zıttı nedir?

CEVAP: Bunun zıttı şirktir. Bu da iki türlüdür. Onu tamamen giderip yok eden şirk-i ekber/büyük şirk ve kemâlini giderip yok eden şirk-i asgar/küçük şirk.

SORU 46: Şirk-i ekber/büyük şirk nedir?

CEVAP: Kulun Allah'tan başka âlemlerin Rabbine eşit kıldığı, Allah'ı sever gibi sevdiği, Allah'tan korkar gibi korktuğu, kendisine sığınıp, dua ettiği, ondan korkup, ondan birşeyler ümit ettiği, ona yaklaşmak isteyip tevekkül ettiği yahut Allah'a isyanı gerektiren hususlarda itaat ettiği ya da Allah'ın razı olmamasına rağmen ona uyduğu ve buna benzer haller de görüp gözettiği bir başka varlık edinmesidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾ [النساء: ٤٨]

"Doğrusu Allah kendisine şirk koşulmasını asla mağfiret etmez. Ondan başkasını da dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur." *[en-Nisâ, 4/48];*

﴿وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾﴾ [النساء: ١١٦]

"Kim Allah'a ortak koşarsa, muhakkak ki uzak bir sapıklıkla sapmıştır." *[en-Nisâ, 4/116];*

﴿إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ﴾ [المائدة: ٧٢]

"Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ateştir." *[el-Maide, 5/72];*

﴿وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ [الحج: ٣١]

"Kim Allah'a ortak koşarsa o sanki gökyüzünden düşüp, kuşların kaptığı yahut rüzgarın kendisini uzak bir yere attığı kimseye benzer." *[el-Hac, 22/31]*

ve daha başka âyet-i kerîmeler bunu anlatmaktadır.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا».

"Allah'ın kullar üzerindeki hakkı yalnızca O'na ibâdet edip hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseye azab etmemesidir."(34)

Bu şirk ile dînden çıkmak açısından Kureyş kâfirleri ve onlardan başkaları gibi açıkça işleyenler ile dışa müslüman olduklarını gösterip, küfrü içlerinde gizleyen aldatıcı münafıklar gibi içlerinde gizleyenler arasında hiçbir fark yoktur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ وَأَصْلَحُوا۟ وَٱعْتَصَمُوا۟ بِٱللَّهِ وَأَخْلَصُوا۟ دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَعَ ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾ [النساء: ١٤٥ – ١٤٦]

"Şüphesiz münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara hiçbir yardımcı bulamazsın. Ancak tevbe edenler, hallerini düzeltenler, Allah'a (dînine) sımsıkı sarılanlar ve dînlerini

(34) Buhârî, VII, 137; Müslim, I, 43; Tirmizî, V, 26; İbn Mâce, II, 1435-1436

Allah için halis kılanlar müstesnadır. İşte onlar mü'minlerle beraberdir." [en-Nisâ, 4/145-146]

ve daha başka âyet-i kerîmeler bunu ifade eder.

SORU 47: Küçük şirk (şirk-i asgar) ne demektir?

CEVAP: Kendisi ile Yüce Allah'ın murâd edildiği bir amelin güzelleştirilmesine karışan az miktardaki riyakârlıktır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾﴾ [الكهف: ١١٠]

"Artık kim Rabbine kavuşmayı ümit ediyorsa sâlih bir amel işlesin ve ibâdetinde Rabbine hiç kimseyi ortak koşmasın." [el-Kehf, 18/110]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ».

"Sizin için en çok korktuğum şey küçük şirktir."(35)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e küçük şirk hakkında soru sorulunca: "Riyakârlıktır" buyurmuş, sonra da bunu şöyle açıklamıştır:

«يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّي فَيُزَيِّنُ صَلَاتَهُ لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ إِلَيْهِ».

"Kişi namaz kılmak üzere kalkar, bir adamın kendisine baktığını görünce namazını güzelleştirmeye çalışır."(36)

Allah'tan başkası üzerine yemin etmek de küçük şirktir. Meselâ: Atalar, Allah'a ortak koşulan varlıklar, Kabe, emanet ve bunlardan başka şeyler üzerine yemin etmek gibi. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ وَلَا بِأُمَّهَاتِكُمْ وَلَا بِالْأَنْدَادِ».

"Babalarınız, anneleriniz ve Allah'a ortak koşulanlar üzerine yemin etmeyin."(37)

(35) Müsned, V, 428, 429; Beğavi, Şerhu's-Sünne, XIV, 324
(36) İbn Mâce, II, 1406. Bu manada Müsned, III, 30.
(37) Nesâî, VII, 5; Ebû Dâvûd, III, 222

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا تَقُولُوا وَالْكَعْبَةِ وَلَكِنْ قُولُوا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ».

"Kabe'ye yemin olsun ki demeyin. Ancak Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki deyin."(38)

Yine şöyle buyurmaktadır:

«لَا تَحْلِفُوا إِلَّا بِاللَّهِ».

"Ancak Allah adına yemin edin."(39)

«مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا».

"Her kim emanet üzerine yemin ederse o bizden değildir."(40)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ».

"Kim Allah'tan başkası üzerine yemin ederse o küfretmiş yahutta şirk koşmuş olur."(41) Bir başka rivâyette; "ve şirk koşmuş olur" şeklindedir.

"Allah ve sen dilerse" sözü de küçük şirktendir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle diyen kimseye:

«أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ».

"Beni Allah'a eş mi koştun? Aksine sadece Allah dilerse (demelisin)."(42) buyurmuştur.

Bir kimsenin: "Eğer Allah ve sen olmasaydınız; benim Allah'tan ve senden başka kimsem yok; Ben Allah'ın ve senin himayene giriyorum" ve benzeri ifadeleri söylemesi de böyledir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا تَقُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ وَلَكِنْ قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ».

"Allah dilerse ve filan dilerse demeyin; fakat Allah dilerse sonra da filan dilerse deyin."(43)

(38) Nesâî, VII, 6; Müsned, VI, 371-372
(39) Nesâî, VII, 5; Ebû Dâvûd, III, 222. Yakın manada: Müsned, II, 76; Buhârî, VIII, 14; Müslim, V, 80; Tirmizî, IV, 109; Nesâî, VII, 5; İbn Mâce, II, 677; Ebû Dâvûd, III, 222
(40) Ebû Dâvûd, III, 223; Müsned, V, 352
(41) Tirmizî, IV, 110; Ebû Dâvûd, III, 223; Müsned, II, 86-87
(42) Müsned, I, 214, 224, 347; İbn Mâce, I, 684
(43) Müsned, V, 384,394; Dârimî, II, 205; Ebû Dâvûd, IV, 295

İlim ehli şöyle demiştir: Allah olmasaydı sonra da filan olmasaydı demek caizdir; amma Allah ve filan olmasaydı demek caiz değildir.

SORU 48: Bu ifadelerde "ve" ile "sonra" demenin arasındaki fark nedir?

CEVAP: Çünkü "ve" ile atıf, birlikteliği ve eşitliği gerektirir. Dolayısıyla "Allah ve sen dilerseniz" diyen bir kimse kulun dilemesi ile Allah'ın dilemesini eşitlemiş olur. Oysa teba'iyyeti (tabi oluşu) gerektiren "sonra" ile atıf böyle değildir. Bir kimse Allah dilerse sonra da sen dilersen, dediği takdirde kulun meşîetinin Yüce Allah'ın meşîetine (istemesine, dilemesine) tabi olduğunu ikrar ve ifade etmiş olur. Kulun irâdesi, istemesi ancak Allah'ın meşîetinden sonra gerçekleşebilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ﴾ [الإنسان: ٣٠]

"Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz." [el-İnsan, 75/30] ile *[et-Tekvir, 81/29].*

Diğer ifadelerin durumu da böyledir.

SORU 49: Rubûbiyet tevhîdi/Rablığı birlemek ne demektir?

CEVAP: Yüce Allah'ın her şeyin Rabbi, mutlak sahibi, yaratıcısı, çekip çeviricisi, onda tasarrufta bulunanı olduğunu, egemenlikte hiçbir ortağının bulunmadığını, hiçbir kimseyi zilletten dolayı velî edinmediğini, emrini geri çevirecek ve hükmünü reddedecek hiç kimsenin olmadığını, O'na karşı durabilecek bir zıttı, O'nun bir benzeri, O'nun bir adaşı bulunmadığını, rubûbiyyetin ihtiva ettiği manalardan herhangi birisinde isim ve sıfatlarının gereklerinden herhangi bir hususta onunla çekişebilecek herhangi bir kimsenin olmadığını, kesin bir inanç ile kabul ve ikrar etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ ٱلظُّلُمَٰتِ وَٱلنُّورَ﴾ [الأنعام: ١]

"Hamd gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'ındır..." [el-En'am, 6/1]

buyruğuyla başlayan âyetler, hatta sûrenin tamamı bunu ifade eder.

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝٢﴾ [الفاتحة: ٢]

"Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." *[el-Fatiha, 1/2]*

Başka bir yerde şöyle buyurmaktadır:

﴿ قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ قُلِ ٱللَّهُۚ قُلۡ أَفَٱتَّخَذۡتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ لَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ نَفۡعٗا وَلَا ضَرّٗاۚ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ أَمۡ هَلۡ تَسۡتَوِي ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُۗ أَمۡ جَعَلُواْ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُواْ كَخَلۡقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلۡخَلۡقُ عَلَيۡهِمۡۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ۝١٦﴾ [الرعد: ١٦]

"De ki: 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' De ki: 'Allah'tır.' Yine de ki: 'Öyle iken onu bırakıp da bizzat kendilerine ne bir fayda, ne de bir zarar vermeye güçleri olmayan bir takım velîler mi edindiniz?' De ki: 'Gözü görmeyenle gören bir olur mu? Yahut karanlıklarla, nur bir olur mu?' Yoksa Allah'a O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma kendilerince birbirine benzer mi göründü?' De ki: 'Her şeyi yaratan Allah'tır, O birdir, kahhârdır.'" *[er-Rad, 13/16]*

Buyruğu ve devamındaki âyetler. Bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ ثُمَّ رَزَقَكُمۡ ثُمَّ يُمِيتُكُمۡ ثُمَّ يُحۡيِيكُمۡۖ هَلۡ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَفۡعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيۡءٖۚ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ۝٤٠﴾ [الروم: ٤٠]

"Allah sizi yaratan, sonra size rızık veren, sonra sizi öldüren, sonra da sizi diriltecek olandır. Sizin ortaklarınızdan bu işlerden tek birisini olsun yapabilen var mı? O, koştukları ortaklardan yüce ve münezzehtir." *[er-Rum, 30/40];*

﴿ هَٰذَا خَلۡقُ ٱللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦۚ ﴾ [لقمان: ١١]

"Bunlar Allah'ın yarattığıdır. Haydi ondan başkasının ne yarattığını gösterin bana." *[Lukman, 31/11];*

﴿ أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ۝٣٥ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ۝٣٦﴾ [الطور: ٣٥ – ٣٦]

"Yoksa onlar bir şeysiz (yaratıcısız) mı yaratıldılar yoksa yara-

tanlar kendileri mi? Yoksa göklerle yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar yakîn sahibi değildirler." *[et-Tur, 52/35-36]* ve devamındaki âyetler.

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا ٦٥﴾ [مريم: ٦٥]

"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O halde O'na ibâdet et ve O'na ibâdetinde sebat göster. O'nun adıyla anılan bir kimse biliyor musun?" *[Meryem, 19/65];*

﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾ [الشورى: ١١]

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitendir, görendir." *[Şurâ, 42/11];*

﴿وَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي لَمۡ يَتَّخِذۡ وَلَدٗا وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٞ فِي ٱلۡمُلۡكِ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلِيّٞ مِّنَ ٱلذُّلِّۖ وَكَبِّرۡهُ تَكۡبِيرَۢا ١١١﴾ [الإسراء: ١١١]

"De ki: 'Çocuk edinmemiş, hükümranlığında hiçbir ortağı olmayan, acizliğinden ötürü bir velîsi (yardımcısı) da bulunmayan Allah'a hamdolsun.' O'nu tekbir ettikçe et." *[el-İsra, 17/111]*

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِۖ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ ٢٢ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٢٣﴾ [سبأ: ٢٢ – ٢٣]

"De ki: 'Allah'tan başka o bâtıl zanlar beslediklerinize dua edin bakayım. Onlar göklerde de, yerde de zerre ağırlığınca bir şeye bile sahip değildirler. Onların bu ikisinde hiçbir ortaklıkları da yoktur ve O'nun bunlardan hiçbir yardımcısı da yoktur.' O'nun nezdinde şefaat kendisine izin verdiklerinden başkasına fayda vermez. Nihayet kalblerinden korku giderilince: 'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. Onlar: 'Hak (buyurdu)' derler. O [zâtıyla ve sıfatlarıyla] çok yüksek, çok büyüktür." *[Sebe, 34/22-23]*

SORU 50: Rubûbiyyeti tevhîdinin/Rablığı birlemenin zıddı nedir?

CEVAP: Kâinatın işlerinin idare edilmesi türünden olan var etmek, yok etmek, yaratmak, öldürmek, bir hayır elde etmek yahut bir kötülüğü defetmek ya da bunların dışında rubûbiyyetin ihtiva ettiği manalardan herhangi bir hususta Allah ile birlikte tasarruf sahibi bir kimsenin varlığına; ya da gaybı bilmek, azamet, kibriyâ ve buna benzer O'nun isim ve sıfatlarının gereği olan hususların herhangi birisinde O'nunla çekişebilecek bir kimsenin var olduğuna i'tikâd etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ مَّا يَفْتَحِ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ۝٢ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ ﴾ [فاطر: ٢ – ٣]

"Allah insanlara herhangi bir rahmeti açacak olsa, onu tutacak olmaz. Tuttuğunu da O'ndan başka salıverecek olmaz. O emrinde galibtir. Her işinde hikmeti sonsuz olandır. Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Gökten ve yerden size Allah'tan başka rızık veren herhangi bir yaratıcı mı var?" [Fatır, 35/2-3] ve devamı âyetler.

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ ﴾ [يونس: ١٠٧]

"Allah sana bir sıkıntı dokundurursa onu, O'ndan başka hiçbir kimse gideremez. Sana bir hayır dilerse O'nun lutfunu geri çevirecek hiçbir kimse yoktur." [Yunus, 10/107];

﴿ قُلْ أَفَرَءَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ إِنْ أَرَادَنِىَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَٰشِفَٰتُ ضُرِّهِۦٓ أَوْ أَرَادَنِى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَٰتُ رَحْمَتِهِۦ ۚ قُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ۝٣٨ ﴾ [الزمر: ٣٨]

"De ki: 'Bana haber verin. Allah'tan başka şu ibâdet ettikleriniz eğer Allah bana bir zarar vermek dilerse, O'nun zararını giderecekler mi? Veya bana bir rahmet dilerse, O'nun rahmetini tuta-

bilirler mi?' De ki: 'Bana Allah yeter. Tevekkül edecekler yalnız O'na güvenip, dayanır.'" [ez-Zümer, 39/38]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ ۞ وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ ﴾ [الأنعام: ٥٩]

"Gaybın anahtarları(44) O'nun yanındadır. O'ndan başkası bunları bilemez." [el-En'am, 6/59];

﴿ قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ ﴾ [النمل: ٦٥]

"De ki: 'Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez." [en-Neml, 27/65];

﴿ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ ﴾ [البقرة: ٢٥٥]

"O'nun ilminden kendisinin dilediğinden başka hiçbir şeyi kavrayamazlar." [el-Bakara, 2/255]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ».

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Büyüklük üst örtüm, azamet elbisemdir. Her kim benimle bu ikisinden biri hakkında çekişmeye kalkışırsa, onu cehenneme koyarım."(45) Bu hadîs Sahîh(-i Müslim)'de yer almaktadır.

SORU 51: İsim ve sıfat tevhîdi ne demektir?

CEVAP: Yüce Allah'ın Kitâb-ı Kerîm'inde kendi zâtını, Rasûlü'nün de Sahîh Sünnet'te O'nu nitelendirdiği güzel isimler ile yüce sıfatlara îmân etmek, bunları keyfiyetsiz olarak geldikleri gibi kabul etmektir. Nitekim Yüce Allah Kitâb-ı Kerîm'inde bir çok yerde isim ve sıfatların kabulü ile keyfiyetlerinin nefyini bir araya getirmiştir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında görüldüğü gibi:

(44) Sözü geçen gaybın anahtarları Lokman, 31, 34. âyet-i kerimesinde sayılmıştır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunları böylece tefsir etmiştir. Bk. Buhârî, VIII, 166; Müsned, II, 24

(45) Müslim, VIII, 35-36; Ebû Dâvûd, IV, 59; Müsned, II, 248, 376, 414; İbn Mâce, II, 1397

﴿ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمًا ﴿١١٠﴾ ﴾ [طه: ١١٠]

"O, onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Onlar ise bilgileri ile O'nu kuşatamazlar." [Taha, 20/110];

﴿ لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿١١﴾ ﴾ [الشورى: ١١]

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur ve O her şeyi işitendir, görendir." [eş-Şura, 42/11];

﴿ لَّا تُدۡرِكُهُ ٱلۡأَبۡصَٰرُ وَهُوَ يُدۡرِكُ ٱلۡأَبۡصَٰرَۖ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلۡخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ ﴾ [الأنعام: ١٠٣]

"Gözler O'na erişemez, O ise bütün gözleri kuşatmıştır. O lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır." [el-En'âm, 6/103] ve daha başka âyetler.

Tirmizî'de Ubeyy b. Ka'b *radıyallahu anh*'dan gelen rivâyette şöyle denilmektedir: Müşrikler Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e -onların ilahlarını söz konusu edince-; sen de bize Rabbinin soyunu haber ver, dediler. Bunun üzerine Yüce Allah:

"De ki: O Allah'tır. Bir, tektir. (O) Allah'tır, Samed'dir." Samed ise "doğurmamış ve doğurulmamış olandır." Çünkü doğan her bir şey mutlaka ölecektir. Ölen her bir varlığa da mutlaka mirasçı olunur. Yüce Allah ise ne ölür, ne ona kimse mirasçı olur. "Kimse de O'nun dengi değildir." buyruklarını indirdi. (Ubeyy b. Ka'b) dedi ki: O'nun benzeri, dengi yoktur. O'na benzer hiçbir şey yoktur, demektir.(46)

SORU 52: Kitâb ve Sünnet'ten Esma-i Hüsna'nın (Allah'ın İsimlerinin) delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ ﴾ [الأعراف: ١٨٠]

"En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na bunlarla dua edin. O'nun isimlerinde eğriliğe sapanları terkedin." [el-A'raf, 7/180];

﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱللَّهَ أَوِ ٱدۡعُواْ ٱلرَّحۡمَٰنَۖ أَيّٗا مَّا تَدۡعُواْ فَلَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ ﴾ [الإسراء: ١١٠]

"De ki: 'İster Allah diye (dua edin) çağırın, ister Rahman diye yal-

(46) Bk. Tirmizî, V, 451-452; Müsned, V, 133-134

varın. Hangisi ile çağırırsanız çağırın. En güzel isimler O'nundur.'" *[el-İsra, 17/110]*

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾﴾ [طه: ٨]

"Allah O'dur ki O'ndan başka hak ilâh yoktur. En güzel isimler yalnız O'nundur." *[Ta-ha, 20/8]* ve daha başka âyet-i kerîmeler.

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ».

"Şüphesiz Yüce Allah'ın doksandokuz ismi vardır. Kim bunları iyice bellerse cennete girer."(47) Hadîs Sahîh(-i Buhârî) ve Müslim'de yer almaktadır.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي».

"Allah'ım sana ait olan ve senin kendi zâtını onunla adlandırdığın yahut herhangi bir kitâbında indirdiğin ya da yarattıklarından herhangi birisine öğrettiğin yahutta kendi nezdinde gayb ilminde olup başkasına öğretmediğin sana ait olan her ismin ile, Kur'ân'ı kalbimin baharı kılmanı niyaz ederim."(48)

SORU 53: Kur'ân'dan Esma-i Hüsna'nın geçtiği buyrukların örnekleri nelerdir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyrukları örnek olarak verilebilir:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾﴾ [النساء: ٣٤]

"Şüphe yok ki Allah [zâtıyla ve sıfatlarıyla] çok yüce ve yüksektir (Âliy), çok büyüktür (Kebîr)." *[en-Nisâ, 4/34];*

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾﴾ [الأحزاب: ٣٤]

"Muhakkak Allah her şeyin inceliklerini bilir (Latîf), her şeyden haberdardır (Habîr)." *[el-Ahzab, 33/34];*

(47) Buhârî, VII, 169; Müslim, VIII, 63; Tirmizî, V, 523; İbn Mâce, II, 1269

(48) Müsned, I, 391; Hakim, el-Müstedrek, I, 509

﴿إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾﴾ [فاطر: ٤٤]

"Muhakkak ki O en iyi bilendir (Alîm), her şeye güç yetirendir (Kadîr)." [Fatır, 35/44];

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾﴾ [النساء: ٥٨]

"Şüphe yok ki Allah hakkıyla işitendir (Semî'), hakkıyla görendir (Basîr)." [Nisâ, 4/58];

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾﴾ [النساء: ٥٦]

"Şüphe yok ki Allah mutlak galibtir (Azîz), hikmet sahibidir (Hakîm)." [en-Nisâ, 4/56];

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾﴾ [النساء: ٢٣]

"Şüphesiz Allah mağfiret edendir (Ğafûr), çok merhamet edendir (Rahîm)" [en-Nisâ, 4/23];

﴿إِنَّهُۥ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٧﴾﴾ [التوبة: ١١٧]

"Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli (Raûf), çok merhamet edendir (Rahîm)" [et-Tevbe, 9/117];

﴿۞ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ أَذًى ۗ وَٱللَّهُ غَنِىٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾﴾ [البقرة: ٢٦٣]

"Allah Ganîdir (her şeyden yana zengindir), Halîm'dir (günahkarları cezalandırmakta acele etmeyendir.)" [el-Bakara, 2/263];

﴿إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾﴾ [هود: ٧٣]

"Şüphe yok ki O Hamîddir (her türlü övgüye layık olandır), Mecîd'dir (lütuf ve ihsânı açık ve bol olandır.)" [Hud, 11/73];

﴿إِنَّ رَبِّى عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾﴾ [هود: ٥٧]

"Şüphesiz ki Rabbim her şeyin üstünde gözetleyicidir (Hafîz)" [Hud, 11/57];

﴿إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾﴾ [هود: ٦١]

"Şüphesiz ki Rabbim çok yakındır (Karîb), duaları kabul edendir (Mucîb)" [Hud, 11/61];

﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾ [النساء: ١]

"Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir (Rakîb)" [Nisâ, 4/1];

﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا ٨١﴾ [النساء: ٨١]

"Vekîl olarak Allah yeter." [en-Nisâ, 4/81];

﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبٗا ٦﴾ [النساء: ٦]

"Hesab sorucu (Hasîb) olarak Allah yeter." [en-Nisâ, 4/6];

﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقِيتٗا ٨٥﴾ [النساء: ٨٥]

"Allah her şeye gücü yetendir (Mukît)" [en-Nisâ, 4/85];

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ١٧﴾ [الحج: ١٧]

"Rabbinin her şeyi görüp, gözetici olması (Şehîd) sana yetmez mi?" [el-Hacc, /17];

﴿إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَيۡءٖ مُّحِيطُۢ ٥٤﴾ [فصلت: ٥٤]

"Muhakkak O her şeyi kuşatandır (Muhît)" (Fussilet, 41/54);

﴿هُوَ ٱلۡأَوَّلُ وَٱلۡأٓخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلۡبَاطِنُۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ٣﴾ [الحديد: ٣]

"O Evvel, Âhir'dir, Zâhir'dir ve Bâtın'dır, O her şeyi en iyi bilendir (Alîm)." (el-Hadid, 57/3);

﴿هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِۖ هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ٢٢ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡجَبَّارُ ٱلۡمُتَكَبِّرُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ٢٣ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٢٤﴾ [الحشر: ٢٢ – ٢٤]

"O Allah'tır ki O'ndan başka hak ilâh yoktur. Görüneni de, görünmeyeni de bilir. O Rahmân'dır, Rahîm'dir. O Allah'tır ki O'ndan başka hak ilâh yoktur. Melik'dir, Kuddûs'dur (noksanlık gerektiren her şeyden münezzehtir), Selâm'dır (zât ve sıfatlarında, fiillerinde her türlü kusur ve eksiklikten uzaktır), Mü'min'dir (peygamberlerini mucizelerle doğrulayıp, tasdîk eden, güven ve emniyet verendir), Muheymîn'dir (kullarının yaptıklarını ve her şeyi görüp gözetleyendir), Azîz'dir (her şey hükmüne mahkûm

olan, kendisine karşı konulamayandır), Cebbâr'dır (halleri ıslah edip düzelten yahutta hükmüne mecbur edendir), Mütekebbir'dir (büyüklük ve azamette eşsiz olandır, büyüklenmek hakkında tek başına sahip olandır). Allah koştukları ortaklardan münezzehtir, O Allah'tır ki Hâlık'tır (her şeyi yaratandır), Bârî'dir (yoktan var edendir), Musavvir'dir (yarattıklarına dilediği gibi sûret ve şekil verendir.) En güzel isimler O'na aittir." *[el-Haşr, 59/22-24]* ve daha başka âyet-i kerîmeler.

SORU 54: Sünnet'de Esmâu'l-Hüsnâ'nın zikredildiği hadîslere örnek verebilir misiniz?

CEVAP: Örnek olarak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruklarını zikredebiliriz:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ».

"Azîm ve Halîm (pek büyük ve günahkârları cezalandırmakta acele etmeyen) Allah'tan başka hak ilâh yoktur. O pek büyük Arş'ın Rabbi olan Allah'tan başka hak ilâh yoktur. Göklerin Rabbi, yerin Rabbi, kerîm olan Arş'ın Rabbi olan Allah'tan başka hak ilâh yoktur."(49)

«يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ».

"Ey Hayy (kendisi mutlak hayat sahibi ve her canlıya hayat veren) ey Kayyûm (bütün varlıkların işlerini çekip çeviren) ey celâl ve ikrâm (sonsuz lütufların) sahibi, ey gökleri ve yeri misâlsiz ve örneksiz yoktan var eden (Bedî)."(50);

«بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ».

"İsmi ile beraber yerde de, gökte de hiçbir şeyin zarar veremediği Allah'ın adıyla, O her şeyi işitendir (Semî'), her şeyi bilendir (Alîm)"(51);

(49) Buhârî, VII, 154; Müslim, VIII, 85; Tirmizî, V, 495; Müsned, I, 280

(50) Müsned, III, 158,285; Nesâî, III, 52; Ebû Dâvûd, II, 79; Hakim, Müstedrek, I, 504 sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de bu hususta ona muvafakat etmiştir.

(51) Müsned, I, 62, 66, 72; Ebû Dâvûd, IV, 323; Tirmizî, V, 465; İbn Mâce, II, 1273

«اللَّهُمَّ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكَهُ».

"Gizliyi, açığı bilen (Alîm), gökleri ve yeri yoktan var eden (Fâtır), her şeyin Rabbi ve her şeyin mutlak sahibi ve egemeni (Meliki) olan Allah'ım."(52);

«اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَبْعِ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، وَرَبَّنا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى مُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ».

"Yedi göğün Rabbi, pek büyük arşın Rabbi, bizim de Rabbimiz, her şeyin de Rabbi olan, taneyi ve çekirdeği çatlatıp yaran, Tevrât'ı, İncil'i ve Kur'ân'ı indiren Allah'ım, senin alnından yakaladığın şerli her bir varlığın şerrinden sana sığınırım. Sen Evvel (ilk) olansın, senden önce hiçbir şey yoktur. Sen Âhir olansın, senden sonra hiçbir şey yoktur. Sen Zâhir olansın, senden üstte hiçbir şey yoktur. Sen Bâtınsın, senden öte hiçbir şey yoktur..."(53);

«اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيُّومُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ».

"Allah'ım, hamd yalnız sanadır, sen göklerin ve yerin ve onlarda bulunanların nûrusun. Hamd yalnız sanadır, gökleri ve yeri ve onlarda bulunanları ayakta tutan, işlerini çekip çeviren (Kayyûm) olansın."(54);

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ أَنْتَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ».

"Senden başka hak ilâh bulunmadığına, bir ve tek (Ehad), doğurmamış ve doğurulmamış (Samed) ve hiç kimse kendisine benzer ve denk olmayan Allah olduğuna dâir şehâdet ile ey Allah'ım senden niyaz ediyorum..."(55);

(52) Müsned, I, 9, 10; Dârimî, II, 202-203; Tirmizî, V, 542; Ebû Dâvûd, IV, 316-317
(53) Müslim, VIII, 78-79; Müsned, II, 381; Ebû Dâvûd, IV, 312; Tirmizî, V, 472; İbn Mâce, II, 1259-1260
(54) Buhârî, VII, 148; Müsned, I, 298; Muvatta, I, 217; Nesâî, III, 209; Tirmizî, V, 481; Dârimî, I, 287
(55) Müsned, IV, 338; Nesâî, III, 52; Tirmizî, V, 515-516

«يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ».

"Ey kalbleri evirip çeviren (Mukallibu'l-kulub)..."(56) ve buna benzer daha pek çok Esmâu'l-Hüsnâ'nın zikredildiği hadîs-i şerifler buna örnektir.

SORU 55: Allah'ın isimleri delâletleri bakımından kaç türlüdür?

CEVAP: Bu delâletler üç türlüdür. Zâta delâletleri mutabakat delâletidir. Bu isimlerden türetilmiş sıfatlara delâleti tazammun delâletidir. Onlardan türetilmemiş sıfatlara delâletleri de iltizam delâletidir.

SORU 56: Buna nasıl bir örnek verilebilir?

CEVAP: Yüce Allah'ın er-Rahmân ve er-Rahîm isimleri buna örnektir. Bu isimler müsemmânın bizzat kendisine delâlet eder ki; bu da Yüce Allah'tır. Bu delâlet mutabakat delâletidir. Bu isimden türeyen "rahmet" sıfatına delâleti tazammun yoluyla delâlettir. Bundan türetilmemiş hayat ve kudret gibi başka sıfatlara delâletler ise iltizam yolu iledir. Onun diğer isimleri de bu şekildedir.

Yaratılmışlar ise böyle değildir. Kişi cahil olmakla birlikte "hakîm", zalim olmakla birlikte "hakem" diye, zelil olmakla birlikte "azîz" diye, bayağı bir kimse olmakla birlikte "şerîf" diye, adi bir kimse olmakla birlikte "kerîm" diye, kötü bir kimse olmakla birlikte "sâlih" diye, bedbaht bir kimse olmakla birlikte "saîd" diye, hiç böyle olmadığı halde Esed, Hanzala ve Alkame diye adlandırılabilir.

Kendisini nitelediği şekilde olan, yarattıklarının kendisini nitelemelerinin de çok çok üstünde olan, Allah'ı hamdiyle her türlü eksiklikten tenzih ederiz.

SORU 57: Tazammun bakımından Esmâu'l-Hüsnâ'nın delâleti kaç kısımdır?

CEVAP: Esmâu'l-Hüsnâ'nın tazammun bakımından delâletleri dört kısımdır:

(56) Tirmizî, V, 538; Müsned, VI, 315, 91, IV, 182; Buhârî, VIII, 168-169; İbn Mâce, II, 1260

1. Bütün Esmâu'l-Hüsnâ'nın manalarını kapsayan ve yüce zâtın özel ismi olan "Allah" lafzı. Bundan dolayı bütün isimleri ona sıfat olarak gelir. Yüce Allah'ın:

﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُ ﴾ [الحشر: ٢٤]

"O Allah'tır ki Hâlık'tır, Bârî'dir, Mûsâvvir'dir." *[el-Haşr, 59/24]*

buyruğunda ve benzerlerinde olduğu gibi. Bununla birlikte bu isim asla başka herhangi bir isme tâbi olarak gelmez.

2. Yüce Allah'ın zâtî sıfatlarını ihtiva eden isimler. Onun bütün sesleri kuşatan sem'ini ihtiva eden "Semî'" ismi gibi. Onun için bu seslerin gizli olanı ile açık olanı arasında fark yoktur. İster küçük, ister büyük olsun. Basar ile görülen bütün her şeye nüfuz eden "basar"ını ihtiva eden "Basîr" ismi de öyledir. Her şeyi kuşatan ilmini ihtiva eden "Alîm" ismi de böyledir:

﴿ لَا يَعۡزُبُ عَنۡهُ مِثۡقَالُ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَآ أَصۡغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡبَرُ ﴾ [سبأ: ٣]

"Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca hiçbir şey ondan daha küçük olan da, daha büyük olan da ona gizli kalmaz." *[Sebe, 34/3]*

Var etmek, yok etmek itibarıyla her şeyi kapsayan kudretini ihtiva eden "Kadîr" ismi ve diğer isimleri de böyledir.

3. Hâlık (yaratıcı), Râzık (rızık verici), Bârî (yaratıcı), Mûsâvvir (sûret ve şekil verici) ve buna benzer Yüce Allah'ın fiillerinden birisini ihtiva eden isimleri.

4. Yüce Allah'ın Kuddûs (noksanlık gerektiren her şeyden münezzeh olan) ve Selâm (zât, sıfat ve fiillerinde her türlü eksiklikten uzak bulunan) isimleri gibi, bütün noksanlıklardan münezzeh ve yüce olduğu anlamını ihtiva eden isimleri.

SORU 58: Yüce Allah hakkında kullanılmaları bakımından Esmâu'l-Hüsnâ kaç kısımdır?

CEVAP: Bu isimlerin bazıları Allah için tek başına veya başka isimler ile birlikte kullanılır. Bunlar ne şekilde kullanılırsa kullanılsın bir kemâl

sıfatı ihtiva eden isimlerdir. Hayy, Kayyum, Ehad, Samed ve buna benzer isimler gibi.

Kimileri Yüce Allah hakkında ancak onun mukabili bir isim ile birlikte kullanılır. Bu isimler tek başına kullanıldığı takdirde bir çeşit eksiklik anlamını hissettiren isimlerdir. ed-Dârru'n-Nâfi' (zarar ve fayda veren), el-Hâfidu'r-Râfi (alçaltan ve yükselten), el-Mu'tîu'l-Mâni' (veren ve alıkoyup vermeyen), el-Muizu'l-Muzill (azîz kılan ve alçaltıp zelil kılan) ve benzeri isimler gibi. ed-Darr, el-Hâfid, el-Mâni', el-Muzill gibi isimlerin mutlak olarak tek başlarına Yüce Allah için kullanılmaları caiz değildir. Aynı şekilde Kitâb'ta olsun, Sünnet'te olsun, her iki vahiyde de bunlardan herhangi birisi bu şekilde tek başına mutlak olarak kullanılmamıştır. Yüce Allah'ın el-Muntakîm ismi de bunlardan birisidir. Kur'ân'da ancak ya şu buyruğunda olduğu gibi ona taalluk eden husus ile birlikte kullanılmıştır:

﴿إِنَّا مِنَ ٱلْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾﴾ [السجدة: ٢٢]

"Muhakkak ki biz günahkârlardan intikam alanlarız." [es-Secde, 32/22]

Yahutta ondan türetilen sıfata "zu: sahip, ...cı" izafe edilmekle kullanılmıştır. Yüce Allah'ın:

﴿وَٱللَّهُ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤﴾﴾ [آل عمران: ٤]

"Allah Azîz'dir, intikam alıcıdır (zu'ntikam)" [Âl-i İmrân, 3/4] buyruklarında olduğu gibi.

SORU 59: Yüce Allah'ın sıfatlarından kimisinin zâtî, kimisinin de fiilî sıfatlar olduğu daha önceden geçti. Kitâb'tan Yüce Allah'ın zâtî sıfatlarına neler örnek verilebilir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyruklarını örnek olarak verebiliriz:

﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ [المائدة: ٦٤]

"Hayır, Allah'ın iki eli[57] de açıktır." [el-Mâide, 5/64];

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ﴾ [القصص: ٨٨]

(57) Ayet-i kerime keyfiyyeti bizim tarafımızdan bilinmeyen hakiki "iki el"i olduğunun delilidir.

"Onun yüzünden[58] başka her şey helâk olacaktır." *[el-Kasas, 28/88];*

﴿وَيَبۡقَىٰ وَجۡهُ رَبِّكَ ذُو ٱلۡجَلَٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴿٢٧﴾﴾ [الرحمن: ٢٧]

"Celal ve ikram sahibi Rabbinin yüzü[59] ise kalıcıdır." *[er-Rahman, 55/27];*

﴿وَلِتُصۡنَعَ عَلَىٰ عَيۡنِيٓ ﴿٣٩﴾﴾ [طه: ٣٩]

"Benim gözümün[60] önünde yetiştirilesin diye." *[Taha, 20/39];*

﴿أَبۡصِرۡ بِهِۦ وَأَسۡمِعۡ﴾ [الكهف: ٢٦]

"O ne güzel görendir, ne güzel işitendir!"[61] *[el-Kehf, 18/26];*

٢٦ ﴿إِنَّنِي مَعَكُمَآ أَسۡمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾﴾ [طه: ٤٦]

"Çünkü ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm." [62] *[Taha, 20/46];*

﴿يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمًا ﴿١١٠﴾﴾ [طه: ١١٠]

"O, onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir.[63] *Onlar ise bilgileriyle O'nu kuşatamazlar."* *[Taha, 20/110];*

﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا ﴿١٦٤﴾﴾ [النساء: ١٦٤]

"Ve Allah Mûsâ ile de gerçekten konuştu."[64] *[Nisâ, 4/164];*

﴿نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئۡتِ ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾﴾ [الشعراء: ١٠]

"Hani Rabbin Mûsâ'ya şöyle seslenmişti: Git o zalimlerin topluluğuna..." *[eş-Şuara, 26/10];*

﴿وَنَادَىٰهُمَا رَبُّهُمَآ أَلَمۡ أَنۡهَكُمَا عَن تِلۡكُمَا ٱلشَّجَرَةِ﴾ [الأعراف: ٢٢]

"Rableri her ikisine: 'Ben size bu ağacı yasak etmedim mi...' diye seslendi." *[el-Araf, 7/22];*

---

(58) Ayet-i kerime Yüce Allah'ın başka yüzlere benzemeyen, keyfiyyeti bizim tarafımızdan bilinmeyen, hakiki bir "yüz"ü olduğunun delilidir.

(59) Bu da öyle.

(60) Ayet-i kerime Yüce Allah'ın başka gözlere benzemeyen, keyfiyyeti bizim tarafımızdan bilinmeyen, hakiki "iki göz"ü olduğunun delilidir.

(61) Ayet-i kerime "sem' (işitmek), basar (görmek)" sıfatlarına delildir.

(62) Ayet-i kerime "sem' (işitmek), basar (görmek)" sıfatlarına delildir.

(63) Ayet-i Kerime "ilim" sıfatına delildir.

(64) Ayet-i Kerime "kelam" sıfatına delildir. Kelam Yüce Allah'ın zatı ile alakalı olması bakımından zatî bir sıfattır. Meşîeti (dilemesi) ile alakalı olması bakımından fiilî bir sıfattır. O dilediği zaman mütekellim olandır (istediği gibi konuşan, söz söyleyendir.)

﴿ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ ﴾ [القصص: ٦٥]

"O gün onları çağırıp, seslenecek: 'Peygamberlere ne cevap verdiniz?'" [el-Kasas, 28/65]

ve benzeri buyruklar buna örnektir.

SORU 60: Sünnet'ten zâtî sıfatlara neler örnek verilebilir?

CEVAP: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyrukları örnek olarak verilebilir:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«حِجَابُهُ النُّورُ لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ».

"Onun hicâbı nurdur. Onu açacak olsa yüzünün parıltıları yarattıklarından gözünün ulaştığı her bir şeyi mutlaka yakardı."(65)

«يَمِينَ اللَّهِ مَلْأَى لَا يَغِيضُهَا نَفَقَةٌ سَحَّاءُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغْضُ مَا فِي يَمِينِهِ وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَبِيَدِهِ الْأُخْرَى الْفَيْضُ -أَوْ الْقَبْضُ- يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ».

"Allah'ın sağ (el)ı dopdoludur. Gece-gündüz durmadan harcar. Düşünün ki, gökleri ve yeri yarattığından beri harcamaktadır bu dahi onun sağında bulunanları eksiltmemiştir. Arş'ı da su üzerindedir. Diğer elinde ise feyz yahut kabz vardır. Yükseltir ve alçaltır."(66)

Deccâl'in söz konusu edildiği hadîste de şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ». وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عَيْنِهِ

"Şüphesiz sizin için Allah bilinmez değildir. Şüphesiz Allah'ın bir gözü kör değildir." diyerek eliyle gözüne işaret buyurdu.(67)

İstihâre hadîsinde de şöyle buyurmaktadır:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا

(65) Müslim, I, 111; Müsned, IV, 401, 405; İbn Mâce, I, 70. Bu hadis-i şerifte vech ve basar sıfatları söz konusu edilmektedir.

(66) Buhârî, VIII, 173, 175; Müslim, III, 77; Müsned, II, 313, 500. Bu hadiste iki el sıfatı söz konusu edilmektedir.

(67) Buhârî, VIII, 172; Müslim, I, 107; Müsned, II, 37, 131, 135. Hadiste Yüce Allah hakkında göz (ayn) sıfatı zikredilmektedir.

أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ».

"Allah'ım, ilminle senden hayrı istiyorum. Kudretinle muktedir olmayı dilerim. Pek büyük fazlından (lütf-u kereminden) senden dilerim. Çünkü şüphesiz sen güç yetirensin, bense güç yetiremem. Sen bilirsin, ben bilemem. Sen bütün gaybları bilensin."(68)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyrukları da buna örnektir:

«إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا قَرِيبًا».

"Şüphesiz sizler ne sağır birisine, ne de gâib birisine dua ediyorsunuz. Sizler Semî' (her şeyi işiten), Basîr (her şeyi gören), Karîb (pek yakın olan) bir zâta dua ediyorsunuz."(69)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُوحِيَ بِالْأَمْرِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ».

"Yüce Allah bir emri vahyetmeyi murâd ettiği vakit vahiy ile konuşur..."(70)

Ba's (ölümden sonra diriliş)in söz konusu edildiği hadîste de şöyle buyurmaktadır:

«يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَا آدَمُ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ».

"Yüce Allah şöyle buyuracak: Ey Âdem! Âdem de: 'Emret, buyur' diyecek."(71)

Yüce Allah'ın hesap için bekleyecekleri yerde (mevkıfte) kulları ile konuşacağına ve cennet ehli ile konuşacağına dâir hadîsler ve bunun dışında sayılamayacak kadar pek çok hadiste Allah'ın zâtî sıfatları geçmektedir.

(68) Buhârî, VII, 162; Tirmizî, II, 345; Müsned, V, 433; İbn Mâce, I, 440. Bu hadiste ilim ve kudret sıfatları söz konusu edilmektedir.

(69) Buhârî, VIII, 168; Müslim, VIII, 74; Ebû Dâvûd, II, 87; Müsned, IV, 394, 402, 403, 407

(70) İbn Huzeyme, Kitabu't-Tevhid, I, 348; Kitabu's-Sünne, I, 227

(71) Buhârî, VII, 196; VIII, 195; Müslim, I, 139; Müsned, III, 32, 33, I, 388, IV, 432, 435

SORU 61: Allah'ın fiilî sıfatlarına Kitâb-ı Kerîm'den neleri örnek verebiliriz?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyrukları örnek olarak verilebilir:

﴿ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ﴾ [البقرة: ٢٩]

"Sonra göğe yönelip (isteva)" [el-Bakara, 2/29 ile Fussilet, 41/11];

﴿هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأۡتِيَهُمُ ٱللَّهُ﴾ [البقرة: ٢١٠]

"Allah'ın gelmesini mi... bekliyorlar?" [el-Bakara, 2/210];

﴿وَمَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدۡرِهِۦ وَٱلۡأَرۡضُ جَمِيعٗا قَبۡضَتُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطۡوِيَّٰتُۢ بِيَمِينِهِۦۚ﴾ [الزمر: ٦٧]

"Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Halbuki kıyâmet gününde yeryüzü bütünüyle onun avucundadır. Gökler ise onun sağ elinde dürülmüş olacaktır." [ez-Zümer, 39/67][72]

﴿مَا مَنَعَكَ أَن تَسۡجُدَ لِمَا خَلَقۡتُ بِيَدَيَّۖ﴾ [ص: ٧٥]

"İki elimle[73] yarattığıma secdeden seni ne alıkoydu?" [Sâd, 38/75];

﴿فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلۡجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكّٗا﴾ [الأعراف: ١٤٣]

"Rabbi o dağa görününce, onu paramparça etti." [el-Araf, 7/143];

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يَشَآءُ ۝١٨﴾ [الحج: ١٨]

"Muhakkak Allah dilediğini yapar." [el-Hac, 22/18]

ve daha başka pekçok âyet-i kerîme buna örnektir.

SORU 62: Sünnet'de geçen fiilî sıfatlara neleri örnek verebiliriz?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyrukları buna örnektir:

«يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ».

«Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kalınca dünya göğüne iner.»[74]

(72) Bu âyet-i kerimede Yüce Allah'ın celaline yakışan bir şekilde "el" sıfatı söz konusu edilmektedir. Yüce Allah bu âyet-i kerimeyi fiili bir sıfat olan kabz (yakalama) sıfatına delil göstermiştir.

(73) Bu âyet-i kerimeyi yaratma sıfatına delil göstermektedir. "İki el" sıfatı ise önceden de geçtiği üzere zatî bir sıfattır.

(74) Buhârî, VIII, 197; Müslim, II, 175; Ebû Dâvûd, IV, 234; Tirmizî, V, 526; Dârimî, I, 286; Muvatta, I, 95; Müsned, I, 388,403,446

Şefaat hadîsinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ أَنْتَ رَبُّنَا».

"Allah onlara bildikleri sûretinde gelir ve: Ben sizin Rabbinizim der. Onlar da: (Evet) sen bizim Rabbimizsin derler."(75)

Bu hadîsi örnek vermekle kasdettiğimiz fiilî sıfat "gelmek" sıfatıdır. Hadîste geçen "sûret" değildir.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«إِنَّ اللَّهَ يَقْبِضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَرْضَ وَتَكُونُ السَّمَوَاتُ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ».

"Şüphesiz Allah kıyâmet gününde yeri avucuna alacak, gökler de sağ elinde bulunacak, sonra da: Ben melik olanım, buyuracak."(76)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي».

"Allah mahlûkatı yaratınca kendi eliyle, kendisi adına: Benim rahmetim gazabımı geçer diye yazdı."(77)

Âdem ile Mûsâ (ikisine de selam olsun)'nın karşılıklı tartışmalarını söz konusu eden hadîs-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır:

«فَقَالَ آدَمُ يَا مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ وَخَطَّ لَكَ التَّوْرَاةَ بِيَدِهِ».

"Âdem dedi ki: Ey Mûsâ! Şüphesiz Allah, kelâmı ile seni seçip üstün kıldı. Senin için Tevrât'ı eliyle yazdı."(78)

Yüce Allah'ın kelâmı ve eli zâtî iki sıfattır. Konuşması ise hem zâtî bir sıfattır, hem fiilî bir sıfattır. Tevrât'ı yazması da fiilî bir sıfattır.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ».

"Şüphesiz Allah azze ve celle gündüzün günahkârı tevbe etsin diye geceleyin elini uzatır. Gecenin günahkârı tevbe etsin diye gündüzün elini uzatır."(79) Bunun dışında daha pek çok hadîs zikredilebilir.

(75) Buhârî, VII, 205; VIII, 189; Müslim, I, 112-113
(76) Buhârî, VIII, 166, 173; Müslim, VIII, 126; Dârimî, II, 233; Müsned, II, 72, VI, 117
(77) Buhârî, VIII, 187-188; Müslim, VIII, 95-96; Tirmizî, V, 549; Müsned, II, 242; İbn Mâce, II, 1435
(78) Buhârî, VIII, 203, VII, 214; Müslim, VIII, 49; Ebû Dâvûd, IV, 226; Müsned, II, 248; İbn Mâce, I, 31
(79) Müslim, VIII, 100; Müsned, IV, 395, 404

SORU 63: Her bir fiilî sıfattan bir isim türetilebilir mi? Yoksa Yüce Allah'ın bütün isimleri tevkîfî midir?

CEVAP: Hayır, Yüce Allah'ın bütün isimleri tevkîfî olup, O'nun Kitâb-ı Kerîm'inde kendi zâtına verdiği isimlerden yahut Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in O'nun hakkında kullandığı isimlerden başkası O'na isim olarak verilemez. Yüce Allah'ın kendi zâtı hakkında mutlak olarak kullandığı her bir fiil O'nun hakkında kullanılabilir. Ancak hepsinden isim türetilemeyebilir. Yüce Allah bu fiillerin bir kısmı ile kendi zâtını mutlak olarak vasfetmiştir. Şu buyruğunda olduğu gibi:

﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۖ ﴾ [الروم: ٤٠]

"Allah sizi yaratan, sonra size rızık veren, sonra sizi öldüren, sonra da sizi diriltecek olandır." [er-Rum, 30/40]

Yüce Allah kendi zâtına el-Hâlık, er-Râzık, el-Muhyî, el-Mumît, el-Müdebbir isimlerini vermiştir.

Kimi fiiller de; yapılan işlere karşılık olmak üzere Yüce Allah'ın kendi zâtı hakkında kullandığı fiillerdir. Bu filler söz konusu edilmesine sebep olan anlatım çerçevesi içerisinde O'nun hakkında övgü ve kemâl ifade eder. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi:

﴿ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمْ ﴾ [النساء: ١٤٢]

"Doğrusu münafıklar Allah'ı aldatmak isterler. Halbuki onları asıl aldatan O'dur." [en-Nisâ, 4/142];

﴿ وَمَكَرُوا۟ وَمَكَرَ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾ ﴾ [آل عمران: ٥٤]

"Onlar hile yaptılar, Allah da hile yaptı. Allah hile yapanların en hayırlısıdır." [Âl-i İmrân, 3/54];

﴿ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَنَسِيَهُمْ ۚ ﴾ [التوبة: ٦٧]

"Onlar Allah'ı unuttular, O da onları unuttu." [et-Tevbe, 9/67]

Bu fiillerin, âyetlerde söz konusu edildikleri durumlar dışında Yüce Allah hakkında mutlak olarak kullanılmaları caiz değildir. Buna göre Yüce Allah hile yapar, aldatır, alay eder ve benzeri sözler söylenmez. Aynı şekilde; o hileci, aldatıcı, alay edicidir şeklinde isimlendirme de yapılamaz.

Bunu ne müslüman, ne aklı başında bir kimse söyler. Şüphesiz Yüce Allah kendi zâtını hile, aldatma ve tuzak kurmakla ancak haksız yere bu işleri yapan kimselerin yaptıklarına karşılık (ceza) olmak üzere kendi zâtını nitelendirir. Bu gibi hallere adâletle karşılık ve ceza vermenin yaratılmışlar tarafından bile güzel olduğu bilindiğine göre; her şeyi bilen, mutlak adâletli, hikmeti sonsuz, her şeyin yaratıcısı Allah hakkında bu nasıl güzel görülemez?

SORU 64: Yüce Allah'ın "el-A'lâ" ismi ile aynı anlamı içeren "Zâhir, Kâhir ve Müteâlî" isimlerinin muhtevâları nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın el-Aliyyu'l-A'la ismi bundan türeyen sıfatı da ihtiva eder. Bu da Yüce Allah hakkında uluvv'un yani yükseklik ve yüceliğin bütün anlamları ile sâbit olması demektir. Birincisi: Arş'ının üzerinde oluşu anlamıyla uluvv'dur/yükseklik ve yüceliktir. O bütün yarattıklarının yukarısından, onlardan ayrı, onları görüp gözeten, onların ne halde olduklarını bilen, her şeyi bilgisiyle kuşatan, hiçbir şey kendisine gizli kalmayandır. İkincisi: Kahr-u galebesi anlamında uluvv'dur/yükseklik ve yüceliktir. Hiç kimse O'na galip gelemez. O'nunla çekişemez, O'na karşı koyamaz, O'na hiçbir şeyde engel olamaz. Aksine her şey O'nun azameti önünde boyun eğer, izzeti karşısında zelildir. Kibriyâsı önünde alçalmıştır. Her şey O'nun tasarrufu, kahr-u galebesi altındadır. Hiçbir şey O'nun kabzasının dışına çıkamaz. Üçüncüsü: Şanının yüceliği anlamında uluvv'dur/yükseklik ve yüceliktir. O bütün kemâl sıfatlarına sahiptir. Bütün eksikliklerden O'ndan uzaktır, azîzdir, celîldir, şanı mübârek ve pek yücedir.

Uluvv'un/yükseklik ve yüceliğin bütün bu anlamları biri diğerinden ayrılmayacak şekilde birbirini gerektirmektedir.

SORU 65: Yüce Allah'ın fevkıyyetinin (üstte, yukarda oluşunun) Kitâb'tan delili nedir?

CEVAP: Bu hususa dâir açık deliller sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan bir kısmı sözünü ettiğimiz isimler ile o anlamı ihtiva eden lafızlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de yedi ayrı yerde geçen:

﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ ٥﴾ [طه: ٥]

"Rahman Arş'a istivâ etti." (Taha, 20/5]

buyruğu bunlar arasındadır. Bu anlamdaki ayetler Kur'ân'ı Kerim'in yedi ayrı yerinde geçmektedir. Yüce Allah'ın:

﴿ءَأَمِنتُم مَّن فِي ٱلسَّمَآءِ أَن يَخۡسِفَ بِكُمُ ٱلۡأَرۡضَ﴾ [الملك: ١٦]

"Gökte olanın sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz..." (el-Mülk, 67/16) âyeti ile ondan sonraki âyet-i kerîme bunlar arasındadır.

Yüce Allah'ın:

﴿يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوۡقِهِمۡ﴾ [النحل: ٥٠]

"Üstlerindeki Rab'lerinden korkarlar." [en-Nahl, 16/50];

﴿إِلَيۡهِ يَصۡعَدُ ٱلۡكَلِمُ ٱلطَّيِّبُ وَٱلۡعَمَلُ ٱلصَّٰلِحُ يَرۡفَعُهُۥ﴾ [فاطر: ١٠]

"Güzel söz O'na yükselir. Onu da sâlih amel yükseltir." [Fatır, 35/10];

﴿تَعۡرُجُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ إِلَيۡهِ فِي يَوۡمٖ كَانَ مِقۡدَارُهُۥ خَمۡسِينَ أَلۡفَ سَنَةٖ ۝٤﴾ [المعارج: ٤]

"Melekler de, ruh da ona miktarı ellibin yıl olan bir günde çıkarlar." [el-Meâric, 70/4] ile

﴿يُدَبِّرُ ٱلۡأَمۡرَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ إِلَى ٱلۡأَرۡضِ ثُمَّ يَعۡرُجُ إِلَيۡهِ فِي يَوۡمٖ كَانَ مِقۡدَارُهُۥٓ أَلۡفَ سَنَةٖ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝٥﴾ [السجدة: ٥]

"Gökten yere doğru 'işi' idare eder. Sonra miktarı sizin saymanızla bin sene olan bir günde O'na yükselir." [Secde, 32/5]

﴿يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ﴾ [آل عمران: ٥٥]

"Hani Allah şöyle buyurmuştu: 'Ey Îsâ! Muhakkak seni vefât ettirecek ve kendime yükselteceğim." [Âl-i İmrân, 3/55] buyrukları ve daha başka pekçok buyruk bunu göstermektedir.(80)

SORU 66: Sünnet'ten bunun delili nedir?

CEVAP: Sünnetten delili de sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan birisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in "dağ keçileri" hadîsindeki şu buyruklarıdır:

(80) Bu buyruğun zikredildiği yedi yer şunlardır: el-A'raf, 7, 45; Yunus, 10, 3; er-Ra'd, 13, 2; Taha, 20, 5; el-Furkan, 25, 59; es-Secde, 32, 4; el-Hadid, 57, 4. Bu istiva âyetlerinde Yüce Allah açıkça arşın üzerinde olduğunu ifade etmiş bulunmaktadır. Selef istivayı yukarda olmak ve üstünde bulunmakla açıklamışlardır.

«وَالْعَرْشُ فَوْقَ ذَلِكَ وَاللَّهُ فَوْقَ الْعَرْشِ وَهُوَ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ».

"Arş da bunun üstündedir. Allah da arş'ın üstündedir ve sizin içinde bulunduğunuz hali bilmektedir."(81) Sa'd (b. Muaz)'a hitaben Kurayzaoğulları kıssasında söylediği şu sözler de bu kabildendir:

«لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ الْمَلِكِ مِنْ فَوْقَ سَبْعَةِ أَرْقَعَةٍ».

"Andolsun ki sen aralarında yedi göğün üzerinden mutlak melikin (Yüce Allah'ın) hükmü ile hüküm verdin."(82)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cariyeye: "Allah nerede?" diye sorması üzerine onun "(Allah) göktedir" cevabına karşılık (sahibine) söylediği: "Sen bunu azad et, çünkü o bir mü'minedir."(83) buyrukları da bu kabildendir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in miracına dâir hadîsler; meleklerin birbirlerinden nöbeti devralmalarına dâir hadîslerde kullandığı:

«ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ».

"Daha sonra aranızda kalan melekler Allah'a çıkarlar. Daha iyi bildiği halde onlara sorar..."(84) hadîsi;

«مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلَا يَصْعَدُ إِلَى اللَّهِ إِلَّا الطَّيِّبُ».

"Her kim helal bir kazançtan bir hurma değeri kadar tasaddukta bulunursa ki Yüce Allah'a ancak helal ve temiz olan yükselir."(85) hadîsi ile vahiy hadîsinde kullandığı:

«إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ».

"Allah gökte bir emri hükme bağladığı zaman melekler onun buyruğuna boyun eğerek itaatle kanatlarını çırparlar. O sanki dümdüz bir

(81) Bu hadisi Müsned, I, 206-207'de, Ebû Dâvûd IV, 231; Tirmizî V, 424; İbn Mâce, I, 69'da kaydetmiş olup, hepsinin de senedi zayıftır. Nitekim merhum el-Elbanide bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.

(82) Buhârî, V, 50; Müslim, V, 160; Müsned, II, 22

(83) Müslim, II, 70, 71; Ebû Dâvûd, I, 244; Nesâî, III, 14-18; Muvatta, III, 5; Dârimî, II, 108; Müsned, II, 291

(84) Buhârî, VIII, 177, 195; Müslim, II, 113; Nesâî, I, 240; Muvatta, I, 184; Müsned, II, 257, 312, 486

(85) Buhârî, VII, 177; Müslim, III, 85; Müsned, II, 331, 381, 419

kaya üzerindeki bir zincir (sesin)i andırır..."[86] hadîsi ve daha başka pekçok hadîsler bunu göstermektedir. Cehmiyye[87] dışında bütün insanlar Allah'ın arşı'nın üstünde, bütün yaratılmışların fevkında olduğunu ikrar ve kabul etmişlerdir.

SORU 67: İstivâ meselesi hakkında selef-i sâlihîn arasından dînde imam (önder) kabul edilenler ne söylemişlerdir?

CEVAP: Hepsinin *rahimehumullah* ittifakla söyledikleri şudur: İstivâ bilinmez bir şey değildir. Nasıllığı ise akılla bilinemez. Ona îmân etmek farzdır. Onun nasıllığına dâir soru sormak bid'attir. Risâlet Allah'tandır, tebliğ görevi Rasûle aittir. Bize düşen ise tasdîk etmek ve teslimiyetle karşılamaktır.[88]

Selef-i sâlihîn'in isim ve sıfat ile ilgili âyet ve hadîslerin tamamı hakkındaki söyledikleri budur:

﴿ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا﴾ [آل عمران: ٧]

"Biz ona inandık, hepsi Rabbimiz nezdindendir." [Âl-i İmrân, 3/7];

﴿ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَٱشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾﴾ [آل عمران: ٥٢]

"Allah'a îmân ettik, sen de bizim şüphesiz müslümanlar olduğumuza şahit ol!" [Âl-i İmrân, 3/52]

SORU 68: Kahr-u galebe anlamındaki uluvv'un/yükseklik ve yüceliğin Kitâb'tan delili nedir?

CEVAP: Bunun da delilleri pek çoktur.

﴿وَهُوَ ٱلْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٨﴾﴾ [الأنعام: ١٨]

"O, kullarının üstünde kâhir olandır." [el-En'âm, 6/18]

Bu buyruk hem kahr-u galebe anlamında, hem de yukarıda oluş anlamında uluvv'u içermektedir.

(86) Buhârî, VIII, 194; Tirmizî, V, 362; İbn Mâce, I, 70

(87) Cehmiyye: el-Cehm b. Safvan'a tabi olanlara verilen isimdir. O bir bid'at olan görüşünü Tirmiz'de açığa vurmuş, Selm b. Ahvez onu Merv'de 128 hicri yılında öldürmüştür. İsim ve sıfatları nefyederek Ta'tile sapması ve kadere karşı insanın mecbur olduğunu belirtmesi, (Cebriyeciliği) ve başka görüşleri ile meşhur olmuştur. Şehristani, el-Milel ve'n-Nihal, s. 86-88; el-Bağdadi, el-Fark beyne'l-Firak, s. 211-212

(88) Ummu'l-Mü'minin Um Seleme *Radıyallahu anh*a'dan, İmam Malik'in hocası Rabia'dan ve bizzat İmam Malik'ten... rivayet edilmiş bu manadaki sözler için bk. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, XIII, 406-407

﴿ سُبۡحَٰنَهُۥۖ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ﴿٤﴾ ﴾ [الزمر: ٤]

"O bundan münezzehtir. O Allah'tır, birdir. Kahhar olan (her şeye hükmünü geçiren)dir." *[ez-Zümer, 39/4];*

﴿ لِّمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَۖ لِلَّهِ ٱلۡوَٰحِدِ ٱلۡقَهَّارِ ﴿١٦﴾ ﴾ [غافر: ١٦]

"Bugün mülk kimindir? Bir ve tek, kahhar (emir ve irâdesine karşı konulamayan) Allah'ındır." *[el-Mu'min, 40/16];*

﴿ قُلۡ إِنَّمَآ أَنَا۠ مُنذِرٞۖ وَمَا مِنۡ إِلَٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ ﴾ [ص: ٦٥]

"De ki: 'Ben ancak bir uyarıcıyım. Bir tek kahhâr (hükmünü her şeye rağmen dilediği gibi yerine getiren) Allah'tan başka hak ilâh yoktur." *[Sad, 38/65];*

﴿ مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذُۢ بِنَاصِيَتِهَآۚ ﴾ [هود: ٥٦]

"Hareket eden ne kadar canlı varsa hepsinin alnından tutan O'dur. (Onlarda dilediği gibi tasarrufta bulunan mutlak malik ve kadir olan, onu yöneten ve yaşatan O'dur.)" *[Hud, 11/56];*

﴿ يَٰمَعۡشَرَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ إِنِ ٱسۡتَطَعۡتُمۡ أَن تَنفُذُواْ مِنۡ أَقۡطَارِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَٰنٖ ﴿٣٣﴾ ﴾ [الرحمن: ٣٣]

"Ey cin ve insan toplulukları! Eğer göklerle yerin bucaklarından kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın! Ama buna dâir bir güç ve imkânınız olmadıkça kaçamazsınız ki." *[er-Rahman, 55/33]* ve bunun dışında başka âyet-i kerîmeler.

SORU 69: Sünnet'ten buna dâir deliller nelerdir?

CEVAP: Sünnet'ten buna dâir deliller de pek çoktur. Örnek olmak üzere Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruklarını kaydedelim:

«أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا».

"Alnından yakaladığın hareket eden her bir canlının şerrinden sana sığınırım."(89)

«اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ».

(89) Müslim, VIII, 79; Ebû Dâvûd, IV, 312; İbn Mâce, II, 1274-1275

"Allah'ım şüphesiz ki ben senin kulunum, senin kulların olan bir anne ve babanın evladıyım. Alnım senin elindedir. (Bende istediğin şekilde tasarruf sahibisin.) Hükmün hakkımda aynen geçerlidir. Hakkımda verdiğin hüküm adâletlidir."(90)

«إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ وَإِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ».

"Şüphesiz ki sen hükmedersin ama sana hükmedilemez. Şüphesiz ki senin dost edindiğin asla zelil olmaz. Senin düşmanlık ettiğin de asla aziz olmaz."(91) Ve buna benzer daha başka hadîs-i şerifler.

SORU 70: Şanının yüceliği anlamındaki uluvv'un delili nedir? Ve Allah azze ve celle'den nefyedilmesi gerekenler nelerdir?

CEVAP: Bil ki, şanının yüceliğini Yüce Allah'ın el-Kuddûs, es-Selâm, el-Kebîr, el-Muteâl ve bu manayı ihtiva eden isimlerinin kapsamı ve onun bütün kemâl ve celâl sıfatlarının gereklerini ifade eder.

O başkasına ait bir egemenlik ve tasarruf bulunmasından yahut egemenlik ve tasarrufun bir payına sahip olunmasından, O'na bir yardımcı bulunmasından, O'na bir destek bulunmasından, O'nun izni olmaksızın nezdinde bir şefaatçinin yahutta ona rağmen başkalarını himayesine alacak birisinin varlığından Ehadiyyeti itibariyle münezzehtir.

O azameti, kibriyası, melekûtu ve ceberutu itibariyle bütün bu hususlarda kendisi ile münazaa edebilecek yahut yarışacak birisinin bulunmasından ya da güçsüzlükten dolayı bir dost ve yardımcı edinmekten münezzehtir.

Samediyeti itibariyle eşinin, evladının, babasının, denginin ve benzerinin bulunmasından yüce ve münezzehdir.

Hayatının, kayyûmiyetinin ve kudretinin kemâli itibariyle ölümden, uyuklamaktan, uykudan, yorulmaktan, bitkinlikten yüce ve münezzehtir.

İlminin kemâli itibariyle gafletten ve unutmaktan, yerde yahut gökte onun ilminden zerre ağırlığınca bir şeyin dahi bilgisinin dışında kalmasından yüce ve münezzehtir.

(90) Müsned, I, 391

(91) Nesâî, III, 248; Tirmizî, II, 328-329; İbn Mâce, I, 373; Ebû Dâvûd, II, 63; Müsned, I, 199

Hikmetinin ve her türlü hamde layık oluşunun kemâli itibariyle herhangi bir şeyi boşuna yaratmaktan, mahlûkatı emirsiz ve nehiysiz başıboş terketmekten, ölümden sonra diriltmeyerek amellerinin karşılıklarını vermemekten yüce ve münezzehtir.

Adâletinin kemâli itibariyle herhangi bir kimseye zerre ağırlığınca zulmetmekten yahutta onun iyiliklerinin herhangi bir karşılığını vermemekten yüce ve münezzehtir.

Ganî (her şeyden yana ihtiyaçsız)liğinin kemâli bakımından yemekten, rızka ihtiyaç duymaktan yahutta herhangi bir hususta kendisinden başka bir varlığa muhtaç olmaktan yüce ve münezzehtir.

O gerek kendisinin kendi zâtını, gerekse de Rasûlünün kendisini vasfettiği bütün sıfatlarda, ta'tilden ve temsilden yüce ve münezzehtir. Hamdiyle onu tesbih ve tenzih ederiz. Azîz ve Celîl'dir. Şanı yüce ve mübarektir.

O ulûhiyyetine/ilahlığına, rubûbiyyetine/rablığına, Esmâu'l-Hüsna'sı ve yüce sıfatlarına aykırı olan, onlarla bağdaşmayan her bir şeyden yücedir, mukaddestir.

﴿وَلَهُ ٱلۡمَثَلُ ٱلۡأَعۡلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٢٧﴾ [الروم: ٢٧]

"Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar yalnız O'nundur. O, azîzdir, hakîmdir." *[er-Rum, 30/27]*

Bu hususta Kitâb ve Sünnet'ten oluşan vahyin nassları, çokluğu ve yaygınlığı ile birlikte, bilinen ve anlamları kavranılan nasslardır.

SORU 71: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Esmâu'l-Hüsnâ hakkında: "Onları ezberleyip belleyen cennete girer" diye buyurmasının anlamı nedir?

CEVAP: Bu buyruk birkaç şekilde açıklanmıştır.

1. Bunları ezberleyerek, bunlarla Yüce Allah'a dua ederek hepsi ile onu övmek,

2. Kul için kendisine uyulması mümkün olabilen "er-Rahîm, el-Kerîm" gibi isimlerin manalarına sahip olmak noktasında, kendisine yakışan şekilde bu manalarla nitelenebilmesi mümkün olabildiği kadarıyla, bu anlamlara sahip olmak için kendisini eğitir ve alıştırır.

"el-Cebbar, el-Azîm ve el-Mütekebbir" gibi, şanı Yüce Allah'a mahsus olan isimler ile ilgili olarak kula düşen bunları ikrar ve kabul etmek, bunlar önünde itaatle boyun eğmek bu sıfatlardan herhangi birisi ile bezenmeye kalkışmamaktır.

"el-Ğafûr, eş-Şekûr, el-Afuvv, er-Raûf, el-Halîm, el-Cevâd, el-Kerîm" gibi. va'd anlamı taşıyan isimlere gelince, kul bu isimlerin ihtiva ettiği mana çerçevesinde Allah azze ve celle'den ümit ve beklenti içerisinde olmalıdır.

"el-Azîz Zu'ntikam (intikam alıcı), Şedîdu'l-ikab (cezası çetin), Serîu'l-hisâb (hesabı çabucak gören)" gibi tehdit anlamını içeren isimler karşısında ise kul saygı ve korku ile itaat etmeli, Allah'tan korkmalıdır.

3. Kul bu isimlere tanık olmalı ve marifeti ve ubûdiyeti ile bunların hakkettikleri karşılığı vermelidir. Mesela Yüce Allah'ın yarattıkları üzerindeki uluvvunu/yüksekliğini ve yüceliğini ve onların yukarısında olmasını, Arş'ın üzerinde istivâ ettiğini, ilmiyle kudretiyle ve başka isim ve sıfatlarıyla, mahlûkatı ihata (kuşatması) ile birlikte onlardan ayrı oluşuna tanıklık edip, bu sıfatların gereğince ona ibâdet ederek kalbiyle ona yükselip, ona niyaz ederek kapısını çaldığı şuuruna vararak; O'nun huzurunda pek güçlü bir hükümdarın önünde, oldukça zilletle duran bir kul gibi durduğunu hissederek söylediği sözlerin ve amellerinin ona yükseldiğini, ona arzedildiğini bilerek; kulluğunu arz edince sözlerinden ve amellerinden onun huzurunda kendisini rezil ve rüsvay edecek şeylerin yükselmesinden utanması gerekir.

O ilahi emirlerin ve hükümlerin, kâinatın her bir yanına öldürmek, hayat vermek, aziz kılmak, zelil kılmak, alçaltmak, yükseltmek, vermek, alıkoymak, belâları kaldırmak veya salmak, insanlar arasında günleri döndürüp durmak ve buna benzer hertürlü tasarruf ve tedbir ile kendisinden başka hiçbir kimsenin tasarrufta bulunmadığı, mutlak egemen olduğu kâinat ülkesinde bunlara tanık olması demektir. Çünkü onun bütün emir ve buyrukları bu kainat ülkesinde dilediği şekilde aynen geçerlidir:

﴿ يُدَبِّرُ ٱلۡأَمۡرَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ إِلَى ٱلۡأَرۡضِ ثُمَّ يَعۡرُجُ إِلَيۡهِ فِي يَوۡمٖ كَانَ مِقۡدَارُهُۥٓ أَلۡفَ سَنَةٖ مِّمَّا تَعُدُّونَ ٥ ﴾[السجدة: ٥]

"O her şeyi gökten yere tedbir eder (çekip, çevirir, düzenler, idare eder). Sonra miktarı sizin saymanıza göre bin yıl olan bir günde ona yükselir." *[es-Secde, 32/5]*

Her kim marifeti ve ubûdiyyeti itibariyle bu konuma hakkını verecek olursa, Rabbi sayesinde hiçbir şeye ihtiyaç duymaz ve Rabbi de ona yeter. Aynı şekilde onun her şeyi kuşatan bilgisine, işitmesine, görmesine, hayatına, kayyûmiyetine ve başka sıfatlarına tanık olan bir kimsenin durumu da böyledir. Böyle bir konuma yükselebilmek, ancak es-Sâbikûn, el-Mukarrabûn (ve ileriye geçmiş oldukça yakınlaştırılmış) kimselere nasib olur.

SORU 72: İsim ve sıfatların tevhîdinin zıttı nedir?

CEVAP: Bunun zıttı Yüce Allah'ın isimlerinde, sıfatlarında, âyetlerinde hakkın dışına çıkmak, eğriliğe sapmaktır. Bu da üç türlüdür:

1. Yüce Allah'ın isimlerini gerçeğinden uzaklaştırıp, bu isimleri putlarına isim olarak veren ve böylece bunlara birşeyler katan yada eksilten müşriklerin sapması. Bunlar "el-Lât" ismini "el-İlah" isminden, "el-Uzza" ismini "el-Azîz"den, "Menat" adını "el-Mennan"den türetmişlerdir.

2. Yüce Allah'ın sıfatlarına keyfiyyet isnâd eden ve O'nun sıfatlarını yarattıklarının sıfatlarına benzeten müşebbihe (benzeticiler)in ilhâd ve sapması. Bu da müşriklerin ilhadının zıttıdır. Çünkü müşrikler mahlûku âlemlerin Rabbine eşit kılarken, bunlar onu yaratılmış cisimler seviyesine indirgemiş ve onu bu yaratılmışlara benzetmişlerdir. O bunlardan yüce ve münezzehtir.

3. İsim ve sıfatlarını inkâr eden muattılanın ilhadı ve sapması. Bunlar da iki kısımdır. Bir kısmı Yüce Allah'ın isimlerinin lafızlarını kabul ederken, kemâl sıfatlarının muhtevasını ona nisbet etmeyerek şöyle demişlerdir: O "rahmet" söz konusu olmaksızın Rahman ve Rahimdir. İlim söz konusu olmaksızın "Alîm"dir, işitme söz konusu olmaksızın "Semî'"dir, görme söz konusu olmaksızın "Basîr", kudret söz konusu olmaksızın "Kadîr"dir demişler ve diğer bütün sıfatları da bu şekilde yorumlamışlardır. (Bunlar mu'teziledir.)

Bir diğer kısım ise açık bir şekilde bütün isimleri ve bunların muhtevalarını kabul etmediklerini ifade etmişlerdir. (Bunlar da cehmiyyedir.) Onu hiçbir ismi ve hiçbir sıfatı bulunmayan katıksız "adem: yokluk" ile nitelendirmişlerdir.

Zalim, inkarcı ve sapkın (mülhid)lerin söylediklerinden Yüce Allah çok yüce ve münezzehtir.

﴿رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا فَٱعۡبُدۡهُ وَٱصۡطَبِرۡ لِعِبَٰدَتِهِۦۚ هَلۡ تَعۡلَمُ لَهُۥ سَمِيّٗا ٦٥﴾ [مريم: ٦٥]

"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O halde ona ibâdet et ve ona ibâdetinde sebat göster. Onun adıyla anılan bir kimse biliyor musun?" [Meryem, 19/65];

﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾ [الشورى: ١١]

"Onun benzeri hiçbir şey yoktur ve o her şeyi işitendir, görendir. (Semî', Basîr)" [eş-Şûrâ, 42/11];

﴿يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمٗا ١١٠﴾ [طه: ١١٠]

"O, onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Onlar ise bilgileri ile onu kuşatamazlar." [Taha, 20/110]

SORU 73: Tevhîd çeşitlerinden birisine aykırı olan bir husus, hepsine aykırı gelecek şekilde, birbirlerinden ayrılmayan (mütelâzim) türler midir?

CEVAP: Evet, tevhîdin bütün çeşitleri birbirleriyle mütelâzimdir. Bunlardan herhangi bir türü hakkında Allah'a ortak koşan bir kimse diğerlerinde de Allah'a ortak koşan bir müşriktir.

Mesela Allah'tan başkasına dua ederek, Allah'tan başkasının güç yetiremeyeceği bir şeyi o kimseden istemek buna örnektir. Çünkü Allah'tan başkasına dua etmek bir ibâdettir. Hatta ibâdetin özüdür. Onu Allah'ın dışında, Allah'tan başkasına yöneltmek, Allah'ın ulûhiyyetinde bir şirktir.

Allah'tan başkasından, bir hayır elde etmek yahut bir şerri bertaraf etmek türünde bir ihtiyacı, bunu gerçekleştirebilme kudretine sahip olduğuna inanarak istemek ise, Allah'ın rubûbiyetinde bir şirktir. Çünkü o bu inanışı ile Allah'ın mülkünde Allah ile birlikte bir başka tasarruf sa-

hibi bulunduğuna inanmış olur. Diğer taraftan böyle bir kimse Allah'ın dışındaki bu varlığa ancak uzak olsun, yakın olsun, hangi zaman ve hangi mekânda bulunursa bulunsun, kendisini duyduğuna inanarak dua etmekte ve bunu açıkça ifade etmektedir. Bu ise Allah'ın isim ve sıfatlarında bir şirktir. Çünkü Allah'ın dışında dua ettiği bu varlığın yakınlığın da, uzaklığın da engel teşkil etmediği, işitilebilecek bütün her şeyi kuşatabilecek bir sem'inin (işitme gücünün) olduğunu kabul etmiş olmaktadır. İşte Allah'ın ulûhiyyetinde koşulan bu şirk, rubûbiyyette de, isim ve sıfatlarda da O'na şirk koşmayı beraberinde getirmiştir.

Meleklere İman

SORU 74: Meleklere îmânın Kitâb ve Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: Kitâb'tan buna dâir deliller pek çoktur. Örnek olarak şu buyrukları kaydedelim:

﴿وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِمَن فِي ٱلۡأَرۡضِۗ﴾ [الشورى: ٥]

"Melekler de Rablerine hamd ile tesbih ederler. Yeryüzünde olanlar için mağfiret dilerler." *[eş-Şûrâ, 42/5];*

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيُسَبِّحُونَهُۥ وَلَهُۥ يَسۡجُدُونَ ٢٠٦﴾ [الأعراف: ٢٠٦]

"Şüphe yok ki Rabbinin nezdinde bulunanlar O'na ibâdet etmekten asla büyüklenmezler. O'nu tesbih ederler ve yalnız O'na secde ederler." *[el-A'raf, 7/206];*

﴿مَن كَانَ عَدُوّٗا لِّلَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبۡرِيلَ وَمِيكَىٰلَ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَدُوّٞ لِّلۡكَٰفِرِينَ ٩٨﴾

[البقرة: ٩٨]

"Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil ve Mikâil'e düşman olursa, şüphesiz Allah da o kâfirlerin düşmanıdır." *[el-Bakara, 2/98]*

Sünnet'ten onlara îmâna dâir Cibrîl hadîsi ve başkaları daha önceden geçmiştir. Müslim'in Sahîh'inde de Yüce Allah'ın onları nurdan yarattığı belirtilmektedir.(92) Onlar ile ilgili hadîsler pek çoktur.

SORU 75: Meleklere îmânın anlamı nedir?

CEVAP: Onların varlıklarını, Allah'ın yarattıklarından bir çeşit yara-

(92) Müslim, VIII, 226; Müsned, VI, 153, 168

tılmış olduklarına, Allah'ın onların Rabbi olup, O'nun emrine müsahhar kılındıklarına, Allah'ın "mükerrem kulları" olduklarına, sözleri ile O'nun önüne geçmediklerine,

﴿عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُۥ بِٱلْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾﴾ [الأنبياء: ٢٦ – ٢٧]

"O'nun emri gereğince iş gördüklerine." *[el-Enbiya, 21/26-27];*

﴿لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾﴾ [التحريم: ٦]

"Kendilerine verdiği emirlerde Allah'a asla isyan etmeyip ne emir verilirse onu yaptıklarına." *[et-Tahrim, 66/6];*

﴿وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَنْ عِندَهُۥ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾﴾ [الأنبياء: ١٩ – ٢٠]

"O'na ibâdete karşı büyüklenmeyip usanmadıklarına, gece ve gündüz (Allah'ı) aralıksız tesbih ettiklerine." *[el-Enbiya, 21/19-20]*

ve asla usanmayıp, emirlere karşı gelmediklerine kesin olarak îmân etmek ve bunu ifade etmektir.

SORU 76: Yüce Allah'ın verdiği görevler itibariyle bazı türlerini sayabilir misiniz?

CEVAP: Onlar bu itibarla pekçok kısımlara ayrılırlar. Kimileri peygamberlere vahyi ulaştırmakla görevlidirler. Bu er-Ruhu'l-Emin Cibrîl *aleyhisselam*'dır. Kimileri yağmur ile görevlidir. Bu da Mikâil *aleyhisselam*'dır.(93) Kimileri Sura üfürmekle görevlidir.(94) Bu da İsrafil *aleyhisselam*'dır. Kimileri ruhları almakla görevlidir, bu da ölüm meleği(95) ile yardımcılarıdır. Kimileri kulların amelleri üzerinde görevlidirler. Bunlar da Kirâmen Kâtibîn diye bilinirler.(96) Kimileri Allah'ın kullarını önlerinden, arkalarından korumakla görevlidirler ki bunlar da el-Muakkibât(97) diye bilinirler. Kimileri cennet ve nimetleriyle görevlidir.(98) Bunlar da Rıdvan ve beraberindeki-

(93) Bk. Müsned, I, 274
(94) Bk. Tirmizî, V, 372-373; Müsned, I, 326
(95) Bk. es-Secde, 32, 11
(96) Bk. el-İnfitar, 82, 10-12
(97) Bk. er-Ra'd, 13, 11
(98) ez-Zümer, 39, 73

lerdir. Kimileri cehennem ateşi ve azabı ile görevlidir. Bunlar da Mâlik(99) ve onun beraberindeki diğer zebânîlerdir. Bunların önde gelenleri ondokuz tanedir. Kimileri de kabir fitnesi/imtihanı ile görevlidirler. Bunlar da Münker ve Nekîr(100) diye bilinirler. Kimileri Arş'ı taşıyanlardır,(101) kimileri el-Kerrubiyyûn diye bilinir.(102) Kimileri rahimlerde bulunan nutfelerin şekillenmesiyle ve onlar hakkında ilâhî irâdeyi yazmak ile görevlidirler.(103) Kimileri el-Beytu'l-Ma'mûr'a giren meleklerdir. Bunlardan her gün yetmişbin melek oraya girer, sonra da bir daha oraya girmek için o kimselere sıra gelmez.(104) Kimileri zikir meclislerini takip eden gezgin meleklerdir.(105) Kimileri saflar halinde aralıksız kıyamda dururlar. Kimisi rükû' ve secdede olup, başlarını kaldırmazlar. Bunların dışında bulunan melekler de vardır.

﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾﴾ [المدثر: ٣١]

"Rabbinin ordularını ondan başka kimse bilmez ve o (Sekar) insanlar için ancak bir öğüttür." [el-Müddessir, 74/31]

Bu kısımları söz konusu eden Kitâb ve Sünnet'in nassları, bilinen nasslardır.

(99) Bk. ez-Zuhruf, 43, 77; el-Alak, 9, 18; el-Müddessir, 74, 34
(100) Bk. Buhârî, II, 102; Müslim, VIII, 161; Ebû Dâvûd, IV, 239; Nesâî, IV, 97; Müsned, III, 126, 233; Tirmizî, III, 383
(101) Bk. el-Hakka, 69, 17
(102) Bk. Kurtubi Tefsiri, XV, 294. Müellif eş-Şeyh Hafız, Meâricu'l-Kabûl, II, 87
(103) Bk. Buhârî, IV, 78; Müslim, VIII, 44; Müsned, III, 397
(104) Bk. Buhârî, IV, 77; Müslim, I, 103-104; Müslim, I, 217; Müsned, IV, 207
(105) Bk. Müslim, VIII, 68; Müsned, II, 251

Kitaplara İman

SORU 77: Kitâblara îmânın delili nedir?

CEVAP: Bunun delilleri pek çoktur. Bazılarını zikredelim:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِن قَبۡلُۚ ﴾ [النساء: ١٣٦]

"Ey îmân edenler! Allah'a, Rasûlüne, Rasûlüne indirdiği Kitâb'a ve daha evvel indirdiği kitâblara îmân edin." *[en-Nisâ, 4/136];*

﴿ قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ١٣٦ ﴾ [البقرة: ١٣٦]

"Deyin ki: 'Biz Allah'a ve bize indirilene, İbrâhîm'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakûb'a ve torunlarına indirilene, Mûsâ'ya, Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilenlere îmân ettik. Birini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz ona teslim olmuşlarız." *[el-Bakara, 2/136]*

Bunların dışında daha pek çok âyet-i kerîme vardır. Bu hususta da:

﴿ وَقُلۡ ءَامَنتُ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن كِتَٰبٖۖ ﴾ [الشورى: ١٥]

"De ki: 'Ben Allah'ın indirdiği bütün kitâblara îmân ettim.'" *[eş-Şura, 42/15]* âyet-i kerîmesi yeterlidir.

SORU 78: Bütün kitâbların Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçmekte midir?

CEVAP: Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de bu kitâbların bazılarının adını

zikretmiştir. Bunlar Tevrât, İncil, Zebûr, İbrâhîm ve Mûsâ *aleyhimesselam*'a verilen sahifelerdir. Geri kalanları ise topluca söz konusu edilmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُ ۝٢ نَزَّلَ عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ وَأَنزَلَ ٱلتَّوۡرَىٰةَ وَٱلۡإِنجِيلَ ۝٣ مِن قَبۡلُ هُدٗى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ ٱلۡفُرۡقَانَۗ ﴾ [آل عمران: ٢ – ٤]

"Allah... O'ndan başka hak ilâh yoktur. Hayy'dır ve Kayyûm'dur. O sana Kitâb'ı hak ile ondan öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrât ve İncil'i de indirdi. Bundan önce insanlara (birer) yol gösterici olarak." *[Âl-i İmrân, 3/2-4];*

﴿ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ۝١٦٣ ﴾ [النساء: ١٦٣]

"Davud'a da Zebûr'u verdik." *[en-Nisâ, 4/163];*

﴿ أَمۡ لَمۡ يُنَبَّأۡ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ۝٣٦ وَإِبۡرَٰهِيمَ ٱلَّذِي وَفَّىٰٓ ۝٣٧ ﴾ [النجم: ٣٦ – ٣٧]

"Yoksa ona Mûsâ'nın ve ahdine bağlı İbrâhîm'in sahifelerinde olan (şu hükümler) haber verilmedi mi?" *[en-Necm, 53/36-37];*

﴿ لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلۡنَا مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلۡقِسۡطِۖ ﴾ [الحديد: ٢٥]

"Andolsun ki biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik. Onlarla birlikte insanlar adâleti ayakta tutsunlar diye kitâbı ve mizanı indirdik." *[el-Hadid, 57/25]*

Yüce Allah'ın bu kitâblardan tafsîlî olarak (ayrı ayrı) söz konusu ettiklerine bizim de aynı şekilde tafsîlî olarak îmân etmemiz gerekir. Toplu olarak söz konusu ettiklerine de topluca îmân etmemiz gerekir. Bu hususta Yüce Allah'ın Rasûlüne emrettiği gibi söyleriz:

﴿ وَقُلۡ ءَامَنتُ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن كِتَٰبٖۖ ﴾ [الشورى: ١٥]

"De ki: 'Ben Allah'ın indirdiği bütün kitâblara îmân ettim.'" *[eş-Şura, 42/15]*

SORU 79: Yüce Allah'ın kitâblarına îmân etmenin anlamı nedir?

CEVAP: Bunların hepsinin Yüce Allah tarafından indirilmiş olduğuna, Yüce Allah'ın bunları gerçek anlamıyla konuştuğuna kesin olarak

îmân ve tasdîk etmek demektir. Bunların bir bölümü Yüce Allah'tan arada elçi, melek aracılığı olmadan perde arkasından işitilmiştir. Kimisini de melek olan elçi, insan olan elçiye tebliğ etmiştir. Bunlardan kimisini de Yüce Allah bizzat kendi eliyle yazmıştır:

﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِۦ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾﴾ [الشورى: ٥١]

"Allah bir insanla ancak (ya) vahiy yolu ile konuşur, ya bir perde arkasından, yahut bir elçi (melek) gönderip izniyle dilediğini vahyeder." [eş-Şura, 42/51]

Yüce Allah Mûsâ *aleyhisselam*'a şöyle buyurmuştur:

﴿قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّى ٱصْطَفَيْتُكَ عَلَى ٱلنَّاسِ بِرِسَٰلَٰتِى وَبِكَلَٰمِى فَخُذْ مَآ ءَاتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾﴾ [الأعراف: ١٤٤]

"Ey Mûsâ, seni risâletlerimle ve (seninle) konuşmamla seçip insanlara üstün kıldım." [el-A'raf, 7/144];

﴿وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾﴾ [النساء: ١٦٤]

"Ve Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu." [en-Nisâ, 4/164]

Yüce Allah Tevrât hakkında da şöyle buyurmuştur:

﴿ وَكَتَبْنَا لَهُۥ فِى ٱلْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَىْءٍ ﴾ [الأعراف: ١٤٥]

"Bir de ona levhalarda her şeye ait bir öğüt ve her şeye dâir açıklamayı yazdık." [el-A'raf, 7/145]

Îsâ aleyhisselam hakkında da şöyle buyurmuştur:

﴿وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْإِنجِيلَ ﴾ [المائدة: ٤٦]

"Biz ona İncil'i de verdik." [el-Maide, 5/46]

Yine Yüce Allah:

﴿وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾﴾ [النساء: ١٦٣]

"Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." [en-Nisâ, 4/163] buyurmuştur.

Kitâblardan daha önce tenzil (peyderpey indirme) lafzı ile de söz edilmişti.

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿ لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ ﴾ [النساء: ١٦٦]

"Fakat Allah sana indirdiği ile şahitlik eder ki o bunu kendi ilmi ile indirmiştir. Melekler de şehâdet ederler. Şahit olarak Allah yeter." (*en-Nisâ, 4/166];*

﴿ وَقُرْءَانًا فَرَقْنَٰهُ لِتَقْرَأَهُۥ عَلَى ٱلنَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَٰهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾ ﴾ [الإسراء: ١٠٦]

"Biz onu insanlara ağır ağır okuyasın diye bölüm bölüm ayırdığımız bir Kur'ân olarak (indirdik). Biz onu kısım kısım indirdik." [el-İsra, 17/106];

﴿ بِلِسَانٍ عَرَبِىٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ ﴾ [الشعراء: ١٩٥ – ١٩٦]

"Muhakkak bu (Kur'ân-ı Kerîm) âlemlerin Rabbinin indirdiğidir. Onu Rûhu'l-Emîn indirdi. Uyarıcılardan olasın diye kalbin üzere; apaçık bir arapça lisân ile." [eş-Şuara, 26/192-195]

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُۥ لَكِتَٰبٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَأْتِيهِ ٱلْبَٰطِلُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِۦ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ ﴾ [فصلت: ٤١ – ٤٢]

"Muhakkak ki kendilerine geldiğinde o zikri (Kur'ân'ı) inkâr edenler (bize gizli kalmazlar.) Halbuki o hiç şüphesiz eşsiz bir kitâbtır. Önünden de, arkasından da bâtıl ona erişemez. Çünkü o hikmeti sonsuz, her hamde layık olan tarafından indirilmedir." [Fussilet, 41/41-42]

Bunun dışında daha pek çok âyet-i kerîme (kitâblara îmânın anlamını) açıklamaktadır.

SORU 80: Önce indirilmiş kitâblara göre Kur'ân-ı Kerîm'in konumu nedir?

CEVAP: Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ ﴾ [المائدة: ٤٨]

"Biz sana da kitâbı hak ile kendinden önce indirilen kitâbları

doğrulayıcı ve onlara karşı bir şahid olmak üzere indirdik." [el-Maide, 5/48];

﴿ وَمَا كَانَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٧﴾ ﴾ [يونس: ٣٧]

"Bu Kur'ân'ın Allah'tan inmeyip başkası tarafından uydurulması olacak bir şey değildir. Fakat o kendisinden öncekileri doğrulamakta ve o kitâbları açıklamaktadır. Onda hiç şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbi'ndendir." [Yunus, 10/37];

﴿ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ ٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾ ﴾ [يوسف: ١١١]

"O (Kur'ân) uydurulan bir söz değildir. Fakat kendisinden önce olanları doğrulayıcı, insanlara gerekli her şeyin açıklayıcısı, îmân edecek bir topluluk için de hidâyet ve rahmettir." [Yusuf, 12/111]

Tefsîr alimleri *"müheymin" [el-Maide, 5/48'de; bir şahit]* lafzı hakkında şunları söylemişlerdir: Kendisinden önceki kitâblara karşı bir şahit, güvenilir bir ölçü ve onları doğrulayıcı anlamındadır. Yani Kur'ân-ı Kerîm bu kitâblardaki doğru hususları tasdîk ederken, bu kitâblarda ortaya çıkmış olan tahrîfleri, değiştirmeleri ve değişiklikleri kabul etmez. Bu kitâblar hakkında (yerine göre) hükümlerinin nesh yahutta (yerine göre) hükümlerini takrir edip, kabul ettiğini hükmeder. Bundan dolayı ökçeleri üzerine dönüp gitmeyen kimselerden önceki kitâblara sımsıkı sarılan herkes bu kitâba boyun eğmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِهِۦ هُم بِهِۦ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِهِۦٓ إِنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّنَآ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِۦ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ ﴾ [القصص: ٥٢ – ٥٣]

"Ondan önce kendilerine kitâb verdiğimiz kimseler ona inanıyorlar. Onlara okunduğunda da dediler ki: 'Biz ona îmân ettik. Çünkü o Rabbimiz tarafından (indirilmiş) haktır. Muhakkak biz ondan önce de müslümanlardan idik.'" [el-Kasas, 28/52-53]

ve daha başka âyet-i kerîmeler.

SORU 81: Bütün ümmetin Kur'ân'a karşı uyması gereken hususlar nelerdir?

CEVAP: Gizli ve açık Kur'ân'a tâbi olmak, ona sımsıkı sarılmak ve onun hakkının gereklerini yerine getirmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ مُبَارَكٌ فَٱتَّبِعُوهُ وَٱتَّقُوا۟ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ ﴾ [الأنعام: ١٥٥]

"İşte bu, indirdiğimiz mübarek bir kitâbtır. Öyleyse ona uyun ve (ona aykırılıktan) sakının ki merhamet olunasınız." [el-En'am, 6/155];

﴿ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ ﴾ [الأعراف: ٣]

"Rabbinizden size indirilene uyun. Ondan başka velîlere uymayın. Ne kadar az öğüt alıyorsunuz!" [el-A'raf, 7/3];

﴿ وَٱلَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِٱلْكِتَٰبِ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ ﴾ [الأعراف: ١٧٠]

"Bir de kitâba sımsıkı sarılanlar ve namazı dosdoğru kılanlar(a gelince) şüphesiz biz, ıslâh etmeye çalışanları mükâfatsız bırakmayız." [el-A'raf, 7/170]

Bu buyruklar bütün ilâhî kitâblar hakkında umumidir. Bu hususta âyet-i kerîmeler çoktur. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de Yüce Allah'ın kitâbı hakkında tavsiyede bulunarak:

«فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ».

"Allah'ın kitâbını alın ve ona sımsıkı sarılın."(106) buyurmuştur.

Ali *radıyallahu anh*'ın merfû olarak zikrettiği hadîs-i şerif'te de şöyle buyrulmaktadır:

«إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتَنٌ». قُلْتُ: وَمَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا قَالَ: «كِتَابُ اللَّهِ».

"Gerçek şu ki pek yakında bir takım fitneler başgösterecektir." Ben: Bu fitnelerden kurtulmanın yolu nedir ey Allah'ın Rasûlü? diye sordum. O: "Allah'ın kitâbıdır." buyurdu.(107)

(106) Müslim, VII, 122-123; Müsned, IV, 367; Dârimî, II, 310

(107) Tirmizî, V, 172; Dârimî, II, 313. Hadis buralarda zikredilen senediyle zayıftır.

SORU 82: Kitâb'a sımsıkı sarılmanın ve onun haklarını yerine getirmenin anlamı nedir?

CEVAP: Kitâb'ı ezberlemek, tilâvet etmek, gece-gündüz namazlarda okumak, âyetleri üzerinde düşünmek, helâlini helâl, haramını haram kabul etmek, emirlerine bağlanmak, yasakladıklarından uzak durmak, verdiği örneklerden ibret almak, kıssalarından öğüt almak, muhkem buyruklarıyla amel etmek, müteşabih buyruklarına teslimiyet göstermek, hududunu aşmamak, aşırıya kaçanların tahrîflerine ve iptal edenlerin anlamlarını saptırmalarına karşı gerekli müdafaaları yapmak, bütün anlamlarıyla bu Kitâb'a karşı içtenlik ve samimiyyet konumunda olmak (buyruklarının gereğini samimiyetle yerine getirmek)(108) ve basiret üzere buna davet etmektir.

SORU 83: Kur'ân'ın mahlûk (yaratılmış) olduğunu söyleyen kimselerin hükmü nedir?

CEVAP: Kur'ân harfleri ve manaları itibariyle Yüce Allah'ın hakikî kelâmıdır. Onun kelâmı anlamlar dışarda tutularak sadece harfler olmadığı gibi, harfler dışarda tutularak sadece anlamlar değildir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'i sözlü olarak konuşmuş, onu peygamberine vahiy yoluyla indirmiş, müminler ona gerçek olarak îmân etmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm her ne kadar ellerle yazılıp, dillerle okunsa, kalblerde ezberlenip, kulaklarla dinlense, gözler onu görse de bu haller onu Rahmân olan Allah'ın kelâmı olmanın dışına çıkartmazlar. Eller, mürekkep, kalemler, kağıtlar yaratılmıştır fakat bunların yazdıkları (Kur'ân) mahlûk değildir. Diller, sesler yaratılmıştır, fakat farklılıklarına rağmen bunların okudukları (Kur'ân) mahlûk değildir. Kalbler (hafızalar) mahlûktur fakat bunların ezberledikleri (Kur'ân) mahlûk değildir. Duyan kulaklar mahlûktur fakat bu kulakların duydukları (Kur'ân) mahlûk değildir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

(108) Yüce "Allah'ın kitabına nasihat etmek" ifadesiyle Müslim'in rivayet ettiği hadise işaret etmektedir. Buna göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Din nasihattir." diye buyurunca ashab: Kime diye sordu. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'a, kitabına, rasülüne, müslümanların yöneticilerine ve onların hepsine" buyurdu. Müslim, I, 53; Nesâî, VII, 156; Müsned, IV, 102.

﴿إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾﴾ [الواقعة: ٧٧ – ٧٨]

"Şüphesiz o, oldukça şerefli bir Kur'ân'dır. Korunan bir kitâbtadır." [el-Vâkıa, 56/77-78];

﴿بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾﴾ [العنكبوت: ٤٩]

"Aksine o kendilerine ilim verilmiş olanların göğüslerinde (hıfzedilmiş) apaçık âyetlerdir. Ayetlerimizi ancak zalim olanlar bile bile inkâr eder." [el-Ankebut, 29/49];

﴿وَٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾﴾ [الكهف: ٢٧]

"Rabbinin kitâbından sana vahyolunanı oku. Onun sözlerini değiştirebilecek yoktur." [el-Kehf, 18/27];

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۥ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾﴾ [التوبة: ٦]

"Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, ona eman ver; ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin." [et-Tevbe, 9/6]

İbn Mes'ûd *radıyallahu anh* dedi ki: "Mushafa devamlı bakınız."(109)

Bu hususta nasslar sayılamayacak kadar çoktur. Kur'ân yahut Kur'ân'ın bir bölümü mahlûktur diyen bir kimse, kişiyi İslâm'dan büsbütün çıkartan türden büyük küfür ile kâfir olur.(110) Çünkü Kur'ân Yüce Allah'ın kelâmıdır. O'ndan gelmiştir, O'na dönecektir. Allah'ın kelâmı ve sıfatıdır. Allah'ın sıfatlarından herhangi birisinin mahlûk olduğunu söyleyen bir kimse kâfir bir mürteddir. Ona İslâm'a dönmesi teklif edilir, eğer dönerse mesele yok. Aksi takdirde müslümanların ahkâmından onun lehine herhangi bir hüküm söz konusu olmaksızın kâfir olarak öldürülür.

(109) Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, VII, 165 zayıf olduğu kaydıyla.

(110) Kur'ân'ın yaratılmış olduğunu kabul eden Cehmiye'nin tekfir edileceği, seleften bir topluluktan rivayet edilmiş bir görüştür. Ahmed b. Hanbel, İbnu'l-Mübarek, Süfyan es-Sevri, el-Hasen b. İsa, Süfyan b. Uyeyne, Veki b. el-Cerrah, Hammad b. Zeyd, Mutemir b. Süleyman, Abdu'r-Rahman b. Mehdi, Yezid b. Harun ve başka pekçok kimse bunlardandır. Bk. İmam Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sünne, I, 103-123

SORU 84: Kelâm zâtî bir sıfat mıdır, fiilî bir sıfat mıdır?

CEVAP: Kelâm sıfatının Yüce Allah'ın zâtı ile ilgisi ve onun bu sıfat ile nitelenmesi itibariyle kelâm Yüce Allah'ın ilmi gibi, O'nun zâtının sıfatlarındandır. Hatta kelâm sıfatı Yüce Allah'ın ilmi kabilindendir. O kelâmını ilmiyle indirdiği gibi, ne indirdiğini en iyi de bilendir.

Kendi meşîet ve irâdesi ile konuşması itibariyle de kelâm O'nun fiilî sıfatlarındandır. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُوحِيَ بِالْأَمْرِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ».

"Allah bir emri vahyetmeyi murad ettiği vakit vahiy ile konuşur."(111) Bundan dolayı selef-i sâlihîn *rahimehumullah* kelâm sıfatı hakkında şöyle demişlerdir: Kelâm sıfatı aynı zamanda hem zâtî, hem fiilî bir sıfattır. Yüce Allah ezelden ebede kadar kesintisiz olarak kelâm sıfatına sahiptir. Onun bizzat konuşması da, başkası ile konuşması da meşîeti ve irâdesi ile olur. O dilediği takdirde, dilediği zaman, dilediği gibi, dilediği kimselerin duyacağı bir kelâm ile konuşur. Onun kelâmı, onun sonsuz bir sıfatıdır:

﴿قُل لَّوۡ كَانَ ٱلۡبَحۡرُ مِدَادٗا لِّكَلِمَٰتِ رَبِّي لَنَفِدَ ٱلۡبَحۡرُ قَبۡلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَٰتُ رَبِّي وَلَوۡ جِئۡنَا بِمِثۡلِهِۦ مَدَدٗا ١٠٩﴾ [الكهف: ١٠٩]

"De ki: 'Rabbimin sözleri için denizler mürekkep olsa, buna yardımcı olarak bir o kadar daha katsak Rabbimin sözleri tükenmeden o denizler tükenir." *[el-Kehf, 18/109];*

﴿وَلَوۡ أَنَّمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ مِن شَجَرَةٍ أَقۡلَٰمٞ وَٱلۡبَحۡرُ يَمُدُّهُۥ مِنۢ بَعۡدِهِۦ سَبۡعَةُ أَبۡحُرٖ مَّا نَفِدَتۡ كَلِمَٰتُ ٱللَّهِۗ﴾ [لقمان: ٢٧]

"Eğer yerde olan bütün ağaçlar kalem olsa ve denizde, ardından yedi deniz daha ona katılsa yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi." *[Lukman, 31/27];*

﴿وَتَمَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدۡقٗا وَعَدۡلٗاۚ لَّا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ١١٥﴾ [الأنعام: ١١٥]

"Rabbinin sözü doğruluk ve adâlet bakımından eksiksizdir. Onun sözlerini değiştirebilecek yoktur, O her şeyi işiten, hakkıyla bilendir." *[el-En'âm, 6/115]*

(111) İbn Huzeyme, Kitabu't-Tevhid, I, 348

SORU 85: "Vâkıfe" diye bilinenler kimlerdir? Onların hükmü nedir?

CEVAP: Vâkıfe diye bilinenler Kur'ân hakkında: Biz o Allah'ın kelâmıdır da demeyiz, mahlûk olduğunu da söylemeyiz diyen (ve böylelikle kararsız kalan) kimselerdir. İmam Ahmed *rahimehullah* şöyle demektedir: "Bunlardan olup da kelâm ilmini güzelce bilen bir kimse Cehmiyyedendir. Bu ilmi doğru dürüst bilmeyip, aksine basit bir cehaletin etkisiyle söylüyorsa, ona karşı gerekli açıklamalarla deliller arzedilir. Eğer tevbe edip onun Yüce Allah'ın kelamı olduğuna ve yaratılmadığına îmân ederse mesele yok. Aksine böyle bir kimse Cehmîlerden de daha kötüdür."

SORU 86: "Benim Kur'ân'ı telaffuzum mahlûktur" diyenin hükmü nedir?

CEVAP: Bu ifadenin olumsuz veya olumlu şekliyle mutlak olarak kullanılması caiz değildir. Çünkü "lafız" kulun fiili olan telaffuz ile, Kur'ân'ın kendisi olan telaffuz edilen şeyi bir arada ifade eden ortak (müşterek) bir tabirdir. Buna göre: Benim Kur'ân'ı telaffuz etmem mahlûktur, diyen bir kimsenin bu ifadesi, ikinci manayı da kapsar ve bu Cehmiye'nin kanaati demektir. Eğer mahlûk olmadığını söyleyecek olursa, bu sefer kulun fiili olan birinci manayı da kapsar. Bu da İttihadîlerin bid'atidir. Bundan dolayı Selef-i Sâlihîn *rahimehumullah* şöyle demişlerdir: Her kim benim Kur'ân'ı telaffuzum mahlûktur diyecek olursa, o cehmiyyedendir. Her kim de mahlûk değildir derse o da bid'atçidir.

Peygamberlere İman

SORU 87: Peygamberlere îmânın delili nedir?

CEVAP: Kitâb ve Sünnet'ten peygamberlere îmânın delilleri çoktur. Yüce Allah'ın şu buyrukları bunlar arasında yer alır:

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤۡمِنُ بِبَعۡضٖ وَنَكۡفُرُ بِبَعۡضٖ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيۡنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ١٥٠ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗاۚ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ١٥١ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمۡ يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ أُوْلَٰٓئِكَ سَوۡفَ يُؤۡتِيهِمۡ أُجُورَهُمۡۗ ﴾ [النساء: ١٥٠ – ١٥٢]

"Şüphe yok ki Allah'a ve peygamberlerine kâfir olanlar, bir de Allah ve peygamberlerinin arasını ayırmak isteyenler ve 'Kimine inanırız, kimini inkâr ederiz' diyenler, böylece bunun (küfür ve îmânın) arasında bir yol tutmaya yeltenenler, işte onlar, gerçek kafirlerin ta kendileridir. Biz o kafirlere alçaltıcı bir azab hazırlamışızdır. Allah ve peygamberlerine îmân edip, onlardan birini diğerinden ayırmayanlara ise işte onlara ecirlerini verecektir." [en-Nisâ, 4/150-152]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

«آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ».

"Allah'a ve rasûllerine îmân ettim."(112) buyurmaktadır.

SORU 88: Peygamberlere îmânın anlamı nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın her ümmete kendi aralarından kendilerini bir

(112) Buhârî, VII, 112; Müslim, VIII, 192; Ebû Dâvûd, IV, 120; Müsned, I, 396, II, 148, III, 368

ve tek olarak Allah'a ibâdet etmeye ve O'nun dışında ibâdet olunan bütün ilahları red ve inkâr etmeye çağıran bir rasûl gönderdiğine, onların hepsinin doğru sözlü, sâlih, doğru yolda, şerefli ve sözlerinde duran, yüce, iyi, takva sahibi ve her bakımdan güvenilir, hidâyet üzere, hidâyete ileten kimseler olduklarına kesin olarak inanmaktır.

Yüce Allah'ın onları apaçık delillerle, göz kamaştırıcı belgelerle göndermiş olduğuna, rableri tarafından desteklenmiş olduklarına, Allah'ın kendileriyle göndermiş olduğu her şeyi eksiksiz tebliğ ettiklerine, hiçbir şeyi gizlemeyip, herhangi bir değişiklik yapmadıklarına, kendiliklerinden ona bir harf dahi katmayıp, bir harf kadarını dahi eksiltmediklerine kesinlikle inanmaktır.

﴿ فَهَلۡ عَلَى ٱلرُّسُلِ إِلَّا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ ٣٥ ﴾ [النحل: ٣٥]

"Peygamberler üzerinde apaçık tebliğden başka bir görev var mı?" [en-Nahl, 16/35]

Onların hepsinin apaçık hak üzere olduklarına, Yüce Allah'ın İbrâhîm'i halil (candan dost) edindiğine(113) Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i de aynı şekilde halîl edindiğine,(114) Mûsâ ile özel bir şekilde konuştuğuna,(115) İdris'i yüce bir mekâna yükselttiğine,(116) Îsâ'nın Allah'ın kulu ve rasûlü, Meryem'e ilka ettiği bir sözü ve kendinden bir rûh olduğuna,(117) Yüce Allah'ın onların kimisini kimisinden üstün kılarak kimilerini derecelerle yükselttiğine,(118) îmân etmektir.

SORU 89: Verdikleri emir ve yasaklar itibariyle peygamberlerin davetleri ittifak halinde midir?

CEVAP: İbâdetin aslını ve temelini oluşturan hususta onların ilklerinden, sonuncularına kadar davetleri ittifak halindedir. Bu asıl ve esas tevhîddir. O da i'tikâdî, sözlü ve amelî bütün ibâdet çeşitleri ile Allah'ı birlemek ve O'nun dışında kendilerine ibâdet olunanları reddetmektir.

(113) Bk. en-Nisa, 4, 25; Bk. en-Nisa, 4, 25;
(114) Bk. Müslim, VII, 8; Tirmizî, V, 606; İbn Mâce, I, 36; Müsned, I, 377
(115) Bk. en-Nisa, 4, 164
(116) Bk. Meryem, 19, 56-57
(117) Bk. en-Nisa, 4, 171
(118) Bk. el-Bakara, 2, 253

İbâdet olarak yapılan farzlara gelince, bazı peygamberlere farz kılınan namaz, oruç vb. ibâdetler başkası hakkında farz olmayabilir. Bazı peygamberler için haram kılınan bir şey, diğerleri için helal kılınabilir. Bu da Yüce Allah'ın bir imtihanıdır:

﴿ وَهُوَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾ [الملك: ٢]

"O hanginizin daha güzel amelde bulunacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı." *[el-Mülk, 67/2]*

SORU 90: Sözü geçen ibâdetin esası hususunda peygamberlerin ittifak halinde olduklarının delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın Kitâb'ında buna dâir deliller, toplu ve tafsîlâtlı olmak üzere iki türlüdür.

Toplu delile örnek olarak şu buyrukları hatırlatabiliriz:

﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ﴾ [النحل: ٣٦]

"Andolsun ki biz her ümmet arasında 'Allah'a ibâdet edin ve tağuttan kaçının.' diye (emretmeleri için) bir peygamber göndermişizdir." *[en-Nahl, 16/36];*

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾﴾ [الأنبياء: ٢٥]

"Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: 'Benden başka hak ilâh yoktur. O halde yalnız bana ibâdet edin.'" *[el-Enbiya, 21/25];*

﴿ وَسْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَٰنِ ءَالِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾ [الزخرف: ٤٥]

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor. Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilahlar tayin ve tesbit etmiş miyiz?" *[ez-Zuhruf, 43/45]*

Tafsîlatlı delillere örnek olarak da Yüce Allah'ın şu buyruklarını hatırlatabiliriz:

﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ﴾ [المؤمنون: ٢٣]

"Andolsun ki Nûh'u kavmine gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Hiç korkmaz mısınız?" *[el-Mu'minun, 23/23];*

﴿وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ﴾ [الأعراف: ٧٣]

"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin, Sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.'" [A'raf, 7/73];

﴿وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾﴾ [الأعراف: ٦٥]

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. 'Ey Kavmim dedi, Allah'a ibâdet edin sizin O'ndan başka ilahınız yoktur.'" [A'raf, 7/65];

﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ﴾ [الأعراف: ٨٥]

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. O'ndan başka ilahınız yoktur.'" [A'raf, 7/85];

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى﴾ [الزخرف: ٢٦ – ٢٧]

"Hani İbrâhîm babasına ve kavmine: 'Muhakkak ben sizin ibâdet etmekte olduğunuz şeylerden uzağım' demişti. 'Ancak beni yaratan müstesna...'" [ez-Zuhruf, 43/26-27]

Mûsâ *aleyhisselam* da şöyle demişti:

﴿إِنَّمَآ إِلَٰهُكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾﴾ [طه: ٩٨]

"Sizin ilahınız ancak kendisinden başka hak ilâh olmayan Allah'tır. İlmi her şeyi kuşatmıştır." [Taha, 20/98];

﴿وَقَالَ ٱلْمَسِيحُ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ ۖ﴾ [المائدة: ٧٢]

"Halbuki Mesih: 'Ey İsrailoğulları, benim de rabbim, sizin de rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin.' demişti. Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ise ateştir." [el-Maide, 5/72];

﴿قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾﴾ [ص: ٦٥]

"De ki: 'Ben ancak bir uyarıcıyım, bir ve tek, Kahhar (her engele rağmen hükmünü dilediği gibi yerine getiren) Allah'tan başka

hak ilâh yoktur." [Sad, 38/65] ve benzeri pek çok âyet-i kerîme aynı gerçeği ifade etmektedir.

SORU 91: Helâl ve haram gibi fer'î hususlarda şerîatleri arasında farklılık bulunduğunun delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ﴾ [المائدة: ٤٨]

"Sizden her biriniz için bir şerîat ve bir yol tayin ettik. Eğer Allah dileseydi, elbette hepinizi bir ümmet yapardı; fakat O, size verdiği (şerîatler) ile sizi imtihan etmek istedi. Öyleyse hayırlı işlere koşuşun." [el-Mâide, 5/48]

İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: "Bir şerîat ve bir yol" buyruğundan kasıt, gidilen ve izlenen ayrı yollar demektir. Mücâhid, İkrime, Hasan el-Basrî, Katâde, ed-Dahhâk, es-Suddî, Ebu İshâk es-Sebîî de hep böyle açıklamışlardır.

Sahîh-i Buhârî'de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu zikredilmektedir:

«الْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ لِعَلَّاتٍ أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ».

"Peygamberler baba bir, anneler farklı kardeşlerdir. Dînimiz birdir."(119) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Dînimiz birdir" sözüyle, Yüce Allah'ın her bir rasûl ile gönderdiği ve indirdiği her kitâbın muhtevasına yerleştirdiği tevhîdi kasdetmektedir. Şer'î hükümlere gelince emirler, yasaklar, helaller ve haramlar bakımından farklı farklıdır.

﴿وَهُوَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ﴾ [الملك: ٢]

"O hanginizin daha güzel amelde bulunacağını denemek üzere..." [el-Mülk, 67/2] diye böyle yapmıştır.

SORU 92: Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de bütün peygamberlerin kıssalarını söz konusu etmiş midir?

CEVAP: Yüce Allah, bizlere onlara dâir haberlerden bize yetecek, bi-

(119) Buhârî, IV, 141-142; Müslim, VII, 96; Ebû Dâvûd, IV, 218; Müsned, II, 406, 437

zim için öğüt ve ibret olacak kadarını anlatmıştır. Bu hususta şöyle buyurmuştur:

﴿ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ ﴾ [النساء: ١٦٤]

"Kıssalarını sana daha önce anlattığımız peygamberlere de, kıssalarını sana (henüz) anlatmadığımız peygamberlere de, (vahyettik)." [en-Nisâ, 4/164]

Bizler de Yüce Allah'ın haklarında etraflı bilgi verdiği bütün peygamberlere bu etraflı açıklamalara göre îmân eder, toplu olarak bilgi verdiği kimselere de öylece îmân ederiz.

SORU 93: Kur'ân-ı Kerîm'de kaç peygamberin adı söz konusu edilmiştir?

CEVAP: Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberler arasından Âdem, Nûh, İdris, Hûd, Sâlih, İbrâhîm, İsmâil, İshâk, Yakûb, Yûsuf, Lût, Şuayb, Yûnus, Mûsâ, Hârûn, İlyas, Zekeriyyâ, Yahya, Elyesa, Zülkifl, Dâvûd, Süleymân ve Eyyûb'u; toplu olarak da Esbâtı (Yakub aleyhisselam ın oğullarını), Îsâ ve Muhammed (ona ve bütün peygamberlere selam olsun)'i söz konusu etmiştir.(120)

SORU 94: Rasûller arasından "ulu'l-azm" kimlerdir?

CEVAP: Bunlar beş kişidir. Yüce Allah kitâbının iki ayrı yerinde onları söz konusu etmiştir.

Birincisi el-Ahzab Sûresi'nde yer alan şu buyruğudur:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ ۖ﴾ [الأحزاب: ٧]

"Hani biz peygamberlerden (özellikle de) senden, Nûh'dan, İbrâhîm'den, Mûsâ'dan ve Meryem Oğlu Îsâ'dan ahidlerini almıştık..." [el-Ahzab, 33/7]

İkincisi ise eş-Şûrâ Sûresi'ndeki şu buyruğudur:

﴿ شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ

(120) Sözü geçen bu peygamberlerin onsekizi el-En'âm, 6, 83-86'da, diğerleri ise el-Bakara, 2, 31; el-A'raf, 7, 65, 73-85'de; Meryem, 19, 56; el-Enbiya, 21, 85 ve el-Feth, 48, 29. âyetlerde söz konusu edilmişlerdir.

وَعِيسَىٰٓ أَنۡ أَقِيمُواْ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُواْ فِيهِۚ ﴾ [الشورى: ١٣]

"O, 'dîni dosdoğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin' diye dînden Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhîm, Mûsâ ve Îsâ'ya tavsiye ettiğini, size de şerîat yaptı." *[eş-Şûrâ, 42/13]*

SORU 95: İlk rasûl kimdir?

CEVAP: İnsanların ayrılıklara düşmesinden sonra rasûllerin ilki Yüce Allah'ın şu buyruklarında da görüldüğü gibi Nûh aleyhisselam'dır:

﴿ إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ ﴾ [النساء: ١٦٣]

"Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi muhakkak biz sana da vahyettik." *[en-Nisâ, 4/163];*

﴿ كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٖ وَٱلۡأَحۡزَابُ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۖ ﴾ [غافر: ٥]

"Onlardan önce Nûh'un kavmi, onlardan sonra da güruhlar yalanladılar..." *[el-Mu'min, 40/5]*

SORU 96: Söz konusu bu ayrılık ne zaman ortaya çıktı?

CEVAP: İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Nûh ile Âdem arasında on karn (nesil) geçmiştir. Hepsi de hak bir şerîat üzere idiler. Sonradan ayrılığa düştüler.

﴿ فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ﴾ [البقرة: ٢١٣]

"Allah da peygamberleri müjdeleyici ve korkutucular olmak üzere gönderdi." *[el-Bakara, 2/213]*

SORU 97: Peygamberlerin sonuncusu kimdir?

CEVAP: Peygamberlerin sonuncusu (Hatemu'n-Nebiyyîn) Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir.

SORU 98: Bunun delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٖ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَۗ ﴾ [الأحزاب: ٤٠]

"Muhammed sizin adamlarınızdan hiç kimsenin babası değildir; fakat o Allah'ın rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur." *[el-*

Ahzâb, 33/40]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي كَذَّابُونَ ثَلَاثُونَ كُلُّهُمْ يَدَّعِي أَنَّهُ نَبِيٌّ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ بَعْدِي».

"Gerçek şu ki; benden sonra otuz tane yalancı ortaya çıkacak ve bunların her birisi kendisinin peygamber olduğunu iddia edecektir. Oysa ben hatemü'n-nebiyyînim (peygamberlerin sonuncusuyum). Benden sonra peygamber yoktur."(121)

Sahîh(-i Buhârî ve Müslim) de geçtiği üzere Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ali *radıyallahu anh*'a şunları söylemiştir:

«أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي».

"Senin benim yanımdaki durumunun Hârûn'un Mûsâ'nın yanındaki durumu gibi olmasına razı değil misin? Şu kadar var ki benden sonra bir peygamber gelmeyecektir."(122)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Deccâl ile ilgili hadîsinde şöyle buyurmuştur:

«وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ بَعْدِي».

"Ben Hatemu'n-Nebiyyînim (peygamberlerin sonuncusuyum) ve benden sonra peygamber gelmeyecektir."(123) Bunun dışında pek çok delil vardır.

SORU 99: Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in diğer peygamberlerden farklı özellikleri nelerdir?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in pekçok özelliği vardır. Bu hususa dâir ayrı eserler de yazılmıştır. Bu özelliklerden birisi onun daha önce de belirttiğimiz gibi Hatemu'n-Nebiyyîn (son peygamber) olmasıdır. Bir diğeri Yüce Allah'ın şu buyruğunu açıklanırken de belirtildiği gibi âdemevlâdının efendisi olmasıdır:

﴿تِلْكَ ٱلرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ﴾ [البقرة: ٢٥٣]

(121) Ebû Dâvûd, IV, 98, 121; Tirmizî, IV, 498, 499; Müsned, V, 16, 41, 46

(122) Buhârî, IV, 208; Müslim, VII, 107; Müsned, I, 170-177

(123) Sözü geçen bu Deccal hadisini İmam Ahmed Müsned'inde (III, 79'da) kaydetmektedir.

"İşte biz o peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık. Allah onlardan kimisi ile konuşmuş, kimisini de birçok derecelerle yükseltmiştir." *[el-Bakara, 2/253]*

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَلَا فَخْرَ».

"Ben âdemevlâdının efendisiyim fakat öğünmüyorum."(124) buyurmuştur.

Bir başka özelliği onun bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmiş olmasıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴾ [الأعراف: ١٥٨]

"De ki: 'Ey insanlar! Şüphesiz ben göklerin ve yerin egemenliği kendisinin olan, kendisinden başka hak ilâh bulunmayan Allah'ın size, hepinize gönderdiği peygamberiyim." *[el-Araf, 7/158];*

﴿ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ﴿٢٨﴾ ﴾ [سبأ: ٢٨]

"Biz seni ancak bütün insanlar için müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik." *[Sebe', 34/28]*

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي: نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاة فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِي الْمَغَانِم وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً».

"Bana, benden önce hiçbir kimseye verilmemiş beş özellik verilmiştir: Bir aylık mesafeden (düşmanımın kalbine) korku salınmak ile bana yardım olundu. Yeryüzü benim için hem mescid, hem de kendisiyle temizlenme aracı kılındı. Ümmetimden herhangi bir kimseye namaz nerede yetişirse namazını kılıversin. Ganimetler bana helal kılındı. Halbuki benden önce kimseye helal kılınmamıştır. Bana şefaat verildi. Benden önce her bir peygamber özel olarak kendi kavmine gönderilirken, ben ge-

(124) Tirmizî, IV, 622; Ebû Dâvûd, IV, 218; İbn Mâce, II, 1440; Müsned, I, 5

nel olarak bütün insanlara peygamber olarak gönderildim."(125)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ».

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, ister Yahûdi, ister Hristiyan olsun bu ümmetten (tebliğime muhatap olan insanlar arasından) kim beni duyar da sonra benimle gönderilene îmân etmeden ölürse, mutlaka o kimse cehennemliklerden olur."(126)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü ettiğimiz bu özellikleri dışında başka özellikleri de vardır. Bunları ilgili buyruklardan tesbit etmek mümkündür.(127)

SORU 100: Peygamberlerin mucizelerinin mahiyeti nedir?

CEVAP: Mucize (benzerinin meydana getirilmesi için) meydan okunan olağanüstü bir hâldir. Ona karşı çıkılabilme imkânı yoktur. Mucize ya gözle görülüp kulakla duyulan türden maddî olur; kayanın içinden dişi devenin çıkması, asanın yılana dönüşmesi, cansızların konuşması ve benzerlerinde olduğu gibi. Ya basiret ile görülebilen manevî türdendir. Kur'ân mucizesi gibi. Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu türlerin hepsinden mucize verilmiştir. Ondan önceki peygamberlerin her birisine verilen bütün mucizelerin daha büyük bir benzeri mutlaka peygamberimiz'e de verilmiştir. Hissedilen maddî mucizelerinden bazıları: Ayın yarılması,(128) kütüğün Peygamberimize özlem duyarak inlemesi,(129) Peygamber'in şerefli parmakları arasından suyun kaynaması,(130) pişmiş koyunun kolunun konuşması,(131) yemeğin tesbih getirmesi(132) ve buna benzer sahîh

(125) Buhârî, I, 86, 113; Müslim, II, 63; Dârimî, II, 142

(126) Müslim, I, 2; Müsned, II, 307

(127) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in pekçok özelliği bulunmaktadır. Fethu'l-Bari müellifi bunlardan onyedi tanesini saymaktadır. Bk. Fethu'l-Bari, I, 436-439

(128) Müslim, VIII, 132-133; Müsned, I, 377, 447, III, 275, 278

(129) Buhârî, IV, 173-174; Tirmizî, II, 379; Nesâî, III, 212; Dârimî, I, 22, 26; Müsned, I, 249, 267, III, 295, 300, 306

(130) Buhârî, IV, 169; Tirmizî, V, 596; Nesâî, I, 60; Müsned, III, 123, 147... Muvatta, I, 53-54

(131) Dârimî, I, 35; Ebû Dâvûd, IV, 173, 175

(132) Buhârî, IV, 171; Tirmizî, V, 597; Dârimî, I, 22; Müsned, I, 460, II, 451

haberlerin mütevatiren bildirdiği pekçok mucizedir. Fakat bu mucizeler de diğer peygamberlerin dönemlerinin sona ermesiyle birlikte geçip giden mucizelerde olduğu gibi geçip gitmiştir. Geriye sadece onlar ile ilgili anlatılanlar kalmıştır. Ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ebedî kalıcı mucizesi akıllara durgunluk veren, özellikleri, bitmek tükenmek bilmeyen, *"...önünden de, arkasından da bâtıl kendisine erişemeyen, hikmeti sonsuz, her hamde layık olan (Allah) tarafından indirilmiş" [Fussilet, 41/42]* Kur'ân-ı Kerîm'dir.

SORU 101: Kur'ân'ın i'câzının (mucize oluşunun) delili nedir?

CEVAP: Bunun delili Kur'ân-ı Kerîm'in yirmi üç yıldan daha uzun bir süre inmeye devam etmesi ve söz söyleme kudreti en yüksek, konuşmaları en belağatli, açıklamaları en üstün mertebede bulunan insanlara şu buyruklarıyla meydan okumuş olmasıdır:

﴿ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِۦٓ إِن كَانُوا صَٰدِقِينَ ﴿٣٤﴾ ﴾ [الطور: ٣٤]

"Eğer doğru söyleyenler iseler haydi onun gibi bir söz getirsinler." [et-Tûr, 52/34];

﴿ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِۦ مُفْتَرَيَٰتٍ ﴾ [هود: ١٣]

"Öyleyse haydi siz de onun gibi uydurma on sûre getirin." [Hûd, 11/13];

﴿ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِۦ ﴾ [يونس: ٣٨]

"Eğer doğru söyleyenler iseniz siz de onun benzeri bir sûre getirin." [Yûnus, 10/38]

Onlar mümkün olan her yolla onu reddetmek için olanca gayret sahibi olmalarına rağmen böyle bir işe kalkışamadılar. Oysa Kur'ân'ın harfleri, kelimeleri, onların karşılıklı konuşmalarında kullandıkları sözlerle aynı türdendi. Onlar bu alanda birbirleriyle yarışıyor, birbirlerine karşı öğünüyorlardı. Daha sonra Kur'ân-ı Kerîm onlara benzerini meydana getirmekten âciz kaldıklarını ve böylelikle Kur'ân'ın i'cazının (mucize oluşunun) açıkça ortaya çıktığını yüksek sesle ilan etti:

﴿ قُل لَّئِنِ ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ

بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ [الإسراء: ٨٨]

"De ki: 'Andolsun bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplansalar, birbirine yardımcı olsalar dahi yine benzerini getiremezler.'" [el-İsra, 17/88]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا وَقَدْ أُعْطِيَ مِنْ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَبَعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

"Her bir peygambere mutlaka insanların benzerini görerek îmân edebilecekleri bir takım mucizeler verilmiştir. Bana verilen ise Yüce Allah'ın bana vahyettiği bir vahiydir. Bundan dolayı kıyâmet gününde o peygamberler arasında kendisine uyanları en çok olan kişinin ben olacağımı ümit ederim."(133)

İnsanlar Kur'ân-ı Kerîm'in lafızları, manaları, geçmişlere dâir haberleri ve gaybî geleceğe dâir haberleri ile ilgili olması bakımından Kur'ân'ın i'caz yönlerine dâir pekçok eserler yazmışlardır. Fakat bu yaptıkları ile ancak bir kuşun deryadan gagasıyla alabildiği bir miktar kadarını ortaya koyabilmişlerdir.

(133) Buhârî, VI, 97; Müslim, I, 92; Müsned, II, 341, 451

Ahiret Gününe İman

SORU 102: Kur'ân-ı Kerîm'den âhiret gününe îmânın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُواْ بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَٱطۡمَأَنُّواْ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ٧ أُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ٨﴾ [يونس: ٧ – ٨]

"Muhakkak ki bize kavuşacaklarını ummayanlar, dünya hayatıyla yetinip, ona bağlananlar ve âyetlerimizden habersiz bulunanlar (var ya) işte onların kazandıkları yüzünden varacakları yer ateştir." [Yunus, 10/7-8];

﴿مَن كَانَ يَرۡجُواْ لِقَآءَ ٱللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ لَأٓتٖ﴾ [العنكبوت: ٥]

"Kim Allah'a kavuşmayı ümit ediyorsa, bilsin ki muhakkak Allah'ın belirlediği vade elbette gelecektir." [el-Ankebut, 29/5];

﴿إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٞ ٥ وَإِنَّ ٱلدِّينَ لَوَٰقِعٞ ٦﴾ [الذاريات: ٥ – ٦]

"Şüphesiz va'dolunduğunuz elbette doğrudur ve şüphesiz ki dîn (hesab ve amellerin karşılıklarının görülmesi) elbette gerçekleşecektir." [ez-Zâriyat, 51/5-6];

﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَأٓتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا﴾ [غافر: ٥٩]

"Elbette kıyâmet mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur." [el-Mu'min, 40/59] ve daha başka pek çok âyet-i kerîme.

SORU 103: Âhiret gününe îmânın anlamı nedir ve onun kapsamına neler girer?

CEVAP: Âhiret gününe îmânın anlamı onun kaçınılmaz olarak geleceğine inanmak ve buna uygun olarak gereğince amel etmektir. Kıyâmetin kopmasından önce kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak kıyâmetin büyük ve küçük alâmetlerine îmân, ölüme, ölümden sonra kabir sorgusu, azab ve nimetine, sûra üfürüleceğine, yaratılmışların kabirlerinden çıkacaklarına, kıyâmetin durak (hesap) yerindeki dehşetli ve korkulu hallere, mahşer ile ilgili tafsîlâtlı hususlara, sahîfelerin (amel defterlerinin) açılacağına, mîzânların ve sıratın ortaya konulacağına, havza, şefaate ve diğer hususlara, cennete ve en yüksek mertebesi Yüce Allah'ın yüzüne bakmak olan nimetlerine, cehenneme ve en ileri derecesi Yüce Allah'ı görmek nimetinden gözlerin perdelenmesi azabına îmân etmek, âhirete îmânın kapsamı içerisindedir.

SORU104: Bir kimse kıyâmetin ne zaman kopacağını bilebilir mi?

CEVAP: Kıyâmetin kopması Yüce Allah'ın, ilmini sadece kendisine tahsis ettiği gaybın anahtarlarındandır.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلۡغَيۡثَۖ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡأَرۡحَامِۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسٞ مَّاذَا تَكۡسِبُ غَدٗاۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسُۢ بِأَيِّ أَرۡضٖ تَمُوتُۚ ﴾ [لقمان: ٣٤]

"Saatin (kıyâmetin ne zaman kopacağının) ilmi muhakkak Allah'ın nezdindedir. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiçbir nefis de hangi yerde öleceğini bilemez..." [Lukman, 31/34];

﴿ يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَاۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ رَبِّيۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقۡتِهَآ إِلَّا هُوَۚ ثَقُلَتۡ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ لَا تَأۡتِيكُمۡ إِلَّا بَغۡتَةٗۗ يَسۡـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنۡهَاۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ١٨٧ ﴾ [الأعراف: ١٨٧]

"Sana kıyâmetin ne zaman gelip çatacağını sorarlar. De ki: 'Onun bilgisi Rabbi'min yanındadır, onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklerde ve yerde ağır basmıştır. O size ancak an-

sızın gelir.'" [el-A'raf, 7/187] ile ondan sonraki âyet-i kerîme ve Yüce Allah'ın şu buyrukları gibi:

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾﴾ [النازعات: ٤٢ – ٤٤]

"Sana kıyâmet hakkında onun ne zaman kopacağını sorarlar. Sen nerede, ona dâir bilgi vermek nerede? Ona dâir nihai bilgi ancak Rabbine aittir..." [en-Nâziât, 79/42-44]

Cebrail *aleyhisselam* Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Bana kıyâmetten haber ver deyince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنْ السَّائِلِ».

"Bu hususta kendisine soru sorulan kişi soru sorandan daha bilgili değildir." diye cevap vermiş ve kıyâmetin alâmetlerini söz konusu etmiştir. Bir rivâyete göre de:

«فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ».

"Kıyâmet Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği beş husus arasında yer alır." buyurmuş ve az önceki âyet-i kerîmeyi okumuştur.

SORU 105: Kur'ân-ı Kerîm'deki buyruklar arasında kıyâmet alâmetlerine misâl var mıdır?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyrukları örnek olarak hatırlanabilir:

﴿هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِىَ بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾﴾ [الأنعام: ١٥٨]

"[Îmân etmek için] daha neyi bekliyorlar? Meleklerin kendilerine gelmesini yahut Rabbin'in gelmesini, yahut Rabbin'in âyetlerinden birisinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabbin'in âyetlerinden biri geldiği gün daha önce îmân etmemiş yahut îmânında bir hayır kazanmamış olan kimseye îmânı fayda vermez." [el-En'âm, 6/158];

﴿۞ وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾﴾ [النمل: ٨٢]

"O söz aleyhlerine gerçekleşince biz onlara yerden bir dâbbe (canlı bir yaratık) çıkartırız. Onlara: 'İnsanlar âyetlerimize inanmıyorlardı.' diye söyler." *[en-Neml, 27/82];*

﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ٩٦ وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ ﴾ [الأنبياء: ٩٦ – ٩٧]

"Nihayet Ye'cuc ile Me'cuc('un üzerleri) açılıp her yüksekçe tepeden hızlıca indiklerinde ve gerçek vaad (olan kıyâmet) yaklaştığında..." *[el-Enbiyâ, 21/96-97];*

﴿ فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ١٠ ﴾ [الدخان: ١٠]

"O hâlde gökyüzünde besbelli bir dumanın geleceği günü bekle..." *[ed-Duhan, 44/10];*

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡۚ إِنَّ زَلۡزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيۡءٌ عَظِيمٞ ١ ﴾ [الحج: ١]

"Ey insanlar! Rabbiniz'den sakının! Çünkü kıyâmetin sarsıntısı büyük bir şeydir..." *[el-Hac, 22/1]* şeklinde başlayan âyetler ve bunlardan başkaları...

SORU 106: Sünnet'ten kıyâmet alâmetlerine örnek verebilir misiniz?

CEVAP: Güneşin batıdan doğması,(134) dâbbe,(135) Deccâl(136) ve daha başka bir takım olayları belirten hadîsler ile Îsâ *aleyhisselam*'ın nüzûlü ile ilgili hadîsler,(137) Ye'cuc ile Me'cuc'un çıkması ile ilgili hadîsler(138) bunlara örnektir.

Aynı şekilde dumana,(139) mü'min her bir kişinin canını alacak rüzga-

(134) Müslim, I, 95; Ebû Dâvûd, IV, 114; İbn Mâce, II, 1347; Müsned, II, 164, 201,324, 337; Tirmizî, IV, 479

(135) Bu hadislerden birisi de Huzeyfe b. Esid el-Ğıfari'nin rivayet ettiği bir hadis olup, bunu Müslim, VIII, 178, 180'de zikretmektedir. Ayrıca Tirmizî, IV, 477; Ebû Dâvûd, IV, 114-115; İbn Mâce, II, 1347; Müsned, IV, 6. Ayrıca bk. II, 295 ile II, 164

(136) Bir önceki nota bakınız.

(137) Huzeyfe b. Esid'in hadisinin kaynaklarından başka ayrıca bk. Buhârî, IV, 143; Müslim, I, 93

(138) Az önce anılan Huzeyfe hadisinden başka Buhârî, VIII, 104; Müslim, VIII, 165

(139) Huzeyfe'nin rivayet ettiği hadis ve kaynakları

rın geleceğine,(140) ortaya bir ateşin çıkacağına,(141) bir takım kara parçalarının yere geçeceğine dâir hadîsler(142) ve daha başkaları bu alâmetlerden söz etmektedir.

SORU 107: Ölüme îmân etmenin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلْمَوْتِ ٱلَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾﴾ [السجدة: ١١]

"De ki: 'Size vekil kılınan ölüm meleği sizin ruhunuzu alır, sonra da Rabbiniz'e döndürüleceksiniz.'" [es-Secde, 32/11];

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۖ﴾ [آل عمران: ١٨٥]

"Her can ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü ecirleriniz size eksiksiz verilecektir." [Âl-i İmrân, 3/185]

Yüce Allah, Peygamberi'ne hitaben şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾﴾ [الزمر: ٣٠]

"Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir." [ez-Zümer, 39/30];

﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ ۖ أَفَإِين مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَـٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾﴾ [الأنبياء: ٣٤]

"Senden önce hiçbir beşere ebedîlik vermedik. Sen ölürsen eğer onlar ebedî mi kalacaklar?" [el-Enbiya, 21/34]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو ٱلْجَلَـٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾﴾ [الرحمن: ٢٦ – ٢٧]

"Onun (yerin) üzerindeki her canlı fânîdir. Celâl ve ikrâm sahibi Rabbin'in yüzü ise kalıcıdır." [er-Rahmân, 55/26-27];

﴿كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ﴾ [القصص: ٨٨]

"Onun yüzünden başka her şey helak olacaktır." [el-Kasas, 28/88];

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ﴾ [الفرقان: ٥٨]

(140) Müslim, I, 76, VIII, 197-198; Tirmizî, IV, 510; Müsned, IV, 181, 182; İbn Mâce, II, 1356.
(141) Kaydedilen Huzeyfe b. Esid hadisinden başka Buhârî, VIII, 100; Müslim, VIII, 180
(142) Bu hususta hadislerden birisi de az önce değinilen Huzeyfe b. Esid'in rivayet ettiği hadistir.

"Asla ölmez Hayy (diri) olan (Allah)a dayan." *[el-Furkan, 25/58]* ve daha başka âyet-i kerîmeler.

Bu hususta sayılamayacak kadar çok hadîs vardır. Ayrıca durumun böyle olduğu gözle görülen bir husustur. Bunu bilmeyen kimse yoktur, ölüm hakkında herhangi bir şüphe ve tereddüt de bulunmamaktadır. Fakat belki inat ve hakka karşı büyüklenmek onu inkâra götürebilir.

Ölüme ve ondan sonraki hâllere îmânın gereğince ancak Allah'ın ihlasa erdirilmiş kulları amel edebilir.

Bizler ölen yahut öldürülen ya da herhangi bir sebeple hayatı sona eren herkesin eceli ile öldüğüne ve onun ecelinden hiçbir şeyin eksiltilmediğine îmân ederiz.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ [الرعد: ٢]

"Her biri belirli bir süreye kadar akıp gider." *[er-Rad, 13/2]*

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾﴾ [الأعراف: ٣٤]

"O ecelleri gelince ne bir an geri bırakabilirler, ne de ileri alabilirler." *[el-A'raf, 7/34]*

SORU 108: Kabir sorgusunun nimet ve azabının Kitâb-ı Kerîm'den delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyrukları bunun delilidir:

﴿كَلَّآ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا وَمِن وَرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾﴾ [المؤمنون: ١٠٠]

"Asla! Bu onun söylemiş olduğu bir sözden ibarettir. Onların önünde de diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır." *[el-Mu'minun, 23/100];*

﴿وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓاْ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾﴾ [غافر: ٤٥ – ٤٦]

"Firavun Hanedanı'nı ise kötü azab kuşattı. Ateştir o, onlar sabah-akşam ona arzolunurlar. Kıyâmetin kopacağı günde de:

'Firavun Hanedanı'nı azabın en şiddetlisine sokun' (denilecek)." *[el-Mu'min, 40/45-46];*

﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْءَاخِرَةِ ﴾ [إبراهيم: ٢٧]

"Allah, îmân edenlere dünya hayatında da, âhirette de sağlam söz üzere sebat verir." *[İbrâhîm, 14/27]*

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ ﴾ [الأنعام: ٩٣]

"Sen zalimleri ölümün sıkıntıları içinde meleklerin ellerini uzatarak: 'Ruhlarınızı çıkarın, Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun âyetlerine karşı kibirlendiğinizden dolayı bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız.' derken bir görsen!" *[el-En'âm, 6/93];*

﴿سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ ﴾ [التوبة: ١٠١]

"Biz onları iki kere azaba uğratacağız. Sonra da büyük bir azaba döndürülecekler." *[et-Tevbe, 9/101]* ve daha başka âyet-i kerîmeler.

SORU 109: Sünnet'ten bunun delilleri nelerdir?

CEVAP: Bu hususta sahîh hadîsler tevatür derecesine ulaşmıştır. Bunlardan birisi, Enes *radıyallahu anh*'ın rivâyet ettiği hadîs-i şeriftir. Buna göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ فَيُقَالُ لَهُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنْ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنْ الْجَنَّةِ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا قَالَ قَتَادَةُ وَذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى حَدِيثِ أَنَسٍ قَالَ وَأَمَّا الْمُنَافِقُ وَالْكَافِرُ فَيُقَالُ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ فَيُقَالُ: لَا دَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ وَيُضْرَبُ بِمَطَارِقَ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ غَيْرَ الثَّقَلَيْنِ».

"Kul kabrine yerleştirilip, arkadaşları onu bırakıp gittiklerinde, kendi-

si henüz ayaklarının seslerini duymakta iken ona iki melek gelir, onu (kabirde) oturtur ve şöyle derler: 'Sen -Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i kastederek- bu adam hakkında ne diyordun?' Mü'min kimse: 'Ben şehâdet ederim ki o Allah'ın kulu ve rasûlüdür.' der. Melekler ona: 'Cehennemde kalacağın yere bir bak. Yüce Allah şimdi o kalacağın yerden bedel olarak cennetten sana bir yer vermiştir.' der O, bu iki yeri de bir arada görür." Katâde dedi ki: Bize nakledildiğine göre kabrinde ona yeri genişletilir. -Sonra Enes'in naklettiği hadîsi aktarmaya devam ederek- dedi ki: Münafık ile kafire gelince ona da: 'Sen bu adam hakkında ne diyordun?' diye sorulur, o şöyle der: 'Bilmiyorum, ben insanların söyledikleri gibi diyordum.' Ona hiçbir şey bilmez, anlamaz olasıca, denilir ve demirden balyozlarla ona öyle bir darbe indirilir ki, insanlarla cinler dışında, etrafındaki herkes onun feryadını duyar."(143)

Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın rivâyet ettiği hadîs de bunun delilidir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ فَيُقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

"Sizden herhangi bir kimse öldüğü takdirde ona kalacağı yer sabah-akşam gösterilir. Eğer cennet ehlinden ise cennet ehlinden (birisi olarak), eğer cehennem ehlinden ise (cehennem ehlinden) birisi olarak ona yeri gösterilir ve: Kıyâmet gününde Allah seni tekrar dirilteceği vakte kadar senin kalacağın yer burasıdır, denilir."(144)

İki kabirden sözedilen hadîste de:

«إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ».

"Bu ikisine azap edilmektedir."(145) buyurmuştur. Ebu Eyyûb el-Ensârî *radıyallahu anh* da rivâyet ettiği hadîste şöyle demektedir:

(143) Enes'in rivayet ettiği hadis Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiş olup, kaynaklarına dair bilgi daha önce meleklere iman ile ilgili bahislerde gösterilmiş bulunmaktadır.

(144) Buhârî, IV, 85; Müslim, VIII, 160; Nesâî, IV, 106-107; Muvatta, I, 237; Müsned, II, 16, 113

(145) Buhârî, I, 61, II, 103; Müslim, I, 166; Nesâî, IV, 106; Ebû Dâvûd, I, 6; Tirmizî, I, 102; İbn Mâce, I, 125; Müsned, I, 225; Dârimî, I, 154

خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ وَجَبَتِ الشَّمْسُ فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ: «يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا».

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* güneşin battığı bir sırada dışarı çıktı da bir ses işitince: "Yahudiler kabirlerinde azab görmektedirler."(146) buyurdu.

Esma *radıyallahu anhâ*'nın rivâyet ettiği hadîste de şöyle denilmektedir:

«قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطِيبًا فَذَكَرَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ الَّتِي يَفْتَتِنُ فِيهَا الْمَرْءُ فَلَمَّا ذَكَرَ ذَلِكَ ضَجَّ الْمُسْلِمُونَ ضَجَّةً».

"Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe irad etmek üzere ayağa kalktı. Kişinin fitneye (sorguya ve azaba) maruz kaldığı kabir fitnesini söz konusu etti. Bunu söz konusu edince, Müslümanlardan bir uğultudur yükseldi."(147)

Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle demiştir:

«مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدُ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ».

"Ben bundan sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıldığı her namazdan sonra mutlaka kabir azabından (Allah'a) sığındığını gördüm."(148)

Küsûf (güneş tutulması) olayı ile ilgili hadîste de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ashâb-ı Kirâm'a kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretmiştir. Bütün bu hadîsler Sahîh(-i Buhârî)'de yer alır.(149) Biz es-Sullem üzerine yazdığımız şerhde Ashâb-ı Kirâm'dan bir topluluğun peygamberimize merfu olarak zikrettikleri yollardan sabit olmuş yaklaşık otuz hadîsi kaydettik.(150)

SORU 110: Kabirlerden çıkarılma (ba's)nın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ

(146) Buhârî, II, 102; Müslim, VIII, 161; Nesâî, IV, 102; Müsned, V, 419
(147) Buhârî, II, 102; Nesâî, IV, 103
(148) Buhârî, II, 102; Müslim, II, 92; Nesâî, IV, 105
(149) Buhârî, II, 26; Müslim, III, 30; Nesâî, III, 133; Muvatta, I, 195; Dârimî, I, 297
(150) Bütün bu hadislerin Sahih'te bulunduğundan kastı Sahih-i Buhârî'dir. Az önce geçtiği üzere bunların çoğu ayrıca, Sahih-i Müslim'de de yer almaktadır.

نُخۡرِجُكُمۡ طِفۡلٗا ثُمَّ لِتَبۡلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمۡۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡلَا يَعۡلَمَ مِنۢ بَعۡدِ عِلۡمٖ شَيۡـٔٗاۚ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ هَامِدَةٗ فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡ وَأَنۢبَتَتۡ مِن كُلِّ زَوۡجِۭ بَهِيجٖ ۝٥ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ ۝٦ ﴾[الحج: ٥ – ٦]

"Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten yana şüpheniz varsa muhakkak biz sizi topraktan yarattık. Sonra bir nutfeden, sonra (rahim duvarına yapışan) yapışkan bir şeyden, sonra şekli belli belirsiz bir çiğnem etten (yarattık). Size açıklayalım diye. Rahimlerde dilediğimizi belli bir zamana kadar durduruyoruz. Bu böyledir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir ve çünkü ölüleri O diriltir. Gerçekten O, her şeye de güç yetirendir ve çünkü hiç şüphesiz kıyâmet gelecektir. Onda hiç şüphe yoktur ve Allah muhakkak kabirdekileri diriltecektir." *[el-Hac, 22/5-7]*

﴿وَهُوَ ٱلَّذِي يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهۡوَنُ عَلَيۡهِۚ ﴾ [الروم: ٢٧]

"Yaratıkları ilkin yoktan var eden, sonra da onu tekrar iade eden O'dur ve bu O'na göre daha kolaydır." *[er-Rum, 30/27];*

﴿كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ ﴾ [الأنبياء: ١٠٤]

"İlk yaratmaya başladığımız gibi onu (yaratmayı) tekrar iade ederiz." *[el-Enbiya, 21/104];*

﴿ وَيَقُولُ ٱلۡإِنسَٰنُ أَءِذَا مَا مِتُّ لَسَوۡفَ أُخۡرَجُ حَيّٗا ۝٦٦ أَوَلَا يَذۡكُرُ ٱلۡإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقۡنَٰهُ مِن قَبۡلُ وَلَمۡ يَكُ شَيۡـٔٗا ۝٦٧ ﴾ [مريم: ٦٦ – ٦٧]

"İnsan: 'Ben öldükten sonra mı diriltilip, çıkartılacak mışım?' der. (Peki) insan daha önce hiçbir şey değilken, gerçekten bizim kendisini yarattığımızı düşünmez mi?..." *[Meryem, 19/66-67]* ve devamı âyetler ve Yüce Allah'ın şu buyrukları delildir:

﴿ أَوَلَمۡ يَرَ ٱلۡإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقۡنَٰهُ مِن نُّطۡفَةٖ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٞ مُّبِينٞ ۝٧٧ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلٗا وَنَسِيَ خَلۡقَهُۥۖ قَالَ مَن يُحۡيِ ٱلۡعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٞ ۝٧٨ قُلۡ يُحۡيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ ﴾ [يس: ٧٧ – ٧٩]

"İnsan hiç bizim kendisini bir nutfeden yarattığımıza bakmaz mı? Böyleyken o apaçık bir hasım olup çıkıyor. Kendi yaratılışını unutarak bize bir misâl getirerek dedi ki: 'Çürümüş haldeki ke-

mikleri kim diriltecek?' De ki: 'Onları ilk defa yaratan kim ise O, diriltecektir." *[Yasin, 36/77-79]* ve sûrenin sonuna kadar diğer âyet-i kerîmeler.

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾﴾ [الأحقاف: ٣٣]

"Peki, göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, muhakkak ki O, her şeye güç yetirendir..." *[el-Ahkaf, 46/33]* ve sûrenin sonuna kadar.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۚ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾﴾ [فصلت: ٣٩]

"Onun âyetlerinden biri de yeri kupkuru görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır. Onu dirilten şüphesiz ki ölüleri de dirilticidir. Çünkü O her şeye kadirdir." *[Fussilet, 41/39]* ve daha başka pekçok âyet-i kerîme.

Çoğunlukla Yüce Allah, buna yeryüzünü su ile diriltmeyi örnek olarak göstermektedir. Yer kurumuş ve ölmüş iken bitkiler ile sarsılır ve yeşeriverir (canlanır). Halbuki daha önce hareketsiz idi. İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in el-Ukeylî tarafından nakledilen uzunca hadîste böyle bir örnek verdiğini görüyoruz. Şöyle buyurmaktadır:

«وَلَعَمْرُ إِلَهِكَ مَا تَدَعُ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ مَصْرَعِ قَتِيلٍ وَلَا مَدْفِنِ مَيِّتٍ إِلَّا شَقَّتْ عَنْهُ الْقَبْرَ حَتَّى تَجْعَلَهُ مِنْ قَبْلِ رَأْسِهِ فَيَسْتَوِي جَالِسًا فَيَقُولُ رَبُّكَ مَهْيَمْ لِمَا كَانَ فِيهِ يَقُولُ يَا رَبِّ أَمْسِ الْيَوْمَ وَلِعَهْدِهِ بِالْحَيَاةِ يَحْسَبُهُ حَدِيثًا بِأَهْلِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَجْمَعُنَا بَعْدَ مَا تُمَزِّقُنَا الرِّيَاحُ وَالْبِلَى وَالسِّبَاعُ قَالَ أُنَبِّئُكَ بِمِثْلِ ذَلِكَ فِي آلَاءِ اللَّهِ الْأَرْضُ أَشْرَفْتَ عَلَيْهَا وَهِيَ مَدَرَةٌ بَالِيَةٌ فَقُلْتَ لَا تَحْيَا أَبَدًا ثُمَّ أَرْسَلَ رَبُّكَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهَا السَّمَاءَ فَلَمْ تَلْبَثْ عَنْهَا إِلَّا أَيَّامًا حَتَّى أَشْرَفْتَ عَلَيْهَا وَهِيَ شَرْيَةٌ وَاحِدَةٌ وَلَعَمْرُ إِلَهِكَ لَهُوَ أَقْدَرُ عَلَى أَنْ يَجْمَعَهُمْ مِنْ الْمَاءِ عَلَى أَنْ يَجْمَعَ نَبَاتَ الْأَرْضِ فَيَخْرُجُونَ مِنْ الْأَصْوَاءِ وَمِنْ مَصَارِعِكُمْ».

"İlah'ın hakkı için yemin ediyorum, ister başkası tarafından öldürülüp yere yıkılmış olsun, ister defnedilmiş bir ölü olsun, Allah yerin üze-

rinde kabri açılıp yarılmayacak hiç kimseyi bırakmayacaktır. Herkes başı tarafından harekete geçecek ve iyice oturacaktır. Rabbin: 'Halin ne?' diye soracak. O: -geçmişteki hayatı için-: 'Bugünün dünü gibidir (sanki) Rabbim.' diyecek. O bunu henüz ailesinden pek yeni ayrılmış zannıyla söyleyecek. Ben Ey Allah'ın Rasûlü: 'Rüzgarlar, çürümüşlük ve yırtıcı hayvanlar bizleri paramparça etmişken Allah bizi nasıl toplayıp bir araya getirecek?' dedim. Şöyle buyurdu: "Ben sana bunun bir benzerini Allah'ın nimetleri arasından bildireyim. Sen yeryüzünü (üzerindeki bitkileri) çürümüş ve darmadağınık gördüğün vakit, bu bir daha canlanmaz dersin. Yüce Allah oraya yağmuru gönderir. Aradan birkaç gün geçmeden orayı görürsen bu sefer her tarafın bir yudum su gibi olduğunu görürsün. İlahın hakkına yemin olsun ki, O sizleri yeryüzünün bitkilerini, suyun toplamasından daha ileri derecede biraraya getirip toplamaya daha bir muktedirdir. Bu sebeble sizler de yattığınız yerlerden çıkartılacaksınız..."[151] Hadîsi ve daha pek çok hadîs-i şerif bunu göstermektedir.

SORU 111: Ölümden sonra dirilip kabirlerden çıkarılmayı yalanlayan kimsenin hükmü nedir?

CEVAP: Böyle bir kimse Yüce Allah'ı, kitâblarını, rasûllerini inkâr eden bir kâfirdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخۡرَجُونَ ٦٧ ﴾ [النمل: ٦٧]

"Kâfirler dediler ki: 'Toprak olduktan sonra mı!? Biz ve babalarımız gerçekten tekrar (kabirden) çıkartılacağız öyle mi?" [en-Neml, 27/67];

﴿ وَإِن تَعۡجَبۡ فَعَجَبٞ قَوۡلُهُمۡ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدٍۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡأَغۡلَٰلُ فِيٓ أَعۡنَاقِهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ٥ ﴾ [الرعد: ٥]

"Eğer (îmân etmeyişlerine) şaşıyorsan asıl şaşılacak olan onların: 'Acaba biz toprak olduktan sonra mı yeniden yaratılacağız?' demeleridir. İşte Rabbin'e küfredenler bunlardır. Boyunlarında demir halkalar (olacak) olanlar da bunlardır. İşte cehennemlikler de bunlardır. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır." [er-Ra'd, 13/15];

(151) Müsned, IV, 13-14.

﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٧﴾ [التغابن: ٧]

"O kâfir olanlar öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: 'Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir. Hem bu Allah'a göre pek kolaydır.'" [et-Teğabun, 64/7]

ve daha başka pekçok âyet-i kerîme.

Buhârî ile Müslim'de yer alan rivâyette Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir:

«قَالَ اللَّهُ: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ أَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ أَنْ يَقُولَ إِنِّي لَنْ أُعِيدَهُ كَمَا بَدَأْتُهُ وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ أَنْ يَقُولَ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا وَأَنَا الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُوًا أَحَدٌ».

"Yüce Allah buyurdu ki: "Âdemoğlu beni yalanladı, fakat o böyle bir şey yapma hakkına sahip değildir. Âdemoğlu bana ağır sözler söyledi, fakat onun böyle yapmaması gerekirdi. Onun beni yalanlaması: "Beni ilkin yoktan var ettiği gibi tekrar beni asla yaratmayacaktır." demesidir. Halbuki tekrar yaratmak benim için onu ilk yaratmaktan daha zor değildir. Onun bana dil uzatmasına gelince "Allah evlat edindi" demesidir. Oysa ben bir ve tek olanım, samedim, ben doğurmadım ve doğurulmadım. Hiç kimse de bana denk değildir."(152)

SORU 112: Sûr'a üfürmenin delili nedir ve Sûr'a kaç defa üfürülecektir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ ٦٨﴾ [الزمر: ٦٨]

"Sûr'a üfürülmüş -Allah'ın diledikleri müstesna- göklerde ve yerde olanların hepsi çarpılıp yıkılmıştır. Sonra ona ikinci bir defa üfürülür, o anda onlar ayağa kalkar, bakınmaya başlarlar." [ez-Zümer, 39/68]

(152) Buhârî, VI, 95; Nesâî, IV, 112; Müsned, II, 317, 350;

Bu âyet-i kerîmede iki üfürüş (nefha)dan söz edilmektedir. Birincisi baygın düşmek içindir. İkincisi de ölümden sonra diriliş içindir.

Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ۚ ﴿٨٧﴾ ﴾ [النمل: ٨٧]

"Sûr'a üfürüleceği günde -Allah'ın dilediği kimseler dışında- göklerde olanlar da yerde olanlar da dehşetle korkarlar. Hepsi de huzuruna küçülmüş olarak geleceklerdir." *[en-Neml, 27/87]*

Bu âyet-i kerîmedeki "dehşetle korkma (feza')"ı baygın düşmek ile tefsîr eden kimselere göre ez-Zümer Sûresi'ndeki âyet-i kerîmede sözü edilen birinci üfürüştür. Bunu Müslim'de yer alan ve şu ifadelerin de geçtiği hadîs desteklemektedir:

«ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَلَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا أَصْغَى لِيتًا وَرَفَعَ لِيتًا قَالَ وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوطُ حَوْضَ إِبِلِهِ قَالَ فَيَصْعَقُ وَيَصْعَقُ النَّاسُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ أَوْ قَالَ يُنْزِلُ اللَّهُ مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ أَوْ الظِّلُّ نُعْمَانُ الشَّاكُّ فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ».

"Sonra Sûr'a üfürülür. Onu işiten herkes mutlaka ona kulağını kabartır ve onu dinlemek üzere başını kaldırır. Onu duyacak ilk kişi develerinin su içtiği havuzu sıvayan bir kişi olacaktır. O kimse de (ölüp) baygın düşecek, insanlar da öylece bayılacaklardır. Daha sonra Yüce Allah bir yağmur gönderir -ya da; indirir, dedi.- sanki bu hafif bir çisintiyi -ya da bir gölgeyi; şüphe eden râvîlerden Şu'be'dir- andıracaktır. Ondan insanların bedenleri bitecek, sonra Sûr'a ikinci defa üfürülecektir. Onlar da kalkıp etraflarına bakınacaklardır."(153)

Dehşete kapılmayı baygın düşmekten başka bir şekilde açıklayanlara göre ise bu, ilk iki nefhadan önce yapılacak üçüncü bir nefhadır. Bunu da Sûr ile alakalı uzunca hadîsteki ifadeler desteklemektedir. Orada üç nefhadan söz edilmektedir. Birincisi feza' (korku ve dehşet) nefhası, ikincisi sa'ak (baygın düşüp ölme) nefhası, üçüncüsü ise âlemlerin Rabbi Allah'ın huzuruna kalkma nefhası olacaktır.

(153) Müslim, VIII, 201; Müsned, II, 166

SORU 113: Kur'ân-ı Kerîm'de haşrden nasıl söz edilmektedir?

CEVAP: Kur'ân-ı Kerîm'de haşredilmeyi söz konusu eden âyet-i kerîmeler pek çoktur. Yüce Allah'ın şu buyrukları bunlar arasında yer alır:

﴿ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَٰدَىٰ كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ﴾ [الأنعام: ٩٤]

"Andolsun sizi ilk defa yarattığımız gibi yapayalnız teker teker huzurumuza geldiniz..." [el-En'âm, 6/94];

﴿ وَحَشَرْنَٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴾ [الكهف: ٤٧]

"Onları da hiçbiri bırakmaksızın mahşerde toplayacağız." [el-Kehf, 18/47];

﴿يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾﴾[مريم: ٨٥ – ٨٦]

"O günü biz takva sahiblerini Rahman'ın huzuruna binekli olarak toplayacağız. Suçluları ise susamışlar olarak cehenneme süreriz..." [Meryem, 19/85-86] ve devamındaki âyetler.

﴿ وَكُنتُمْ أَزْوَٰجًا ثَلَٰثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ﴿١٠﴾ ﴾ [الواقعة: ٧ – ١٠]

"Sizler de üç sınıf olduğunuzda: Ashâbu'l-Meymene (kitâbları sağlarından verilecek olanlar) ne Ashâbu'l-Meymene'dir. Ashâbu'l-Meş'eme (kitâbları sol taraflarından verilecekler) ne Ashâbu'l-Meş'emedir. O ileri geçenlere (es-Sâbikûnâ) gelince..." [el-Vâkıa, 56/7-10]

ve devamındaki âyetler.

﴿ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ ﴾[طه: ١٠٨]

"O günde davetçiye (İsrafil'e) uyarlar. Hiçbir tarafa sapmayarak giderler. Rahmân'ın huzurunda sesler kısılır. Mahşere gidişin ayak seslerinden başkasını duyamayacaksın." [Taha, 20/108]

Bundan kasıt, mahşere doğru gidiştir. Develerin ayaklarını hareket ettirirken çıkardıkları sesi andıran bir sesten başkası duyulmayacaktır.

﴿وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِهِۦ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ ﴾ [الإسراء: ٩٧]

"Allah kimi hidâyete erdirirse işte doğru yolu bulan odur. Kimi de

saptırırsa artık bunlar için ondan başka asla dost ve yardımcılar bulamazsın. Biz onları kıyâmet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzü koyun haşredeceğiz." [el-İsra, 17/97]

Bunun dışında daha pekçok âyet-i kerîme haşri beyân etmektedir.

SORU 114: Sünnet'te mahşerden nasıl söz edilmektedir?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَيَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمْ النَّارُ تَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا».

"İnsanlar üç türlü haşredilecektir. Rahmet ve umut edenler, korkup çekinenler; ikisi bir deve, üçü bir deve, dördü bir deve, onu bir deve üzerinde olanlar; geri kalanlarını da ateş haşredecek (toplayıp bir araya getirecek)tir. Onlar nerede durup dinlenirlerse o da onlarla beraber dinlenir, nerede sabahı ederlerse onlarla birlikte orada sabahı eder, nerede akşamı ederlerse onlarla birlikte akşamı eder."(154)

Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivâyete göre bir adam dedi ki: Ey Allah'ın Peygamberi, kâfir nasıl olur da yüzüstü haşredilecektir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى الرِّجْلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

"Dünyada onu iki ayak üzerinde yürüten, kıyâmet gününde yüzüstü yürütmeye kadir değil mi?"(155)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

"Sizler çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak haşredileceksiniz." *"İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iade ederiz." [el-Enbiya, 21/104]* ve

(154) Buhârî, VII, 194; Müslim, VIII, 157; Nesâî, IV, 115-116
(155) Buhârî, VII, 194; Müslim, VIII, 135

şüphesiz yaratılmışlar arasında kıyâmet gününde kendisine elbise giydirilecek ilk kişi, İbrâhîm *aleyhisselam* olacaktır."(156)

Âişe *radıyallahu anhâ* bu hususta şöyle demiştir:

«يَا رَسُولَ اللَّهِ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَقَالَ: الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهِمَّهُمْ ذَاكِ».

"Ey Allah'ın Rasûlü, erkekler ve kadınlar (birlikte çıplak olarak haşredilecek ve) birbirlerine bak(may)acaklar mı? Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "İş bu gibi şeylerle ilgilenemeyecek kadar ağır olacaktır."(157)

SORU 115: Yüce Allah'ın Kitâb'ına göre hesap için bekleyişin nitelikleri nasıldır?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ ﴾ [إبراهيم: ٤٢ – ٤٣]

"Sakın Allah'ı o zalimlerin işlediklerinden habersiz sayma! Onları ancak gözlerin dehşetle yerinden fırlayacağı bir güne erteliyor. Hepsi de başlarını dikerek koşacaklar. Gözleriyle kendilerine bile dönüp bakmayacaklar. Kalbleri ise bomboş olacaktır." [İbrâhîm, 14/42-43] ve devamı olan diğer âyetler.

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَوْمَ يَقُومُ ٱلرُّوحُ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ صَفًّا ۖ لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ﴾ [النبأ: ٣٨]

"O gün Rûh ve melekler saf olup ayakta duracaklar. Rahman'ın izin verdiği kimse(ler)den başkaları konuşmazlar ve (izinle konuşan da) doğru söylerler." [en-Nebe, 78/38] ve diğer âyetler.

Bir başka yerde şöyle buyurulmaktadır:

﴿ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْـَٔازِفَةِ إِذِ ٱلْقُلُوبُ لَدَى ٱلْحَنَاجِرِ كَٰظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ ﴾ [غافر: ١٨]

(156) Buhârî, VII, 195; Müslim, VII, 157; Nesâî, IV, 117; Tirmizî, IV, 615; Müsned, I, 223, 229, 235, 253; Dârimî, II, 233; İbn Mâce, II, 1429

(157) Buhârî, VII, 195; Müslim, VIII, 156; Nesâî, IV, 114, 115

"Onları yaklaşan günle korkutup uyar! O vakit kalpler gam ve kederle dolu olarak gırtlaklara kadar gelip dayanacak. Zalimlerin ne sıcak bir dostu, ne de şefaati kabul edilir bir şefaatçisi olacaktır..." *[el-Mu'min, 40/18]* ve devamındaki âyetler.

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ تَعۡرُجُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ إِلَيۡهِ فِي يَوۡمٖ كَانَ مِقۡدَارُهُۥ خَمۡسِينَ أَلۡفَ سَنَةٖ ٤ ﴾ [المعارج: ٤]

"Melekler de, Rûh da oraya miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselir..." *[el-Meâric, 70/4]* *ve devamındaki âyetler*

﴿ سَنَفۡرُغُ لَكُمۡ أَيُّهَ ٱلثَّقَلَانِ ٣١ ﴾ [الرحمن: ٣١]

"Ey ağır yükler altında bulunan iki fırka (insanlar ve cinler)! Yakında sizin hesabınıza bakacağız." *[er-Rahman, 55/31]*

ve devamı âyetler ile bunların dışında daha pekçok âyet-i kerîme.

SORU 116: Sünnet'te hesap için bekleyiş nasıl anlatılmaktadır?

CEVAP: Bu hususta pek çok hadîs vardır. Bunlardan birisi İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği şu hadîstir: *"O günde insanlar âlemlerin Rabbi huzurunda duracaklardır."* *[el-Mutaffifin, 83/6]* buyruğu hakkında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَقُومُ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ».

"Onlardan biri kendi teri kulaklarının ortasına kadar varmış olduğu hâlde ayakta duracaktır."(158)

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivâyet ettiği hadîste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ».

"İnsanlar kıyâmet gününde o kadar çok terleyeceklerdir ki onların terleri yerin içine yetmiş arşın kadar gidecektir. (Oraları ıslatacaktır) ve kulaklarına varıncaya kadar da onları (bir gem gibi) gemleyecektir..."(159)155

(158) Buhârî, VII, 196; Müslim, VIII, 157; Tirmizî, IV, 615; Müsned, II, 13,19,64; İbn Mâce, II, 1430
(159) Buhârî, VII, 197; Müslim, VIII, 158

Bu hadîsler Buhârî ve Müslim'de yer almaktadır. Bunların dışında daha pekçok hadîs-i şerif vardır.

SORU 117: Kur'ân-ı Kerîm'de arz'dan ve hesabın görülmesinden nasıl söz edilmektedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾﴾ [الحاقة: ١٨]

"O günde -hiçbir şeyiniz gizli kalmaksızın- arz olunacaksınız." *[el-Hakka, 69/18]* ve devamındaki âyetler.

﴿وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾﴾ [الكهف: ٤٨]

"Saf hâlinde Rabbi'ne arzedilecekler. 'Andolsun ki ilk kez sizi nasıl yaratmış idiysek öylece bize geldiniz...'" *[el-Kehf, 18/48]* ve devamındaki âyetler;

قَالَ تَعَالَىٰ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُو قَالَ أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾﴾ النمل: ٨٣ - ٨٥

"Âyetlerimizi yalanlayan her ümmetten bir topluluk haşredeceğimiz gün onlar bir arada (toplanıncaya kadar) durdurulurlar. Nihayet geldiklerinde der ki: 'Benim âyetlerimi -onları bir bilgiye dayanarak kavramadığınız halde- yalanladınız ha. Yoksa ne yapıyordunuz?' Zulmetmeleri sebebiyle söz (azab) aleyhlerine gerçekleşti. Artık konuşamazlar." *[en-Neml, 27/83-85]*

﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ [الزلزلة: ٦ - ٨]

"O günde insanlar amelleri kendilerine gösterilmek için bölük bölük döneceklerdir. Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecektir, kim de zerre ağırlığınca bir kötülük yapıyorsa onu görecektir." *[ez-Zelzele, 99/6-8];*

﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾﴾ [الحجر: ٩٢ - ٩٣]

"Rabbin'e andolsun ki onların hepsine yapmakta oldukları şeyleri soracağız." *[el-Hicr, 15/92-93];*

﴿ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾ ﴾ [الصافات: ٢٤]

"Ve durdurun onları! Çünkü onlar sorgulanacaklardır." *[es-Sâffât, 37/24]*

ve devamındaki âyetler ile daha başka pekçok âyet-i kerîme.

SORU 118: Sünnet-i seniyyede bu hususlar nasıl anlatılmaktadır?

CEVAP: Bu hususlara dâir pek çok hadîs-i şerif vardır. Bunlardan birisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذِّبَ قَالَتْ قُلْتُ أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا قَالَ: ذَلِكِ الْعَرْضُ».

"Her kim inceden inceye hesaba çekilecek olursa, o azaba uğratılacak demektir."

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: 'Yüce Allah: *"O kolay bir hesab ile hesaba çekilecek."* *[el-İnşikak, 84/8]* buyurmuyor mu?' Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: 'O (amellerin) arz(ı) hakkındadır.'(160)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«يُجَاءُ بِالْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ لَهُ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَالُ لَهُ قَدْ كُنْتَ سُئِلْتَ مَا هُوَ أَيْسَرُ مِنْ ذَلِكَ». وَفِي رِوَايَةٍ: «فَقَدْ سَأَلْتُكَ مَا هُوَ أَهْوَنُ مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي فَأَبَيْتَ إِلَّا الشِّرْكَ».

"Kıyâmet gününde kâfir getirilir ve ona: Ne dersin? Eğer yer dolusu kadar altının olsa bunu (kurtulmak için) fidye olarak verir miydin? diye sorulur. O: Evet, diye cevap verir. Bu sefer şöyle denilir: Senden bundan çok daha basit ve kolay olan bir şey istenmişti. Bir rivâyette: Ben senden bundan daha basit bir şeyi, sen Âdem'in sulbünde iken istemiştim. Bana hiçbir şeyi ortak koşmamanı (istemiştim), fakat sen şirk koşmaktan başka bir şey asla kabul etmedin."(161)

(160) Buhârî, VII, 197; Müslim, VIII, 164; Tirmizî, IV, 617; Ebû Dâvûd, III, 184; Müsned, VI, 47, 91, 108, 127
(161) Buhârî, VII, 198; Müslim, VIII, 134; Müsned, III, 129

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ مِنْ عَمَلِهِ وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ وَلَوْ بِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ».

"Aranızda Rabbin'in arada herhangi bir tercüman bulunmaksızın kendisiyle konuşmayacağı hiçbir kimse yoktur. O vakit kişi sağına bakacak; önden gönderdiği amelinden başkasını göremeyecek, soluna bakacak yine önden gönderdiğinden başkasını göremeyecek, önüne bakacak yüzünün karşısındaki cehennem ateşinden başkasını göremeyecek. O halde bir hurmanın yarısı ile dahi olsa, güzel hoş bir sözle dahi olsa, ateşten korununuz."(162)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَدْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ رَبِّهِ حَتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ: عَمِلْتَ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ: نَعَمْ وَيَقُولُ: عَمِلْتَ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ: نَعَمْ فَيُقَرِّرُهُ ثُمَّ يَقُولُ: إِنِّي سَتَرْتُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا فَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ».

"Sizden herhangi bir kimse -mü'mini kastetmektedir- Rabbi'ne oldukça yaklaşır. Öyle ki Rabbi onun üzerine örtüsünü koyar. Sen şunu ve şunu işlemedin mi diye sorar, kul: Evet, der. Yine şunu ve şunu işlemedin mi? diye sorar. Kul: Evet, der ve böylelikle yaptıklarını ona söyletir. Sonra şöyle buyurur: Dünyada iken ben senin günahlarını örtüp gizledim. Bu gün de o günahları sana bağışlıyorum."(163)

Ve bunlardan başka daha pek çok hadîste bu konu beyân edilmiştir.

SORU 119: Kur'ân-ı Kerîm'de amel defterlerinin neşri nasıl anlatılmaktadır?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلْزَمْنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِى عُنُقِهِۦ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ كِتَٰبًا يَلْقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقْرَأْ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ ٱلْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ ﴾ [الإسراء: ١٣ – ١٤]

(162) Buhârî, VII, 198, VIII, 202; Tirmizî, IV, 611; İbn Mâce, I, 66

(163) Buhârî, V, 214, VIII, 203; Müslim, VIII, 105; İbn Mâce, I, 65

"Her insanın amelini kendi boynuna ayrılmayacak şekilde doladık. Kıyâmet günü de ona yayılmış bir halde karşısında bulacağı bir kitap çıkarırız. 'Oku kitâbını! Bugün kendine karşı iyi bir hesaplayıcı olarak kendin yetersin.'" [el-İsra, 17/13-14]

﴿ وَإِذَا ٱلصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ ﴾ [التكوير: ١٠]

"Defterler açılıp yayıldığı zaman..." [et-Tekvîr, 81/10];

﴿ وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُوا۟ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ ﴾ [الكهف: ٤٩]

"Kitap konmuş olacak, günahkârları onun içindekilerden dolayı korkuya kapılmış göreceksin. 'Vay bizim halimize! Bu kitâba ne olmuş? Küçük, büyük hiçbir şey bırakmayıp, sayıp dökmüş' diyecekler. Onlar ancak işlediklerini de hazır bulacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." [el-Kehf, 18/49]

﴿ فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقْرَءُوا۟ كِتَٰبِيَهْ ﴿١٩﴾ ... لَآ يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾ ﴾ [الحاقة: ١٩ – ٣٧]

"Kitabı sağından verilecek olana gelince, o şöyle diyecek: 'İşte alın, okuyun kitâbımı... onu da ancak hata (şirk) işleyenler yer." [el-Hâkka, 69/19-37]

el-İnşikak Sûresi'nde de şöyle buyurulmaktadır:

﴿ فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ﴿٧﴾ ... وَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهْرِهِۦ ﴿١٠﴾ ﴾ [الانشقاق: ٧ – ١٠]

"Kitâbı sağ eline verilecek kimseye gelince... kitâbı arkasından (sol eline) verilecek kimseye gelince..." [el-İnşikak, 84/7-10]

İşte bu, kitâbı sağına verilecek olana kitâbının önünden getirilip verileceğine, kitâbı solundan verilecek olana arkasından verileceğine delildir. Bu halden Yüce Allah'a sığınırız.

SORU 120: Bunun Sünnet'ten delili nedir?

CEVAP: Bu hususta pek çok hadîs-i şerif vardır. Bunlardan birisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«يَدْنُو الْمُؤْمِنُ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ فَيُقَرِّرُهُ بِذُنُوبِهِ تَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا يَقُولُ أَعْرِفُ يَقُولُ

رَبِّ أَعْرِفُ مَرَّتَيْنِ فَيَقُولُ سَتَرْتُهَا فِي الدُّنْيَا وَأَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ ثُمَّ تُطْوَى صَحِيفَةُ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْآخَرُونَ أَوْ الْكُفَّارُ فَيُنَادَى عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ:هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ».

"Mü'min Rabbine yaklaşır, nihayet Rabbi onun üzerine örtüsünü koyar ve ona günahlarını söyletir. Şu günahı biliyor musun? diye sorar, o: Biliyorum, der. Rabbim biliyorum, diye iki defa tekrarlar. Yüce Allah şöyle buyurur: "Dünyada iken ben bu günahı setrettim, bu gün de o günahı sana bağışlıyorum. Sonra da hasenatının sahifesi katlanır. Diğerlerine yahut kâfirlere gelince, onlara herkesin duyacağı bir şekilde şöyle seslenilir: *"Şahidler de: 'İşte Rableri hakkında yalan söyleyenler bunlardır.' derler." [Hûd, 11/18]*[164]

Âişe *radıyallahu anhâ* der ki: Ey Allah'ın Rasûlü acaba kıyâmet gününde seven sevdiğini hatırlayacak mı, diye sordum. Şöyle buyurdu:

«يَا عَائِشَةُ أَمَّا عِنْدَ ثَلَاثٍ فَلَا أَمَّا عِنْدَ الْمِيزَانِ حَتَّى يَثْقُلَ أَوْ يَخِفَّ فَلَا وَأَمَّا عِنْدَ تَطَايُرِ الْكُتُبِ فَإِمَّا أَنْ يُعْطَى بِيَمِينِهِ أَوْ يُعْطَى بِشِمَالِهِ فَلَا وَحِينَ يَخْرُجُ عُنُقٌ مِنْ النَّارِ ».

"Ey Âişe! Üç durumda hatırlamayacaktır. Terazinin ağır mı basacağı, hafif mi basacağı ortaya çıkıncaya kadar hatırlamayacaktır. Amel defterleri uçuşacağında kitâbı sağından mı verilecektir, yoksa solundan mı verilecektir anlaşılıncaya kadar hatırlamayacaktır ve cehennem ateşinden bir parça çıkıp uzanacağı vakit." Bu hadîsi uzun uzadıya Ahmed ve Ebû Dâvûd rivâyet etmişlerdir.[165] Bunların dışında başka hadîs-i şerifler de vardır.

SORU 121: Kur'ân-ı Kerîm'de Mîzân'ın delili nedir ve amellerin tartılması nasıl olacaktır?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ ﴾ [الأنبياء: ٤٧]

"Kıyâmet gününe has adâlet terazilerini koyarız. Kimseye en ufak bir zulüm yapılmaz. (İyiliği) bir hardal tanesi ağırlığınca

(164) Buhârî, V, 214; Müslim, V, 264

(165) Müsned, VI, 110; Ebû Dâvûd, IV, 240

olsa bile onu getiririz, hesaba çekenler olarak biz yeteriz." [el-Enbiya, 21/47]

﴿وَٱلۡوَزۡنُ يَوۡمَئِذٍ ٱلۡحَقُّۚ فَمَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٨ وَمَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَظۡلِمُونَ ٩﴾ [الأعراف: ٨ – ٩]

"O gün tartı haktır. Artık kimlerin terazileri ağır basarsa işte onlar murada erenlerin ta kendileridir." [el-A'raf, 7/8-9];

﴿وَمَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ فِي جَهَنَّمَ خَٰلِدُونَ ١٠٣﴾ [المؤمنون: ١٠٣]

"Kimlerin de tartıları hafif gelirse işte onlar, kendilerine zarar verenlerdir. Cehennemde ebedî kalıcıdırlar." [el-Mu'minûn, 23/103]

Yüce Allah kâfirler hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ وَلِقَآئِهِۦ فَحَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فَلَا نُقِيمُ لَهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَزۡنٗا ١٠٥﴾ [الكهف: ١٠٥]

"Biz kıyâmet günü onlar için bir ölçü tutmayacağız." [el-Kehf, 18/105]

Ve bunların dışında başka âyet-i kerîmeler mîzânı beyân etmektedir.

SORU 122: Sünnet'te buna dâir delil ve nitelikleri belirten buyruklar nelerdir?

CEVAP: Bu hususta hadîs-i şerifler pek çoktur. Bunlardan birisi, üzerinde şehâdet kelimesinin yazılı olduğu Bitâka (küçük kağıt) hadîsidir. Bu kağıtta yazılı bulunan şehâdet kelimesi her birisi gözün görebildiği noktaya kadar uzanan günahların yazılı olduğu doksan defterden daha ağır basacaktır.(166)

Bir diğer hadîs Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Abdullah b. Mes'ud *radıyallahu anh*'ın iki bacağı hakkında söylediği şu sözlerdir:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُمَا أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ أُحُدٍ».

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, onlar mîzânda Uhud'dan daha ağırdırlar."(167)

(166) Müsned, II, 213; Tirmizî, V, 24; İbn Mâce, II, 1437

(167) Müsned, I, 421; Hakim, Müstedrek, III, 317'de sahih olduğunu belirtmiş ve bu hususda Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ».

"Kıyâmet gününde iri yarı, şişman bir adam getirilecek, fakat Allah nezdinde bir sivrisinek kanadı kadar dahi ağırlığı olmayacaktır." Sonra: *"Dilerseniz: 'Biz kıyâmet gününde onlar için bir ölçü tutmayacağız (nezdimizde hiçbir ağırlıkları olmayacak."* *[el-Kehf, 18/105]* buyruğunu okuyun."(168)

Bunların dışında başka hadîsler de vardır.

SORU 123: Kur'ân-ı Kerîm'de Sırat'ın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ ﴾ [مريم: ٧١ – ٧٢]

"Şüphe yok ki aranızda oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin'in gerçekleştirmeyi üzerine aldığı kesin bir hükümdür. Bundan sonra takva sahiplerini kurtarırız, zalimleri ise orada dizleri üzerine çökmüş olarak terkederiz." *[Meryem, 18/71-72];*

﴿ يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم ﴾ [الحديد: ١٢]

"O günde mü'min erkeklerle, mü'min kadınları nurları önlerinde ve sağlarında koşar görürsün." *[el-Hadid, 57/12]* ve devamındaki âyet-i kerîmeler.

SORU 124: Sünnet'ten buna dâir delil ve onun niteliklerini anlatan buyruklar nelerdir?

CEVAP: Bu hususta pekçok hadîs-i şerif vardır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şefaat hadîsinde şunları söylemektedir:

«يُؤْتَى بِالْجَسْرِ فَيُجْعَلُ بَيْنَ ظَهْرَيْ جَهَنَّمَ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْجَسْرُ قَالَ مَدْحَضَةٌ مَزِلَّةٌ عَلَيْهِ خَطَاطِيفُ وَكَلَالِيبُ وَحَسَكَةٌ مُفْلَطَحَةٌ لَهَا شَوْكَةٌ عُقَيْفَاءُ تَكُونُ بِنَجْدٍ يُقَالُ لَهَا السَّعْدَانُ الْمُؤْمِنُ عَلَيْهَا كَالطَّرْفِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرِّيحِ وَكَأَجَاوِيدِ الْخَيْلِ وَالرِّكَابِ فَنَاجٍ مُسَلَّمٌ وَنَاجٍ مَخْدُوشٌ وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ حَتَّى يَمُرَّ آخِرُهُمْ يُسْحَبُ سَحْبًا».

(168) Buhârî, V, 236; Müslim, VIII, 125

"Sonra köprü getirilir, cehennemin iki tarafı üzerine yerleştirilir." Bizler Ey Allah'ın Rasûlü köprü nedir? diye sorduk. Şöyle buyurdu: "(O) üzerinde sebat edilemeyen kaygan bir yerdir. Üzerinde kancalar, kelepçeler ve nice dikenler vardır. Bunların bükülmüş dikenleri bulunur ki, bu tür dikenler Necid'de olur ve onlara es-Sa'dân adı verilir. Mü'min bu köprü üzerinden şimşek gibi, rüzgar gibi, asil atlar ve develer gibi (hızlıca) geçecek. Kimisi esenlikle kurtulacak, kimisi yara bere almış olarak kurtulacak, kimisi de cehenneme itilmiş olacaktır ve nihayet onların sonuncuları sürüne sürüne geçecektir."(169) Hadîs Sahîh(-i Buhârî ve Müslim)'dedir. Ebu Saîd el-Hudri *radıyallahu anh* dedi ki: Bana ulaştığına göre bu köprü kıldan ince, kılıçtan keskindir.(170)

SORU 125: Kur'ân-ı Kerîm'de Mahşer Meydanı'nda yapılacak kısasın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةٗ يُضَٰعِفۡهَا وَيُؤۡتِ مِن لَّدُنۡهُ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٤٠ ﴾

[النساء: ٤٠]

"Allah şüphesiz zerre ağırlığı kadar dahi zulmetmez. (Yapılan) bir iyilik olursa onu kat kat artırır ve lütfundan büyük bir mükafât verir." [en-Nisâ, 4/40];

﴿ ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡۚ لَا ظُلۡمَ ٱلۡيَوۡمَۚ ... ١٧ ... وَٱللَّهُ يَقۡضِي بِٱلۡحَقِّۖ ﴾ [غافر: ١٧ – ٢٠]

"Bu günde herkese kazandığının karşılığı verilir. Bu gün zulmetmek yoktur. Şüphesiz Allah hesabı pek çabuk görendir. Allah hak ile hükmeder." [el-Mu'min, 40/17-20];

﴿ وَقُضِيَ بَيۡنَهُم بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴾ [الزمر: ٦٩]

"Aralarında hak ile hüküm edilecek, onlara zulmedilmez..." [ez-Zümer, 39/69] ve devamındaki âyetler.

(169) Buhârî, VII, 205, VIII, 182; Müslim, I, 122, 129; Müsned, II, 275-276, III, 25-26, III, 345, 383, V, 159, VI, 110

(170) Ebû Said'in bu sözünü Müslim, I, 117'de zikretmektedir. Bu ifade Aişe *radıyallahu anh*a'ın rivayet ettiği hadiste Müsned, VI, 110'da da kaydedilmektedir.

SORU 126: Kısasın Sünnet'te delili ve nitelikleri nedir?

CEVAP: Bu hususta pekçok hadîs-i şerif vardır. Bazılarını sıralayalım. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ فِي الدِّمَاءِ».

"İnsanlar arasında hakkında hüküm verilecek ilk şey, kanlar olacaktır."(171)

«مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلِمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا فَإِنَّهُ لَيْسَ ثَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ لِأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ».

"Her kim kardeşine bir haksızlık etmiş ise bugün ondan helâllık dilemeye baksın. Çünkü orada ne dinar, ne de dirhem olacaktır. Kardeşi lehine kendi iyiliklerinden alınmadan önce (bunu yapsın). Eğer iyilikleri yoksa bu sefer kardeşinin kötülüklerinden alınır, onun üzerine konulur."(172)168

«يَخْلُصُ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ النَّارِ فَيُحْبَسُونَ عَلَى قَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ فَيُقَصُّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ مَظَالِمُ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا هُذِّبُوا وَنُقُّوا أُذِنَ لَهُمْ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ».

"Mü'minler cehennem ateşinden kurtulduktan sonra cennet ile cehennem arasındaki bir yerde/Kantara'da alıkonulurlar. Dünya hayatında iken aralarındaki haksızlıklar sebebiyle birinden diğerinin lehine kısas uygulanır. Nihayet arındırılıp, temizlendikten sonra cennete girmek için kendilerine izin verilecektir."(173)

Bütün bu hadîsler *Sahîh-i Buhârî*'dedir. Bundan başka daha pek çok hadîs de vardır.

SORU 127: Kur'ân-ı Kerîm'den Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e verilecek Havz'ın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah peygamberi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hitaben şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّآ أَعۡطَيۡنَٰكَ ٱلۡكَوۡثَرَ ١﴾ [الكوثر: ١]

"Şüphe yok ki biz sana kevseri verdik." [el-Kevser, 108/1]

(171) Buhârî, VIII, 35; Müslim, V, 107; Nesâî, VII, 83; İbn Mâce, II, 873; Müsned, I, 388, 441-442
(172) Buhârî, VII, 197; İbn Mâce, II, 807; Müsned, II, 435, 506
(173) Buhârî, VII, 197; Müsned, III, 13, 57, 63, 74

SORU 128: Havz'ın Sünnet'te delili ve nitelikleri nelerdir?

CEVAP: Bu hususta tevatür derecesine ulaşmış pek çok hadîs-i şerif vardır. Bunlardan birkaçını kaydedelim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ».

"Ben sizden önce Havz'a varmış olacağım." (174)

«إِنِّي فَرَطُكُمْ وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ».

"Ben sizden önce gideceğim. Size karşı şahitlik edeceğim. Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ben şu anda havzıma (gözümün önündeymişcesine) bakıyorum..."(175)

«حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ مَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنْ اللَّبَنِ وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنْ الْمِسْكِ وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا».

"Benim havzımın boyu bir aylık mesafedir. Suyu sütten beyaz, kokusu miskten daha hoştur. Üzerindeki testileri semanın yıldızları gibidir. Ondan bir defa içen bir kimse bir daha ebediyyen susamaz." (176)

«أَتَيْتُ عَلَى نَهَرٍ حَافَتَاهُ قِبَابُ اللُّؤْلُؤِ مُجَوَّفًا فَقُلْتُ مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ قَالَ هَذَا الْكَوْثَرُ».

"Ben her iki tarafı içi oyulmuş incilerden çadırlar bulunan bir nehrin yanından geçtim de: 'Bu nedir ey Cebrail?' diye sordum. O: Bu kevserdir, dedi."(177)

Bunların dışında daha pek çok hadîs-i şerif vardır.

SORU 129: Cennete ve cehenneme îmânın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا۟ وَلَن تَفْعَلُوا۟ فَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ ﴾ [البقرة: ٢٤ – ٢٥]

"O halde tutuşturucusu insanlarla taşlar olan ve kâfirler için ha-

(174) Buhârî, VIII, 87, VII, 206, 209; Müslim, VII, 65, 66, 67, 68, 71; Nesâî, I, 94; İbn Mâce, II, 1300-1429; Muvatta, I, 49, 50; Müsned, I, 257, 384, 402...

(175) Buhârî, VII, 209; Müslim, VII, 67; Müsned, IV, 149, 153, 154

(176) Buhârî, VII, 207; Müslim, VII, 66

(177) Buhârî, VII, 207; Ebû Dâvûd, IV, 237; Tirmizî, V, 449; Müsned, III, 115, 152, 164...

zırlanmış bulunan o ateşten sakının. Îmân edip sâlih amel işleyenlere de şunu müjdele! Gerçekten onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır." *[el-Bakara, 2/24-25]*

bunların dışında sayılamayacak kadar çok âyet-i kerîme vardır.

Sahîh(-i Buhârî ve Müslim) de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gece namazına kalkarken şu duayı yaptığı zikredilmektedir:

«وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ الْحَقُّ وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ وَقَوْلُكَ حَقٌّ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ».

"Hamd, yalnız sanadır. Hak olan sensin. Senin va'din de haktır, sana kavuşmak da haktır. Sözün de haktır, cennet te haktır, cehennem ateşi de haktır. Bütün peygamberler haktır. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* de haktır, kıyâmet te haktır."(178)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğu da bu hususta delillerdendir:

«مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنْ الْعَمَلِ». وفي رواية: «أَدْخَلَهُ اللَّهُ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ شَاءَ».

"Her kim Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, O'nun ortağı bulunmayıp bir ve tek olduğuna, Muhammed'in Allah'ın kulu ve rasûlü olduğuna, Îsâ'nın Allah'ın kulu ve rasûlü, Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve kendinden bir rûh olduğuna, cennetin hak, cehennemin hak olduğuna şahitlik ederse, Allah ameli ne olursa olsun onu cennete girdirecektir."(179) Bu hadîsi Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir. Bir rivâyette de şöyle denilmektedir: "... Allah onu cennetin sekiz kapısından hangisinden dilerse oradan cennete girdirir."(180)

SORU 130: Cennete ve cehenneme îmân etmek ne demektir?

CEVAP: Onların varlıklarına ve şu anda yaratılmış olduklarına, Yüce

(178) Buhârî, II, 42, VII, 148, VIII, 167; Müslim, II, 184; Müsned, I, 298, 358
(179) Buhârî, IV, 139; Müslim, I, 42, 543
(180) Müslim, I, 42

Allah'ın onları bâkî kılmasıyla ebedî kalacaklarına ve asla sonlarının gelmeyeceğine kesin olarak inanıp tasdîk etmek demektir. Bunun kapsamına cennetin ihtiva ettiği her türlü nimet ile cehennemin ihtiva ettiği her türlü azab da dahildir.

SORU 131: Şu anda var olduklarının delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın bize onların hazırlanmış olduklarına dâir verdiği haberlerdir. Cennet hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ [آل عمران: ١٣٣]

"Takvâ sahipleri için hazınlanmış." [Âl-i İmrân, 3/133];

Cehennem hakkında da:

﴿ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴾[آل عمران: ١٣١]

"Kâfirler için hazırlanmış olan o ateş..." [Âl-i İmrân, 3/131]

buyurmaktadır. Yüce Allah bizlere Âdem ile eşini kendilerine yasak kılınan ağaçtan yemelerinden önce cennete yerleştirmiş olduğunu haber verdiği gibi, kâfirlerin sabah akşam cehenneme arz olunduklarını (bk. el-Mü'min, 40/45-46) da haber vermektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«اطَّلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ وَاطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ».

"Bana cennet gösterildi de oranın ahalisinin çoğunlukla fakirler olduğunu, cehennem ateşi gösterildi de oranın ahalisinin çoğunlukla kadınlar olduğunu gördüm."(181)

Kabir azabı ve sorgusu ile ilgili bahiste:

«إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَإِنَّهُ يُعْرَضُ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ».

"Bir kimse öldü mü mutlaka onun. kalacağı yeri kendisine gösterilir."(182) hadîsi daha önceden geçmişti.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki:

(181) Buhârî, IV, 85, VII, 179; Müslim, VIII, 88; Tirmizî, IV, 715; Müsned, I, 234, II, 173, 297, IV, 429, 442

(182) Bu hadis daha önce kabir sorgusu, nimet ve azabı ile ilgili sünnetten deliller gösterilince geçmiş bulunmaktadır. Kaynakları için oraya bakılabilir.

«أَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ».

"(Aşırı sıcak zamanlarda, öğle) namazı(nı) biraz serin vakitlere geciktirin. Çünkü aşırı sıcaklık cehennemin nefes almasından ötürüdür."(183)

«اشْتَكَتْ النَّارُ إِلَى رَبِّهَا فَقَالَتْ رَبِّ أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا فَأَذِنَ لَهَا بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ فَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنْ الْحَرِّ وَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الزَّمْهَرِيرِ».

"Cehennem ateşi azîz ve celîl olan Rabbi'ne şikâyette bulunarak şöyle dedi: Rabbim, benim bir bölümüm diğer bir bölümümü yiyip bitirdi. Bunun üzerine ona iki defa nefes için izin verdi. Birisi kış mevsiminde, birisi yaz mevsiminde. İşte en ileri derecede duyduğunuz sıcak ile en ileri derecede duyduğunuz zemherîr (soğuğu) bundandır."(184)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ».

"Humma (yüksek ateş) cehennemin esintisindendir. Onu su ile soğutunuz." (185)

«لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ أَرْسَلَ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام إِلَى الْجَنَّةِ فَقَالَ انْظُرْ إِلَيْهَا».

"Allah cenneti ve cehennem ateşini yaratınca Cebrail *aleyhisselam*'ı cennete gönderdi ve git orayı gör, dedi..."(186)

Cennet ve cehennem güneşin tutulduğu gün Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e arz edildiği gibi(187) İsra gecesi de ona arz edilmiştir.(188) Bu hususta sayılamayacak kadar çok sahîh hadîs vardır.

SORU 132: Cennet ve cehennemin bâkî olduklarının ve ebediyyen yok olmayacaklarının delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah cennet hakkında şöyle buyurmaktadır:

(183) Buhârî, I, 135; Müslim, II, 107; Ebû Dâvûd, I, 110; Tirmizî, I, 295; Nesâî, I, 248-249; İbn Mâce, I, 222, 223; Dârimî, I, 219; Muvatta, I, 38; Müsned, II, 229, III, 9, 52, IV, 250...

(184) Buhârî, IV, 89; Müslim, II, 108; İbn Mâce, II, 1444; Muvatta, I, 538; Dârimî, II, 245

(185) Buhârî, IV, 89-90; Müslim, VII, 23-24; Tirmizî, IV, 404; İbn Mâce, II, 1149-1150; Muvatta, III, 122; Müsned, I, 291, II, 21, 123, III, 164, IV, 141...

(186) Nesâî, VII, 3; Ebû Dâvûd, IV, 236; Tirmizî, IV, 693; Müsned, II, 332, 333, 354

(187) Buhârî, II, 28; Müslim, III, 30; Nesâî, III, 130-131; İbn Mâce, I, 402; Muvatta, I, 195-196; Müsned, I, 298 ve 358

(188) Buhârî, IV, 248-250; Müslim, I, 102-103; İbn Mâce, II, 812

﴿ جَنَّٰتٍ تَجۡرِي تَحۡتَهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ ﴾ [التوبة: ١٠٠]

"Onlar için orada ebediyyen kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlanmıştır. İşte bu en büyük başarıdır." [et-Tevbe, 9/100];

﴿ وَمَا هُم مِّنۡهَا بِمُخۡرَجِينَ ﴿٤٨﴾ ﴾ [الحجر: ٤٨]

"Onlar oradan çıkarılacak da değillerdir." [el-Hicr, 15/48]

Yine Yüce Allah cennet hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ عَطَآءً غَيۡرَ مَجۡذُوذٖ ﴿١٠٨﴾ ﴾ [هود: ١٠٨]

"Bu ardı arkası kesilmeyen bir bağıştır." [Hûd, 11/108];

﴿ إِنَّ هَٰذَا لَرِزۡقُنَا مَا لَهُۥ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾ ﴾ [ص: ٥٤]

"İşte muhakkak bu bizim rızkımızdır. Tükeneceği yoktur." [Sâd, 38/54];

﴿ إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٖ ﴿٥١﴾ ... لَا يَذُوقُونَ فِيهَا ٱلۡمَوۡتَ إِلَّا ٱلۡمَوۡتَةَ ٱلۡأُولَىٰۖ ﴾ [الدخان: ٥١ – ٥٦]

"Takvâ sahipleri ise muhakkak emin bir makamdadırlar... Onlar orada ilk ölümden başka ölümü tatmazlar." [ed-Duhan, 44/51-56]

Yüce Allah daha pek çok âyette hem cennetin ebedîliğini hem oradakilerin hayatının ebedî olduğunu, hayatlarının asla kesintiye uğramayacağını, onların oradan çıkarılmayacaklarını haber vermektedir.

Cehennem ateşi hakkında da aynı şey söz konusudur. Yüce Allah cehennem hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ﴾ [النساء: ١٦٩]

"Ancak cehennem yoluna ki onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar." [en-Nisâ, 4/169];

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمۡ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿٦٥﴾ ﴾

[الأحزاب: ٦٤ – ٦٥]

"Muhakkak Allah kâfirlere lanet etmiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır. Onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar. Hiçbir velî (dost) ve yardımcı da bulamayacaklar." [el-Ahzab, 33/64-65]

﴿ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ﴿٢٣﴾ ﴾ [الجن: ٢٣]

"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ederse hiç şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır." [el-Cin, 72/23]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿١٦٧﴾ ﴾ [البقرة: ١٦٧]

"Ve onlar ateşten çıkacak da değillerdir." [el-Bakara, 2/167];

﴿ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ ﴾ [الزخرف: ٧٥]

"Onlara (o azab) hafifletilmez. Onlar o azab içinde ümitsiz kalacaklardır." [ez-Zuhruf, 43/75];

﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا۟ وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ ﴾ [فاطر: ٣٦]

"Onlar hakkında hüküm verilmez ki ölsünler. Onların üzerinden (cehennem) azabından bir şey de hafifletilmez." [Fatır, 35/36];

﴿ إِنَّهُۥ مَن يَأْتِ رَبَّهُۥ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُۥ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ ﴾ [طه: ٧٤]

"Gerçek şu ki kim Rabbine günahkâr olarak gelirse, onun için cehennem vardır. Orada ne ölür ne de yaşar." [Taha, 20/74] ve daha başka âyetler bunun delilidir.

Yüce Allah bu âyet-i kerîmelerde ve benzerlerinde cehennemin cehennem ehli olan kimseler için yaratıldığını, onların da onun için yaratıldıklarını, onların orada ebediyyen kalacaklarını bildirmektedir. Yüce Allah: *"Onlar oradan çıkacak değillerdir."* buyruğu ile oradan çıkmayacaklarını belirtirken, *"azab onlara hafifletilmez"* buyruğu ile de cehennem azabının kesilmeyeceğini *"sonra orada hem ölmeyecek, hem de hayat bulmayacaktır." [el-A'la, 87/13]* buyruğu ile cehennemliklerin orada yok olmayacaklarını haber vermektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَحْيَوْنَ».

"Cehennem ehli olan cehennemliklere gelince; onlar orada ne ölürler, ne de hayat bulurlar."(189)

(189) Müslim, I, 118; İbn Mâce, II, 1441; Müsned, III, 5

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ وَأَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ جِيءَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ثُمَّ يُذْبَحُ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ».وفي لفظ: «كُلٌّ خَالِدٌ فِيمَا هُوَ فِيهِ».

"Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girdikten sonra ölüm (bir koç sûretinde) alınarak cennet ile cehennem arasında bir yere getirilip sonra boğazlanır. Daha sonra bir münadi şöyle seslenir: Ey cennet ahalisi, artık ölüm olmayacaktır ve ey cehennem halkı, artık ölüm yoktur. Böylece cennetliklerin sevinçlerine sevinç katılır, cehennem ehlinin kederlerine keder katılır."(190) Hadîsin bir başka lafzı da şu şekildedir: "Herkes bulunduğu yerde ebedî kalacaktır."(191) Bir diğer rivâyette de şöyle denilmektedir: Daha sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* *"Sen onları işin bitiriliverileceği o hasret günü ile korkut! Halbuki onlar gaflet içindedirler. Onlar hâlâ îmân etmezler." [Meryem, 19/39]* buyruğunu okudu.(192) Bu rivâyet Sahîh(-i Buhârî ve Müslim) dedir. Bu hususta zikrettiklerimiz dışında başka hadîsler de vardır.

SORU 133: Mü'minlerin âhiret yurdunda Rableri Tebâreke ve Teâlâ'yı göreceklerinin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ ﴾ [القيامة: ٢٢ – ٢٣]

"O günde yüzler var ki apaydınlıktır. Rablerine bakarlar." [el-Kıyame, 75/22-23];

﴿ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ﴾ [يونس: ٢٦]

"İhsanda bulunanlara daha güzeli (el-Hüsnâ) ve daha fazlası vardır." [Yunus, 10/26]

Yüce Allah kâfirler hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿ كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ﴾ [المطففين: ١٥]

(190) Buhârî, VII, 200; Müslim, VIII, 153; Tirmizî, IV, 692-693; Dârimî, II, 136; Müsned, II, 118, 120-121
(191) Bu Müslim, VIII, 153'teki lafızdır.
(192) Müslim, VIII, 153

"Hayır, muhakkak ki onlar o günde Rableri'nden elbette perdelenmiş olacaklardır. (O'nu göremeyeceklerdir)." *[el-Mutaffifin, 83/15]*

Düşmanları (onu görmekten yana) perdeleneceklerine göre dostları perdelenmeyecektir.

Buhârî ve Müslim'de Cerîr b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan şöyle dediği rivâyet edilmektedir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. On dördüncü gününde aya baktı ve şöyle buyurdu:

«إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ عِيَانًا كَمَا تَرَوْنَ هَذَا لَا تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَصَلَاةٍ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ فَافْعَلُوا».

"Rabbiniz'i şu dolunayı gördüğünüz gibi açık seçik bir şekilde göreceksiniz. O'nu görmekte herhangi bir sıkıntıya maruz kalmayacaksınız. O halde eğer güneş doğmadan önceki ve batmasından önceki namazı kaçırmamaya gücünüz yetiyorsa bunu yapın!"(193)

Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: "Bunu gördüğünüz gibi" buyurması "şu ayı görmeniz gibi" demektir. Burdaki benzetme görmenin görmeye benzetilmesidir yoksa görülenin görülene benzetilmesi değildir. Nitekim Yüce Allah'ın vahiy ile konuşmasını söz konusu ettiği hadîs-i şerifinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ».

«...Melekler O'nun söylediği söze itaatle kanatlarını çırparlar. O, sanki düz bir kayalık üzerinde (çekilen) bir zincirdir.»(194)

Burdaki benzetme de işitmenin işitmeye benzetilmesidir. İşitilenin işitilene benzetilmesi değildir. Çünkü Yüce Allah, yarattıklarından herhangi bir yaratığın zâtında veya sıfatlarında kendisine benzemesinden münezzehtir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünün de böyle bir benzetmeyi vehmettirecek şekilde yorumlanmasından münezzehtir. Çünkü O, bütün yaratılmışlar arasında Yüce Allah'ı en iyi bilendir.

Müslim'de yer alan Suhayb er-Rumi'nin rivâyet ettiği hadîste de şöyle buyurulmaktadır:

(193) Buhârî, VIII, 179; Müslim, II, 113-114; Ebû Dâvûd, IV, 233; Tirmizî, IV, 687; İbn Mâce, VIII, 63
(194) Buhârî, V, 221, VIII, 194; İbn Mâce, I, 71; Tirmizî, V, 362

«فَيَكْشِفُ الْحِجَابَ فَمَا أُعْطُوا شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ».

"...Bunun üzerine (Yüce Allah) hicabı açar. Onlara (cennetliklere) azîz ve celîl olan Rableri'ne bakmaktan daha sevimli gelecek hiçbir şey verilmemiştir." Daha sonra şu: *"İyilik yapanlara daha güzeli vardır ve daha da fazlası vardır."* *[Yunus, 10/26]* âyetini okudu.(195)

Bu hususta sahîh ve ifadeleri açık pek çok hadîs-i şerif vardır. Biz *Sullemu'l-Vusûl* şerhinde bunlardan kırk beş hadîsi otuzdan fazla sahabiden naklettik. Bunları reddeden, Allah'ın Kitâb'ını ve Allah'ın Rasûlü ile gönderdiklerini yalanlamış ve Yüce Allah'ın haklarında: *"Hayır, muhakkak ki onlar, o günde Rableri'nden elbette perdelenmiş olacaklardır."* *[el-Mutaffifin, 83/15]* buyurduğu kimselerden olacaktır. Yüce Allah'tan affedilmeyi ve esenliği diler, yüzüne bakma lezzetini nasib eylemesini niyaz ederiz. Âmin.

SORU 134: Şefaate îmân etmenin delili nedir? Kimler, kimlere şefaat edecektir? Ne zaman olacaktır?

CEVAP: Yüce Allah, Kitâb-ı Kerîm'inin pekçok yerinde ağır bir takım şartlara bağlı olarak şefaatin sâbit olduğunu belirtmiştir. Şefaatin yalnızca kendisinin elinde olduğunu, hiç kimsenin bu konuda herhangi bir pay sahibi olmadığını bize bildirmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلۡكُ﴾ [الزمر: ٤٤]

"De ki: Şefaat tümüyle Allah'ındır." *[ez-Zümer, 39/44]*

Ne zaman olacağına gelince, Yüce Allah bize şefaatin ancak onun izni ile yapılabileceğini haber vermiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

﴿مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦ﴾ [البقرة: ٢٥٥]

"O'nun izni olmaksızın nezdinde kim şefaat edebilir?" *[Bakara, 2/255];*

﴿مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعۡدِ إِذۡنِهِۦ﴾ [يونس: ٣]

"O'nun izni olmadıkça hiçbir kimse şefaatçi olamaz." *[Yunus, 10/3];*

﴿وَكَم مِّن مَّلَكٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ لَا تُغۡنِي شَفَٰعَتُهُمۡ شَيۡـٔٗا إِلَّا مِنۢ بَعۡدِ أَن يَأۡذَنَ ٱللَّهُ لِمَن يَشَآءُ وَيَرۡضَىٰٓ﴾ [النجم: ٢٦]

(195) Müslim, I, 112; Tirmizî, IV, 687; İbn Mâce, I, 67

"Göklerde nice melek vardır ki, Allah'ın dileyip razı olduğu kimseye izin vermedikçe şefaatleri hiçbir fayda vermez." *[en-Necm, 53/26];*

﴿وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ﴾ [سبأ: ٢٣]

"O'nun nezdinde şefaat kendisine izin verdiklerinden başkasına fayda vermez." *[Sebe', 34/23]*

Kimlerin şefaat edeceğine gelince, Yüce Allah bizlere şefaatin ancak O'nun izin vermesinden sonra gerçekleşeceğini haber verdiği gibi; bu hususta ancak kendisinden hoşnut olduğu hayırlı dostlarına izin vereceğini de haber vermiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾﴾ [النبأ: ٣٨]

"Rahmân'ın izin verdiği kimse(ler)den başkası konuşmaz ve (konuşanlarda) doğru söylerler." *[en-Nebe, 78/38];*

﴿لَّا يَمْلِكُونَ ٱلشَّفَٰعَةَ إِلَّا مَنِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾﴾ *[مريم: ٨٧]*

"Rahmân yanında ahd almış olanlardan başkası şefaat yetkisine sahib olmayacaktır." *[Meryem, 19/87]*

Şefaatin kimlere yapılacağına gelince, Yüce Allah bizlere ancak kendisinin razı olacağı kimselere şefaat edilmesine izin vereceğini haber vermiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرْتَضَىٰ﴾ [الأنبياء: ٢٨]

"O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler." *[el-Enbiya, 21/28];*

﴿يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾﴾ [طه: ١٠٩]

"O günde Rahmân'ın izin vereceği ve sözünden razı olacağı kimseninki müstesna, şefaatin hiçbir faydası olmayacaktır." *[Taha, 20/109]*

Yüce Allah ancak tevhîd ve ihlas ehlinden razı olur. Onların dışındakiler hakkında ise şöyle buyurmaktadır:

﴿مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾﴾ [غافر: ١٨]

"Zalimlerin ne sıcak bir dostu, ne de şefaati kabul edilir bir şefaatçisi olacaktır." *[el-Mu'min, 40/18]*

Yüce Allah böylelerinin şöyle diyeceklerini bize nakletmektedir:

﴿فَمَا لَنَا مِن شَٰفِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾﴾ [الشعراء: ١٠٠ – ١٠١]

"Artık bize şefaat edecek bir kimse de yok. Candan bir dostumuz da yok." [eş-Şuara, 26/100-101]

Yine onlar hakkında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَٰعَةُ ٱلشَّٰفِعِينَ ﴿٤٨﴾﴾ [المدثر: ٤٨]

"Artık şefaat edenlerin şefaati onlara fayda vermez." [el-Müddessir, 74/48]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, bizlere kendisine şefaat verildiğini haber vermiştir. Yine O'nun bize verdiği habere göre o gidip Arş'ın altında secdeye kapanacak, Rabbi'ne kendisine öğreteceği övücü sözlerle hamd-u senada bulunacak. Kendisine:

«ارْفَعْ رَأْسَكَ وَقُلْ يُسْمَعْ وسَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ».

"Başını kaldır! Söyle! Sözün dinlenecek, dile isteğin verilecek, şefaat et, şefaatin kabul edilecek."(196) denilmedikçe şefaat etmeye başlamayacaktır. Daha sonra bizlere tevhîd ehlinden olup, bütün günahkârlar hakkında toptan şefaatte bulunmayacağını haber vermiş ve:

«فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُدْخِلُهُمْ الْجَنَّةَ».

"Bana bir sınır çizilecek, ben de o (sınır içerisinde kalan)ları cennete girdireceğim." buyurmaktadır. Daha sonra geri dönecek, aynı şekilde tekrar secde edecek, yine ona bir sınır daha çizilecek ve şefaat ile ilgili hadîsin sonuna kadar belirtilen hususlar cereyan edecek. Ebu Hureyre *radıyallahu anh* Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: "Şefaatinle insanlar arasında en çok bahtiyar olacak kişi kimdir?" diye sormuş, o da şöyle buyurmuştur:

«مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ».

"Kalbinden ihlasla la ilahe illallah diyen kimsedir."(197)

SORU 135: Şefaat kaç türlüdür ve en büyükleri hangisidir?

CEVAP: 1. En büyükleri kıyâmet mevkıfindeki şefaat-i uzma (en bü-

(196) Uzunca şefaat hadisi Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş bir hadistir. Buhârî, VIII, 183-184; Müslim, I, 123-124; Tirmizî, IV, 622; İbn Mâce, II, 1442

(197) Buhârî, I, 33; Müsned, II, 373

yük şefaat) olacaktır. Bu Yüce Allah'ın kulları arasında hüküm vermek için gelmesi için yapılacaktır. Bu şefaat Peygamber Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e mahsustur. Yüce Allah'ın kendisine vaadetmiş olduğu Makâm-ı Mahmûd da budur.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır.

﴿عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامٗا مَّحۡمُودٗا ٧٩﴾ [الإسراء: ٧٩]

"Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makâma (Makâm-ı Mahmûd'a) ulaştırır." [el-İsra, 17/79]

Kısaca şöyle olacaktır: İnsanlar mevkıfte beklemekten sıkıntılara düşecek ve orada kalışları uzayıp gidecek, huzursuzlukları artacak, terleri çenelerine kadar ulaşacak. İşte o zaman, Yüce Allah'ın haklarında hüküm vermek üzere gelmesi için şefaat edecek birisini arayacaklar. Bunun üzerine önce Âdem'e, sonra Nûh'a, sonra İbrâhîm'e, sonra Mûsâ'ya, sonra Meryem Oğlu Îsâ'ya gidecekler. Hepsi de: "Ben kendimi kurtarmaya bakıyorum" diyecek. Nihayet Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşacaklar. O: "Bu işi yapacak olan benim." diye buyuracak. Nitekim bu husus Buhârî ve Müslim ile başka eserlerde yer alan hadîslerde etraflı bir şekilde anlatılmaktadır.(198)

2. İkinci şefaat cennet kapısının açılması için yapılacaktır. Cennetin kapısının açılmasını isteyecek ilk kişi Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir. Ümmetler arasında oraya girecek ilk ümmet de onun ümmeti olacaktır.(199)

3. Üçüncü tür şefaat cehenneme götürülmeleri emrolunmuş bir takım kimselerin cehenneme girmemeleri hususunda yapılacaktır.

4. Dördüncü şefaat cehenneme girmiş olan muvahhidlerden bir bölümün oradan çıkartılması için yapılacaktır. Oradan yanıp kavrulmuş, kömür olmuş bir halde çıkacaklar. "Hayat nehri"ne atılacaklar. Selin götürdükleri arasında bir tanenin bitip yeşermesi gibi biteceklerdir.(200)

(198) Şefaat hadisinin kaynakları az önce gösterildi

(199) Müslim, I, 130; Müsned, III, 140; Dârimî, I, 30-31

(200) Buhârî, VIII, 179-183; Müslim, I, 112-117; Tirmizî, IV, 713; Dârimî, I, 31; Müsned, II, 276, III, 79, 90, 144, 145

5. Beşinci şefaat cennet ehlinden bir takım kimselerin derecelerinin yükseltilmesi için yapılacaktır.

Bu son üç tür şefaat Peygamberimiz'e has değildir. Ancak bunlarda öncelikle şefaatçilik edecek olan odur. Ondan sonra diğer peygamberler, melekler ve velîler gelir. Küçük yaşta ölmüş çocuklar da şefaatçi olacaklardır.

Daha sonra Yüce Allah sayılarını kendisinden başka hiçbir kimsenin bilmediği bir takım kimseleri şefaatsiz olarak cehennem ateşinden çıkartacak ve cennete gireceklerdir.(201)

6. Altıncı tür şefaat ise bazı kâfirlerin azabının hafifletilmesi için yapılacaktır. Bu da Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e amcası Ebu Talib hakkında özel bir şefaattir. Müslim'de ve başka eserlerde kaydedildiği gibi.(202)

Cehenneme, cehennemlikler atıldıkça o sürekli: Daha var mı? Daha var mı? diyecektir. Nihayet Yüce Rabbimiz oraya ayağını koyunca birbirine doğru büzülür ve: İzzetin hakkı için yeter, yeter diyecektir. Cennette cennetliklerin girmesinden sonra geriye boş bir takım yerler kalacak. Yüce Allah bir takım kimseleri yaratacak ve onları da cennete koyacaktır.(203) Bu hususta sayılamayacak kadar çok nass vardır. Bunları görmek isteyen Allah'ın Kitâb'ı ile Rasûlü'nün sünnetinde bulabilir.

SORU 136: Bir kimse ameliyle cennete girebilir yahut cehennemden kurtulabilir mi?

CEVAP: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«قَارِبُوا وَسَدِّدُوا وَاعْلَمُوا أَنَّهُ لَنْ يَنْجُوَ أَحَدٌ مِنْكُمْ بِعَمَلِهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْتَ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ».

"Elinizden geldiği kadarıyla doğru ve istikamet üzere amel etmeye çalışın. Şunu da bilin ki; sizden hiçbir kimse ameliyle kurtulamaz. Ey Allah'ın Rasûlü, sende mi? diye sordular. O: "Ben de!" buyurdu. Rabbim'in

(201) Az önce geçen hadisin kaynakları ile Müsned, II, 400, I, 5, V, 53
(202) Buhârî, VII, 203; Müslim, I, 135; Müsned, III, 9
(203) Buhârî, VIII, 166-167; Müslim, VIII, 151-152; Tirmizî, V, 390; Müsned, II, 369, 507; III, 13, 141

beni kendinden bir rahmete bandırması ve lütfu ile (beni kurtarması) müstesnâ." Bir diğer rivâyette de şöyle buyurmaktadır:

«سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ وَاعْلَمُوا أَنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهُ وَإِنْ قَلَّ».

"Doğru ve istikamet üzere amel etmeye çalışın, size müjdeler olsun... Hiç şüphesiz kimse ameliyle cennete giremeyecektir." Sen de mi ey Allah'ın Rasûlü? dediler. O: "Ben de; Allah'ın kendinden bir rahmete beni bandırması müstesna. Şunu bilin ki Allah'ın en sevdiği amel az dahi olsa en devamlı olandır."(204) diye buyurdu.

SORU 137: Bu hadîs ile Yüce Allah'ın: *"Onlara: 'Yapmaya devam ettiklerinize karşılık mirasçısı kılındığınız cennet işte budur' diye seslenilir." (el-Araf, 7/43)* buyruklarını bir arada nasıl anlayabiliriz?

CEVAP: Yüce Allah'a hamdolsun ki bu ikisi arasında herhangi bir aykırılık yoktur. Çünkü âyet-i kerîmede "bimâ: sebebiyle" buyruğunda yer alan "be" harfi sebeblilik ifade ediyor. Çünkü sâlih ameller cennete girmeye sebeptir. Cennete giriş ancak sâlih amelle olur. Zira sonucun varlığı onu ortaya çıkartan sebebinin varlığı ile söz konusudur. Hadîs-i şerifte "amellerinizle" anlamındaki lafzın başındaki "be" ise semen (paha ve değer) bildiren be'dir. Şüphesiz ki kul dünya devam ettikçe yaşasa ve bu süre boyunca gündüzleri oruçlu, geceleri namazla geçirse bütün masiyetlerden uzak dursa onun yaptığı bütün bu ameller Yüce Allah'ın onun üzerindeki gizli ve açık nimetlerinin en küçüğünün onda birine dahi bedel olamaz. Cennete girmesinin bedeli nasıl olabilir?

﴿ وَقُل رَّبِّ ٱغۡفِرۡ وَٱرۡحَمۡ وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١١٨﴾ ﴾ [المؤمنون: ١١٨]

"Ve de ki: Rabbim, mağfiret ve rahmet buyur. Zaten sen merhamet edicilerin en hayırlısısın." [el-Mu'minûn, 23/118]

(204) Buhârî, VII, 181-182; Müslim, VIII, 139-141; Dârimî, II, 215; Müsned, II, 524-537, III, 52, 337-362, VI, 125

Kadere İman

SORU 138: Genel olarak kadere îmânın delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا﴾ [الأحزاب: ٣٨]

"Allah'ın emri mutlaka yerini bulan bir kaderdir." *[el-Ahzab, 33/38];*

﴿وَلَٰكِن لِّيَقْضِيَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا﴾ [الأنفال: ٤٢]

"Fakat Allah gerçekleşmesi gereken bir emri yerine getirmek için (sizi topladı)." *[el-Enfâl, 8/42];*

﴿وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾﴾ [الأحزاب: ٣٧]

"Allah'ın emri elbette yerini bulur." *[el-Ahzab, 33/37];*

﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُۥ﴾ [التغابن: ١١]

"Allah'ın izni olmadıkça hiçbir musibet gelip çatmaz. Kim Allah'a îmân ederse onun kalbine hidâyet verir..." *[et-Teğabun, 64/11]*

﴿وَمَآ أَصَٰبَكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ﴾ [آل عمران: ١٦٦]

"İki ordunun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet, Allah'ın emriyle idi." *[Âl-i İmrân, 3/166];*

﴿ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوٓا۟ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَٰتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾﴾ [البقرة: ١٥٦ – ١٥٧]

"Onlar, kendilerine bir musibet gelip çattığında: 'Muhakkak biz Allah'ınız ve muhakkak biz O'na dönücüleriz' derler. İşte Rableri'nden bir mağfiret ve bir rahmet hep onların üzerindedir ve onlar doğru yola erdirilenlerin ta kendileridir." *[el-Bakara, 2/156,157]*

ve daha başka pek çok âyet-i kerîme bunun delilidir.

Bundan önce Cibril hadîsinde: "Hayrıyla şerriyle kadere îmân etmendir" buyruğu geçmişti. Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«وَاعْلَمْ أَنَّمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ».

"Şunu bil ki sana gelip çatan bir musibetin gelip seni bulmaması olmayacak bir şeydir. Seni gelip bulmayan bir şeyin ise sana isâbet etmesi olmayacak bir şeydir."(205)

Yine Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ».

"Bir şey sana gelip çatarsa, sakın: 'Eğer ben bu işi yapsaydım şöyle şöyle olacaktı.' demeyesin. 'Fakat Allah takdir etti ve O dilediğini yaptı' de."(206)

Bir başka hadîsinde şöyle buyurmuştur:

«كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ حَتَّى الْعَجْزُ وَالْكَيْسُ».

"Her şey bir kader iledir. Bir şeyden acze düşmek yahut güzelce yapmak bile"(207) ve daha başka pek çok hadîs-i şerif kadere îmânın delilidir.

SORU 139: Kadere îmânın mertebeleri kaç tanedir?

CEVAP: Kadere îmânın dört mertebesi vardır.

1. Mertebe: *Yüce Allah'ın ilmine îmândır.* Allah'ın ilmi her bir şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Göklerde ve yerde zerre ağırlığı kadar dahi bir şey bu ilmin dışında kalamaz. O bütün mahlûkatını onları yaratmadan önce bilir; rızıklarını, ecellerini, sözlerini, amellerini, bütün hareketlerini, duruşlarını, gizlediklerini, açığa vurduklarını, kimlerin cennet ehli, kimlerin de cehennem ehli olduğunu bilir.

2. Mertebe: *Bunların yazılı olduklarına îmândır.* Yüce Allah'ın olacağına dâir ezelî bilgi sahibi olduğu her şeyi yazdığına îmân etmektir. Levh ve Kalem'e îmân etmek de bunun kapsamı içerisindedir.

(205) Ebû Dâvûd, IV, 225; Tirmizî, IV, 451; İbn Mâce, I, 29-30; Müsned, V, 185, 317, VI, 441-442
(206) Müslim, VIII, 56; İbn Mâce, I, 31
(207) Müslim, VIII, 51-52; Muvatta, III, 93; Müsned, II, 110

3. Mertebe: *Yüce Allah'ın etkin irâdesine ve her şeyi kuşatan kudretine îmândır.* Bunlar olmuş ve olacak şeyler itibariyle birbirinden ayrılmazlar. Ancak olmamış ve olmayacak şeyler itibariyle birliktelikleri söz konusu değildir. Şanı Yüce Allah'ın olmasını dilediği her bir şey kaçınılmaz olarak O'nun kudreti ile olur. Olmasını dilemediği bir şey ise olmasını irâde etmediği için olmaz. Ona güç yetiremediği için değil. Yüce Allah bundan alabildiğine yüce ve münezzehtir.

﴿وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعۡجِزَهُۥ مِن شَيۡءٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمٗا قَدِيرٗا ٤٤﴾[فاطر: ٤٤]

"Göklerde olsun, yerde olsun hiçbir şey Allah'ı âciz bırakacak değildir. Muhakkak O, en iyi bilendir, her şeye güç yetirendir." *[Fâtır, 35/44]*

4. Mertebe: *Yüce Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğuna îmândır.* Göklerde, yerde ve her ikisi arasında bulunan her şeyi O yaratmıştır, O'nun yaratması dışında zerre kadar bir mahlûk dahi yoktur. Her bir yaratığın hareketlerini ve duraklarını da O'nun yarattığına îmân etmektir. O her eksiklikten münezzehtir. O'ndan başka yaratıcı, O'ndan başka rab yoktur.

SORU 140: Yüce Allah'ın "her şeyi bildiğine îmân etmek" olan birinci mertebenin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِۖ﴾ [الحشر: ٢٢]

"O Allah'tır ki O'ndan başka hak ilâh yoktur. Görülmeyeni de, görüneni de bilendir." *[el-Haşr, 59/22];*

﴿وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عِلۡمَۢا ١٢﴾ [الطلاق: ١٢]

"Ve muhakkak Allah ilmi ile her şeyi kuşatmış olandır." *[et-Talâk, 65/12];*

﴿عَٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِۖ لَا يَعۡزُبُ عَنۡهُ مِثۡقَالُ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَآ أَصۡغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡبَرُ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٖ ٣﴾ [سبأ: ٣]

"Gaybı bilen Rabbim hakkı için elbette o size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca bir şey bile O'na gizli kalmaz. Bundan küçük veya büyük ne varsa muhakkak apaçık bir kitaptadır." *[Sebe, 34/3];*

﴿ وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ﴾ [الأنعام: ٥٩]

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. O'ndan başkası bunları bilmez..." *[el-En'âm, 6/59]* ve devamındaki diğer âyetler;

﴿ ٱللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُۥ ﴾ [الأنعام: ١٢٤]

"Allah peygamberliği kime vereceğini çok iyi bilendir." *[el-En'âm, 6/124];*

﴿ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ ﴾ [النحل: ١٢٥]

"Muhakkak senin rabbin kendi yolundan sapanları da en iyi bilendir, hidâyet bulanları da en iyi bilen O'dur." *[en-Nahl, 16/125];*

﴿ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾ ﴾ [الأنعام: ٥٣]

"Allah şükredenleri en iyi bilen değil midir?" *[el-En'âm, 6/53];*

﴿ أَوَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ ﴾ [العنكبوت: ١٠]

"Allah âlemlerin kalbinde olanı en iyi bilen değil midir?" *[Ankebut, 29/10];*

﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى جَاعِلٌ فِى ٱلْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا۟ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ ٱلدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّىٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾ [البقرة: ٣٠]

"Hani rabbin meleklere: 'Muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Melekler: 'Biz seni hamdinle tesbih ve takdis edip dururken orada bozgunculuk yapacak, kanlar dökecek bir kimse mi yaratacaksın' demişlerdi. 'Sizin bilmediğinizi herhalde ben bilirim.' demişti." *[el-Bakara, 2/30];*

﴿ وَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰٓ أَن تُحِبُّوا۟ شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ ﴾ [البقرة: ٢١٦]

"Bazan hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur, sevdiğiniz bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz." *[el-Bakara, 2/216]*

Sahîh (-i Buhârî ve Müslim) de şu rivâyet yer almaktadır:

قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُعْرَفُ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ: فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ. قَالَ: «كُلٌّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَوْ لِمَا يُسِّرَ لَهُ».

"Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü, cennet ehli kim, cehennem ehli kim biliniyor mu? diye sordu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: 'Evet' buyurdu. Adam: Peki amel edenler ne diye amel ediyor? diye sorunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: 'Herkes ne için yaratılmış ise onun için -yahut kendisine ne kolaylaştırılmışsa onun için- amel eder.' buyurdu."(208)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e müşriklerin çocuklarının durumu hakkında soru sorulunca:

«اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ».

"Allah (yaşasalardı) ne şekilde amel edeceklerini en iyi bilendir." diye cevap verdi.(209)

Sahîh-i Müslim'deki rivâyette Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ لِلْجَنَّةِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ».

"Allah cennet ehlini onlar henüz atalarının sulblerinde iken cennet için yarattı. Cehennem ehlini de onlar henüz babalarının sulblerinde iken cehennem için yarattı."(210)

Yine Müslim'deki rivâyete göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ».

"Şüphesiz kişi, insanların gözünde cennetliklerin ameli ile amel eder. Halbuki o cehennemliklerdendir. Yine kişi insanların gözünde cehennem ehlinin ameli ile amel eder. Halbuki o cennetliklerdendir."(211)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ نَفْسٍ إِلَّا وَقَدْ عُلِمَ مَنْزِلُهَا مِنْ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلِمَ نَعْمَلُ أَفَلَا نَتَّكِلُ قَالَ لَا اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿**فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ**

(208) Buhârî, VII, 210; Müslim, VIII, 48; Ebû Dâvûd, IV, 228; Müsned, IV, 67
(209) Buhârî, VII, 210-211; Müslim, VIII, 54; Ebû Dâvûd, IV, 229; Nesâî, IV, 58-59; Müsned, V, 73, 410
(210) Müslim, VIII, 55; Ebû Dâvûd, IV, 229; Nesâî, IV, 57; İbn Mâce, I, 32; Müsned, VI, 41, 208
(211) Buhârî, III, 226, VII, 213; Müslim, VIII, 49; Müsned, V, 332; Muvatta, III, 92

بِالْحُسْنَى إِلَى قَوْلِهِ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى﴾ ».

"Yüce Allah, aranızdaki herkesin cennetteki ve cehennemdeki konumunu mutlaka bilir. Ashab: 'Peki ey Allah'ın Rasûlü, o halde niye amel ediyoruz? Biz buna bel bağlayıp ameli terk etmeyelim mi?' dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: 'Hayır amel ediniz, herkes ne için yaratılmış ise o ona kolaylaştırılır.' Daha sonra: *"Artık kim (infak edip) verir ve sakınırsa, o, el-Hüsnâyı (kelime-i tevhîdi) da doğrularsa biz de ona kolay olanı kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik eder ve kendisini müstağni görür, o el-Hüsna'yı da yalanlarsa biz de ona en zor olanı kolaylaştırırız." [el-Leyl, 92/5-10]* buyruklarını okudu."[212] Ve daha başka hadîs-i şerifler (bunun delilidir).

SORU 141: İkinci mertebe olan bu takdirlerin yazıldığına îmân etmenin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾﴾ [يس: ١٢]

"Biz her şeyi önder kitâbta (İmamu'n-Mubîn) tesbit etmişizdir." [Yasin, 36/12];

﴿إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ﴾ [الحج: ٧٠]

"Şüphesiz ki bütün bunlar bir kitaptadır." [el-Hac, 22/70]

Yüce Allah Mûsâ ile Firavun'un tartışması hakkında bize şunları aktarmaktadır:

﴿قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾﴾ [طه: ٥٢]

"(Firavun) dedi ki: 'Geçmiş asırlar halkının halleri nicedir?' (Mûsâ) dedi ki: 'Onların bilgisi Rabbim'in yanında bir kitaptadır. Rabbim yanılmaz ve unutmaz.'" [Taha, 20/51-52]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾﴾ [فاطر: ١١]

"...Onun ilmi dışında hiçbir dişi ne hamile kalır, ne de doğurur.

(212) Buhârî, VII, 212; Müslim, VIII, 46-47; İbn Mâce, I, 30; Ebû Dâvûd, IV, 222-223; Tirmizî, IV, 445

Uzun yaşatılanın ömrünün uzatılması da, ömrünün eksiltilmesi de ancak bir kitâbtadır. Şüphesiz ki bu, Allah'a göre pek kolaydır." *[Fatır, 35/11]*

ve daha başka âyet-i kerîmeler bunun delilidir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا وَقَدْ كَتَبَ اللَّهُ مَكَانَهَا مِنْ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَإِلَّا وَقَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً».

"Yüce Allah'ın cennet ve cehennemdeki yerini yazıp takdir etmedi-ği, bedbaht mı yoksa mutlu mu olduğu yazılmadık canlı hiçbir nefis yoktur."(213) Hadîsi Müslim rivâyet etmiştir.

Yine Müslim'deki bir rivâyette şöyle geçmektedir:

سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَيِّنْ لَنَا دِينَنَا كَأَنَّا خُلِقْنَا الْآنَ فِيمَا الْعَمَلُ الْيَوْمَ أَفِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ أَمْ فِيمَا نَسْتَقْبِلُ قَالَ: «لَا بَلْ فِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ». قَالَ: فَفِيمَ الْعَمَلُ. فَقَالَ: «اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ. وَفِي رِوَايَةٍ كُلُّ عَامِلٍ مُيَسَّرٌ لِعَمَلِهِ».

Suraka b. Malik b. Cu'şum: Ey Allah'ın Rasûlü bize şu anda yaratılmışız gibi dînimizi açıkla. Bu gün ne diye amel ediyoruz? Acaba bu, kalemlerin mürekkebinin kuruduğu, takdirlerinin tesbit edildiği bir husus mu? Yoksa gelecekte ortaya çıkacak bir husus mu? Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: "Hayır, bilakis kalemlerin mürekkebinin kuruduğu ve hakkında takdirlerin cereyan ettiği bir husus hakkında (amel ediyorsunuz)." Bunun üzerine Suraka: O halde niçin amel ediyoruz ki, deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: "Siz amel edin, herkes [bir rivâyette] amel eden herkese kendi ameli kolaylaştırılacaktır."(214) Ve daha başka bir takım hadîs-i şerifler de bunun delilidir.

SORU 142: Bu mertebeye giren takdirler kaç tanedir?

CEVAP: Bu mertebenin kapsamına beş tane takdir girer. Hepsi de Yüce Allah'ın ilmine râcidir.

(213) Buhârî, VI, 84; Müslim, VIII, 47-48; Ebû Dâvûd, IV, 223
(214) Müslim, VIII, 48; Müsned, III, 293; İbn Mâce, I, 35

1. Birinci takdir: Bunların göklerin ve yerin yaratılmasından ellibin sene önce Yüce Allah'ın Kalem'i yarattığı vakit yazılmış olmalarıdır. Bu ezelî takdirdir.

2. Ömür takdiri: Bu da Yüce Allah'ın:

﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾ [الأعراف: ١٧٢]

"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" [el-A'raf, 7/172] buyurduğunda söz aldığı vakit gerçekleşen takdirdir.

3. Yine ömür takdiri olarak bilinen ve nutfenin anne rahminde hilkatinin belirginleşmeye başladığı sıradaki takdir.

4. Kadir gecesinde gerçekleşen yıllık takdir.

5. Bütün bunların yerli yerince gerçekleştirilmesinden ibaret olan günlük takdir.

SORU 143: Ezelî takdirin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَآ﴾ [الحديد: ٢٢]

"İster yeryüzünde, ister nefislerinizde meydana gelen her bir musibet mutlaka bizim onu yaratmamızdan önce bir kitâbta (yazılmış)dır." [el-Hadid, 57/22] ve devamındaki âyetler bunun delilidir.

Sahîh(-i Müslim)de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu sabittir:

«كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ قَالَ وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ».

"Allah mahlûkatın takdirlerini gökleri ve yeri yaratmadan ellibin yıl önce yazdı. Arş'ı da su üzerinde idi."(215)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ فَقَالَ لَهُ اكْتُبْ قَالَ رَبِّ وَمَاذَا أَكْتُبُ قَالَ اكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ».

"Muhakkak Allah'ın ilk yarattığı Kalemdir. Ona: Yaz diye buyurdu.

(215) Müslim, VIII, 51; Tirmizî, IV, 458; Müsned, II, 169

Kalem: Rabbim ne yazayım, dedi. Allah: Kıyâmetin kopacağı ana kadar her şeyin takdirini (kaderini) yaz"(216) diye buyurdu. Bu hadîsi Sunen ashabı rivâyet etmiştir. Yine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ».

"Kalem(in mürekkebi) kurumuş olup-bitecek her şey yazılmıştır." Hadîsi Buhârî rivâyet etmiştir. Bunun dışında daha birçok hadîs bunun delilidir.

SORU 144: Mîsâk (kaalû belâ) gününde ömrî takdirin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنۢ بَنِىٓ ءَادَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ شَهِدْنَآ﴾ [الأعراف: ١٧٢]

"Hani Rabbin Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini (çıkarıp) almış ve onları kendilerine şahit tutup: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' buyurmuştu. Onlar da: 'Evet (Rabbimizsin) şahid olduk' demişlerdi..." [el-A'raf, 7/172] ve diğer âyet-i kerîmeler.

İshak b. Rahûye'nin rivâyetine göre bir adam dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü, ameller (önceden bir takdir olmaksızın) ibtidâen mi ortaya çıkmaktadır yoksa bu hususta kaza (hüküm ve takdir) geçmiş midir? Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا أَخْرَجَ ذُرِّيَّةَ آدَمَ مِنْ ظَهْرِهِ أَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ أَفَاضَ بِهِمْ فِي كَفَّيْهِ فَقَالَ :هَؤُلَاءِ لِلْجَنَّةِ، وَهَؤُلَاءِ لِلنَّارِ، فَأَهْلُ الْجَنَّةِ مُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَأَهْلِ النَّارِ مُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ».

"Yüce Allah Âdem'in sırtından zürriyetini çıkartıp, onları kendilerine karşı şahit tuttuktan sonra avuçlarıyla onları aldı. Şunlar cennetlik, bunlar cehennemlik, buyurdu. Cennet ehli olanlara cennet ehlinin ameli kolaylaştırılır, cehennem ehli olanlara da cehennem ehlinin amelleri kolaylaştırılır."(217)

(216) Tirmizî, IV, 457-458; Ebû Dâvûd, IV, 225-226; Müsned, V, 317

(217) İshak b. Rahuye'nin bu hadisi için bk. İbnu'l-Kayyim, Şifâu'l-Alîl, s. 10; İbn Cerir, Tefsir, no: 15.377-15.380 (Ahmet Şakir'in tahkiki ile), XIII, 244-250; Ebû Dâvûd, IV, 224

Muvatta'daki rivâyete göre Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a: *"Kıyâmet günü: 'Bizim bundan haberimiz yoktu' demeyesiniz diye Rabbin Âdem-oğullarının sırtlarından zürriyetlerini (çıkarıp) almış ve onları kendilerine şahit tutup: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim' (diye buyurmuştu). Onlar da: Evet (Rabbimizsin) şahid olduk' demişlerdi."* *[el-A'raf, 7/172]* buyruğu hakkında soru sorulmuş, bunun üzerine şöyle demişti: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu âyete dâir soru sorulduğunu duydum. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ آدَمَ ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ بِيَمِينِهِ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً فَقَالَ خَلَقْتُ هَؤُلَاءِ لِلْجَنَّةِ وَبِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَعْمَلُونَ ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً فَقَالَ خَلَقْتُ هَؤُلَاءِ لِلنَّارِ وَبِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ يَعْمَلُونَ».

"Şüphesiz Allah tebâreke ve teâlâ Âdem'i yarattı. Sonra sağıyla onun sırtını sıvazladı ve nihayet ondan bir zürriyet çıkardı. Bunları cennet için yarattım, buyurdu. Onlar cennet ehlinin amelleriyle amel ederler. Sonra bir daha sırtını sıvazladı ve ondan bir zürriyet çıkardı. Bunları cehennem için yarattım, buyurdu ve onlar da cehennemliklerin ameli ile amel ederler..."(218)

Tirmizî'de Abdullah b. Amr *radıyallahu anh*'ın şöyle dediği zikredilmektedir:

خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي يَدِهِ كِتَابَانِ فَقَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا هَذَانِ الْكِتَابَانِ». فَقُلْنَا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَّا أَنْ تُخْبِرَنَا. فَقَالَ لِلَّذِي فِي يَدِهِ الْيُمْنَى: «هَذَا كِتَابٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَأَسْمَاءُ آبَائِهِمْ وَقَبَائِلِهِمْ ثُمَّ أُجْمِلَ عَلَى آخِرِهِمْ فَلَا يُزَادُ فِيهِمْ وَلَا يُنْقَصُ مِنْهُمْ أَبَدًا». ثُمَّ قَالَ لِلَّذِي فِي شِمَالِهِ: «هَذَا كِتَابٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ النَّارِ وَأَسْمَاءُ آبَائِهِمْ وَقَبَائِلِهِمْ ثُمَّ أُجْمِلَ عَلَى آخِرِهِمْ فَلَا يُزَادُ فِيهِمْ وَلَا يُنْقَصُ مِنْهُمْ أَبَدًا». فَقَالَ أَصْحَابُهُ: فَفِيمَ الْعَمَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كَانَ أَمْرٌ قَدْ فُرِغَ مِنْهُ فَقَالَ: «سَدِّدُوا وَقَارِبُوا فَإِنَّ صَاحِبَ الْجَنَّةِ يُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ عَمِلَ أَيَّ عَمَلٍ وَإِنَّ صَاحِبَ النَّارِ يُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَإِنْ عَمِلَ أَيَّ عَمَلٍ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بِيَدَيْهِ فَنَبَذَهُمَا». ثُمَّ قَالَ: «فَرَغَ رَبُّكُمْ مِنْ الْعِبَادِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ».

(218) Muvatta, III, 92; Ebû Dâvûd, IV, 227; Müsned, I, 44-45; Tirmizî, V, 266

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki elinde iki yazı bulunduğu halde yanımıza çıktı. "Bu iki yazının ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Bizler: Hayır ey Allah'ın Rasûlü, senin bize haber vermen müstesnâ, dedik. Sağ elindeki yazı hakkında şunları söyledi: "Bu âlemlerin Rabbinden bir yazıdır. Bunda cennet ehlinin isimleri, onların babalarının ve kabilelerinin isimleri yazılıdır. Daha sonra onlardan en son ferdi üzerinde sonuç çizgisini çekti. Artık ebediyyen onlara ne ilave yapılır, ne onlardan bir şey eksiltilir." Daha sonra solundaki yazı için de şunları söyledi: "Bu da âlemlerin Rabbinden bir yazıdır. Bunda cehennem ehlinin isimleri, babalarının ve kabilelerinin isimleri vardır. Sonra onların son ferdi üzerinde nihai bir çizgi çekildi. Bundan dolayı onlara ebediyyen ne bir kimse eklenebilir, ne de bir kimse eksiltilebilir." Ashabı: O halde ey Allah'ın Rasûlü, eğer iş olup bitmiş ise amel ne diye dediler. Peygamber şöyle buyurdu: "Sizler doğru ve istikamet üzere amel etmeye gayret ediniz. Şüphesiz cennetlik olan bir kimse her ne amel ederse etsin, nihayet onun amelleri cennet ehlinin ameli ile sona erer. Cehennem ehli olan kimse ise her ne amel ederse etsin onun ameli de cehennem ehlinin ameli ile sona erer." Daha sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ellerindeki bu iki yazıyı bir kenara attı, sonra şöyle buyurdu: "Artık Rabbiniz kulların işini bitirmiştir. Bir kesim cennette, bir kesim cehennemdedir." Tirmizî dedi ki: Bu hasen, sahîh, garîb bir hadîstir.

SORU 145: Nutfenin ilk yaratılışı esnasındaki ömrî takdirin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ هُوَ أَعۡلَمُ بِكُمۡ إِذۡ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَإِذۡ أَنتُمۡ أَجِنَّةٞ فِي بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡۖ فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ٣٢ ﴾ [النجم: ٣٢]

"O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir." [en-Necm, 53/32]

Sahîhayn'da Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu geçmektedir: Sizden her birinizin anne karnındaki yaratılışı nutfe olarak kırk günde bir araya getirilir. Sonra bunun kadar bir süre alaka olur. Sonra bunun ka-

dar bir süre mudga olur. Sonra ona melek gönderilir. Melek ona ruh üfler ve şu dört hususu yazmakla emrolunur: Rızkını, ecelini, amelini, bedbaht mı mutlu mu olacağını. Kendisinden başka hak ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse cennet ehlinin ameli ile amel eder. O kadar ki kendisi ile cennet arasında bir arşın kalmışken, yazgı onun aleyhine öne geçer, bunun üzerine o da cehennemliklerin ameli ile amel eder ve oraya girer. Yine şüphesiz ki sizden biri cehennemehlinin ameli ile amel eder. O kadar ki kendisi ile cehennem arasında bir arşınlık kadar mesafe kalır. Sonra yazgı hakkında öne geçer, derken cennet ehlinin ameli ile amel eder ve oraya girer."

Bu konuda aynı anlamda farklı lafızlarla sahabeden bir topluluktan gelen rivâyetler vardır.

SORU 146: Kadir gecesinde yıllık takdirin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝٤ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝٥ ﴾ [الدخان: ٤ – ٥]

"O gecede hikmetli her bir iş, tarafımızdan bir emir ile ayrılır." [ed-Duhan, 44/4-5] ve devamındaki âyetler.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'da şöyle demiştir: "Kadir gecesinde ana kitâbtan bir sene boyunca meydana gelecek ölüm, hayat, rızık, yağmur ve hatta hacılar bile yazılır. Filan kişi haccedecek, filan kişi haccedecek, denilir."

Hasan-ı Basrî, Said b. Cübeyr, Mukatil, Ebu Abdurrahmân es-Sülemî ve başkaları da böyle demişlerdir.

SORU 147: Günlük takdirin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah:

﴿ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ۝٢٩ ﴾ [الرحمن: ٢٩]

"O hergün (her an) bir iştedir." [er-Rahmân, 55/29] diye buyurmaktadır.

Hâkim'in *Sahîh*'inde (Müstedrek'inde) şu rivâyet yer almaktadır: İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: "Şüphesiz Yüce Allah'ın yarattıkları arasında beyaz inciden Levh-i Mahfûz da vardır. Onun her iki kapağı kırmızı bir

yakuttandır. Kalemi nûrdur, yazısı da nûrdur. Hergün ona üçyüz altmış bakış -yahut defa- bakar. Bu bakışların her birisinde yaratır, rızık verir, hayat verir, öldürür, azîz kılar, zelil eder ve her ne dilerse onu yapar. İşte Yüce Allah'ın: *"O her gün (her an) bir iştedir."* buyruğu bunu anlatmaktadır. *[er-Rahmân, 55/29]*(219)

Bütün bu takdirler ilk kaderin bir çeşit tafsîlâtıdır. Bu ilk kader ise Yüce Allah'ın Kalem'i yarattığı vakit Levh-i Mahfûz'a yazmasını emrettiği kaderdir. İşte İbn Ömer ve İbn Abbas *radıyallahu anhumâ* Yüce Allah'ın: *"Esasen biz işlediklerinizi yazıyorduk."* *[el-Câsiye, 45/29]* buyruğunu böyle tefsîr etmişlerdir. Bütün bunlar Yüce Allah'ın sıfatı olan ilminden sadır olan şeylerdir.

SORU 148: Mutluluğun ve bedbahtlığın önceden takdir edilmiş olması neyi gerektirir?

CEVAP: Bütün semavî kitâblar ve nebevî sünnetler önceden kaderin tayin edilmiş olmasının amelde bulunmaya engel olmadığını, ona güvenip amel etmeyi terketmek gerekmediğini ittifakla ifade etmişlerdir. Aksine bu durum ciddiyetle, olanca gayret ile sâlih amel işlemeyi gerektirir. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına kaderin önceden tayin edilmiş olduğunu, buna göre her şeyin cereyan ettiğini ve kalemin mürekkebinin kurumuş olduğunu belirtince, kimisi: O halde biz kitâbımıza bel bağlayıp niçin ameli terketmiyoruz deyince, Peygamber: "Hayır, amel ediniz herkes (ne için yaratılmışsa) ona o kolaylaştırılacaktır" buyurmuş, sonra da: *"Artık kim (infak edip) verir ve sakınırsa..."* *[el-Leyl, 92/5]* buyruklarını okumuştur.(220)

O halde Yüce Allah kaderleri belli bir ölçü ile tesbit ve tayin etmiş, bunlara gerekli sebepleri hazırlamıştır. O dünya hayatında ve âhiret için hangi sebepleri tayin etmiş ise sonsuz hikmetiyle tayin etmiştir. Yarattıklarından her bir kimseyi dünya ve âhirette ne için yaratmışsa o yolu kolaylaştırmıştır. O yol o kimse için hazırlanmış ve kolaylaştırılmıştır. Kul âhiretteki menfaatlerinin oraya ulaştıran sebeplerle irtibatlı olduğunu bildiği takdirde onları işlemek, gereklerini yerine getirmek için ileri dere-

(219) Hakim, el-Müstedrek, II, 519

(220) Buhârî, VII, 212; Müslim, VIII, 46-47 ve daha önce hadisi geçtiği yerde gösterilen diğer kaynaklar.

cede gayretini ve çabasını ortaya koyar. Maişet yollarının ve dünyevî maslahatlarının gerçekleşmesi uğrunda da elinden geleni yapar. İşte kader ile ilgili hadîsleri duyduktan sonra ben bundan önce şu andan daha çok gayret ve çaba sahibi değildim diyen sahabe olayı gerçekten iyice kavramıştır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجَزْ».

"Sana fayda veren şeyi yapmaya olanca gayretini harca; Allah'tan yardım dile ve acizlik gösterme."(221)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine: Tedavi için kullanacağımız bir ilaç yahut yapacağımız bir rukye (tedavi için okunması meşru olan duaları yapmak) hakkında ne dersiniz? Acaba bunlar Allah'ın herhangi bir kaderini geri çevirirler mi diyenlere şu cevabı vermiştir:

«هِيَ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ».

"Bunlar da Allah'ın kaderindendir."(222) Yani Yüce Allah hayrı da, şerri de bunların her birisinin sebeblerini de takdir etmiştir.

SORU 149: Üçüncü mertebe olan Allah'ın meşîet ve irâdesine îmân etmenin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ﴾ [الإنسان: ٣٠]

"Ama Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz." [el-İnsan, 76/30];

﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّى فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ﴾ [الكهف: ٢٣ – ٢٤]

"Hiçbir şey hakkında sakın 'ben bunu mutlaka yarın yapacağım' deme. Meğer ki Allah dilemiş ola. (İnşaallah yapacağım de.)" [el-Kehf, 18/23-24];

﴿مَن يَشَإِ ٱللَّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾﴾ [الأنعام: ٣٩]

"Allah dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru yol üzerinde tutar." [el-En'am, 6/39];

﴿وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً﴾ [النحل: ٩٣]

(221) Müslim, VIII, 56; İbn Mâce, I, 31; Müsned, II, 366, 370

(222) Tirmizî, IV, 399-400, 453; İbn Mâce, II, 1137; Müsned, III, 421

"Eğer Allah dileseydi, sizi tek bir ümmet yapardı." *[en-Nahl, 16/93];*

﴿وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً﴾ [الشورى: ٨]

"Eğer Allah dileseydi, onları tek bir ümmet yapardı." *[Şûrâ, 42/8];*

﴿وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ﴾ [محمد: ٤]

"Eğer Allah dileseydi, elbette onlardan intikam alırdı." *[Muhammed, 47/4];*

﴿فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾﴾ [البروج: ١٦]

"O dilediğini yapandır." *[el-Buruc, 85/16];*

﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾﴾ [يس: ٨٢]

"O bir şeyi diledi mi ona emri sadece 'ol' demesidir. O da oluverir." *[Yasin, 36/82];*

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَىْءٍ إِذَآ أَرَدْنَٰهُ أَن نَّقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾﴾ [النحل: ٤٠]

"Bir şeyi dilediğimiz zaman sözümüz ona sadece 'ol' dememizden ibarettir. O da derhal oluverir." *[en-Nahl, 16/40];*

﴿فَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يَهْدِيَهُۥ يَشْرَحْ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُۥ يَجْعَلْ صَدْرَهُۥ ضَيِّقًا حَرَجًا﴾ [الأنعام: ١٢٥]

"Allah kimi hidâyete erdirmeyi dilerse, göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmayı dilerse, onun da göğsünü daraltır, sıkıştırır." *[el-En'âm, 6/125]*

ve bunların dışında sayılamayacak kadar pek çok âyet-i kerîme bunun delilidir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ».

"Şüphesiz ki Âdemoğullarının kalpleri Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasında tek bir kalb gibidir. O onları nasıl isterse öyle evirip çevirir."(223)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir vadide uyumaları hakkında da şöyle demişti:

(223) Müslim, VIII, 50-51; Müsned, II, 168

«إِنَّ اللَّهَ قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ وَرَدَّهَا حِينَ شَاءَ».

"Yüce Allah dilediği vakit ruhlarınızı alıkoydu ve dilediği zaman onları geri çevirdi."(224)

Yine şöyle buyurmuştur:

«اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا وَيَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ».

"(Hayırlı işler için) aracılık yapın ki, size de ecir verilsin. Bununla birlikte Yüce Allah, Rasûlünün dili üzere dilediği hükmü verir."(225)

Bir başka hadîsinde şöyle buyurmaktadır:

«لَا تَقُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ وَلَكِنْ قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ».

"Allah dilerse ve filan kişi dilerse demeyin. Bunun yerine yalnızca Allah dilerse deyin."(226);

«مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ».

"Yüce Allah kimin hakkında hayır dilerse, onu dînde fakîh (derin bilgi sahibi) kılar."(227)

«إِذَا أَرَادَ رَحْمَةَ أُمَّةٍ مِنْ عِبَادِهِ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةَ أُمَّةٍ عَذَّبَهَا وَنَبِيُّهَا حَيٌّ».

"Yüce Allah kullarından bir ümmet hakkında rahmet murad ederse o ümmetin peygamberini ümmetinden önce vefat ettirir. Eğer Allah bir ümmeti helak etmeyi dilerse, peygamberi hayatta iken o ümmete azab verir(228) ve bunların dışında Yüce Allah'ın meşîet ve irâdesini söz konusu eden sayılamayacak kadar çok hadîs-i şerif, bu mertebenin delillerindendir.

SORU 150: Yüce Allah Kitâb-ı Kerîm'inde ve Rasûlü vasıtası ile haber verdiğine ve sıfatlarından öğrendiğimize göre o, ihsân edicileri, takvâ sahiblerini, sabredenleri sever. Îmân edip sâlih amel işleyenlerden razı olur. Kâfirleri, zalimleri sevmez. Kullarının küfre gitmelerine razı olmaz. Fesâdı sevmez. Oysa bunların hepsi de Allah'ın

(224) Buhârî, VIII, 192; Ebû Dâvûd, I, 120; Nesâî, II, 105-106; Müsned, V, 307; Muvatta, I, 34-35
(225) Buhârî, VIII, 193; Müslim, VIII, 37; Ebû Dâvûd, IV, 334; Tirmizî, V, 42; Nesâî, V, 77; Müsned, IV, 400, 403, 409
(226) Ebû Dâvûd, IV, 295; Müsned, V, 384, 394, 398
(227) Buhârî, I, 25; Müslim, III, 95; Tirmizî, V, 28; İbn Mâce, I, 80; Muvatta, III, 94; Müsned, IV, 92-93-95
(228) Müslim, VII, 65

meşîet ve irâdesi ile olur. Eğer O dileyecek olursa bunlar olmaz. Çünkü O'nun mülkünde, O'nun dilemediği hiçbir şey olmaz. Bu durumda: Razı olmadığı ve sevmediği şeyleri nasıl olur da diler ve irâde eder? diyen kimselere ne şekilde cevap verilebilir

CEVAP: Bil ki, nasslarda irâde iki anlamda kullanılmıştır. Birisi kevnî ve kaderî irâdedir. Bu aynı zamanda meşîet demektir. Bununla bir şeyin sevilmesi ve ondan razı olunması arasında bir ilişki yoktur. Bunun kapsamına küfür, îmân, itaatler, isyan, razı olunan işler, sevilen işler, hoşlanılmayan şeyler ve bunların zıttı da girer. Bu irâdenin kapsamı dışına hiç kimse çıkamaz. Kimse bunun sınırları dışında kalamaz.

Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi:

﴿فَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يَهۡدِيَهُۥ يَشۡرَحۡ صَدۡرَهُۥ لِلۡإِسۡلَٰمِۖ وَمَن يُرِدۡ أَن يُضِلَّهُۥ يَجۡعَلۡ صَدۡرَهُۥ ضَيِّقًا حَرَجًا﴾ [الأنعام: ١٢٥]

"Allah kimi hidâyete erdirmeyi dilerse, göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmayı dilerse, onun da göğsünü daraltır, sıkıştırır." *[el-En'âm, 6/125];*

﴿وَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ فِتۡنَتَهُۥ فَلَن تَمۡلِكَ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـٔٗاۚ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمۡۚ﴾ [المائدة: ٤١]

"Allah'ın fitneye düşürmek istediği kimse için sen Allah'a karşı bir şey yapamazsın. Onlar Allah'ın kalblerini temizlemek istemediği kimselerdir." *[el-Mâide, 5/41]* âyetleri ve daha başkaları bunu anlatmaktadır.

Bir diğer irâde dînî ve şer'î irâde olup, bu da Yüce Allah'ın rıza ve sevgisi ile alakalıdır. Yüce Allah bu irâdesi gereğince kullarına emirler vermiş, onlara yasaklar koymuştur. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi:

﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلۡيُسۡرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلۡعُسۡرَ﴾ [البقرة: ١٨٥]

"Allah size kolaylık diler, güçlük istemez." *[el-Bakara, 2/185];*

﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمۡ وَيَهۡدِيَكُمۡ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ وَيَتُوبَ عَلَيۡكُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٢٦﴾ [النساء: ٢٦]

"Allah size (helâl ve haramı) açıkça bildirmek, sizi sizden öncekilerin sünnetlerine iletmek, tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." *[en-Nisâ, 4/26]*

ve benzeri daha başka âyetler.

İşte bu irâdeye tâbi olmak ancak bu hususta kevnî irâde, kendisi hakkında takdirde bulunulmuş kimseler için mümkün olur. Böylelikle itaatkâr mü'min hakkında kevnî ve şer'î irâde bir araya gelmiş olur. İsyankâr ve günahkâr kimse hakkında ise sadece kevnî irâde söz konusu olur. Şanı Yüce Allah genel olarak bütün kullarını kendisini razı edecek işleri işlemeye davet etmiş, aralarından belirlediği kimselere bu davetine icabet etme hidâyetini ihsân etmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَٱللَّهُ يَدۡعُوٓاْ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ٢٥ ﴾ [يونس: ٢٥]

"Allah ise daru's-selâm'a (esenlik yurduna, cennete) çağırır ve O dilediğini dosdoğru yola iletir." *[Yunus, 10/25]*

Yüce Allah daveti genel olarak herkese yapmakla birlikte, hidâyeti özel olarak dilediklerine tahsis etmiştir:

﴿ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱهۡتَدَىٰ ٣٠ ﴾ [النجم: ٣٠]

"Şüphesiz Rabbin yolundan sapanı da en iyi bilendir, hidâyet bulanı da en iyi bilen O'dur." *[en-Necm, 53/30]*

SORU 151: Yaratma mertebesi olan kadere îmânın dördüncü mertebesinin delili nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ ٦٢ ﴾ [الزمر: ٦٢]

"Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeyi koruyan, gözetendir (vekîl-dir)." *[ez-Zümer, 39/62];*

﴿ هَلۡ مِنۡ خَٰلِقٍ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ ﴾ [فاطر: ٣]

"Gökten ve yerden size Allah'tan başka rızık veren herhangi bir yaratıcı mı var?" *[Fatır, 35/3];*

﴿ هَٰذَا خَلۡقُ ٱللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦۚ ﴾ [لقمان: ١١]

"Bunlar Allah'ın yarattığıdır. Haydi O'ndan başkasının ne yarattığını gösterin bana." *[Lokman, 31/11];*

﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۖ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَىْءٍ ۚ ﴾ [الروم: ٤٠]

"Allah sizi yaratan, sonra size rızık veren, sonra sizi öldüren, sonra da sizi diriltecek olandır. Sizin ortaklarınızdan bu işlerden birisini olsun yapabilen mi var?" *[er-Rum, 30/40];*

﴿ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ ﴾ [الصافات: ٩٦]

"Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır." *[es-Saffat, 37/96];*

﴿ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ ﴾ [الشمس: ٧ – ٨]

"Her bir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü, hem de takvayı ilham edene yemin olsun ki..." *[eş-Şems, 91/7-8];*

﴿ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِى ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٧٨﴾ ﴾ [الأعراف: ١٧٨]

"Allah kime hidâyet verirse, o doğru yolu bulmuş olur. Kimi de saptırırsa onlar zarara uğrayanların ta kendileridirler." *[el-A'raf, 7/178];*

﴿ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ ٱلْإِيمَٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِى قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ ٱلْكُفْرَ وَٱلْفُسُوقَ وَٱلْعِصْيَانَ ۚ ﴾ [الحجرات: ٧]

"Fakat Allah size îmânı sevdirdi, onu kalblerinizde süsledi ve küfrü, fasıklığı ve isyanı size çirkin gösterdi." *[el-Hucurat, 49/7]*

ve daha başka âyet-i kerîmeler bunun delilidir.

İmam Buhârî *Halk-u Ef'ali'l-İbâd* adlı eserinde Huzeyfe *radıyallahu anh*'dan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu zikretmektedir:

«إِنَّ اللَّهَ يَصْنَعُ كُلَّ صَانِعٍ وَصَنْعَتَهُ».

"Şüphesiz Allah her iş yapanı ve yaptığı işi yaratandır."(229)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir başka hadîsinde şöyle buyurmuştur:

(229) Buhârî, Halk-u Efali'l-İbad, s. 25; Beyhaki, el-Esma-u ve's-Sıfat, s. 23

«اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا».

"Allah'ım, nefsime takvâsını ver. Onu tertemiz edip, arındır. Çünkü onu tertemiz edip arındıracakların en hayırlısı sensin. Şüphesiz ki sen onun velisisin ve mevlasısın."(230) ve daha başka hadîs-i şerifler de bunun delilidir.

SORU 152: Yüce Allah her şeyin yaratıcısı olmasına rağmen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: "Hayır bütünüyle senin ellerindedir, şer ise sana nisbet edilemez."(231) buyruğu ne anlama gelir?

CEVAP: Bunun anlamı şudur: O fiiller ile muttasıf olması ve o fiillerin O'ndan sâdır olması itibariyle Yüce Allah'ın bütün fiilleri katıksız hayırdır. Onlarda herhangi bir şekilde, şer diye bir şey olmaz. Çünkü Yüce Allah mutlak hikmet sahibidir ve adâletlidir. Onun bütün fiilleri hikmetlidir, adâlettir. O her bir şeyi o şeyin en layık olduğu yere -kendi bilgisine uygun olarak- koyar. Allah'ın kudreti ile ortaya çıkan bir işte herhangi bir şer görülüyor ise bu o işin kula izafeti bakımından böyledir. Çünkü bunun neticesinde kul bir takım tehlikelerle karşı karşıya kalır. Bu da onun ellerinin kazandıkları sebebiyle ve ona uygun bir cezadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖ ٣٠ ﴾ [الشورى: ٣٠]

"Size isâbet eden her musibet ellerinizle kazandıklarınız sebebi iledir. Çoğunu da affeder." [eş-Şûrâ, 42/30];

﴿ وَمَا ظَلَمۡنَٰهُمۡ وَلَٰكِن كَانُواْ هُمُ ٱلظَّٰلِمِينَ ٧٦ ﴾ [الزخرف: ٧٦]

"Biz onlara zulmetmedik fakat onlar bizzat zalimler idiler." [ez-Zuhruf, 43/76];

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ ٱلنَّاسَ شَيۡـٔٗا وَلَٰكِنَّ ٱلنَّاسَ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ٤٤ ﴾ [يونس: ٤٤]

"Şüphesiz Allah insanlara en ufak bir şey kadar dahi zulmetmez; fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler." [Yunus, 10/44]

(230) Uzunca bir hadisin bir bölümüdür. Müslim, VIII, 81-82; Nesâî, VIII, 260; Müsned, IV, 371

(231) Uzunca bir hadis-i şerifin bir bölümü olan bu ifadeler şu kaynaklarda yer almaktadır: Müslim, II, 185, III, 7; Ebû Dâvûd, II, 162; Nesâî, V, 161; İbn Mâce, II, 974; Muvatta, I, 307; Müsned, III, 32

SORU 153: Kulların kendilerine nisbet edilen fiillerinde bir kudretleri ve bu hususta onların dilemeleri (irâde ve meşîetleri) var mıdır?

CEVAP: Evet, kulların işlerini yapmaya hem kudretleri hem de meşîet ve irâdeleri vardır. Yaptıkları işler mecazî olarak değil gerçek anlamda onlara izafe edilir, bu irâdeleri dolayısıyla da mükellef kılınmışlardır. Bu amellerinden ötürü sevab alır yahut cezalandırılırlar. Yüce Allah onlara ancak güç yetirebildikleri mükellefiyetler yüklemiştir. Kitâb ve Sünnet'te onlara kudret ve irâdeyi izafe etmiş, bunlar ile onları nitelendirmiştir. Fakat onlar Allah'ın kendilerine yapma kudretini verdiğinden başkasını yapamaz ve Allah'ın dilediğinden başkasını dileyemezler. Ancak Allah'ın onlara bir işi yapabilme gücünü vermesiyle bu işi yaparlar. Nitekim meşîet, irâde ve yaratma ile ilgili nasslar sıralanırken bu husus böylece geçmişti.

Onlar kendi kendilerini var etmedikleri gibi, kendi fiillerini de var edemezler. Onların kudretleri, meşîetleri, irâdeleri ve fiilleri Yüce Allah'ın kudretine, meşîetine, irâde ve fiiline tâbidir. Çünkü onları da, onların kudretlerini, irâdelerini, meşîet ve fiillerini de yaratan O'dur. Yoksa onların meşîet ve irâdeleri, kudret ve fiilleri Yüce Allah'ın meşîet, irâde, kudret ve fiillerinin aynısı değildir. Tıpkı kendileri O'nun benzeri olmadıkları gibi, Yüce Allah bundan yüce ve münezzehdir. Kulların fiilleri onlarla kaim, onlara layık ve gerçek manada onlara izafe edilecek şekilde Allah tarafından yaratılır. Onların bu fiilleri Yüce Allah'ın kendisine layık, kendisine gerçek manada izafe olunan fiillerin etkilerindendir. Yüce Allah gerçek manada faildir, kul ise gerçek manada fiilden etkilenendir. Allah gerçek manada hidâyete iletendir, kul da gerçek manada hidâyete erdirilendir. Bundan dolayı Yüce Allah iki fiilden her birisini o fiilin kaim olduğu zâta izafe ederek şöyle buyurmaktadır:

﴿ مَن يَهۡدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلۡمُهۡتَدِ ﴾ [الكهف: ١٧]

"Allah kimi hidâyete erdirirse işte doğru yolu bulan O'dur." [el-Kehf, 18/17]

Burada hidâyet gerçek anlamıyla Allah'a izafe edildiği gibi, doğru yolu bulmanın (ihtidâ) kula izafe edilmesi de gerçek anlamı iledir. Hidâyete ileten (el-Hâdî) doğru yolu bulanın (el-Mühtedî) aynısı olmadığı gibi, hidâyet de doğru yolu bulmak (ihtidâ) ile aynı şey değildir.

Aynı şekilde Yüce Allah dilediği kimseyi gerçek anlamda saptırır. Böyle bir kul da gerçek anlamıyla dalâlet bulur. İşte Yüce Allah'ın kulları hakkındaki bütün tasarrufları böyledir.

Hem fiili, hem de fiilden etkilenmeyi kula izafe eden kâfir olur. Fiilden etkilenmeyi Allah'a izafe edende kâfir olur.

Fakat fiili yaratana, fiilden etkilenmeyi yaratılmışa ve her ikisini de hakikat manasıyla izafe eden kimse ise gerçek anlamıyla bir mü'mindir.

SORU 154: Yüce Allah bütün kullarını mü'min, hidâyet üzere ve itaatkâr kılması -şer'an da onların böyle olmalarını sevmekle birlikte- Allah'ın kudreti bakımından mümkün değil midir diyen kimseye ne cevap verilir?

CEVAP: Evet, Yüce Allah buna kâdirdir. Nitekim O şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ﴾ [النحل: ٩٣]

"Eğer Allah dileseydi, elbette hepinizi bir ümmet yapardı..." [el-Nahl, 16/93];

﴿وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ لَأٓمَنَ مَن فِي ٱلۡأَرۡضِ كُلُّهُمۡ جَمِيعًاۚ﴾ [يونس: ٩٩]

"Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunanların hepsi elbette toptan îmân ederlerdi." [Yunus, 10/99]

ve benzeri daha başka âyetler bunu ispatlamaktadır. Fakat Yüce Allah'ın kullarına yaptığı bu uygulama O'nun hikmetinin bir gereği, rubûbiyyetinin, ulûhiyyetinin, isim ve sıfatlarının bir gereğidir.

Bir kimsenin: Niçin Allah'ın kullarının bir kısmı itaatkar, bir kısmı isyankârdır diye bir söz söylemesi Allah'ın isimleri arasında niçin ed-Dar, en-Nafi (zarar veren, fayda veren), el-Mu'ti, el-Mâni' (veren, alıkoyan), el-Hâfid, er-Râfi' (alçaltan, yükselten), el-Mun'im, el-Muntakîm (nimet veren, intikam alan) ve benzeri isimleri vardır demesi ile aynı şeydir. Çünkü Yüce Allah'ın fiilleri O'nun isimlerinin gereğidir, sıfatlarının etkileridir. O'nun fiillerinde O'na itiraz etmek, isim ve sıfatlarında O'na itiraz etmekle hatta ulûhiyyet ve rubûbiyyetine itiraz etmekle aynı şeydir.

﴿فَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلۡعَرۡشِ عَمَّا يَصِفُونَ ٢٢ لَا يُسۡـَٔلُ عَمَّا يَفۡعَلُ وَهُمۡ يُسۡـَٔلُونَ ٢٣﴾ [الأنبياء: ٢٢ - ٢٣]

"Arşın Rabbi olan Allah nitelemelerinden münezzeh ve yücedir. O işlediklerinden sorumlu tutulmaz. Halbuki onlara (yaptıkları) sorulur." *[el-Enbiya, 21/22-23]*

SORU 155: Kadere îmânın dîndeki yeri nedir?

CEVAP: Hayra ulaştıran ve şerden alıkoyan sebeplere îmân şer'î bir nizâm olduğu gibi, kadere îmân da tevhîdî bir nizâmdır. Dînin düzene girmesi ve dosdoğru yol alabilmesi ancak kadere îmân eden ve şerîatin emirlerini gereği gibi yerine getiren kimseler için mümkün olabilir. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kadere îmânı açıklamış, daha sonra da: Bizler ne diye hakkımıza yazılana bel bağlayıp amelde bulunmayı terketmiyoruz? diyene: "Amel ediniz, herkes ne için yaratılmışsa o ona kolaylaştırılır." buyurmuştur.

Şerîate aykırı olduğu iddiasıyla; kader yoktur diyen bir kimse, Yüce Allah'ın ilim ve kudretini işlemez hale getirmiş, kulu fiillerinde bağımsız ve fiillerini yaratıcı konuma yükseltmiş, Allah ile birlikte bir başka yaratıcı kabul etmiş olur. Hatta bütün yaratılmışların aynı zamanda yaratıcı olduklarını iddia etmiş demektir.(232)

Kaderi kabul ederek onu şerîate karşı delil gösterip, bu yolla şerîate karşı savaşan, Yüce Allah'ın kula bağışlamış olduğu ve buna bağlı olarak onu mükellef tuttuğu kudret ve ihtiyarını (seçim ve tercih imkânını) kabul etmeyen, Allah'ın kullarını -kör olan bir kimseye mushafı gerekli harfleri noktalamakla mükellef tutmak halinde olduğu gibi- güç yetiremedikleri şeylerle mükellef tuttuğunu iddia ve Yüce Allah'a zulüm isnad etmiş olur.(233)

---

(232) Bununla kulun hayrıyla, şerriyle bütün fiillerini yarattığını Allah'ın ise bundan münezzeh olduğunu, O'na şer izafe edilmeyeceğini, çünkü eğer zulmü yaratacak olursa zalim olacağını söyleyen Mutezile'ye mensub kaderi inkar eden kaderiye mezhebine işaret etmektedir. Yüce Allah onların söylediklerinden münezzehtir. *(Şehristani, el-Mile'l-ve'n-Nihal, s. 45; Ebû'l-Hasen el-Eş'ari, Makalatu'l-İslamiyyîn, I, 298-299)*

(233) Bu açıklamalarıyla Cehm b. Safvan'a uyan Cebriye mezhebine işaret etmektedir. Bunların iddialarına göre insan hiçbir şeye güç yetiremez. Ona istitaa (iş yapabilme gücü) vasfı verilemez. O fiillerini yapmaya mecburdur. Bu konuda tıpkı bir alet gibidir. Onun herhangi bir kudreti ya da bir ihtiyarı (seçme ve tercih imkanı) yoktur. Yüce Allah tıpkı diğer cansızlarda olduğu gibi fiilleri onda yaratır. Fiillerin insana nisbet edilmesi tıpkı diğer cansızlarda olduğu gibi mecazidir. Mesela ağaç meyve verdi, taş hareket etti, güneş doğdu denilir. Fakat gerçekte bu işleri onlar yapmamaktadırlar. Bu görüşün sahipleri derler ki: Mükâfat ve ceza da bütün fiillerin mecburi olması gibi mecburidir. İnsan fiillerini işlemek zorundadır. Bk. Şehristanî, el-Mile'l-ve'n-Nihal, s. 86-87

Böyle bir iddia sahibinin önderi lanetli İblistir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿ قَالَ فَبِمَآ أَغۡوَيۡتَنِي لَأَقۡعُدَنَّ لَهُمۡ صِرَٰطَكَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ١٦ ﴾ [الأعراف: ١٦]

"(İblis) dedi ki: 'Beni azgınlığa ittiğin için ben de andolsun senin doğru yolunda onlara engel olacağım.'" [el-Araf, 7/16]

Gerçek mü'minler ise hayrıyla, şerriyle kadere, Allah'ın bütün bunları yarattığına îmân ederler, şerîatin emir ve yasaklarına boyun eğerler. Gizli ve açık şerîati kendilerine hakim kılarlar. Hidâyete iletmenin ve saptırmanın Allah'ın elinde olduğuna, lütfuyla dilediği kimseleri hidâyete ulaştırıp, adâletiyle dilediklerini saptırdığına inanırlar. O lütfunu kime vereceğini, kimlere adâletiyle muamele edeceğini de en iyi bilendir.

﴿ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱهۡتَدَىٰ ٣٠ ﴾ [النجم: ٣٠]

"Şüphesiz Rabbin, yolundan sapanı da en iyi bilendir, hidâyet bulanı da en iyi bilen O'dur." [en-Necm, 53/30]

Yüce Allah'ın bu hususlarda sonsuz hikmetleri ve kesin ve karşı konulamaz delilleri vardır. Sevap ve ceza kader gereğince şerîate uygun hareket etmek ya da şerîate göre ameli terketmekle alakalıdır. Mü'minler musibetler halinde kader ile teselli bulurlar. Güzel bir iş yapma başarısını elde ettiklerinde hak sahiblerinin haklarını itiraf ederler ve şöyle derler:

﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي هَدَىٰنَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهۡتَدِيَ لَوۡلَآ أَنۡ هَدَىٰنَا ٱللَّهُۖ ﴾ [الأعراف: ٤٣]

"Bizi buna ileten Allah'a hamdolsun. Allah bizi bu yola iletmeseydi, kendiliğimizden bunu bulamazdık." [el-Araf, 7/43]

Aksine onlar o azgın günahkârın dediği gibi:

﴿ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓ ﴾ [القصص: ٧٨]

"Bu bana ancak bende olan bir ilim dolayısıyla verilmiştir." [el-Kasas, 28/78] demezler.

Herhangi bir günah işledikleri vakit babalarının söyledikleri gibi söylerler:

﴿ رَبَّنَا ظَلَمۡنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمۡ تَغۡفِرۡ لَنَا وَتَرۡحَمۡنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٢٣ ﴾ [الأعراف: ٢٣]

"Rabbimiz biz kendimize zulmettik. Eğer bize mağfiret ve rah-

met etmezsen muhakkak ki zarara uğrayanlardan oluruz." [el-Araf, 7/23]

O kovulmuş şeytanın söylediği gibi:

﴿ رَبِّ بِمَآ أَغۡوَيۡتَنِي ﴾ [الحجر: ٣٩]

"Rabbim, beni azdırdığın için..." [el-Hicr, 15/39] demezler.

Onlara bir musibet gelip çattığında:

﴿ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ ١٥٦ ﴾ [البقرة: ١٥٦]

"Muhakkak biz Allah'a aitiz ve muhakkak biz O'na dönücüleriz." (el-Bakara, 2/156) derler.

Kâfirlerin yeryüzünde yolculuk yaparken yahut gazada iken öldürülen kardeşleri hakkında:

﴿ لَّوۡ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ ﴾ [آل عمران: ١٥٦]

"Yanımızda olsalardı, ölmezler yahut öldürülmezlerdi." [Âl-i İmrân, 3/156] demezler.

﴿ لِيَجۡعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسۡرَةً فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ١٥٦ ﴾ [آل عمران: ١٥٦]

"Allah bunu yalnızca onların kalblerinde bir hasret (ve keder) yapsın. Dirilten de, öldüren de Allah'tır. Allah bütün yaptıklarınızı çok iyi görendir." [Âl-i İmrân, 3/156]

İmanın Şubeleri

SORU 156: Îmânın şubeleri kaç tanedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَٰهَدُوا۟ ۖ وَٱلصَّٰبِرِينَ فِى ٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَحِينَ ٱلْبَأْسِ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ ﴾

[البقرة: ١٧٧]

"(Namazda) yüzlerinizi doğu ve batıya döndürmeniz birr/iyilik demek değildir. Fakat asıl birr/iyilik Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitâb'a, peygamberlere îmân edenin, mala olan sevgisine rağmen onu akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolculara, dilenenlere, kölelere verenlerin, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, ahidleşince ahidlerini yerine getirenlerin, sıkıntıda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin yaptığıdır. Sadakat gösterenler, işte bunlardır, takvâ sahibi olanlar da ancak bunlardır." *[el-Bakara, 2/177]*

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسِتُّونَ». وفي رواية: «بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنْ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنْ الْإِيمَانِ».

"Îmân altmış küsur -bir diğer rivâyette- yetmiş küsur şubedir. Onun en üstünü la ilahe illallah, en aşağısı ise yolda giden geleni rahatsız eden

şeyleri kaldırmaktır. Haya etmek de îmândan bir şubedir."(234)

SORU 157: İlim adamları bu şubeleri nasıl açıklamışlardır?

CEVAP: Bazı hadîs şârihleri bunları tek tek saymış ve bu hususta gerçekten güzel ve faydalı eserler yazmışlardır. Fakat îmân açısından bunların sayılarını bilmek şart değildir. Toplu olarak bunlara îmân yeterlidir. Esasen bu şubeler Kitâb ve Sünnet'in dışında bir yerde de değildir. O halde kula düşen Kur'ân ve Sünnet'in emirlerine uymak, yasaklarından sakınmak, haberlerini tasdîk etmektir. Böyle hareket eden bir kimse îmânın şubelerini tamamlamış olur. İlim adamlarının saydıklarının ise hepsi doğrudur ve îmândandır; fakat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hadîs ile bunları kastettiğini kat'î olarak söyleyebilmek için bu hususta açık bir rivâyetin olması gerekir.

SORU 158: İlim adamlarının saydıklarının özeti nedir?

CEVAP: Hâfız (İbn Hacer) Fethu'l-Bârî'de İbn Hibbân'ın irad ettiklerini şu sözleriyle özetlemektedir: Bu şubeler kalbin, dilin ve bedenin amellerinden dallanıp budaklanırlar.

Kalbin amelleri, inanılan hususlar ve niyetler olup ondört tanedirler:

Allah'a îmân: Bunun kapsamına O'nun zâtına, sıfatlarına îmân etmek, O'nu tevhîd etmek

﴿لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾ [الشورى: ١١]

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur ve O her şeyi işiten, gören." [eş-Şura, 42/11]

olduğuna îmân etmek, onun dışındaki bütün varlıkların sonradan yaratıldıklarına inanmak da girer. Meleklere, kitâblarına, peygamberlerine, hayrı ile şerri ile kadere ve âhiret gününe îmân etmek: Bunun kapsamına kabirde sorgu, öldükten sonra diriliş, amel defterlerinin verilmesi (nüşûr), hesab, mîzân, sırat, cennet, cehenneme îmân etmek, Allah'ı sevmek, O'nun için sevmek, O'nun için buğzetmek girer. Peygamber *sallallahu*

(234) Buhârî, I, 8; Müslim, I, 46; Ebû Dâvûd, IV, 219

aleyhi ve sellem'i sevmek, onun tazim edilmesi gerektiğine inanmak, bunun da kapsamına Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e salât ve selâm getirmek, onun sünnetine uymak da dahildir.

İhlas ve bunun kapsamına giren riyâ ve münafıklığı terketmek, tevbe etmek, Allah'ın azabından korkmak (havf), Allah'ın nimet ve rahmetini ümit etmek, recâ, şükür, verilen ahidlere bağlılık (vefa), sabır, kaza ve kadere rıza, tevekkül, merhamet ve tevazu da bunun kapsamındadır. Tevazunun kapsamına da yaşlı olana saygı göstermek, küçük olana merhamet etmek, büyüklenmeyi terketmek, ucbu (kendisini ve amellerini beğenmeyi), hasedi (kıskançlığı), kin tutmayı ve kızıp öfkelenmeyi terketmek dahildir.

Dilin amellerine gelince; bunlar da yedi hasleti kapsar. Tevhîdi dil ile söylemek, Kur'ân okumak, ilim öğrenip öğretmek, dua ve zikirde bulunmak. Bunun kapsamına istiğfar ve lağv (boş şeyler)den kaçınmak da girer.

Bedenin amelleri otuzsekiz hasleti kapsar. Bunların bir bölümü maddi şeyler ile alakalıdır. Bunlar da onbeş haslettir. Maddi ve şer'i hükme uygun olarak temizlenmek, yemek yedirmek, misâfiri ağırlamak, farz ve nafile oruç tutmak, itikâf yapmak, kadir gecesini aramak, haccetmek, umre yapmak, aynı şekilde tavaf etmek, dîninin selâmeti için günah ve isyan yerlerinden kaçmak -kapsamına şirk diyarından hicret etmek de girer-, yapılan adakları yerine getirmek, yeminler ve keffaretlerin yerine getirilmesi hususunda gereken dikkati göstermek girer.

Bunların bir kısmı da **tâbi olmak** ile alâkalıdır. Bunlar da altı haslettir. Nikâhlanmak sûretiyle iffetini korumak, çoluk-çocuğun haklarını yerine getirmek, anne-babaya iyi davranmak -bunun kapsamına onlara kötü davranmaktan uzak durmak da girer- çocukları güzel bir şekilde terbiye etmek, akrabalık bağını gözetmek, (köleler için) efendisine itaat etmek, (efendiler için) kölelerine yumuşak davranmak.

Bu hasletlerin **bir kısmı da amme'yi** ilgilendirir. Bunlar da onyedi haslettir. Adâlete bağlı kalmak, cemaate uymak sûretiyle emirliğin gereklerini yerine getirmek, yöneticilere itaat etmek, insanların arasını düzelt-

mek -bunun kapsamına hâricîlerle ve bağîlerle savaşmak da girer-, iyilik üzerine yardımlaşmak -bunun kapsamına iyiliği emredip, münkerden alıkoymak da girer-, hadleri uygulamak, cihâd etmek, emanetin eda edilmesi -ganimetin beşte birinin ödenmesi de bunun kapsamı içerisindedir-, ihtiyacı olanlara borç vermek, aldığı borcu eksiksiz ödemek, komşuya ikramda bulunmak, başkalarına iyi davranmak -bunun kapsamına malı helal yoldan kazanıp, hak olan yerlerde harcamak da girer yine bunun kapsamına savurganlık ve israftan uzak durmak da girer-, selamı almak, aksırana (elhamdulillah demesi halinde) yerhamukellah demek, insanlara zararı önlemek, lehv (boş, oyalayıcı işler)den uzak durmak, yolda insanlara rahatsızlık veren şeyleri kaldırmak.

İşte bunlar altmışdokuz hususdur. Bunları sözü edilenler arasından biri diğerinin kapsamına giren bazı hususları ayrı bir özellik kabul ederek, yetmişyedi haslet olarak saymak da mümkündür. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

İhsân

SORU159: Kitâb ve Sünnet'ten ihsânın delili nedir?

CEVAP: Delilleri pek çoktur. Bazıları şunlardır:

﴿ وَأَحۡسِنُوٓاْۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٩٥ ﴾ [البقرة: ١٩٥]

"Ve ihsân edin; muhakkak Allah ihsân edenleri sever." [el-Bakara, 2/195];

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحۡسِنُونَ ١٢٨ ﴾ [النحل: ١٢٨]

"Çünkü Allah sakınanlarla ve daima ihsân edenlerle beraberdir." [en-Nahl, 16/128];

﴿ وَمَن يُسۡلِمۡ وَجۡهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰۗ ﴾ [لقمان: ٢٢]

"Kim ihsân edici olduğu halde nefsini Allah'a teslim ederse, muhakkak sapasağlam bir kulpa tutunmuş olur." [Lokman, 31/22];

﴿ لِّلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ ٱلۡحُسۡنَىٰ وَزِيَادَةٞۖ ﴾ [يونس: ٢٦]

"İhsânda bulunanlara daha güzeli ve daha fazlası vardır." [Yunus, 10/26];

﴿ هَلۡ جَزَآءُ ٱلۡإِحۡسَٰنِ إِلَّا ٱلۡإِحۡسَٰنُ ٦٠ ﴾ [الرحمن: ٦٠]

"İhsânın (iyiliğin) karşılığı iyilikten başkası olabilir mi?" [er-Rahman, 55/60]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ».

"Şüphesiz Allah ihsânı her şeyin üzerine (yapılan her iş hakkında farz olarak) yazmıştır."(235)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«نِعِمَّا لِلْمَمْلُوكِ أَنْ يُتَوَفَّى يُحْسِنُ عِبَادَةَ اللَّهِ وَصَحَابَةَ سَيِّدِهِ نِعِمَّا لَهُ».

"Hem Yüce Allah'a ihsân ile ibâdet ederek hem de sahibi olan efendisine güzelce hizmet ederek ölen köleye ne mutlu! O kimseye ne mutlu!"(236)

SORU 160: İbâdette ihsân'ın mahiyeti nedir?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cebrail *aleyhisselam*'ın sorular sorduğu hadîs-i şerifinde: Bana ihsânın ne olduğunu bildir demesi üzerine şöyle açıklamıştır:

«أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنَّكَ إِنْ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ».

"Allah'a onu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Sen onu görmüyorsan dahi şüphesiz ki O seni görür."

Böylelikle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ihsânın birbirinden farklı iki mertebede olduğunu açıklamaktadır. Bu iki mertebenin yüksek olanı Allah'ı, sen O'nu görüyormuşcasına ibâdet etmendir. Bu, müşâhede makamı olup, kulun Yüce Allah'ı kalbiyle müşâhede etmesinin gereğine uygun amelde bulunmasıdır. Bu şekilde ibâdet halinde kalb îmân ile nurlanır, basiret irfanın derinliklerine uzanır. Sonunda gayb adeta gözle görülüyormuşcasına olur. İşte ihsân makamının gerçeği budur.

İkincisi ise murâkabe makamıdır. Bu da kulun Yüce Allah'ın kendisini müşâhede etmekte olduğunu, onu görmekte olduğunu, ona pek yakın olduğunun şuuruna varmasıdır. Kul yaptığı amellerinde bu şuura sahip olursa ve ona göre amel ederse, yaptığı ameli Yüce Allah için ihlasla yapar. Çünkü işlediği amellerde böyle bir şuura sahip olması onu işlediği amelde Yüce Allah'tan başkasını murad etmesini engeller. Bu iki makam, basiretlerin derinlere işleme gücü oranında farklılık arzederler.

(235) Müslim, VI, 72; Ebû Dâvûd, III, 100; Nesâî, VII, 227; Tirmizî, IV, 23; İbn Mâce, II, 1058; Dârimî, II, 9

(236) Müslim, V, 94-95; Müsned, II, 270

İman İle Bağdaşmayan Şeyler

SORU 161: Îmânın zıttı nedir?

CEVAP: Îmânın zıttı küfürdür. Nasıl ki îmân bir takım dalları olan bir kök ise, küfür de bir takım dalları bulunan bir köktür. Bundan önceki açıklamalarımızdan îmânın itaat ile emre uymayı gerektiren boyun eğmeyi beraberinde getiren bir tasdîk olduğu anlaşılmıştır.

Küfrün esası da, büyüklenmeyi ve isyanı gerektiren inat ve inkardır. Buna göre bütün itaatler îmânın dallarıdır. Bundan dolayı Kur'ân ve Sünnet'in nasslarında bu itaatlerin birçoğuna -az önce açıkladığımız gibi- îmân adı verilmiştir. Bütün masiyetler de aynı şekilde küfrün dallarıdır. Nasslarda onların bir çoğuna -ileride geleceği üzere- küfür adı verilmiştir.

Bu husus bilindiği takdirde küfrün iki türlü olduğu da açığa çıkmış olur. Birisi büsbütün îmândan çıkartan büyük küfür olup, bu kalbin sözüne ve ameline yahutta onlardan birisine aykırı düşen i'tikâdi küfürdür.

Diğeri ise îmânın kemâli ile bağdaşmayan fakat bununla birlikte mutlak îmâna da aykırı düşmeyen küçük küfür olup, kalbin sözüne de, ameline de aykırı olmayan ve bunu da gerektirmeyen amelî küfürdür.

SORU 162: İ'tikâdî küfrün büsbütün îmâna nasıl aykırı düştüğünü ve bu küfrün îmânı nasıl ortadan kaldırdığına dâir yapılan özeti açabilir miyiz?

CEVAP: Îmânın söz ve amel olduğunu daha önceden açıkladık. Îmân, kalbin ve dilin sözü ile kalbin, dilin ve azaların amelidir. Kalbin

sözü tasdîk, dilin sözü İslâm sözünü ifade etmek, kalbin ameli niyet ve ihlas, azaların ameli ise bütün itaatleri yerine getirmektir.

Bu dört hususun tamamı yani kalbin sözü ve ameli ile dilin sözü ve azaların ameli ortadan kalktığı takdirde îmân da tamamıyla ortadan kalkar.

Kalbin tasdîki ortadan kalkacak olursa, geri kalanların da faydası olmaz. Çünkü kalbin tasdîk etmesi inanılması gereken hususlara inanmak ve bunların faydalı olması için bir şarttır.

Şöyle ki: Bir kimsenin Allah'ın isim ve sıfatlarını yahutta Allah'ın rasûlleriyle gönderip, kitâblarında indirdiği herhangi bir hususu yalanlaması buna örnektir.

Doğruluğuna i'tikâd etmekle birlikte kalbin ameli ortadan kalktığı takdirde, Ehl-i Sünnet'in icma ile kabul ettiği görüş, bunun ortadan kalkmasıyla beraber îmânın da ortadan kalkacağı ve artık kalbin amelinin yokluğu ile birlikte tasdîk etmenin fayda vermeyeceği şeklindedir.

Kalbin ameli ise sevmesi ve itaat etmesidir. İblis, Firavun, Firavun'un kavmi, yahudiler, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in doğru söylediğine hatta gizli ve açık bunu ifade ederek; "o yalancı değildir, fakat biz ona uymaz ve ona îmân etmeyiz" diyen ve tasdîklerinden yararlanamayan müşriklerin durumu böyledir.

SORU 163: Kişiyi dînden çıkartan büyük küfür kaç kısımdır?

CEVAP: Yaptığımız açıklamalardan bunun dört kısım olduğu bilinmiş olur: 1- Cehil (bilgisizlik) ve yalanlama küfrü, 2- Cuhûd küfrü, 3- İnat ve istikbâr küfrü, 4- Münafıklık küfrü.(237)

SORU 164: Cehl ve yalanlama küfrünün mahiyeti nedir?

CEVAP: Kureyş kâfirlerinin çoğunda onlardan önce Yüce Allah'ın haklarında şu buyrukları indirdiği diğer ümmetlerde görülen gizli ve açık küfürdür:

(237) Merhum İbnu'l-Kayyim, buna şek (şüphe) küfrünü ilave ederek beş olarak saymıştır. Bu da doğrulama ile yalanlama arasında gidip gelmekten ibarettir. Bk. *Medaricû's-Salikîn, I, 366-367*

﴿ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِٱلۡكِتَٰبِ وَبِمَآ أَرۡسَلۡنَا بِهِۦ رُسُلَنَاۖ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ٧٠ ﴾ [غافر: ٧٠]

"Kitâb'ı ve peygamberimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlar, onlar yakında bileceklerdir." [el-Mu'min, 40/70];

﴿ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡجَٰهِلِينَ ١٩٩ ﴾ [الأعراف: ١٩٩]

"Cahillerden de yüz çevir." [el-A'raf, 7/199];

﴿ وَيَوۡمَ نَحۡشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٖ فَوۡجٗا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُمۡ يُوزَعُونَ ٨٣ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبۡتُم بِـَٔايَٰتِي وَلَمۡ تُحِيطُواْ بِهَا عِلۡمًا أَمَّاذَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ٨٤ ﴾ [النمل: ٨٣ – ٨٤]

"Âyetlerimizi yalanlayan her ümmetten bir topluluk haşredeceğimiz gün onlar bir arada (toplanıncaya kadar) durdurulurlar. Nihayet geldiklerinde der ki: 'Benim âyetlerimi -onları bir bilgiye dayanarak kavramadığınız halde- yalanladınız ha! Yoksa ne yapıyordunuz?'" [en-Neml, 27/83-84] ve devamındaki âyetler;

﴿ بَلۡ كَذَّبُواْ بِمَا لَمۡ يُحِيطُواْ بِعِلۡمِهِۦ وَلَمَّا يَأۡتِهِمۡ تَأۡوِيلُهُۥۚ ﴾ [يونس: ٣٩]

"Hayır onlar ilmini kavrayamadıkları ve tevili kendilerine henüz gelmedik bir şeyi yalanladılar." [Yunus, 10/39]

ve devamındaki âyetler ile daha başka âyet-i kerîmeler bu küfrün mahiyetini açıklamaktadır.

SORU 165: Cuhûd küfrünün mahiyeti nedir?

CEVAP: İçten içe hakkı bilip tanımalarına rağmen açıktan açığa hakkı gizlemek ve ona itaat etmemekle ortaya çıkan bir küfürdür. Firavun'un ve kavminin Mûsâ aleyhisselam'a küfretmeleri, yahudilerin Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e küfretmeleri gibi.

Yüce Allah Firavun ve kavminin küfürleri hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ ﴾ [النمل: ١٤]

"Kalbleri onlara inandığı halde zulümle büyüklenmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler." [en-Neml, 27/14]

Yahudiler hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿ فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِۦۚ ﴾ [البقرة: ٨٩]

"İşte o tanıdıkları (peygamber) kendilerine gelince ona küfrettiler." *[el-Bakara, 2/89]*

Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ ﴾ [البقرة: ١٤٦]

"Bununla birlikte içlerinden bir grup bilip durdukları halde yine de mutlaka hakkı gizlerler." *[el-Bakara, 2/146]*

SORU 166: İnat ve istikbâr küfrü ne demektir?

CEVAP: Hakkı kabul etmekle birlikte hakka bağlanıp, ona itaatten sonra ortaya çıkan küfürdür. İblis'in küfrü buna örnektir. Çünkü Yüce Allah onun hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾ ﴾ [البقرة: ٣٤]

"İblis müstesna. O dayattı, kibirlendi zaten kafirlerden idi." *[el-Bakara, 2/34]*

İblis'in Yüce Allah'ın secde etme emrini verdiğini inkâr ve kabul etmemesi imkânı yoktur. O Yüce Allah'ın emrine itiraz etti ve bu emri verenin hikmet ve adâletine dil uzatarak şöyle dedi:

﴿ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ ﴾ [الإسراء: ٦١]

"Ben bir çamur (parçası) olarak yarattığın kişiye secde eder miyim?" *[el-İsra, 17/61]*

Yine o şöyle demişti:

﴿ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُۥ مِن صَلْصَٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ ﴾ [الحجر: ٣٣]

"Ben kuru bir çamurdan, değişmiş ve şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir beşere secde edecek değilim." *[el-Hicr, 17/33]*

Yine şöyle demişti:

﴿ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِى مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُۥ مِن طِينٍ ﴿١٢﴾ ﴾ [الأعراف: ١٢]

"Ben ondan daha hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın." *[el-A'raf, 7/12]*

SORU 167: Münafıklık küfrü nedir?

CEVAP: Bu insanlara karşı riyakârlık olsun diye zahiren emre itaat ediyor görünmekle birlikte kalbin tasdîk etmemesi ve gerekli ameli yerine getirmemesi ile ortaya çıkar. İbn Selûl'un ve taraftarlarının küfrü ile Yüce Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerin küfrü gibi:

﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ قَالُوٓا۟ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا۟ كَمَآ ءَامَنَ ٱلنَّاسُ قَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ كَمَآ ءَامَنَ ٱلسُّفَهَآءُ ۗ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلسُّفَهَآءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا۟ إِلَىٰ شَيَٰطِينِهِمْ قَالُوٓا۟ إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾ ٱللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلضَّلَٰلَةَ بِٱلْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَٰرَتُهُمْ وَمَا كَانُوا۟ مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ ٱلَّذِى ٱسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّآ أَضَآءَتْ مَا حَوْلَهُۥ ذَهَبَ ٱللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَٰتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَٰتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَٰبِعَهُمْ فِىٓ ءَاذَانِهِم مِّنَ ٱلصَّوَٰعِقِ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ ۚ وَٱللَّهُ مُحِيطٌۢ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ ٱلْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَٰرَهُمْ ۖ كُلَّمَآ أَضَآءَ لَهُم مَّشَوْا۟ فِيهِ وَإِذَآ أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا۟ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَٰرِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ ﴾ [البقرة: ٨ – ٢٠]

"İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe îmân ettik derler de; mü'min değildirler. Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar. Ama kendilerinden başkasını aldatamazlar da yine farkına varmazlar. Kalblerinde hastalık vardır. Allah da hastalıklarını arttırdı. Yalan söyledikleri için onlara elemli bir azab vardır... Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir." [el-Bakara, 2/8-20]

bunların dışında daha pekçok âyet-i kerîme. Bu küfür türünü dile getirmektedir.

SORU 168: Kişiyi dînden çıkartmayan amelî küfrün mahiyeti nedir?

CEVAP: Şâri'in (şerîat korucunun) herhangi bir masiyet hakkında küfür adını kullanmakla birlikte o masiyeti işleyen kişi için îmân isminin kalmaya devam ettiği her bir iştir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruklarında olduğu gibi:

«لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ».

"Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler olarak gerisin geri dönmeyiniz."(238)

«سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ».

"Müslümana sövmek fasıklık, onunla savaşmak küfürdür."(239)

(238) Buhârî, VIII, 91; Müslim, I, 58; Nesâî, VII, 126-127; Ebû Dâvûd, IV, 221; Tirmizî, IV, 486; İbn Mâce, II, 1300; Müsned, I, 230, 402, II, 85-87...

(239) Buhârî, VIII, 91; Müslim, I, 58; Tirmizî, IV, 353; Nesâî, VII, 121-122; İbn Mâce, II, 1299; Müsned, I, 176-178, 385, 411-417

Burada Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* müslümanların birbirleriyle savaşması hakkında küfür olduğu ifadesini kullanmış, bu işi yapan kimselere kâfir adını vermiştir. Diğer taraftan Yüce Allah'ın:

﴿ وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُواْ فَأَصْلِحُواْ بَيْنَهُمَاۖ ... ...إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُواْ بَيْنَ أَخَوَيْكُمْۚ ﴾ [الحجرات: ٩ – ١٠]

"Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle çarpışırlarsa onların aralarını düzeltin... Mü'minler ancak kardeştirler. O halde iki kardeşinizin arasını düzeltin." *[el-Hucurat, 49/9-10]*

buyruğunda ise Yüce Allah bu gibi kimseler hakkında îmân sahibi olduklarını ve îmân kardeşleri olduklarını belirtmiş, îmânı ve îmân kardeşliğini onlardan kaldırmamıştır.

Yine Yüce Allah kısası emreden âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır:

﴿ فَمَنْ عُفِيَ لَهُۥ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَٱتِّبَاعٌۢ بِٱلْمَعْرُوفِ وَأَدَآءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَٰنٍۗ ﴾ [البقرة: ١٧٨]

"Fakat kime kardeşi tarafından bir şey affolunursa artık örfe uyarak istesin ve güzellikle ödesin." *[el-Bakara, 2/178]*

Burada Yüce Allah katil hakkında müslüman kardeşliği sıfatını kullanmış ve bu sıfatın onda bulunmayacağını belirtmemiştir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرَبُ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَالتَّوْبَةُ مَعْرُوضَةٌ بَعْدُ».زاد في رواية: «وَلَا يَقْتُلُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ». وفي رواية: «وَلَا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ».

"Zina eden kişi zina ettiği vakit mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan bir kimse de hırsızlık yaptığı vakit mü'min olarak hırsızlık yapmaz. İçki içen bir kimse içki içtiği vakit mü'min olarak içki içmez. Bundan sonra ise tevbe onun önünde açıktır." Bir rivâyette de şu fazlalık yer almaktadır: "Mü'min olarak öldürmez." Bir diğer rivâyette de: "İnsanların değer verdikleri kıymetli bir malı da zorla almaz..."(240) Bu hadîs-i şerif Buhârî ve Müslim'de yer almaktadır.

(240) Buhârî, VIII, 13; Müslim, I, 54-55; Tirmizî, V, 15; Nesâî, VIII, 313; İbn Mâce, II, 1299; Müsned, II, 243, 317...

Bununla birlikte yine Buhârî ve Müslim'de yer alan Ebu Zer el-Ğıfari'nin rivâyeti ise şöyledir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ثُمَّ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ». قُلْتُ :وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ. قَالَ: «وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ». ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ فِي الرَّابِعَةِ: «عَلَى رَغْمِ أَنْفِ أَبِي ذَرٍّ».

"La ilahe illallah deyip de sonra bu hal üzere ölen ve cennete girmeyecek hiçbir kul yoktur." Ben: Zina etse, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Zina etse de, hırsızlık yapsa da " buyurdu. Ben sözümü üç defa tekrarladım (o da tekrarladı); sonra dördüncüsünde: "Ebu Zerr'in burnu yere sürtünse dahi..." buyurdu.(241)

İşte bu, zina eden, hırsızlık yapan, içki içen, adam öldüren kimse hakkında tevhîde sahip olmakla birlikte "îmân" adının mutlak olarak o kimseden gitmeyeceğinin delilidir. Çünkü eğer daha önce geçen hadîslerde îmânın gitmesi kasdedilmiş olsaydı, hiçbir zaman la ilahe illallah akîdesi üzere ölen bir kimsenin bu masiyetleri işlese dahi cennete gireceği haber verilmezdi. Çünkü cennete ancak mü'min olanlar girer.

O bu sözleriyle sadece îmânın eksik olacağını kastetmiş ve kemâlini nefyetmiştir. Kulun bu masiyetleri işlemesi halinde kâfir olması, bunları helal kabul etmesi halinde söz konusu olur. Bu ise bunların haram oldukları hususunda Kitâb'ı ve Rasûl'ü yalanlamayı gerektirir. Hatta bunları yapmayacak dahi olsa bunların helal olduklarına inanmakla kâfir olur.

Doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.

SORU 169: Bize: Puta secde etmek, Allah'ın Kitâb'ını küçümsemek, Rasûle sövmek, dîn ile alay etmek vb. bütün bu hususlar görüldüğü gibi amel olarak işlenen küfürlerdir. Peki sizler küçük küfrü amelî olmakla nitelendirdiğinize göre ne diye bütün bunlar kişinin dînden çıkmasına sebeb olmaktadır? diye sorulursa...

CEVAP: Bil ki; bu dört hususun ve benzerlerinin amelî küfür olmaları sadece insanlar tarafından görüldüğü kadarıyla azaların ameli ile meydana gelmelerinden ötürüdür. Ancak bunlar, kalbin niyetini, ihlâsını, mu-

(241) Buhârî, VII, 176, 177; Müslim, I, 66; Tirmizî, V, 24; Müsned, V, 152, 159, 161, 166

habbetini ve Allah'ın emirlerine itaatini ve kalbin diğer bütün amellerini yok etmedikçe meydana gelmezler. Bu amellerle birlikte bunlardan hiçbir şey geriye kalmaz. Dolayısıyla bunlar her ne kadar zâhiren amelî iseler de kaçınılmaz olarak i'tikâdî küfrü gerektirmektedirler.

Bunlar ya dînden çıkan bir münafık tarafından yahut hakka gelmemekte kararlı bir inatçı tarafından yapılacak işlerdir. Tebûk gazvesinde münafıklar:

﴿قَالُوا۟ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُوا۟ بَعْدَ إِسْلَٰمِهِمْ وَهَمُّوا۟ بِمَا لَمْ يَنَالُوا۟ ۚ﴾ [التوبة: ٧٤]

"Küfür sözünü söylediler, müslümanlıklarından sonra kâfir oldular ve başaramadıkları bir işe de yeltendiler." *[et-Tevbe, 9/74]*

Onlar bu davranışları ile birlikte niye böyle davrandıkları kendilerine sorulduğunda:

﴿إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ﴾ [التوبة: ٦٥]

"Biz sadece eğlenip şakalaşıyorduk." *[et-Tevbe, 9/65]*

diye cevap verdiler. Yüce Allah da onlara şöyle sordu:

﴿قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا۟ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ ۚ﴾

[التوبة: ٦٥ – ٦٦]

"De ki: 'Allah ile O'nun âyetleri ile ve Rasûlü ile mi eğleniyordunuz? Özür dilemeyin; siz îmân ettikten sonra gerçekten kâfir oldunuz.' " *[et-Tevbe, 9/65-66]*

Ayrıca küçük küfrü mutlak anlamda sadece amelî olmakla nitelendirmiyoruz. Aksine beraberinde i'tikâdı gerektirmeyen ve kalbin sözü ve ameli ile çelişmeyen katıksız ameli kastediyoruz.

SORU 170: Zulüm, fâsıklık ve münafıklığın her biri kaç kısma ayrılır?

CEVAP: Bunların her birisi büyük ve küçük olarak ikiye ayrılır. Büyüğü küfürdür. Küçüğü ise küfürden daha aşağı mertebededir.

SORU 171: Büyük ve küçük zulme ayrı ayrı örnekler nelerdir?

CEVAP: Büyük zulmün örneği Yüce Allah'ın şu buyruklarında söz konusu ettikleridir:

﴿ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾ ﴾ [يونس: ١٠٦]

"Allah'tan başka sana faydası da olmayan, zarar da veremeyen şeylere ibâdet etme! Eğer böyle yaparsan şüphesiz ki zalimlerden olursun." [Yunus, 10/106];

﴿ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾ [لقمان: ١٣]

"Muhakkak ki şirk büyük bir zulümdür." [Lokman, 31/13];

﴿ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ ﴾ [المائدة: ٧٢]

"Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ateştir, zulmedenlerin hiçbir yardımcıları yoktur." [el-Mâide, 5/72]

Küçük zulmün örneği ise Yüce Allah'ın şu buyruklarında söz konusu edilmiştir:

﴿ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ ﴾ [الطلاق: ١]

"Rabbiniz olan Allah'tan korunup sakının. Apaçık bir hayasızlıkta bulunmaları hali dışında onları evlerinden dışarı çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphe yok ki kendi kendisine zulmetmiş olur." [et-Talak, 65/1];

﴿ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا۟ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ ﴾ [البقرة: ٢٣١]

"Yalnız onlara zulmetmek için onları zararlarına tutmayın. Kim bunu yaparsa, muhakkak kendisine zulmetmiş olur." [el-Bakara, 2/231]

SORU 172: Büyük ve küçük fâsıklığa örnek nedir?

CEVAP: Yüce Allah'ın şu buyrukları büyük fasıklığa örnektir:

﴿ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ ﴾ [التوبة: ٦٧]

"Şüphesiz münafıklar fâsıkların ta kendileridir." *[et-Tevbe, 9/67];*

﴿إِلَّآ إِبۡلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلۡجِنِّ فَفَسَقَ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهِۦٓۗ﴾ [الكهف: ٥٠]

"İblis'ten başkası hemen secde etmişlerdi. O ise cinlerdendi ve Rabbinin emri dışına çıkarak fasıklık etmişti." *[el-Kehf, 18/50];*

﴿وَلُوطًا ءَاتَيۡنَٰهُ حُكۡمٗا وَعِلۡمٗا وَنَجَّيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡقَرۡيَةِ ٱلَّتِي كَانَت تَّعۡمَلُ ٱلۡخَبَٰٓئِثَۚ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَوۡمَ سَوۡءٖ فَٰسِقِينَ ٧٤﴾ [الأنبياء: ٧٤]

"Onu kötülükleri işleyen o ülkeden kurtardık. Çünkü onlar kötü bir kavim idiler, hem fasıktılar." *[el-Enbiya, 21/74]*

Bundan daha aşağı mertebedeki fâsıklığa gelince, Yüce Allah'ın suçsuz hanımlara zina iftirasında bulunanlar hakkındaki şu buyruğu buna örnektir:

﴿وَلَا تَقۡبَلُواْ لَهُمۡ شَهَٰدَةً أَبَدٗاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٤﴾ [النور: ٤]

"Şahidliklerini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar fâsıkların ta kendileridir." *[en-Nur, 24/4];*

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوۡمَۢا بِجَهَٰلَةٖ فَتُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلۡتُمۡ نَٰدِمِينَ ٦﴾ [الحجرات: ٦]

"Ey îmân edenler! Eğer bir fasık size haber getirirse -bilgisizce bir kavme sataşıp da sonra yaptığınıza pişman olmamak için- iyice araştırın." *[el-Hucurat, 49/6]*

Rivâyete göre bu âyet-i kerîme el-Velid b. Ukbe hakkında inmiştir.

SORU 173: Büyük ve küçük münafıklığın örnekleri nelerdir?

CEVAP: Büyük münafıklığa örnek, daha önce el-Bakara sûresinin başında yer alan sözünü ettiğimiz âyet-i kerîmeler ile Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

﴿إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمۡ نَصِيرًا ١٤٥﴾ [النساء: ١٤٥]

"Doğrusu münafıklar Allah'ı aldatmak isterler. Halbuki O onları aldatır." *[en-Nisâ, 4/145]* ve devamındaki âyetler.

Yine Yüce Allah'ın şu buyrukları da buna örnektir:

﴿إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُنَٰفِقُونَ قَالُوا۟ نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِ ۘ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ ۗ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ﴿١﴾﴾ [المنافقون: ١]

"Münafıklar sana geldiklerinde dediler ki: 'Şehadet ederiz ki muhakkak sen Allah'ın Rasûlüsün.' Allah da biliyor ki sen hiç şüphesiz O'nun Rasûlüsün ve Allah şahidlik eder ki muhakkak münafıklar yalancıdırlar." [el-Münafikun, 63/1]

ve bunların dışında daha başka âyet-i kerîmeler.

Bundan daha aşağı mertebedeki münafıklığın örneğine gelince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğunda söz konusu ettiği bu türdendir:

«آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ».

"Münafığın alâmeti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, ona bir emanet bırakıldığında ona ihanet eder."(242)

«أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا».

"Dört haslet vardır ki; bunlar kimde olursa o kişi münafıktır..."(243)

(242) Buhârî, I, 14; Müslim, I, 56; Tirmizî, V, 19

(243) Buhârî, I, 14; Müslim, V, 19; Ebû Dâvûd, IV, 221

Büyü ve Büyücü

SORU 174: Sihirin ve sihirbazın (büyünün ve büyücünün) hükmü nedir?

CEVAP: Sihir varlığı gerçek olan ve kevnî kadere denk düşmesiyle birlikte tesiri de bulunan bir iştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِۦ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَزَوْجِهِۦ ۚ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِۦ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ ﴾ [البقرة: ١٠٢]

"İkisinden kendisi ile koca ve karısının arasını ayıracak şeyler öğrenirlerdi. Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verebilecek değillerdi." [el-Bakara, 2/102]

Büyünün tesirli olduğu sahîh hadîslerde sabittir.(244) Büyücüye gelince, eğer onun yaptığı büyü çeşidi el-Bakara sûresindeki âyetin açıkça belirttiği üzere şeytanlardan alınan bir büyü ise bu kimse kâfirdir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ ... وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا۟ لَمَنِ ٱشْتَرَىٰهُ مَا لَهُۥ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ ۚ ﴾ [البقرة: ١٠٢]

"Halbuki o iki melek: 'Biz ancak imtihan içiniz. Sakın küfre girme' demedikçe kimseye büyü öğretmezlerdi... Onlar ise kendilerine zarar verecek ve fayda sağlamayacak şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun ki onlar büyüyü satın alan kimsenin âhirette bir nasibi olmadığını muhakkak biliyorlardı..." [el-Bakara, 2/102]

(244) Sihrin etkili oluşuna dair bazı hadis-i şerifler: Buhârî, VII, 28; Müslim, VII, 14; Müsned, IV, 367, VI, 57, 62, 96; Nesâî, VII, 112-113'e bakılabilir.

ve diğer âyetler bunu gerektirmektedir.

SORU 175: Büyücünün cezası nedir?

CEVAP: Tirmizi, Cündeb'den şöyle dediğini rivâyet etmektedir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ».

"Sihirbazın cezası kılıçla öldürülmesidir."(245) Tirmizî bu hadîsin mevkûf rivâyetinin sahîh olduğunu belirtmiş ve şunları söylemiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarına göre uygulama bu hadîse göre yapılır. Bu, aynı zamanda Mâlik b. Enes'in de görüşüdür. Şafiî -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: Sihirbaz yaptığı sihirler neticesinde küfre ulaşacak şeyler yaptığı takdirde öldürülür. Eğer yaptığı şeyler küfürden daha alt bir mertebede ise onun öldürüleceği kanaatinde değildir. Sihirbazın öldürüleceği Ömer, oğlu Abdullah, kızı Hafsa *radıyallahu anh*â, Osman b. Affan, Cündeb b. Abdullah, Cündeb b. Ka'b, Kays b. Sa'd, Ömer b. Abdu'l-Aziz, Ahmed, Ebu Hanife ve başkalarından sabit olmuş bir görüştür. *-Allah hepsine rahmet eylesin-*

SORU 176: Nüşra (sihri çözmek) ve hükmü nedir?

CEVAP: Nüşra büyülenmiş kimseden büyüyü çözmek demektir. Eğer bu o büyü gibi bir büyü vasıtası ile yapılacak olursa, bu da şeytanın amelindendir. Eğer meşru olan rukye ve teâvizlerle (okumalarla) olursa bunda bir mahzur yoktur.

SORU 177: Meşrû' olan rukye nedir?

CEVAP: Katıksız olarak Kitâb ve Sünnet'ten gelen ve arabça olan her bir sözdür. Ayrıca rukye yapan kişinin de, kendisine rukye yapılan kişinin de rukyenin etkisinin ancak Yüce Allah'ın izni ile olacağına inanması şarttır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Cebrail *aleyhisselam* rukye yapmıştır.(246) Kendisi de Ashâb-ı Kirâm'dan pekçok kimseye rukye yap-

(245) Tirmizî, IV, 60

(246) Buna dair hadisi Müslim, VII, 13; İbn Mâce, II, 164; Müsned, VI, 160'da rivayet etmiş bulunmaktadır.

mış[247] onların rukye yapmalarını reddetmemiş[248] hatta onlara bu işi yapmalarını emrederek[249] onlara bunun karşılığında ücret almalarını helal görmüştür. Bütün bunlara dâir rivâyetler Buhârî, Müslim ve başkalarında yer almaktadır.

SORU 178: Yasak olan rukyeler nelerdir?

CEVAP: Bunlar Kitâb ve Sünnet'ten olmayan ve arabça olarak okunmayan rukyelerdir. Aksine bu gibi rukyeler şeytanın işlerinden olup, onun başkalarını istihdam etmesi ve hoşuna gidecek şeylerle şeytana yakınlaşmak kabilindendir. Nitekim pek çok Deccâl (yalancı), sahtekâr ve hurafecinin yaptığı bu kabildendir. Bunların birçoğu heykel ve tılsım kitâblarına bakar. Şemsu'l-Maarif, Şumûsu'l-Envar, Gizli İlimler Hazinesi, Ebced Hesaplamaları ve benzeri kitâblar İslâm düşmanlarının İslâm'danmış gibi gösterdiği sihirbazlık kitaplarıdır. Oysa bunların İslâm ile hiçbir alakaları yoktur. İslâm ilimleri ile uzaktan yakından bir ilişkileri yoktur. Nitekim biz bu hususu *Şerhu's-Süllem* adlı eserimizde ve başkalarında açıkladık.

(247) Bk. Buhârî, VII, 24, IV, 119; Müslim, VII, 15
(248) Buhârî, VII, 22-23; Müslim, VII, 19-20; Ebû Dâvûd, III, 265
(249) Buhârî, VII, 23; Müslim, VII, 17-18

Hamayıl ve Nazar Boncuğu

SORU 179: Hamayıl (temîme), muska, teller, halkalar, ipler, nazar boncukları ve benzerlerini asmanın hükmü nedir?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ».

"Kim bir şey asarsa (hali) ona havale edilir."(250) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* seferlerinden birisinde bir elçi göndererek ip yahut gerdanlık gibi develerin boynuna asılan hiçbir hamayılın bırakılmayıp hepsinin mutlaka koparılmasını emretti.(251)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ».

"Şüphesiz rukyeler, hamayıllar (temimeler) ve tivele (hanımın kocasına sevdirilmesi için yapılan büyü ve benzeri şeyler) birer şirktir."(252)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللَّهُ لَهُ وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ اللَّهُ لَهُ». وفي رواية: «مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ».

"Her kim bir temime asacak olursa Allah onun için işini tamamlamasın. Her kim bir boncuk asacak olursa, Allah ona rahat vermesin."(253)

Bir rivâyette de: "Her kim bir temime (hamayıl) asacak olursa şirk

(250) Müsned, IV, 310, 311; Tirmizî, IV, 403
(251) Buhârî, IV, 18; Müslim, VI, 163; Ebû Dâvûd, III, 24; Muvatta, III, 118; Müsned, V, 216
(252) Ebû Dâvûd, IV, 9; İbn Mâce, II, 1167; Müsned, I, 381
(253) Müsned, IV, 154; Hakim, Müstedrek, IV, 216

koşmuş olur."[254] denilmektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* elinde sarı bakırdan bir yüzük bulunan bir kişiye: "Bu ne?" diye sorunca adam: Ben bunu vâhine'ye (kolda görülen bir çeşitlik hastalığa) karşı kullanıyorum deyince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«انْزِعْهَا فَإِنَّهَا لَا تَزِيدُكَ إِلَّا وَهْنًا فَإِنَّكَ لَوْ مِتَّ وَهِيَ عَلَيْكَ مَا أَفْلَحْتَ أَبَدًا».

"Onu at. Çünkü o senin güçsüzlüğünden başka bir şeyi artırmaz ve o üzerinde olduğu halde ölecek olursan ebediyyen iflah olmazsın."[255]

Huzeyfe *radıyallahu anh* da bir adamın elinde bulunan bir ipi koparmış, sonra da Yüce Allah'ın: *"Onların çoğu şirk koşmaksızın (bir türlü) Allah'a îmân etmezler." [Yusuf, 12/106]* âyetini okumuştur.

Said b. Cübeyr de şöyle demiştir: Bir insan üzerindeki bir temimeyi (hamayılı) koparan bir kimsenin bu işi, bir köle azad etmiş gibidir. Bu gibi ifadeler ise, merfu hadîs (Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kadar senedi ulaşan hadîs) hükmündedir.

SORU 180: Asılan hamayıldaki yazılar, Kur'ân-ı Kerîm'den olursa hükmü nedir?

CEVAP: Seleften bazı kimselerden bunun caiz olduğu rivâyet edilmektedir. Fakat Abdullah b. Ukeym, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Mes'ud ve onun görüşlerini kabul edenler ile daha başkaları gibi pekçok kimse bunun caiz olmadığını söylemişlerdir. Doğru olan da budur. Çünkü birşeyler asmaya dâir vârid olan nehy umumidir. Ayrıca bu umumi hükmü tahsis edecek Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadar ulaşan (merfu) bir hadîs de yoktur. Kur'ân'ın küçümsenmesine karşı korunması da bunun yasak olmasını gerektirir. Çünkü bu gibi hamayıl taşıyanlar çoğunlukla taharetsiz olarak bunları taşırlar. Ayrıca bunlardan hareketle başka şeyler asmaya da gidilmemesi, diğer taraftan yasak olan bir i'tikâda sahib olmaya giden bir yolun kapanması, kalblerin -özellikle de bu zamanda- Yüce Allah'tan başkasına yönelmemesi için böyle bir şeye yaklaşmamak gerekir.

(254) Müsned, IV, 156
(255) İbn Mâce, II, 1167; Müsned, IV, 445; Hakim, Müstedrek, IV, 216

Kâhinlik

SORU 181: Kâhinlerin hükmü nedir?

CEVAP: Kâhin (gaybı bildiği iddiasında bulunan kimse)ler tâğûtlar arasında sayılır. Bunlar Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi şeytanların kendilerine telkinde bulunduğu bir takım dostlarıdır:

﴿ وَإِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰٓ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَٰدِلُوكُمْ ﴾ [الأنعام: ١٢١]

"Gerçekten şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına telkinde bulunurlar." [el-En'âm, 6/121]

Şeytanlar kâhinler üzerine iner ve onlara -hırsızlama yoluyla gökten- duyduklarından bazı sözleri telkin ederler. Kâhinler de buna yüz yalan daha katarak insanlara söylerler.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ ٱلسَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ ﴾ [الشعراء: ٢٢١ – ٢٢٣]

"Size şeytanların kimin üzerine indiğini haber vereyim mi? Onlar, her yalancı günâhkar üzerine inerler. Onlar da, (şeytanın yalanlarına) kulak verirler ve onların çoğu yalan söylerler." [eş-Şuara, 26/221-223]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de bu husus ile ilgili hadîs-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

«فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُ السَّمْعِ وَمُسْتَرِقُ السَّمْعِ هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ ثُمَّ يُلْقِيهَا الْآخَرُ إِلَى مَنْ تَحْتَهُ حَتَّى يُلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوْ الْكَاهِنِ فَرُبَّمَا أَدْرَكَ

الشِّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ».

"(Gökte) hırsızlama yoluyla söz dinleyenler, şu şekilde birbirleri üzerinde iken (o şeytanlardan birisi) o sözü dinler. Bunu (sözü) kendisinin altındakine telkin eder. Sonra öbürü de altındakine aynı sözü telkin eder. Nihayet bu sözü sihirbazın ya da kâhinin diline bırakıncaya kadar böylece devam eder. Bazen de şihâb (yalın alevli ateş) o şeytanı sözü başkasına telkin etmeden yakalayıp yakar. Kimi zaman da şihâb kendisine yetişmeden sözü öbürüne telkin eder. (En son sihirbaz ya da kâhin de) o hak sözle beraber yüz yalan uydurur."[256] Hadîs tamamiyle Sahîh(-i Buhârî)'de yer almaktadır. Reml diye adlandırılan yere çizgi çizmek, çakıl taşlarıyla kuşları (falcılık maksadıyla) kovalamak vb. işler de bu kabildendir.

SORU 182: Bir kâhini tasdîk edenin hükmü nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُۚ﴾ [النمل: ٦٥]

"De ki: 'Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez." *[en-Neml, 27/65];*

﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلۡغَيۡبِ لَا يَعۡلَمُهَآ إِلَّا هُوَۚ﴾ [الأنعام: ٥٩]

"Gaybın anahtarları onun yanındadır. Ondan başkası bunları bilmez." *[el-En'âm, 6/59];*

﴿أَمۡ عِندَهُمُ ٱلۡغَيۡبُ فَهُمۡ يَكۡتُبُونَ ٤٧﴾ [الطور: ٤٧]

"Yoksa gayb onların yanındadır da onlar mı yazıyorlar?" *[el-Kalem, 68/47];*

﴿أَعِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلۡغَيۡبِ فَهُوَ يَرَىٰٓ ٣٥﴾ [النجم: ٣٥]

"Gayb ilmi yanındadır da artık o mu görüyor?" *[en-Necm, 53/35];*

﴿وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ وَأَنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ٢١٦﴾ [البقرة: ٢١٦]

"Allah bilir siz bilmezsiniz." *[el-Bakara, 2/216]*

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

(256) Buhârî, V, 221; Tirmizî, V, 362; İbn Mâce, I, 69

«مَنْ أَتَى كَاهِنًا أَوْ عَرَّافًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».

"Her kim bir arrâfa (müneccim ya da gaybı bildiğini ve kayıpları bulduğunu iddia edene) yahutta kâhine gider de söylediklerini doğrularsa Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e indirilene kâfir olur."(257)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا».

"Kim bir arrâfa gider de ona herhangi bir husus hakkında soru sorarsa kırk gün boyunca onun hiçbir namazı kabul edilmez."(258)

(257) Ebû Dâvûd, IV, 15; İbn Mâce, I, 209; Dârimî, I, 207; Müsned, II, 408, 429, 476

(258) Müslim, VII, 37; Müsned, IV, 68, V, 280. Bu iki hadisi şu şekilde birarada anlamak mümkündür: Kim bir büyücüye gidecek olursa, kırk gün boyunca namazı kabul olunmaz. Onu tasdik ederse kâfir olur. Bk. Fethu'l-Mecid, s. 306, 308

Müneccimlik

SORU 183: Müneccimliğin (yıldızlara bakarak geleceğe dâir haber vermenin) hükmü nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلنُّجُومَ لِتَهْتَدُوا۟ بِهَا فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ﴾ [الأنعام: ٩٧]

"Karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle doğru yolu bulasınız diye sizin için yıldızları yaratan O'dur." [el-En'âm, 6/97];

﴿ وَلَقَدْ زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَجَعَلْنَٰهَا رُجُومًا لِّلشَّيَٰطِينِ ﴾ [الملك: ٥]

"Andolsun biz dünya semasını kandillerle (yıldızlarla) süsledik. Onları şeytanlara atış taneleri yaptık." [el-Mülk, 67/5];

﴿ وَٱلنُّجُومُ مُسَخَّرَٰتٌۢ بِأَمْرِهِۦٓ ﴾ [النحل: ١٢]

"Yıldızlar da onun emriyle boyun eğmişlerdir." [en-Nahl, 16/12]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنْ النُّجُومِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنْ سِحْرٍ مَا زَادَ زَادَ».

"Her kim yıldızlardan bir dal alacak olursa, o kimse sihirden de bir dal almış olur. Fazlasını alırsa, fazlasını almış olur."(259)

«ثَلَاثٌ أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الِاسْتِسْقَاءُ بِالْأَنْوَاءِ وَحَيْفُ السُّلْطَانِ وَتَكْذِيبٌ بِالْقَدَرِ».

"Ümmetim hakkında şu üç şeyden korkarım. Yıldızlarla yağmur talebinde bulunmak, idarecinin haksızlıkları ve kaderi yalanlamak."(260)

(259) Ebû Dâvûd, IV, 16; İbn Mâce, II, 1149; Müsned, I, 227, 318

(260) Müsned, V, 90

İbn Abbas *radıyallahu anh* da Ebu Ca'd (ebced) yazıp, yıldızlara bakan bir topluluk hakkında şunları söylemiştir: "Ben bu işi yapan bir kimsenin Allah katında herhangi bir değeri olacağını zannetmiyorum."(261)

Katade *rahimehullah* şunları söylemiştir: "Allah yıldızları üç sebeble yaratmıştır. Göğe bir zîynet olsunlar, şeytanları onlarla taşlamak için ve kendileri ile yol bulunacak alâmetler olmaları için. Her kim yıldızlardan başka şeyler çıkarmaya kalkışacak olursa, onlardan alması gereken payını kaybedip, payını zayi etmiş ve asla bilemeyeceği bir hususu bilmeye kendisini zorlamış olur."(262)

SORU 184: Yıldızların doğuş ve batış vakitleri ile yağmur istemenin hükmü nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ ﴾ [الواقعة: ٨٢]

"Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?" [Vâkıa, 56/82]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَتْرُكُونَهُنَّ الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ».

"Cahiliye işinden olan dört husus ümmetimde kalmaya devam edecek ve onlar bunları terketmeyeceklerdir: Makam ve mevkilerle öğünmek, neseblere dil uzatmak, yıldızların (doğuş ve batışları) ile yağmur dileğinde bulunmak ve ölülere ağıt yakmak."(263)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«قَالَ اللَّهُ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ».

(261) Taberânî'nin (Peygamber efendimize ulaşan bir senedle) merfu olarak rivayet ettiği bu söz hakkında el-Heysemi, Mecmau'z-Zevaid'de: Senedinde Halid b. Yezid el-Umeri vardır. Yalancı bir ravidir. V, 117

(262) Katade'nin bu sözünü Buhârî muallak olarak rivayet etmiştir. IV, 74

(263) Buhârî, IV, 238; Müslim, I, 58, II, 45; Tirmizî, III, 325; Müsned, II, 291, 337, V, 342-343

"Yüce Allah buyurdu ki: "Kullarımdan kimisi bana mü'min, kimisi de kâfir olarak sabahı etti. Allah'ın lütuf ve rahmetiyle bize yağmur yağdırıldı, diyen kimse bana îmân etmiş, yıldızlara küfretmiş olur. Bizlere şu, şu yıldızın doğuşu veya batışı dolayısıyla yağmur yağdırıldı, diyen kimse ise bana küfretmiş, yıldıza îmân etmiştir."(264)

(264) Buhârî, VIII, 199; Müslim, I, 59; Ebû Dâvûd, IV, 16; Muvatta, I, 198-199

Uğursuzluk ve Nazar

SORU 185: Uğursuzluğa inanmanın hükmü nedir ve bunu ne giderir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمۡ عِندَ ٱللَّهِ ﴿١٣١﴾﴾ [الأعراف: ١٣١]

"İyi bilin ki onların uğradığı uğursuzluk ancak Allah tarafındandır." [el-A'raf, 7/131]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ».

"Hastalığın kendi kendine bulaşması, eşyada uğursuzluk, intikamı alınmayan maktulün ruhunun hayalet olması ile safer (ayının uğursuzluğu veya bir hastalık) yoktur."(265)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الطِّيَرَةُ شِرْكٌ الطِّيَرَةُ شِرْكٌ».

"Uğursuzluk şirktir, uğursuzluk şirktir."(266)

İbn Mes'ud da şöyle demiştir: "Bu bizden olmaz, ancak (istisnâ olarak görülürse) Allah da onu tevekkül ile giderir."(267)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

---

(265) Buhârî, VII, 17; Müslim, VII, 31; Ebû Dâvûd, IV, 17; İbn Mâce, II, 1170; Müsned, I, 24, 25, 153, 174, 180, 269, II, 266, 267, 406, 430, III, 118, 120, 154

(266) Ebû Dâvûd, IV, 17; Tirmizî, IV, 160; İbn Mâce, II, 170; Müsned, I, 389, 438, 440

(267) Bir önceki notta gösterilen yerler.

«إِنَّمَا الطِّيَرَةُ مَا أَمْضَاكَ أَوْ رَدَّكَ».

"Uğursuzluk denilen şey (bu duygu sebebiyle) bir işe devam etmen yahutta o işi yapmaktan vazgeçmendir."(268)

İmam Ahmed, Abdullah b. Amr'dan şöyle rivâyet etmektedir:

«مَنْ رَدَّتْهُ الطِّيَرَةُ مِنْ حَاجَةٍ فَقَدْ أَشْرَكَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ قَالَ أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمْ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ».

"Uğursuzluk duyduğu için ihtiyacını görmekten vazgeçen kimse şirk koşmuş olur. Ashâb: Peki bunun keffâreti nedir, diye sordular. Peygamber şöyle buyurdu: "Senin şöyle demendir: Allah'ım senin hayrından başka hayır yoktur, senin takdirinden başka takdir yoktur. Senden başka hiçbir ilâh yoktur."(269)

Bir başka hadîsinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ».

"Bunların (bu gibi hislerin) en güzeli hayra yorumlamaktır. Bu da bir müslümanı (yapmak istediği işten) geri çevirmez. Sizden herhangi bir kimse hoşuna gitmeyecek bir şey gördü mü: Allah'ım iyilikleri senden başka hiçbir kimse veremez. Kötülükleri senden başka hiç kimse geri çeviremez. Senin yardımın olmayınca, kimse bir iş yapamaz, kimsenin hiçbir gücü olamaz."(270)

SORU 186: Nazar değmesinin hükmü nedir?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«الْعَيْنُ حَقٌّ».

"Nazar değmesi haktır."(271)

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kızın yüzünün renginin değiştiğini

(268) Müsned, I, 213
(269) Müsned, II, 220
(270) Ebû Dâvûd, IV, 18-19
(271) Buhârî, VII, 24; Müslim, VII, 13; Ebû Dâvûd, IV, 9; Tirmizî, IV, 397; Müsned, I, 274; II, 222

görmüş ve bunun üzerine:

«اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ».

"Buna rukye yaptırın (okuyarak tedavi ettirin); çünkü buna nazar değmiştir."(272) buyurdu.

Aişe *radıyallahu anhâ* da şöyle demiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana -ya da (başkasına)- nazar değmesinden dolayı rukye yapmasını emretti.(273) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yine şöyle buyurmuştur:

«لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ».

"Göz değmesi ya da akreb ve benzeri haşerat sokması dışında rukye yapılmaz."(274)

Bütün bunlar Sahîh'te yer almış hadîsler olup, bu hususta zikrettiklerimizden başka daha pekçok hadîs-i şerifler vardır.

Nazar da Allah'ın izni olmaksızın etki yapmaz. Selef *radıyallahu anhum*'dan pekçok kimse Yüce Allah'ın şu buyruğunu nazar değmesi ile tefsîr etmişlerdir.

﴿وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَٰرِهِمْ لَمَّا سَمِعُواْ ٱلذِّكْرَ﴾ [القلم: ٥١]

"Gerçek şu ki o kâfirler zikri işittiklerinde neredeyse gözleri ile seni devireceklerdi." [el-Kalem, 68/51]

(272) Buhârî, VII, 23; Müslim, VII, 18

(273) Buhârî, VII, 23; Müslim, VII, 17-18; İbn Mâce, II, 1161; Müsned, VI, 72, 138, 438

(274) Müslim, VII, 18; Ebû Dâvûd, IV, 11; Tirmizî, IV, 393-394; Müsned, III, 118, 119, 127

Günahlar, Tevbe, Dünyevî Cezalar

SORU 187: Masiyetler kaç kısımdır?

CEVAP: Masiyetler "seyyiât" diye bilinen küçük günahlar ile "mûbikat" diye bilinen büyük günahlar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

SORU 188: Küçük günahların keffâreti nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ ﴾ [النساء: ٣١]

"Size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, (küçük) günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir mekâna sokarız." [en-Nisâ, 4/31];

﴿إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ ﴾ [هود: ١١٤]

"Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir." [Hûd, 11/114]

Böylece Yüce Allah küçük günahların, büyük günahlardan kaçınmak ve iyilikler işlemekle affedileceğini haber vermektedir. Nitekim hadîs-i şerif'te de böyle buyurulmaktadır:

«وَأَتْبِعْ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا».

"Günahın peşinden hemen bir iyilik yap ki onu silsin."(275)

Sahîh hadîslerde de belirtildiği üzere hoşa gitmeyen hallere rağmen güzelce abdest alıp,(276) mescidlere gitmek üzere ardı arkasına adımlar

(275) Tirmizî, IV, 355; Dârimî, II, 231; Müsned, V, 153, 228

(276) Müslim, I, 151; Tirmizî, I, 72; Nesâî, I, 89; İbn Mâce, I, 148; Dârimî, I, 143; Muvatta, I, 176; Müsned, II, 235, 277, III, 3

atmak,(277) beş vakit namaz, cumadan cumaya cuma namazı, ramazandan ramazana oruç,(278) ramazan ayını namaz kılarak -özellikle teravih namazı- geçirmek,(279) kadir gecesini namazla geçir-mek,(280) aşure günü oruç tutmak ve daha başka ibâdetler; hata ve günahlar için keffarettir.

Bu hadîslerin bir çoğunda büyük günahlardan kaçınma kaydı getirilmiştir. Dolayısıyla bu hadîsler arasından mutlak (bu kayıt zikredilmeksizin) gelen hadîsler de onlara göre tefsîr edilir. Dolayısıyla yapılan iyiliklerle veya başka yollarla küçük günahların affedilmeleri için büyük günahlardan kaçınmak şarttır.

SORU 189: Büyük günahlar nelerdir?

CEVAP: Büyük günahların tanımı hususunda ashâbın, tabiînin ve başkalarının çeşitli görüşleri vardır. Bir görüşe göre büyük günahlar, haddi gerektiren her bir günahtır.

Diğer bir görüşe göre, hakkında lanetin, yahut gazabın, yahut cehennem ateşinin ya da herhangi bir cezanın söz konusu edildiği her bir günahtır.

Başka bir açıklamaya göre büyük günah işleyenin dîne aldırış etmediği, onu önemsemediği, Allah'tan haşyet (saygı ve korku)inin azlığı intibaını veren her bir günahtır. Daha başka tanımlar da yapılmıştır.

Sahîh hadîslerde aralarında derece farkı bulunmakla birlikte pekçok günahın "kebâir: büyük" olmakla nitelendirildiği sabittir. Bunlardan kimisi Allah'a şirk koşmak ve sihir gibi büyük küfürdür. Kimisi ise büyük günah ve hayasızlıkların büyükleridir. Bunlar da bu mertebeden daha aşağıdadır. Yüce Allah'ın -hak ile olması hali müstesnâ- haram kıldığı canı öldürmek, savaştan kaçmak, faiz yemek, yetimin malını yemek, yalan şahitlikte bulunmak -birşeyden habersiz mü'min ve iffetli hanımlara zina suçunu isnad etmek de bunlardandır- içki içmek, anne-babaya itaatsizlik etmek ve başkaları sayılabilir.

(277) Müslim, I, 144; Tirmizî, I, 418; Nesâî, III, 104; İbn Mâce, 345; Müsned, I, 229, 359, 400, V, 439

(278) Buhârî, I, 14; Müslim, II, 176, 177; Nesâî, IV, 145-157; Tirmizî, III, 171, 172; Dârimî, I, 358; Müsned, II, 281, 408, 423

(279) Buhârî, I, 14, II, 253; Müslim, II, 177; Nesâî, IV, 155-157; Dârimî, I, 358

(280) Tirmizî, III, 126; İbn Mâce, I, 553; Müsned, V, 295

İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Büyük günahlar yediden çok yetmişe yakındır.

Haklarında "kebâir (büyük günah)" ifadesi kullanılan günahları tetkik eden bir kimse bunların yetmişten daha fazla olduğunu görür. Hele Kitâb ve Sünnet'te haklarında lanet, gazab, azab, Allah ile savaşma ve buna benzer ağır bir tehdidin söz konusu edildiği bütün günahları tesbit etmeye kalkışan bir kimse bunların oldukça fazla olduğunu görecektir.

SORU 190: Küçük ve büyük bütün günahların keffâreti (örtülmesi, affedilmesi) ne ile olur?

CEVAP: Bütün günahlar nasûh (samimi) tevbe ile affedilir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ﴾ [التحريم: ٨]

"Ey îmân edenler, Allah'a nasûh (samimi ve aynı günaha bir daha dönmemekte kararlı olunan) bir tevbe ile tevbe edin. Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter, sizi altlarından ırmaklar akan cennete sokar." [et-Tahrim, 66/8]

Yüce Allah'ın: "Olur ki, umulur ki (âsa)" diye kendisi ile alakalı bir hususu söz konusu etmesi, o hususun kesinlikle gerçekleşeceğini ifade eder.

Bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلٗا صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ﴾ [الفرقان: ٧٠]

"Ancak tevbe eden, îmân eden ve sâlih amel işleyenler müstesnâ. İşte Allah bunların günahlarını sevapla değiştirir." [el-Furkan, 25/70];

﴿وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَٰحِشَةً أَوۡ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ ذَكَرُواْ ٱللَّهَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ لِذُنُوبِهِمۡ وَمَن يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمۡ يُصِرُّواْ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ١٣٥ أُوْلَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغۡفِرَةٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَجَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ﴾ [آل عمران: ١٣٥ – ١٣٦]

"Ve onlar çirkin bir günah işledikleri yahut nefislerine zulmettik-

leri vakit Allah'ı hatırlayarak hemen günahları için bağışlanma dileyenlerdir. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlar ki?! Bir de işledikleri (günah) üzerinde bilip durdukları halde ısrar etmeyenlerdi. İşte bunların mükâfatı Rablerinden bir mağfiret ve altından ırmaklar akan cennetlerdir..." *[A'l-i İmrân, 3/135-136]*

âyetleri ve daha başka âyetler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«التَوْبَةُ تَجُبُّ مَا قَبْلَهَا».

"Tevbe kendisinden öncekileri silip, süpürür."(281);

«لَلَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مَنْزِلًا وَبِهِ مَهْلَكَةٌ وَمَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ نَوْمَةً فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ رَاحِلَتُهُ حَتَّى إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ وَالْعَطَشُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ قَالَ أَرْجِعُ إِلَى مَكَانِي فَرَجَعَ فَنَامَ نَوْمَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا رَاحِلَتُهُ عِنْدَهُ».

"Allah'ın, kulunun tevbesi dolayısıyla sevinmesi, oldukça tehlikeli bir yerde konaklayan, beraberinde de üzerinde yiyeceği ve içeceği bulunan bir bineği bulunan, sonra başını uyumak üzere koyup, uyandığında bineğinin gitmiş olduğunu gören, nihayet sıcak ve susuzluk bastırınca ya da Yüce Allah'ın dedikleri olunca, haydi yerime geri döneyim deyip, dönerek uykuya dalan, sonra başını kaldırdığında bineğinin tekrar yanıbaşında olduğunu gören kimsenin sevinmesinden daha fazladır."(282)

SORU 191: Nasûh tevbe ne demektir?

CEVAP: Nasûh tevbe günahtan vazgeçmek, o günahın işlenmesine pişmanlık duymak ve ebediyyen bir daha o günaha dönmemek üzere kesin karar vermekten ibaret olan üç şartın bulunduğu samimi tevbe demektir. Eğer tevbesi edilen günahta bir müslümana haksızlık söz konusu ise mümkünse o günahtan dolayı o kimseden helâllık diler. Çünkü eğer bugün o günahtan dolayı o kimseden helâllık dilemeyecek olursa,

(281) Hadisi bu lafızla tesbit edememekle birlikte Sahih-i Müslim'de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "İslam'ın kendisinden öncekileri yıktığını, hicretin kendisinden öncekileri yıktığını, haccın kendisinden öncekileri yıktığını bilmiyor musun?" (Müslim, I, 112; Ayrıca bk. Müsned, IV, 199, 204, 205)

(282) Buhârî, VII, 145-146; Müslim, VIII, 91-94; Tirmizî, IV, 659, V, 547; İbn Mâce, II, 1419; Dârimî, II, 213-214; Müsned, I, 283, II, 83, 316, III, 213, IV, 273-275

kıyâmet gününde bu haksızlığı ondan geri istenecek ve kaçınılmaz olarak kısas uygulanacaktır. Bu tür haksızlıklar hiçbir şekilde affedilmeyen türdendirler. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ».

"Her kimin yanında kardeşine zulmettiğinden dolayı bir hak var ise dinar ve dirhemin olmayacağı bir gün gelmeden önce bugün ondan helallik dilesin. (Çünkü o gün) eğer onun (haksızlık yapanın) sâlih ameli varsa onlardan o zulüm miktarınca alınır, eğer hasenatı yoksa (haksızlık yaptığı) arkadaşının kötülüklerinden alınır, ona yükletilir."(283)

SORU 192: Bütün insanlar hakkında tevbe ne zaman sona erer?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ١٧ ﴾ [النساء: ١٧]

"Allah'ın tevbelerini kabul edeceği kimseler kötülüğü ancak bilmeden yapanların, sonra da çarçabuk tevbe eden kimselerinkidir. İşte Allah'ın tevbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah hakkıyla bilendir, hikmeti sonsuz olandır." [en-Nisâ, 4/17]

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı, işlenmesiyle Allah'a asi olunan her bir şeyin bir bilgisizlik olduğunu icma ile ifade etmişlerdir. Yapılan bu iş ister kasti olsun, ister başka türlü olsun farketmez. Yine ölümden önce olan her bir işin de "çarçabuk yapılmış" olacağını kabul etmişlerdir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقْبَلُ تَوْبَةَ عَبْدِهِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ».

"Şüphesiz Yüce Allah kulunun tevbesini can boğaza gelinceye kadar kabul eder."(284)

Bu husus pek çok hadîs-i şerifte sabit olmuştur. Ancak kişi ölüm me-

(283) Buhârî, III, 99, VII, 197; Müsned, II, 506

(284) Tirmizî, V, 547; İbn Mâce, II, 1420; Müsned, II, 132, 153, III, 425; Hakim, Müstedrek, IV, 257

leğini görür, artık ruh göğüste hırıltı çıkaracak noktaya kadar gelir, gırtlağa kadar dayanır, can çıkmaya başlarsa, artık kabul edilecek tevbe zamanı geçmiş olur ve o zaman herhangi bir kurtuluş söz konusu olmaz. Çünkü:

﴿وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ۝٣﴾ [ص: ٣]

"Artık kurtulma vakti geçmiştir." *[Sad, 38/3]*

İşte bu hal Yüce Allah'ın bir önceki âyet-i kerîmenin akabinde ifade ettiği şu durumdur:

﴿وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٰٔنَ﴾ [النساء: ١٨]

"Yoksa (kabul edilen) tevbe kötülükleri işleyip, durup da nihayet onlardan birine ölüm gelip çattığında: 'Ben şimdi gerçekten tevbe ettim' diyenlerin ki değildir." *[en-Nisâ, 4/18]*

SORU 193: Dünya hayatında tevbenin sona ereceği zaman ne zamandır?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ ءَايَـٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَـٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَـٰنِهَا خَيْرًا﴾ [الأنعام: ١٥٨]

"Rabbinin âyetlerinden biri geldiği gün, daha önce îmân etmemiş yahut îmânında bir hayır kazanmamış olan kimseye îmânı fayda vermez..." *[el-En'âm, 6/158]*

Sahîh-i Buhârî'deki rivâyette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ وَرَآهَا النَّاسُ آمَنُوا أَجْمَعُونَ وَذَلِكَ حِينَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا ثُمَّ قَرَأَ الْآيَةَ».

"Güneş batıdan doğmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Güneş (batıdan) doğup insanlar da îmân edince, işte "kimseye îmânın fayda vermeyeceği zaman o zamandır."(285) daha sonra bu âyeti okudu.

Ana hadîs kitaplarında olsun, başkalarında olsun, Peygamber *sallallahu*

(285) Buhârî, VII, 191; Müslim, I, 195; İbn Mâce, II, 1352

aleyhi ve sellem'den bu anlamda rivâyet edilmiş pek çok hadîs-i şerif vardır.

Safvan b. Assâl dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* i şöyle buyurken dinledim:

«أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ بِالْمَغْرِبِ بَابًا مَسِيرَةُ عَرْضِهِ سَبْعُونَ عَامًا لِلتَّوْبَةِ لَا يُغْلَقُ مَا لَمْ تَطْلُعْ الشَّمْسُ مِنْ قِبَلِهِ».

"Allah azze ve celle, tevbe için batı tarafında genişliği yetmiş yıl(lık mesafe) olan bir kapı yaratmıştır. Güneş o taraftan doğmadıkça kapanmayacaktır."(286) Bu hadîsi sahîh olduğunu belirterek Tirmizî ve ayrıca Nesâî ve İbn Mâce de uzunca bir hadîsin bir bölümü olarak rivâyet etmişlerdir.

SORU 194: Büyük bir günah işlemekte ısrar edip dururken ölen muvahhidlerin hükmü nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾ ﴾ [الأنبياء: ٤٧]

"Kıyamet günü adalet terazileri kuracağız. Bu itibarla hiç bir nefis, hiç bir şekilde haksızlığa uğratılmayacaktırç Ameli, bir hardal tanesi kadar bile olsa, onu getirir (karşılığını veririz). Hesap gören olarak biz yeteriz." [Enbiyâ, 21/47]

﴿ وَٱلْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ ۚ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ﴾ [الأعراف: ٨ – ٩]

"O gün tartı haktır. Artık kimlerin terazileri ağır basarsa işte onlar başarı ve mutluluğa erenlerin ta kendileridir. Kimin de terazileri hafif gelirse, onlar da âyetlerimize (inkâr ile) zulmedegeldikleri için kendilerini zarara uğratmış kimselerdir." [el-A'raf, 7/8-9];

﴿ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوٓءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُۥٓ أَمَدًۢا بَعِيدًا ۗ ﴾ [آل عمران: ٣٠]

"O gün herkes iyilik türünden ne işlediyse onu hazırlanmış bula-

(286) Tirmizî, V, 545, 546; İbn Mâce, II, 1353; Müsned, IV, 240, 241

cak. Kötülük türünden ne işlediyse onunla kendisi arasında uzak bir mesafenin olmasını arzu edecek...” [Âl-i İmrân, 3/30];

﴿يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَن نَّفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾﴾

[النحل: ١١١]

“O gün gelen herkes kendi nefsi için çabalayacak, herkese yaptıklarının karşılığı eksiksiz olarak verilecek ve onlara asla zulmedilmeyecektir.” [en-Nahl, 16/111];

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾﴾

[البقرة: ٢٨١]

“Bir de Allah’a döndürüleceğiniz bir günden korkun. Sonra herkese kazandığı (amellerinin karşılığı) eksiksiz verilecek ve onlara zulmedilmeyecektir.” [el-Bakara, 2/281];

﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ [الزلزلة: ٦ – ٨]

“O günde insanlar amelleri kendilerine gösterilmek için bölük bölük döneceklerdir. Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa, onu görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük yapıyorsa onu görecektir.” [ez-Zilzal, 99/6-8] ve daha başka âyet-i kerîmeler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذِّبَ». فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةَ: أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا قَالَ: «إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرْضُ وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذِّبَ».

“İnceden inceye hesaba çekilen bir kimseye azab edildi demektir.” Bunun üzerine Âişe *radıyallahu anh*a şöyle dedi: Yüce Allah: *“O kolay bir hesab ile hesaba çekilecektir.” [el-İnşikak, 88/8]* buyurmuyor mu? Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “O amellerin arzedilmesi hakkındadır, fakat inceden inceye hesaba çekilen kimse azaba uğrayacak demektir.”(287)

Bundan önce mahşere, mevkıfin hallerine, mîzâna, amel defterlerinin dağıtılmasına, amellerin arzedilmesine ve hesâba dâir bir takım

(287) Bu hadis daha önce arz ve hesaba dair açıklamaların yapıldığı bahislerde geçmiş ve kaynakları orada gösterilmiştir.

nasslar sunduk. Sırata, şefaatlere ve bunların dışında insanların dünya hayatında iken Rab'lerine itaat etmek ya da etmemek bakımından aralarındaki farklılığa göre âhiretteki halleri ve mertebelerinin farklılığına, kimisinin hayırlarda ileri, kimisinin orta halli, kimisinin de kendi nefsinin zalimi olarak tesbit edileceğine dâir nassları da kaydettik.

Bunları anladıysan bil ki; Kur'ânî âyetler ile nebevî Sünnet'in tesbit edip, selef-i sâlihîn ile onlara güzel bir şekilde tâbi olan tefsîr, hadîs ve sünnet imamlarının oluşturduğu birinci nesilin kabul ettiği şudur: Tevhîd ehlinden olup, isyankâr (günahkâr) olan kimseler üç kesime ayrılacaklardır. Birincileri iyilikleri, kötülüklerinden ağır basmış olanlar. Bunlar cennete girecekler ve cehennem ateşi onlara asla dokunmayacaktır.

İkincileri ise iyilikleri ve kötülükleri birbirine eşit olup, günahları sebebiyle cennete giremeyen fakat iyilikleri de kendilerini cehennemden uzak tutan kimselerdir. İşte bunlar Yüce Allah'ın cennet ile cehennem arasında dilediği kadar bırakılacaklarından sözettiği A'raftakiler bunlardır. Daha sonra cennete girmek için bunlara izin verilecektir. Nitekim Yüce Allah cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girip birbirlerine seslenmelerini haber verdikten sonra şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّۢا بِسِيمَىٰهُمْ ۚ وَنَادَوْا۟ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ ۞ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا۟ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ... ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ ﴾ [الأعراف: ٤٦ – ٤٩]

"Onların ikisi arasında bir perde ve A'raf üzerinde de her birini yüzlerinden tanıyan adamlar vardır. Cennet ehline: 'Selamun aleykum' diye seslenirler. Bunlar henüz oraya (cennete) girmeyen fakat oraya girmeyi uman kimselerdir. Gözleri cehennemlikler tarafına çevrildiği zaman da: 'Rabbimiz bizi bu zalimler topluluğu ile bulundurma!' diye dua ederler... İşte (onlara): Girin cennete; size hiçbir korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz' (denilecektir)." *[el-A'raf, 7/46-49]*

Üçüncü kesim ise büyük günahlar ve hayasızlıklar üzerinde ısrar ederek Allah'ın huzuruna çıkmakla birlikte tevhîd ve îmânın aslına sa-

hib olan ve kötülükleri iyiliklerine ağır basan kimselerdir. İşte bunlar günahları kadarıyla cehenneme girecek olan kimselerdir. Cehennem ateşi kimilerinin topuklarına kadar ulaşacak, kimilerinin bacaklarının ortasına, kimilerinin diz kapaklarına kadar varacaktır. Hatta aralarından secde izleri bulunan yerler hariç bütün bedenleri cehennem ateşinde yanacak kimseler de olacaktır.

Yüce Allah'ın haklarında Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ve ondan sonra diğer peygamberlere, velîlere, meleklere ve Allah'ın kendilerine ikrâm ettiği kimselere şefaat etme iznini vereceği kesim bu kesimdir. Yüce Allah bunlar için bir sınır tesbit edecek ve şefaatleriyle bunları ateşten çıkartacaklardır. Sonra bir sınır daha çizilecek, onların da ateşten çıkmaları için şefaatte bulunacaklardır ve bu böylece devam edip gidecektir. Bu şekilde kalbinde hayır namına dinar ağırlığı kadar bulunan herkesi çıkartacaklardır. Sonra kalbinde hayır namına yarım dinar ağırlığı kadar, daha sonra buğday tanesi ağırlığı kadar bulunan kimseleri çıkartacaklar ve nihayet cehennemde kalbinde zerre ağırlığı kadar hayır bulunan, hatta zerre ağırlığından bile daha az bulunan kimseleri çıkartıncaya kadar şefaatleri devam edecek. Sonunda şefaatçiler: Rabbimiz biz orada hayır namına hiçbir şey bırakmadık, diyeceklerdir.

Ameli ne olursa olsun tevhîd üzere ölen kimselerden hiçbir kimse cehennem ateşinde ebedî kalmayacaktır. Fakat aralarından îmânı daha güçlü, günahları daha hafif olan kimseler hem cehennem ateşinde daha hafif azab görecekler, hem daha kısa bir süre kalacaklar, hem de cehennem ateşinden daha çabuk çıkacaklardır. Günahları daha büyük, îmânları daha zayıf kimseler ise daha sonraya kalacaklardır. Bu hususta hadîsler sayılamayacak kadar pek çoktur. İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadîsiyle buna işaret etmektedir:

«مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه نَفْعَتُهُ يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ يُصِيبَهُ قَبْلَ ذَلِكَ مَا أَصَابَهُ».

«Her kim lâ ilahe illallah diyecek olursa, bir gün gelecek ona faydalı olacaktır. Bundan önce ise ona isâbet edenler edecektir.»(288)

(288) el-Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, I, 17'de hadisin Bezzar ve Taberânî tarafından rivayet edildiği, ravilerinin sahih hadis ravileri olduğunu belirtmektedir.

İşte bu husus akılların yanıldığı, ayakların kaydığı ve pek çok ihtilafın içine düştükleri bir noktadır:

﴿ فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ ﴾ [البقرة: ٢١٣]

"İşte Allah böylece izniyle îmân edenleri hakkında anlaşmazlığa düştükleri hakka ulaştırdı. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir."

[el-Bakara, 2/213]

SORU 195: Hadler uygulandığı kimseler için keffâret olur mu?

CEVAP: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, etrafında ashâb-ı kirâm'dan bir topluluğun bulunduğu bir sırada şöyle buyurdu:

«بَايِعُونِي عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا تَسْرِقُوا وَلَا تَزْنُوا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ وَلَا تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ وَلَا تَعْصُوا فِي مَعْرُوفٍ فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَتَرَهُ اللَّهُ فَهُوَ إِلَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَاقَبَهُ».

"Bana Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, elleriniz ve ayaklarınız arasında iftira edeceğiniz bir bühtanda bulunmamak, maruf olan hiçbir hususta itaatsizlik etmemek üzere bey'at edin. Sizden bunun gereğini eksiksiz olarak yerine getirenlerin ecrini vermek Allah'a aittir. Her kim bunlardan herhangi birisini yapar da bu sebeble dünya hayatında cezalandırılacak olursa o ceza onun için bir keffaret olur. Kim bu günahlardan herhangi birisini işler de Allah da onu setrederse o kişinin durumu da Allah'a kalmıştır. Dilerse onu affeder, dilerse onu cezalandırır."[289] Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şirkten başka günahları kastetmektedir. Ubade: Biz de bu esaslar üzere ona bey'at ettik, dedi.

SORU 196: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hadîste ifade ettiği: "...O Allah'a kalmıştır. Dilerse onu affeder, dilerse onu cezalandırır" sözleri ile daha önce geçen "kötülükleri, iyiliklerinden ağır basan bir kimse cehenneme girecektir" hükmü birarada nasıl anlaşılabilir?

(289) Buhârî, I, 10, VIII, 15; Müslim, V, 126-127; Nesâî, VII, 161; Tirmizî, IV, 45; Dârimî, II, 139

CEVAP: Bu ikisi arasında bir aykırılık yoktur. Çünkü Yüce Allah birisini affetmek istediği takdirde, onu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in amellerin arzedilmesi hakkında açıkladığı gibi kolay bir şekilde hesaba çeker. Bunun nasıl yapılacağı hususunda da şöyle buyurmuştur:

«يَدْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ رَبِّهِ حَتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ أَعَمِلْتَ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ وَيَقُولُ عَمِلْتَ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَرِّرُهُ ثُمَّ يَقُولُ إِنِّي سَتَرْتُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ».

"Sizden herhangi bir kimse azîz ve celîl olan Rabbine o kadar yaklaşır ki nihayet Rabbi onun üzerine örtüsünü koyar ve: Şunu ve şunu yaptın, der. Kul: Evet der. Yüce Allah: Şunu ve şunu yaptın der. Kul: Evet der. Böylece işlediklerini ona söyletir. Sonra şöyle buyurur: Ben dünyada iken seni gizledim. Bugün de bu günahlarını sana bağışlıyorum."(290)

Günahları sebebiyle ateşe girecek kimselere gelince, onlar inceden inceye hesaba çekilecek kimselerdir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

«مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذِّبَ».

"İnceden inceye hesaba çekilen kimse azaba uğratılacaktır." buyurmuştur.(291)

(290) Arz ve hesaba dair bahislerde geçen bu hadisin kaynakları da orada gösterilmiştir.

(291) Bu hadisin kaynakları da aynı yerde gösterilmiştir.

Sırât-i Mustakim (Dosdoğru Yol)

SORU 197: Yüce Allah'ın bize izlemeyi emredip, başkasına uymayı yasakladığı sırât-ı mustakîm (dosdoğru yol)in mahiyeti nedir?

CEVAP: O, Yüce Allah'ın rasûlleriyle gönderdiği kitaplarında indirdiği İslâm dinidir. Kimseden ondan başkasını kabul etmez. Ancak o yolu izleyenler kurtulabilir; Ondan başka bir yol izleyenler, karşılarında dağınık yollar görür ve tefrikaya düşerler.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِى مُسْتَقِيمًا فَٱتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِۦ ۚ﴾ [الأنعام: ١٥٣]

"Şüphesiz ki bu benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, başka yollara uymayın. Sonra sizi O'nun yolundan ayırırlar." [el-En'am, 6/153]

Bir hadîste de şöyle buyurulmaktadır:

خَطَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطًّا بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ: «هَذَا سَبِيلُ اللَّهِ مُسْتَقِيمًا». قَالَ: ثُمَّ خَطَّ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ: «هَذِهِ السُّبُلُ وَلَيْسَ مِنْهَا سَبِيلٌ إِلَّا عَلَيْهِ شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ». ثُمَّ قَرَأَ: وَإِنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* eliyle bir çizgi çizdi, sonra da şöyle buyurdu: "İşte bu, Allah'ın dosdoğru yoludur." Sağında ve solunda da birçok çizgiler çizdikten sonra şöyle buyurdu: "Bu yolların her birisinin üzerinde mutlaka o yolu izlemeye davet eden bir şeytan vardır." Sonra da Yüce

Allah'ın: *"Şüphesiz ki bu benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. Başka yollara uymayın. Sonra sizi onun yolundan ayırırlar." [el-En'am, 6/153]* âyetini okudu.(292)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَعَلَى جَنْبَتَيْ الصِّرَاطِ سُورَانِ فِيهِمَا أَبْوَابٌ مُفَتَّحَةٌ وَعَلَى الْأَبْوَابِ سُتُورٌ مُرْخَاةٌ وَعَلَى بَابِ الصِّرَاطِ دَاعٍ يَقُولُ أَيُّهَا النَّاسُ ادْخُلُوا الصِّرَاطَ جَمِيعًا وَلَا تَتَفَرَّجُوا وَدَاعٍ يَدْعُو مِنْ جَوْفِ الصِّرَاطِ فَإِذَا أَرَادَ يَفْتَحُ شَيْئًا مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ قَالَ وَيْحَكَ لَا تَفْتَحْهُ فَإِنَّكَ إِنْ تَفْتَحْهُ تَلِجْهُ وَالصِّرَاطُ الْإِسْلَامُ وَالسُّورَانِ حُدُودُ اللَّهِ تَعَالَى وَالْأَبْوَابُ الْمُفَتَّحَةُ مَحَارِمُ اللَّهِ تَعَالَى وَذَلِكَ الدَّاعِي عَلَى رَأْسِ الصِّرَاطِ كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالدَّاعِي فَوْقَ الصِّرَاطِ وَاعِظُ اللَّهِ فِي قَلْبِ كُلِّ مُسْلِمٍ».

"Yüce Allah dosdoğru bir yolu misâl verdi. Bu yolun her iki tarafından açık kapıları bulunan birer sur vardır. Kapıların üzerinde indirilmiş perdeler vardır. Yolun kapısı üzerinde de şöyle diyen bir davetçi bulunmaktadır: Ey insanlar, hep birlikte dosdoğru yola giriniz, ayrılığa düşmeyiniz. Sıratın üstünde de bir davetçi vardır. İnsan o diğer kapılardan herhangi birisini açmak istedi mi ona şöyle der: Yazık sana! O kapıyı açma! Eğer onu açarsan ordan girersin. İşte (bu örnekteki) dosdoğru yol İslâmdır. Etrafındaki surlar, Allah'ın hududları; açık kapılar, Allah'ın haram kıldıklarıdır. Yolun başındaki davetçi, Allah'ın kitâbı; yolun üstündeki davetçi ise her müslümanın kalbinde bulunan Allah'ın öğütçüsüdür."(293)

SORU 198: Bu dosdoğru yolu izlemek ve ondan uzaklaşmaktan kurtulmak ne ile mümkün olabilir?

CEVAP: Bu ancak Kitâb ve Sünnet'e sımsıkı sarılmak, onların gösterdikleri yolda yürümek, onların sınır çizdikleri yerde durup o sınırları aşmamakla mümkün olur. Bu yolla gerçek manasıyla Allah tevhîd edilmiş ve Rasûlullah da sağlıklı bir şekilde izlenmiş olur:

﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا ٦٩﴾ [النساء: ٦٩]

(292) Müsned, I, 435, 465; Dârimî, I, 60

(293) Müsned, IV, 182-183, V, 435

"Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse işte onlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlihlerle birliktedirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar!" [en-Nisâ, 4/69]

Burada etraflı bir şekilde söz konusu edilen "kendilerine nimet verilmiş kimseler" Yüce Allah'ın Fatiha Sûre'sinde "sıratı: dosdoğru yolu" kendilerine izafe ettiği şu buyruğunda sözü edilen kimselerdir:

﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧ ﴾ [الفاتحة: ٦ – ٧]

"Hidâyet eyle bizi dosdoğru yola! Kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna, gazaba uğrayanların ve yolunu sapıtanlarınkine değil." [el-Fatiha, 1/5-7]

Kulun üzerinde onun sırat-ı müstakime (dosdoğru yola) iletilmesinden ve sapık yollardan uzak tutulmasından daha büyük bir nimet olamaz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de ümmetini şu buyruğunda ifade ettiği gibi bu yol üzerinde bırakıp dünyadan ayrılmıştır:

«تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْمَحَجَّةُ الْبَيْضَاءِ لَيْلُهَا كَنَهَارِهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ».

"Ben sizleri apaydınlık yol üzerinde bıraktım. Onun gecesi, gündüzü gibidir. Benden sonra bu yoldan ancak helâk olan bir kimse uzaklaşır."(294)

(294) Müsned, IV, 126; İbn Mâce, I, 16; Tirmizî, V, 44; Ebû Dâvûd, IV, 200

Bid'at; Kısımları ve Hükmü

SORU 199: Sünnet'in zıttı nedir?

CEVAP: Sünnet'in zıttı sonradan ortaya çıkartılmış bid'attir. Bid'at, Allah'ın hakkında izin vermediği bir şerîat demektir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruklarında kastettiği de odur:

«مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ».

"Her kim bizim bu dînimize ondan olmayan bir hususu sonradan ortaya çıkartırsa o merduttur."(295)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«وَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ فَتَمَسَّكُوا بِهَا وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

"Benim sünnetime ve benden sonra hidâyete erdirilmiş raşid halifelerin sünnetine sımsıkı sarılın. Bu sünnete iyice tutunun ve ona azı dişlerinizle yapışın. Sonradan ortaya çıkartılan işlerden sakının, çünkü sonradan çıkartılan her şey bidât ve her bid'at sapıklıktır."(296)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bid'atlerin ortaya çıkacağına da şu hadîsiyle işaret etmiştir:

«وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً».

"Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında hepsi ateştedir."(297) Şu hadîs-i şerifiyle de onu tayin etmiştir:

---

(295) Buhârî, III, 167; Müslim, V, 132; Ebû Dâvûd, IV, 200; İbn Mâce, I, 7; Müsned, IV, 270

(296) Ebû Dâvûd, IV, 201; Tirmizî, V, 44; İbn Mâce, I, 15; Dârimî, I, 43; Müsned, IV, 126

(297) Ebû Dâvûd, IV, 197-198; Tirmizî, V, 25-26; İbn Mâce, II, 1321-1322; Dârimî, II, 258

«هُمْ مَنْ كَانَ عَلَى مِثْلِ مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي».

"Onlar benim ve ashabımın üzerinde gittiği yolun benzeri bir yol üzere olanlardır."(298)

Yüce Allah şu buyruğuyla onun bid'at ehlinden uzak tutulduğunu belirtmektedir:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمۡ وَكَانُواْ شِيَعٗا لَّسۡتَ مِنۡهُمۡ فِي شَيۡءٍۚ إِنَّمَآ أَمۡرُهُمۡ إِلَى ٱللَّهِ﴾ [الأنعام: ١٥٩]

"Dînlerini parça parça edip, fırka fırka ayrılanlar var ya! Senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a aittir." [el-En'âm, 6/159]

SORU 200: Bid'at dîni ihlâl etmesi itibariyle kaç kısma ayrılır?

CEVAP: Biri küfre götüren bid'at (mükeffire), diğeri ise bundan daha aşağı mertebede olan bid'at, olmak üzere iki kısma ayrılır.

SORU 201: Mükeffire (küfre götüren) bid'at hangisidir?

CEVAP: Bunlar pek çoktur. Kâidesi şudur: Her kim şerîatten olduğu tevâtür yoluyla sabit olmuş, üzerinde icmâ bulunan ve dînden olduğu kesinlikle bilinen bir hususu inkâr ederse kâfir olur. Çünkü böyle bir inkâr, Kitâb'ı ve Allah'ın rasûlleriyle gönderdiklerini yalanlamaktır. Cehmiyye fırkasının Yüce Allah'ın sıfatlarını inkâr bid'atleri, Kur'ân'ın yahut da Yüce Allah'ın sıfatlarından herhangi bir sıfatının mahlûk olduğunu söylemek, Yüce Allah'ın İbrâhîm'i halîl (candan dost) edindiğini, Mûsâ aleyhisselam ile gerçekten konuştuğunu inkâr etmek ve benzerleri de böyledir.

Yüce Allah'ın ilmini, fiillerini, kaza ve kaderini inkâr hususunda Kaderiyye fırkasının bid'ati, Yüce Allah'ı yarattıklarına benzeten Mücessime'nin bid'ati ve daha başka sapık fırkaların kanaatleri bu kabildendir.

Bunlardan kimilerinin esas maksadının bizâtihi dînin temel esaslarını yıkmak ve dîn müntesiplerini dîn hakkında şüpheye düşürmek olduğu bilinen bir hususdur. Bu gibi kimselerin kâfir oldukları kesindir. Hatta böyleleri tamamıyla dînden uzak ve dînin en azılı düşmanlarıdır.

(298) Bir önceki notta gösterilen yerler.

Kimileri ise aldanış içerisindedirler, hakkı bir türlü tesbit edememişlerdir. Bu gibi kimselerin küfrüne, onlara karşı delil ortaya konulmasından ve bu delil ile ilzam edilmelerinden sonra hüküm verilir.

SORU 202: Mükeffire (küfre götürücü) olmayan bid'at hangisidir?

CEVAP: Kitâb'ı yahutta Allah'ın rasûlleri ile gönderdiklerinden herhangi bir hususu yalanlamayı gerektirmeyen ve önceki türden olmayan bid'attir. Mervanîlerin(299) bid'atleri bu türdendir. Ashâbın faziletlileri bu bid'atleri reddettiler, onların bid'at amellerini kabul etmediler. Bununla birlikte herhangi bir bid'atleri sebebiyle ne onları tekfir ettiler ne de bu bid'atler sebebiyle bey'atlerini geri çekip onlara itaatten çıktılar.

Onların bid'atlerinin başlıcaları: Bazı namazları son vakitlerine kadar ertelemeleri, bayram hutbesini namazından önce okumaları, cuma ve diğer hutbeleri oturarak irad etmeleri, Ashâb-ı Kirâm'ın ileri gelenlerinden bazılarına dil uzatmaları ve meşruiyetlerine inanarak değil de bir çeşit te'vil, nefsanî arzu ve dünyevî maksatlarla yaptıkları benzeri işleridir.

SORU 203: Alanlar itibariyle bid'atler kaç kısımdır?

CEVAP: İbâdetlerde bid'atler ve muamelâtta bid'atler olmak üzere iki kısma ayrılırlar.

SORU 204: İbâdetlerde bid'atler kaç kısma ayrılır?

CEVAP: İki kısma ayrılır. Birincisi Allah'ın kendisine hiçbir şekilde izin vermediği bir yolla ibâdete kalkışmak. Tasavvufçuların cahillerinin eğlence aletleriyle, raks, alkış, şarkı, çeşitli çalgı ve benzerleri ile ibâdet etmeye kalkışmaları gibi. Onlar bu yaptıklarıyla Yüce Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerin davranışlarına benzer işler yaparlar:

﴿ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِندَ ٱلْبَيْتِ إِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً ﴾ [الأنفال: ٣٥]

"Onların Beyt'in (Ka'be'nin) yanında dualarının, ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey değildi." *[el-Enfâl, 8/35]*

(299) Mervaniler; Mervan b. el-Hakem'in tabileridir. Mervan, Muaviye tarafından Medine'ye vali olarak tayin edilmişti. Onun arkadaşları bir takım bid'atler ortaya koymuşlardı. Namazı ilk vaktinde kılmayıp, sonraya geciktirmek, bayram namazından önce hutbeyi okumak, Ashab-ı Kiramın ileri gelenlerine dil uzatmak gibi bid'atleri vardır. *(Meâricu'l-Kabul, II, 217)*

İkincisi ise aslı itibariyle meşru fakat yerinde olmayan bir yolla Allah'a ibâdete kalkışmaktır. Mesela erkekler için başı açmak buna örnektir. Başı açmak, erkekler için ihramda meşru bir ibâdettir; fakat ihramlı olmayan bir kimse oruçluyken yahut namazda ya da başka bir ibâdeti yerine getirirken ibadet niyetiyle bu işi yapacak olursa bu, haram bir bid'at olur. Meşru diğer ibâdetlerin, meşru kılındıkları alanın dışında yapılmaları da böyledir. Yasaklanan zamanlarda nafile namaz kılmak, şek günü ve bayram günlerinde oruç tutmak ve benzerleri buna örnektir.

SORU 205: İbâdetle birlikte yapılan bid'atin kaç hâli söz konusudur?

CEVAP: İki hâli söz konusudur. Birincisi ibâdeti büsbütün iptal etmesi, geçersiz kılması; sabah namazına üçüncü, akşam namazına dördüncü yahut dört rekatli namazlara beşinci rekati kasdî olarak ilave etmek gibi. Aynı şekilde eksiltmenin hükmü de böyledir.

İkinci hal ise sadece bid'at olan bölümün bâtıl olması ve bid'atin yapıldığı amelin bâtıl olmamasıdır. Abdest alan bir kimsenin üçten fazla azalarını yıkaması gibi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle bir abdestin bâtıl olduğunu söylememiş, aksine:

«فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا فَقَدْ أَسَاءَ وَتَعَدَّى وَظَلَمَ».

"Kim daha fazlasını yaparsa, o kötü bir iş yapmış, haddi aşmış ve zulmetmiş olur."(300) buyurmuştur. Buna benzer diğer bid'atler de böyledir.

SORU 206: Muamelâtta bid'at ne demektir?

CEVAP: Allah'ın Kitâbı'nda ve Rasûlünün Sünnet'inde olmayan şeyleri şart koşmaktır. Mesela, köleyi azad edenden başka bir kimse lehine velâ hakkını şart koşmak bu türdendir. Berire kıssasında olduğu gibi. Çünkü onun sahipleri velânın kendilerinde kalması şartını koşunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe vermek üzere ayağa kalkmış, Allah'a hamd-u senâda bulunduktan sonra şöyle buyurmuştur:

«أَمَّا بَعْدُ: فَمَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ

(300) Nesâî, I, 88; Ebû Dâvûd, I, 33; İbn Mâce, I, 146

فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ قَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ مَا بَالُ رِجَالٍ مِنْكُمْ يَقُولُ أَحَدُهُمْ أَعْتِقْ يَا فُلَانُ وَلِيَ الْوَلَاءُ إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ».

"İmdi; bir takım kimselere ne oluyor ki Allah'ın Kitâb'ında olmayan bir takım şartları koşuyorlar? Allah'ın Kitâb'ında olmayan bir şart ne olursa olsun bâtıldır. İsterse yüz tane şart olsun. Allah'ın verdiği hüküm haktır, Allah'ın şartı daha sağlamdır. Sizden bir takım adamlara ne oluyor ki; onlardan biri kalkıyor, ey filan sen azad et fakat vela benim olsun, diyor? Vela ancak azad eden kimsenin hakkıdır."(301)

Herhangi bir haramı helal ya da helali haram kılan her bir şart da böyledir.(302)

(301) Buhârî, III, 127; Müslim, IV, 213; Ebû Dâvûd, IV, 21; Tirmizî, IV, 436; Nesâî, VI, 162, VII, 305; Müsned, VI, 81, 82, 312

(302) Haramı helal kılan şarta örnek: Bir kimseye bir borç vermekle birlikte ödediği meblağden daha fazlasını ödemeyi şart koşması, helali haram kılana örnek de; bir kimseye onunla ilişki kurmamak şartıyla bir cariye satması gösterilebilir.

Ashab ve Ehl-i Beyt

SORU 207: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ashâbı ve Ehl-i Beyt'i hakkında riâyet olunması gereken hususlar nelerdir?

CEVAP: Bizim onlara karşı görevimiz: Kalblerimizin ve dillerimizin onları kötülükle anmaktan uzak durması, faziletlerini yaymak, kötü halleri ve aralarındaki anlaşmazlıklar hakkında susmak, Yüce Allah'ın Tevrât, İncil ve Kur'ân-ı Kerîm'de anlattığı ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ana hadîs kitâblarında ve diğerlerinde geçen sahîh hadîslerde bahsettiği faziletlerini anlatmaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿مُّحَمَّدٞ رَّسُولُ ٱللَّهِۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلۡكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيۡنَهُمۡۖ تَرَىٰهُمۡ رُكَّعٗا سُجَّدٗا يَبۡتَغُونَ فَضۡلٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٗاۖ سِيمَاهُمۡ فِي وُجُوهِهِم مِّنۡ أَثَرِ ٱلسُّجُودِۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمۡ فِي ٱلتَّوۡرَىٰةِۚ وَمَثَلُهُمۡ فِي ٱلۡإِنجِيلِ كَزَرۡعٍ أَخۡرَجَ شَطۡـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسۡتَغۡلَظَ فَٱسۡتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعۡجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلۡكُفَّارَۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنۡهُم مَّغۡفِرَةٗ وَأَجۡرًا عَظِيمَۢا ٢٩﴾ [الفتح: ٢٩]

"Muhammed, Allah'ın Rasûlüdür. O'nunla birlikte olanlar kâfirlere karşı sert ve katı, kendi aralarında merhametlidirler. Sen onları rükû' ediciler ve secde ediciler, Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyenler olarak görürsün. Secde izinden ötürü nişanları yüzlerindedir. Onların Tevrât'taki vasıfları budur. İncil'deki vasıflarına gelince, onlar önce filizini yarıp çıkarmış, sonra onu gittikçe kuvvetlendirmiş, sonra kalınlaşıp gövdesi üzerine doğrulmuş, ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidir. Allah bununla kâfirleri öfkelendirmek için (bu örneği verdi). Allah îmân edip, sâlih amel

işleyenlere bir mağfiret ve büyük bir mükafat vadetmiştir." [el-Feth, 48/29]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۚ لَّهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ ﴾[الأنفال: ٧٤]

"Îmân edip de hicret edenler ve Allah yolunda cihâd edenlerle, barındırıp yardım edenler, işte gerçek mü'min olanlar bunlardır. Onlar için mağfiret ve bitmez tükenmez bir rızık vardır." [el-Enfal, 8/74];

﴿ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَٰنٍ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًاۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ ﴾ [التوبة: ١٠٠]

"Muhacir ve Ensarın ileriye geçen ilk (önder)leri ile onlara güzellikle uyanlardan Allah razı olmuştur. Onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. Allah bunlar için orada ebediyyen kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu en büyük başarıdır." [et-Tevbe, 9/100];

﴿ لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلْعُسْرَةِ مِنۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْۚ ﴾ [التوبة: ١١٧]

"Andolsun ki Allah peygamberini de, içlerinden bir grubun gönülleri az kalsın eğrilmek üzere iken dar zamanda ona tâbi olan Muhacirlerle Ensar'ı da tevbeye muvaffak etti. Sonra onların bu tevbelerini kabul buyurdu..." [et-Tevbe, 9/117]

﴿لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌۚ ﴾ [الحشر: ٨ – ٩]

"Yurtlarından ve mallarından çıkartılıp, uzaklaştırılmış olan ve Allah'ın lütuf ve rızasını isteyen, Allah'a ve peygamberine yar-

dım eden, fakir Muhacirler içindir (o fey). İşte onlar sâdıkların ta kendileridir. Onlardan evvel Medine'yi yurt edinip îmâna sahip olanlar ise kendilerine hicret edenleri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı kalplerinde bir çekememezlik duymazlar. Kendileri fakirlik içinde bulunsalar dahi (Muhacirleri) öz nefislerine tercih ederler." *[el-Haşr, 59/8-9]*

ve buna benzer daha başka pek çok âyet-i kerîme vardır.

Biz biliyor ve inanıyoruz ki; Yüce Allah Bedir ehline muttali olmuş ve onlara şöyle demiştir:

«اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ».

"İstediğinizi yapın, ben size mağfiret buyurdum."(303) Bedir'e katılanlar üç yüz on küsür kişi idiler.

Yine şunu bilir ve inanırız ki ağacın altında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bey'at edenlerden hiçbir kimse cehenneme girmeyecektir. Aksine Yüce Allah onlardan razı olmuş, onlar da ondan hoşnut olmuşlardır. Bunlar da bindörtyüz kişi idiler, binbeşyüz kişi oldukları da söylenmiştir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ ۞ لَّقَدْ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ ﴾ [الفتح: ١٨]

"Andolsun ki ağacın altında sana bey'at ederlerken Allah mü'minlerden razı olmuştur. Kalblerinde olanı bilip de üzerlerine huzur ve sükûn indirmiştir." *[el-Feth, 48/18]*

Onların, bütün ümmetlerin en faziletlisi olan bu ümmetin en faziletli nesilleri olduklarına da şahitlik ederiz. Onlardan sonra gelenler arasından bir kimse Uhud Dağı kadar altını Allah yolunda harcayacak olsa dahi onların harcadıkları bir mud yahut onun yarısına dahi denk düşmez.

Bununla birlikte biz onların masum (günah işlememiş) olduklarına da inanmıyoruz. Aksine onların hata yapmış olmaları mümkündür. Fakat onlar ictihad eden kimselerdi. Onlardan isâbetli olan iki ecir alır. Hatalı olan kimse ise ictihadı dolayısıyla bir ecir alır, hatası da mağfiret olunur.

(303) Müslim, VII, 168; Ebû Davûd, IV, 213; Tirmizî, V, 409; Müsned, I, 79.

Esasen onların sahib oldukları faziletler, sâlih ameller ve birçok hususta-ki öncelikleri eğer onlardan sadır olmuşsa kötülüklerini giderebilir. Denize küçük bir pislik düşecek olursa, onu değiştirir mi? Allah onlardan razı olsun, onları hoşnut etsin.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımları ve Yüce Allah'ın kendilerinden günah kirini giderip, onları alabildiğine temizlediği kimseler (bk. el-Ahzab, 59/33) hakkında da aynı şeyleri söyleriz. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ashâbı ve Ehl-i Beyt'i hakkında dilinden ya da kalbinden kötü şeyler sâdır olan herkesten uzağız. Onları sevdiğimize, onları velî edindiğimize, gücümüz yettiğince onları savunduğumuza Allah'ı şahit tutarız. Bununla biz, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bize yaptığı şu vasiyetlere uyuyoruz:

«لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي».

"Ashâbımı kötülemeyin. Ashâbıma sövmeyin."(304)

«اللَّهَ اللَّهَ فِي أَصْحَابِي اللَّهَ اللَّهَ فِي أَصْحَابِي».

"Ashâbım hakkında Allah'tan korkun, ashâbım hakkında size Allah'ı hatırlatırım."(305)

«وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ». ثُمَّ قَالَ: «وَأَهْلُ بَيْتِي أُذَكِّرُكُمْ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي».

"Ben sizin aranızda iki ağır (emanet)i bırakıyorum. Bunların ilki Allah'ın Kitâb'ıdır. Allah'ın Kitâb'ının emirlerini alın ve ona sımsıkı sarılın." Sonra da şöyle buyurmuştur: "Diğeri de ehl-i beytimdir. Ehl-i beytim hakkında sizlere Allah'ı hatırlatırım."(306) hadîsinde dile getirdiği vasiyettir. Bu hadîs Buhârî, Müslim ve başkalarında yer almaktadır.

SORU 208: Genel olarak ashâbın en faziletlileri kimlerdir?

CEVAP: En faziletlileri Muhacirlerden en önde gelenler (es-sâbikûn, el-evvelûn)dir. Daha sonra Ensar, sonra Bedir'e katılanlar, sonra Uhud'a katılanlar, sonra Rıdvan Bey'ati'ne katılanlar, daha sonra onlardan sonra gelenler, sonra da:

(304) Bir önceki dipnota bakınız.
(305) Müsned, IV, 87, V, 54-55; Tirmizî, V, 696
(306) Müsned, III, 14, 17, 26, 29; Müslim, VII, 122-123; Dârimî, II, 310

﴿مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ ٱلْفَتْحِ وَقَٰتَلَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُوا۟ مِنۢ بَعْدُ وَقَٰتَلُوا۟ ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ﴾ [الحديد: ١٠]

"Aranızdan fetihten önce infak edip savaşanlar, işte onların dereceleri fetih sonrasında infak edip savaşanlardan daha büyüktür. Bununla birlikte Allah hepsine de cenneti vaadetmiştir." [el-Hadid, 57/10] diye kendilerinden söz edilenler gelir.

SORU 209: Tafsîlî olarak ashabın en faziletlileri kimlerdir?

CEVAP: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Biz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında Ebu Bekir'e kimseyi denk görmezdik. Ondan sonra Ömer, sonra da Osman gelirdi. Daha sonra Peygamber'in ashâbını aralarında fazilet farkı gözetmeksizin öylece bırakırdık."(307)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir *radıyallahu anh*'a mağarada şöyle demişti:

«مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا».

"Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkındaki kanaatin nedir?"(308)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ وَلَكِنْ أَخِي وَصَاحِبِي».

"Eğer ben ümmetimden bir halil (candan dost) edinecek olsaydım, şüphesiz Ebu Bekir'i halil edinecektim. Fakat o benim kardeşim ve arkadaşımdır."(309);

«إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي إِلَيْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ صَدَقَ وَوَاسَانِي بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَهَلْ أَنْتُمْ تَارِكُوا لِي صَاحِبِي».

"Allah beni size peygamber olarak gönderdi, sizler: Yalan söyledin, dediniz. Ebu Bekir: Doğru söyledin, dedi. Canıyla, malıyla beni hep gözetti. Siz bana arkadaşımı bırakmayacak mısınız?" diye iki defa tekrarladı.(310)

(307) Buhârî, IV, 191, 203

(308) Buhârî, IV, 190; Müslim, VII, 108; Müsned, I, 4

(309) Buhârî, IV, 191; Müslim, VII, 108; Tirmizî, V, 606; İbn Mâce, I, 36; Dârimî, II, 255; Müsned, I, 270-359

(310) Buhârî, IV, 192

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«يَا ابْنَ الْخَطَّابِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ».

"Ey Hattab'ın Oğlu (Ömer)! Nefsim elinde olana yemin ederim ki, şeytan seninle bir yolda karşılaştı mı mutlaka bir başka yola geçer."(311);

«قَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ مُحَدَّثُونَ فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ».

"Sizden önceki ümmetler arasında kendilerine ilham verilenler vardı. Eğer benim ümmetim arasında onlardan biri varsa, şüphesiz ki Ömer ibnu'l-Hattab onlardandır."(312)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kurdun ve ineğin konuşması ile ilgili hadîsinde şunları söylemiştir:

«فَإِنِّي أُومِنُ بِهِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ».

"Buna ben îmân ettiğim gibi, Ebu Bekir ve Ömer de îmân eder."(313) Halbuki ikisi de orada değillerdi.

Osman, Rıdvan Bey'ati sırasında Mekke'ye gittiğinde Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sağ elini göstererek:

«هَذِهِ يَدُ عُثْمَانَ فَضَرَبَ بِهَا عَلَى يَدِهِ فَقَالَ هَذِهِ لِعُثْمَانَ».

"Bu Osman'ın elidir" demiş, sonra bunu öbür elinin üzerine koyarak: "İşte bu (bey'at) de Osman içindir." buyurmuştur.(314)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«مَنْ حَفَرَ رُومَةَ فَلَهُ الْجَنَّةُ».

"Kim Rûme kuyusunu açarsa, ona cennet vardır." buyurmuş, bunu Osman *radıyallahu anh* açmıştır.(315)

«مَنْ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةَ فَلَهُ الْجَنَّةُ».

(311) Buhârî, IV, 199; Müslim, VII, 115; Müsned, I, 171, 182, 187
(312) Buhârî, IV, 200; Müslim, VII, 115; Müsned, VI, 55; Tirmizî, V, 622
(313) Buhârî, IV, 192; Müslim, VII, 111; Tirmizî, V, 623
(314) Buhârî, IV, 203-204; Tirmizî, V, 626, 628
(315) Buhârî, IV, 198

"Usre (Tebûk Gazve'sine giden) ordusunu donatan kimseye cennet vardır." buyurmuş ve bu orduyu Osman *radıyallahu anh* donatmıştı.(316)

Yine onun hakkında şöyle buyurmuştur:

«أَلَا أَسْتَحْيِي مِمَّنْ تَسْتَحْيِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ».

"Meleklerin bile kendisinden utandığı kimseden ben haya etmeyeyim mi?"(317)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ali *radıyallahu anh*'a:

«أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ».

"Sen bendensin, ben de sendenim." buyurmuştur.(318) Onun hakkında Allah'ı ve Rasûlü'nü sevdiğini, Allah'ın ve Rasûlü'nün de onu sevdiğini haber vermiş(319) ve şöyle buyurmuştur:

«مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ».

"Ben her kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır."(320)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي».

"Mûsâ'ya göre Hârûn'un konumu ne ise, bana göre öyle bir konumda olmak seni hoşnut etmez mi? Şu kadar var ki benden sonra peygamber gelmeyecektir."(321)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«عَشْرَةٌ فِي الْجَنَّةِ النَّبِيُّ فِي الْجَنَّةِ وَأَبُو بَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ وَعُمَرُ فِي الْجَنَّةِ وَعُثْمَانُ فِي الْجَنَّةِ وَعَلِيٌّ فِي الْجَنَّةِ وَطَلْحَةُ فِي الْجَنَّةِ وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ فِي الْجَنَّةِ وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ فِي الْجَنَّةِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي الْجَنَّةِ وَلَوْ شِئْتُ لَسَمَّيْتُ الْعَاشِرَ».

"On kişi cennettedir. Peygamber cennettedir, Ebu Bekir cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennette-

(316) Buhârî, III, 198, IV, 202
(317) Buhârî, IV, 202; Müslim, VII, 116-117; Müsned, I, 71, VI, 62, 155, 288
(318) Buhârî, IV, 207; Tirmizî, V, 632-636
(319) Buhârî, IV, 207; Müslim, VII, 120-122; Tirmizî, V, 638; Müsned, V, 333, 353, 358
(320) Tirmizî, V, 633; İbn Mâce, I, 43-45; Müsned, I, 84, 331, III, 281, IV, 368...
(321) Buhârî, IV, 208; Müslim, VII, 120

dir, Zubeyr b. el-Avvam cennettedir, Sa'd b. Malik cennettedir, Abdu'r-Rahman b. Avf cennettedir." Said b. Zeyd dedi ki: Dilesem onuncusunun da adını veririm."(322) O bununla kendisini kastetmektedir. Allah hepsinden razı olsun.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَرْحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي أَبُو بَكْرٍ وَأَشَدُّهُمْ فِي أَمْرِ اللَّهِ عُمَرُ وَأَصْدَقُهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ وَأَعْلَمُهُمْ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَفْرَضُهُمْ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَقْرَؤُهُمْ أُبَيٌّ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ».

"Ümmetim arasında, ümmetime en merhametli kişi Ebu Bekir'dir. Allah'ın dîninde en salabetlisi Ömer'dir. En samimi haya sahibi Osman'dır. Helal ve haramı en iyi bilenleri Muaz b. Cebel'dir. Yüce Allah'ın Kitâbı'nı en iyi okuyanları Ubeyy (b. Ka'b)'dır. Feraizi (İslâm miras hukukunu) en iyi bilenleri Zeyd b. Sabit'tir. Her ümmetin de bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'tır."(323)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Hasan ile Hüseyn *radıyallahu anhumâ* hakkında şunları söylemiştir: Şüphesiz o ikisi cennet ehlinin gençleridir(324) ve şüphesiz o ikisi onun (peygamberimizin) reyhanıydı.(325) Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا».

"Allah'ım ben gerçekten bu ikisini seviyorum, sen de onları sev."(326) Hasan *radıyallahu anh* hakkında da şöyle demiştir:

«ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ عَلَى يَدَيْهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنْ الْمُسْلِمِينَ».

«Benim bu oğlum seyyiddir. Umarım ki Allah onun eli ile Müslümanlardan iki büyük kesim arasında bir sulh gerçekleştirecektir.»(327) Gerçekten de durum Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haber verdiği gibi oldu.

İkisinin annesi (Fatıma *radıyallahu anha*) hakkında da:

(322) Ebû Dâvûd, IV, 211-212; Tirmizî, V, 647-648; İbn Mâce, I, 48; Müsned, I, 188, 193
(323) Tirmizî, V, 664-665; İbn Mâce, I, 55; Müsned, III, 281
(324) Tirmizî, V, 656; İbn Mâce, I, 44; Müsned, V, 391
(325) Buhârî, IV, 217, VII, 74; Tirmizî, V, 657
(326) Buhârî, IV, 216-217; Tirmizî, IV, 657, 661; Müsned, V, 69
(327) Buhârî, IV, 216; Ebû Dâvûd, IV, 216; Tirmizî, V, 658; Nesâî, III, 107

«فَاطِمَةَ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ».

"Fâtıma cennet ehli kadınlarının hanımefendisidir" buyurmuştur.(328)

Ashâb-ı kirâm'ın pek çoğunun genel ve özel faziletlerine dâir sayılamayacak kadar çok rivâyet sabit olmuştur. Herhangi bir hususta onlardan birisinin faziletinin tesbit edilmesi her bakımdan diğerlerinden daha faziletli olmasını gerektirmez. Bundan dört raşit halife müstesnadır. Bu dört raşit halifenin üçünün böyle olduğu daha önce kaydettiğimiz İbn Ömer hadîsi dolayısıyladır. Ali *radıyallahu anh*'a gelince müslümanların icmaı ile o, onlardan sonra yeryüzündekilerin hepsinden daha faziletlidir.

(328) Buhârî, IV, 209; Müslim, VII, 142-144; Tirmizî, V, 660; Müsned, V, 391

Halifelik

SORU 210: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra halifeliğin süresi ne kadardır?

CEVAP: Ebû Dâvûd ve başkaları Saîd b. Cumhan'dan, o Sefine'den şöyle dediğini rivâyet etmektedir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«خِلَافَةُ النُّبُوَّةِ ثَلَاثُونَ سَنَةً ثُمَّ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُلْكَ مَنْ يَشَاءُ».

"Nebevî hilafet otuz yıldır, sonra Allah mülkü/yönetimi dilediğine verecektir."(329)

Bu süre Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anh*'ın halifelik süresini kapsar. Ebu Bekir iki yıl üç ay, Ömer on yıl altı ay, Osman on iki yıl, Ali dört yıl dokuz ay halifelik yaptı. Bunların toplamı yirmi dokuz yıl altı ay eder. Bunu otuza el-Hasen b. Ali *radıyallahu anh*'a yapılan bey'at sonucu altı aylık halifeliği tamamlamaktadır.

İslâm tarihinde ilk melik ise Muâviye *radıyallahu anh*'dır. O bütün meliklerin en hayırlıları ve faziletlileridir. Ondan sonra ise Ömer b. Abdulazîz *radıyallahu anh* gelene kadar ısırıcı bir hükümdarlık (mülkü'l-adud) devri gelmiştir. Ehl-i sünnet âlimleri Ömer b. Abdu'l-Aziz'i raşid halifelerin uygulamaları gibi uygulama yaptığından ötürü beşinci halife sayarlar.

SORU 211: Bu dört kişinin genel olarak halifeliğine dâir delil nedir?

CEVAP: Onların halifeliğine dâir deliller sayılamayacak kadar çoktur. Bu delillerden birisi, Raşid halifeliğin süresinin otuz yıla hasredilmesidir. Bu onların yönetim başında oldukları süredir. Bir kısmı da onların baş-

(329) Ebû Dâvûd, IV, 221; Tirmizî, IV, 503; Müsned, V, 220, 221, 222

kalarından faziletli olduklarına dâir daha önce kaydedilen rivâyetlerdir. Halifelerin kendi aralarındaki faziletleri de halifelik sıralarına göredir.

Yine bu hususta delillerden birisi de Ebû Dâvûd ve başkalarının Semura b. Cundub'den yaptıkları şu rivâyettir: Bir adam şöyle dedi:

«إِنِّي رَأَيْتُ كَأَنَّ دَلْوًا دُلِّيَ مِنْ السَّمَاءِ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ بِعَرَاقِيهَا فَشَرِبَ شُرْبًا ضَعِيفًا ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ فَأَخَذَ بِعَرَاقِيهَا فَشَرِبَ حَتَّى تَضَلَّعَ ثُمَّ جَاءَ عُثْمَانُ فَأَخَذَ بِعَرَاقِيهَا فَشَرِبَ حَتَّى تَضَلَّعَ ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِعَرَاقِيهَا فَانْتَشَطَتْ وَانْتَضَحَ عَلَيْهِ مِنْهَا شَيْءٌ».

"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben sanki gökten bir kova gibi bir şeyin sarkıtıldığını gördüm. Ebu Bekir geldi, bu kovayı iki yanından tutup az bir miktar içti, sonra Ömer geldi bu kovayı iki yanından tutup doyasıya içti. Daha sonra Osman geldi, bu kovayı iki yanından tutup doyasıya içti. Sonra Ali geldi, kova biraz çalkalandı ve üzerine kovadan bir miktar su döküldü."(330)

Bu hususta delillerden -ki en güçlüleridir- birisi de icmâ'da bulunmaları önemsenen kimselerin bu dört zâtın halifeliğini icmâ' ile kabul etmiş olmalarıdır. Sapık ve bid'atçi olan bir kimse dışında onlardan hiçbirisinin halifeliğine dil uzatan yoktur.

SORU 212: Genel olarak ilk üç halifenin halifeliğinin delili nedir?

CEVAP: Buna dâir deliller pek çoktur. Bir bölümü az önce kaydedilenlerdir. Bunlardan birisi de Ebu Bekr *radıyallahu anh*'ın rivâyet ettiği hadîs-i şeriftir:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ مَنْ رَأَى مِنْكُمْ رُؤْيَا فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا رَأَيْتُ كَأَنَّ مِيزَانًا نَزَلَ مِنْ السَّمَاءِ فَوُزِنْتَ أَنْتَ وَأَبُو بَكْرٍ فَرَجَحْتَ أَنْتَ بِأَبِي بَكْرٍ وَوُزِنَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَرَجَحَ أَبُو بَكْرٍ وَوُزِنَ عُمَرُ وَعُثْمَانُ فَرَجَحَ عُمَرُ ثُمَّ رُفِعَ الْمِيزَانُ».

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün: "Sizden kim rüya gördü?" diye sormuş. Bir adam: Ben bir rüya gördüm, dedi. Sanki gökten terazi gibi bir şey indi. Siz ile Ebu Bekir tartıldınız, siz Ebu Bekir'den ağır bastınız, sonra Ömer ile Ebu Bekir tartıldı, Ebu Bekir ağır bastı. Sonra Ömer ile Osman tartıldı, Ömer ağır bastı. Sonra o terazi kaldırıldı.(331)

(330) Müsned, V, 21; Ebû Dâvûd, IV, 208
(331) Ebû Dâvûd, IV, 208; Tirmizî, IV, 540

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«أُرِيَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ صَالِحٌ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ نِيطَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنِيطَ عُمَرُ بِأَبِي بَكْرٍ وَنِيطَ عُثْمَانُ بِعُمَرَ».

"Bu gece sâlih bir kişiye bir rüya gösterildi. Buna göre Ebu Bekir, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, Ömer, Ebu Bekir'e, Osman da Ömer'e bitiştirilip bağlandı."(332)

Bu iki hadîs de Sünen'lerde yer almaktadır.

SORU 213: Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'nın halifeliğine dâir icmalî delil nedir?

CEVAP: Bu hususa dâir deliller pek çoktur. Bunların bir kısmı Sahîh(-i Buhârî ve Müslim)'de yer almaktadır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُنِي عَلَى قَلِيبٍ فَنَزَعْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ أَنْزِعَ ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ وَفِي نَزْعِهِ ضَعْفٌ وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ ثُمَّ أَخَذَهَا عُمَرُ فَاسْتَحَالَتْ غَرْبًا فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنْ النَّاسِ يَفْرِي فَرِيَّهُ حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ حَوْلَهُ بِعَطَنٍ».

"Ben uykudayken kendimi üzerinde bir kova bulunan bir kuyunun başında gördüm. O kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çektim. Daha sonra Ebu Kuhafe'nin oğlu (Ebu Bekr) onu aldı. O da bir ya da iki kova çekti. Çekişinde biraz zayıflık vardı. Allah onun zaafını mağfiret buyursun. Sonra bu kova oldukça büyük bir kova halini aldı. Bunu Hattab'ın Oğlu aldı. İnsanlar arasında Ömer'in kuyudan su çektiği gibi çeken bir başka dahi birisini görmedim. Öyle ki insanlar onun (kuyunun) uzak çevrelerine kadar ulaştı."(333)

SORU 214: Ebu Bekir'in halifeliğine ve ilk halife oluşuna delil nedir?

CEVAP: Bu hususta da sayılamayacak kadar çok delil vardır. Bir bölümü az önce geçenlerdir. Bunların bir bölümü de Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de yer almaktadır:

(332) Ebû Dâvûd, IV, 208; Müsned, III, 355

(333) Buhârî, IV, 193; Müslim, VII, 113; Tirmizî, IV, 541

أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةٌ فَكَلَّمَتْهُ فِي شَيْءٍ فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ قَالَتْ :يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ جِئْتُ وَلَمْ أَجِدْكَ كَأَنَّهَا تُرِيدُ الْمَوْتَ قَالَ: «إِنْ لَمْ تَجِدِينِي فَأْتِي أَبَا بَكْرٍ».

Bir kadın, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi. Peygamber ona geri dönmesini istedi. Kadın: -Ölümü kastediyormuşcasına- eğer gelir de seni bulamayacak olursam? diye sordu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Beni bulamayacak olursan, Ebu Bekir'in yanına git." diye buyurdu.(334)

Bir diğer delil de Sahîh-i Müslim'de yer almaktadır. Aişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatı ile neticelenen hastalığında bana dedi ki:

«ادْعِي لِي أَبَا بَكْرٍ أَبَاكِ وَأَخَاكِ حَتَّى أَكْتُبَ كِتَابًا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَمَنَّى مُتَمَنٍّ وَيَقُولُ قَائِلٌ أَنَا أَوْلَى وَيَأْبَى اللَّهُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ».

"Bana babanı ve kardeşini çağır da bir yazı yazayım. Çünkü ben herhangi bir kimsenin bir temennide bulunmasından ve bir kimsenin kalkıp, ben (halifeliğe ondan) daha layıkım diyeceğinden korkarım. Oysa Allah da, mü'minler de Ebu Bekir'den başkasına razı olmazlar."(335)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatı ile sonuçlanan hastalığında namaz kıldırmak üzere öne geçirilmesi için de aynı sözleri söylemişti.(336)

Ayrıca Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Muhacir ve Ensar bütün ashâbı ile onlardan sonra gelenler, ona bey'at üzerinde icmâ' etmişlerdir.

SORU 215: Halifelikte Ebu Bekir'den sonra Ömer'in öne geçirilmesinin delili nedir?

CEVAP: Delilleri pek çoktur. Bir bölümü az önce geçti. Birisi de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«إِنِّي لَا أَدْرِي مَا قَدْرُ بَقَائِي فِيكُمْ فَاقْتَدُوا بِاللَّذَيْنِ مِنْ بَعْدِي وَأَشَارَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ».

«Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sonra ge-

(334) Buhârî, IV, 191; Müslim, VII, 110
(335) Müslim, VII, 110; Müsned, VI, 47, 106, 144
(336) Buhârî, I, 165; Müslim, II, 20; İbn Mâce, I, 389; Müsned, I, 221, 396, 405

lecek olan iki kişiye uyun.» demiş ve Ebu Bekir ile Ömer *radıyallahu anhumâ*'ya işaret buyurmuştur.(337)

Bir delil de deniz dalgaları gibi dalga dalga gelecek fitneler ile ilgili hadîsteki ifadelerdir. Huzeyfe *radıyallahu anh*, Ömer *radıyallahu anh*'a dedi ki: Seninle bu fitneler arasında kapalı bir kapı bulunmaktadır. Ömer *radıyallahu anh*: Bu kapı açılacak mı yoksa kırılacak mı? diye sormuş, Huzeyfe: Hayır kırılacak, demiştir. Bunun üzerine Ömer: O halde bir daha kapanmayacaktır, diye cevap vermiştir. Bu kapı Ömer idi. Kırılması ise onun öldürülmesiydi. Bundan sonra da ümmet arasından kılıç kalkmadı.(338)

Ayrıca ümmet Ebu Bekir *radıyallahu anh*'den sonra halifeliğe onun geçirilmesi üzerinde icma etmiştir.

SORU 216: Bu ikisinden sonra halifeliğe Osman'ın getirilmesinin delili nedir?

CEVAP: Bu hususta deliller pek çoktur. Bir bölümü bundan az önce kaydedilenlerdir. Birisi de Ka'b b. Ucre'nin rivâyet ettiği şu hadîstir:

ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِتْنَةً فَقَرَّبَهَا فَمَرَّ رَجُلٌ مُقَنَّعٌ رَأْسُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا يَوْمَئِذٍ عَلَى الْهُدَى». فَوَثَبْتُ فَأَخَذْتُ بِضَبْعَيْ عُثْمَانَ ثُمَّ اسْتَقْبَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: هَذَا؟ قَالَ: «هَذَا».

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir fitneden söz etti ve onun pek yakın olduğunu söyledi. Bu sırada başı örtülü bir adam geçti. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Bu o gün hidâyet üzere olacaktır" diye buyurdu. Ben hemen ileri atıldım ve Osman'ın kollarından yakalayarak, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yöneldim: Bu mu? dedim. O: "Bu" dedi. Hadîsi İbn Mace rivâyet ettiği gibi, Tirmizi de Murra b. Ka'b'dan rivâyet etmiş ve bu hasen sahîh bir hadîstir, demiştir.(339)

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«يَا عُثْمَانُ إِنْ وَلَّاكَ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ يَوْمًا فَأَرَادَكَ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تَخْلَعَ قَمِيصَكَ الَّذِي قَمَّصَكَ اللَّهُ فَلَا تَخْلَعْهُ».

(337) Müsned, V, 385, 402; Tirmizî, V, 609-610; İbn Mâce, I, 37
(338) Buhârî, VIII, 96; Müslim, IV, 524; İbn Mâce, II, 1305; Müsned, V, 401, 405
(339) Bk. Tirmizî, V, 628; İbn Mâce, I, 41; Müsned, IV, 235, 236, IV, 242 ve 243

"Ey Osman, eğer Allah bir gün bu işin başına seni getirecek olur da münafıklar Allah'ın sana giydirmiş olduğu o gömleğini çıkarmanı isteyecek olurlarsa sakın onu çıkarma!" Peygamber bu sözü üç defa tekrarladı. Bu hadîsi de İbn Mace sahîh bir isnad ile rivâyet etmiş, Tirmizi hasen olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân da bu hadîsi Sahîh'inde kaydetmiştir.(340)

Önce şura heyeti (Ömer *radıyallahu anh*'ın halifeyi belirlemek üzere görevlendirdiği kişiler) ile daha sonra da diğer ashâb-ı kirâm ona bey'at etmek hususunda ittifak etmişlerdir. Abdurrahman b. Avf'dan sonra ona ilk bey'at eden kişi de Ali *radıyallahu anh*'dır. Daha sonra diğer insanlar ona bey'at etmişlerdir.

SORU 217: Ali *radıyallahu anh*'ın halifeliğinin ve sözü geçen halifelerden sonra halifelik hakkına öncelikle sahib olduğunun delili nedir?

CEVAP: Bu hususta delil de pek çoktur. Bir bölümü de az önce geçenlerdir. Bir delil de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur:

«وَيْحَ عَمَّارٍ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَيَدْعُونَهُ إِلَى النَّارِ».

"Vay Ammar'a! Onu o haksızlıkla baş kaldıran kesim öldürecektir. O onları cennete çağırırken, onlar kendisini ateşe çağıracaklardır."(341)

Ammar *radıyallahu anh*, Ali *radıyallahu anh* ile birlikte idi. Onu Şam halkı öldürdü. O kendilerini sünnete, cemaate, hak imam olan Ali b. Ebî Tâlib *radıyallahu anh*'a itaate davet ediyordu. Bu hadîs Sahîh(-i Buhârî ve Müslim)'de yer almaktadır. Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki kitapta geçen bir hadîs-i şerife göre şöyle buyurmuştur:

«تَمْرُقُ مَارِقَةٌ فِي فُرْقَةٍ مِنْ النَّاسِ فَيَلِي قَتْلَهُمْ أَوْلَى الطَّائِفَتَيْنِ بِالْحَقِّ».

"Ayrılık zamanında insanlardan bir kesim hakkın dışına çıkacak, onları iki kesimden hakka daha yakın olan kesim öldürecektir."(342)

Hakkın dışına Hariciler çıktı, onları Ali *radıyallahu anh*, Nehrevan günü öldürdü. Bütün ehl-i sünnetin icmaı ile hakka en yakın olan odur.

(340) Tirmizî, V, 628; İbn Mâce, I, 41

(341) Buhârî, I, 115; Müslim, VIII, 185; Tirmizî, V, 669; Müsned, II, 161, 164, 206, III, 5, 22, IV, 197, 198, V, 214, 215, 306, 307, VI, 289, 300

(342) Müslim, III, 113; Ebû Dâvûd, IV, 217; Müsned, III, 32, 48

Yönetim

SORU 218: Müslümanların yöneticilerinin hakları nelerdir?

CEVAP: Onlara hak üzere samimiyetle bağlı kalmak, hakta onlara itaat edip, onlara hakkı emredip, uygun bir şekilde ve yumuşaklıkla öğüt vermek, arkalarında namaz kılmak, onlarla birlikte cihada çıkmak, zekâtı onlara vermek, haksızlık yapsalar ve zulmetseler de onlara katlanıp sabretmek, açık bir küfür ortaya koymadıkları sürece onlara kılıçla ayaklanmamak, yalan yere onları överek onları aldatmamak, ıslah olmaları ve başarı elde etmeleri için onlara dua etmek.

SORU 219: Buna dâir deliller nelerdir?

CEVAP: Buna dâir deliller pek çoktur. Bazılarını şöylece sıralayabiliriz: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ ﴾ [النساء: ٥٩]

"Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin, Rasûl'e itaat edin ve sizden olan emir sahiblerine de..." [en-Nisâ, 4/59]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنْ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ».

"Başınıza bir köle dahi tayin edilecek olsa, dinleyip itaat edin."(343) ;

«مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ مَا أَحَدٌ يُفَارِقُ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا فَيَمُوتُ إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً».

(343) Buhârî, VIII, 105; Müslim, VI, 14; Ebû Dâvûd, IV, 201; İbn Mâce, II, 955; Müsned, VI, 403

"Her kim başındaki emirden hoşuna gitmeyen bir şey görecek olursa, ona sabredip katlansın. Çünkü cemaatten bir karış kadar dahi ayrılıp ölen bir kimse mutlaka cahiliye ölümü ile ölür."(344)

Ubâde b. es-Sâmit *radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizi çağırması üzerine biz de ona bey'at ettik. Bizden aldığı sözler arasında şunlar vardı:

«مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةً عَلَيْنَا وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ».

"Hoşumuza giden ve gitmeyen hallerde, kolaylık ve zorluk zamanlarımızda, başkalarının bize tercih edilmesi halinde bile dinleyip itaat etmek ve emir sahibi olan kimseler ile çekişmemek üzere" bey'at ettik. "Ancak elinizde hakkında Allah'tan bir delilin bulunduğu açık seçik bir küfür görmeniz hali müstesna" buyurdu.(345)

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدَّعٌ أَسْوَدُ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا».

"Üzerinize Allah'ın Kitâbı'na uygun olarak sizi yöneten bir azası kesik siyah bir köle bile emir tayin edilecek olsa, onu dinleyip, ona itaat ediniz."(346)

«عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ».

"Hoşuna giden ve gitmeyen hususlarda dinleyip, itaat etmek müslüman kişinin görevidir. Ona masiyet ile emir verilmesi hali müstesnâ. Eğer ona masiyeti gerektiren bir emir verilecek olursa dinlemek de itaat etmek de yoktur."(347)

«إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ».

(344) Buhârî, VIII, 105; Müslim, VI, 21; Dârimî, II, 158; Müsned, I, 275, 297

(345) Buhârî, VIII, 87-88; Müslim, VI, 16-17; Nesâî, VII, 138-139; İbn Mâce, II, 957; Muvatta, II, 4; Müsned, V, 314, 316

(346) Müslim, VI, 15; Tirmizî, IV, 209; İbn Mâce, II, 955; Müsned, VI, 402, 403

(347) Buhârî, VIII, 105; Müslim, VI, 15; Tirmizî, IV, 209; Ebû Dâvûd, III, 40; Nesâî, VII, 160; İbn Mâce, II, 956; Müsned, II, 17

"İtaat ancak maruftadır."(348) Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ وَأُخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ».

"O (âmirin) sırtını dövse, malını alsa da dinleyip itaat et."(349)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir diğer hadîste şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً».

"Her kim itaatten el çekecek olursa, kıyâmet gününde lehine hiç-bir delil olmaksızın Allah'ın huzuruna çıkar ve her kim de boynunda bir bey'at bağı olmadan ölürse cahiliye ölümü ile ölür."(350)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yine şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَهِيَ جَمِيعٌ فَاضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ كَائِنًا مَنْ كَانَ».

"Bu ümmetin işi birlik ve ittifak halinde iken onu bölmek isteyen kimseyi kim olursa olsun kılıçla öldürün."(351)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir diğer hadîsinde şöyle buyurmaktadır:

«سَتَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ قَالَ لَا مَا صَلَّوْا».

"Bir takım yöneticiler olacak; (uygulamalarından) bazısının maruf olduğunu göreceksiniz, bazısının da münker olduğunu. Her kim marufu emrederse kurtulur, kim münkere karşı çıkarsa esenliğe kavuşur; ancak (o münkere) razı olan ve uyan kimse felaha ermez." Ashâb: "Bunlarla sa-vaşmayalım mı?" diye sorunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Namaz kıldıkları sürece hayır." buyurdu.(352)

Ve daha başka hadîs-i şerifler... Bütün bunlar da sahîh hadîsler ara-sındadır.

(348) Buhârî, VIII, 106; Müslim, VI, 15-16; Ebû Dâvûd, III, 40; Nesâî, VII, 160; İbn Mâce, II, 955
(349) Müslim, VI, 20; Ebû Dâvûd, IV, 95
(350) Müslim, VI, 22; Müsned, II, 70, 82
(351) Müslim, VI, 22; Nesâî, VII, 92-93; Ebû Dâvûd, III, 242; Müsned, IV, 261
(352) Müslim, VI, 23; Ebû Dâvûd, IV, 242; Tirmizî, IV, 529; Müsned, VI, 295, 302

SORU 220: İyiliği emredip münkerden alıkoymak kimin görevidir ve bunun mertebeleri nedir?

CEVAP: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَلۡتَكُن مِّنكُمۡ أُمَّةٞ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلۡخَيۡرِ وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ١٠٤ ﴾ [آل عمران: ١٠٤]

"Sizden hayra çağıran, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun. İşte onlar felâha erenlerin ta kendileridir." [Âl-i İmrân, 3/104]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ».

"Sizden kim bir münker (şerîatın kabul etmediği bir iş) görürse onu eliyle değiştirsin. Gücü yetmezse diliyle, yine gücü yetmezse kalbiyle (değiştirsin). Bu îmânın en zayıf halidir."(353) Hadîsi Müslim rivâyet etmiştir.

Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadîs-i şerifleri sayılamayacak kadar çoktur. Hepsi de iyiliği emredip, gören herkesin münkeri alıkoymakla görevli olduğuna delildir.

Bu görev bir başkası tarafından yerine getirilmedikçe o kimse üzerinden düşmez. Herkesin de görev yapması kendi durumuna göredir. Herhangi bir kul bu işi önlemeye daha muktedir ise ve onu daha iyi bilen birisi ise elbette bu görevi yerine getirmesi onun için daha vacib ve daha bağlayıcıdır.

Masiyet işleyen kimselere azab ineceği vakit ancak onların yapılmamasını söyleyen ve bundan alıkoymaya çalışanlar kurtulur. Biz bu meseleye dâir yeterli ve özel bir risâle kaleme aldık. Bu hususta hakkı taleb edenlere burada yazdıklarımız yeterlidir. Hamd Allah'adır, lütufları dolayısıyla minnet duygularımız O'nadır.

(353) Müslim, I, 50; Ebû Dâvûd, IV, 123; Tirmizî, IV, 469; Nesâî, VIII, 111; İbn Mâce, II, 1330; Müsned, III, 10, 20

Evliyâlık ve Keramet

SORU 221: Velilerin kerametlerinin hükmü nedir?

CEVAP: Velilerin kerametleri haktır. Kerâmet, kendilerinin herhangi bir müdahaleleri olmadan ve (kâfirlere) meydan okuma maksadı da güdülmeyen, onların elleriyle gerçekleşen, olağanüstü bir durumun görülmesidir. Bu işi Allah onlar vasıtası ile -onlar bu işi bilmeseler dahi- varlık aleminde meydana getirir. Ashâb-ı Kehf kıssası bir mağaraya sığınıp, mağaraları kaya parçası ile kapatılan üç kişinin kurtuluşuna dâir kıssa,(354) Rahib Cüreyc,(355) kıssası gibi.

Bütün bunlar o velîlerin peygamberlerine ait birer mucizelerdir. Bundan dolayı bu ümmet arasında kerametler daha çok ve daha büyüktür. Çünkü bu ümmetin peygamberinin mucizeleri de büyüktür, Allah nezdindeki değeri de pek fazladır. Ridde günlerinde Ebu Bekir *radıyallahu anh*'ın başından geçen bazı olaylar,(356) Ömer *radıyallahu anh*'ın minber üzerinden Sâriye'ye seslenerek Şam'da olduğu halde sesini duyması gibi. Yine Ömer *radıyallahu anh*'ın Mısır'daki Nil nehrine yazdığı mektub üzerine nehrin akması, el-Ala b. el-Hadramî'nin, Bizanslılarla savaş esnasında atı ile denize dalması, Ebu Müslim el-Havlani'nin, (yalancı peygamber) Esved el-Ansî'nin kendisi için yaptığı ateşin içinde namaz kılması ve buna benzer pekçok sahabinin peygamber zamanında ve ondan sonra ashâb-ı kirâm döneminde onlardan görülen olağanüstü haller bu kabildendir.

---

(354) Bu üç kişinin kıssası için bk. Buhârî, III, 51-52; Müslim, VIII, 89-90

(355) Rahib Cüreyc'in kıssası için bk. Buhârî, IV, 140; Müslim, VIII, 3-4; Müsned, II, 307

(356) Bk. İbn Ebi Âsım, Kitabu's-Sünne, II, 543; el-Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, V, 179; VIII, 298-299

Onların izinden güzelce giden tabiîn ile daha sonra günümüze kadar ve kıyâmet gününe kadar da görülecekler böyledir. Hepsi gerçekten peygamberimizin mucizeleridir. Çünkü velîler bunlara ancak Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tâbi olmakla nail olabilmişlerdir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tâbi olmayan kimselerin eliyle olağanüstü bazı haller görülecek olursa, şüphesiz ki bu bir keramet değildir, bir fitne ve bir göz boyamasıdır. Hatta bu gibi kimseler şeytanın dostlarındandır. Bundan Allah'a sığınırız.

SORU 222: Allah'ın velîleri kimlerdir?

CEVAP: Allah'a îmân edip, O'na karşı takvalı hareket eden, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uyan herkesdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾﴾ [يونس: ٦٢]

"Haberiniz olsun ki Allah'ın velîlerine hiçbir korku yoktur. Onlar kederlenecek de değillerdir." *[Yunus, 10/62]*

Daha sonra bunların kim olduklarını açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

﴿ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾﴾ [يونس: ٦٣]

"Onlar îmân edip, takvalı davrananlardır." *[Yunus, 10/63]*

Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿ٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ﴾ [البقرة: ٢٥٧]

"Allah îmân edenlerin velîsi (dost ve yardımcısı)dır. Onları karanlıklardan nûra çıkarır." *[el-Bakara, 2/257]*

Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَإِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٥٦﴾﴾ [المائدة: ٥٥ – ٥٦]

"Sizin (asıl) velîniz ancak Allah'tır, O'nun Peygamberi'dir ve namazını kılan ve rükû halinde iken zekâtını veren mü'minlerdir. Kim Allah'ı, Rasûlü'nü ve mü'minleri velî edinirse şüphe yok ki hizbullah (Allah'tan ve O'nun hükmünden yana olanlar) galib olacakların ta kendileridir." *[el-Maide, 5/55-56]*

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ آلَ أَبِي فُلَانٍ لَيْسُوا لِي بِأَوْلِيَاءَ إِنَّمَا أَوْلِيَائِي الْمُتَّقُونَ».

"Filan ailenin mensupları benim velîlerim değildir. Benim velîlerim ancak takva sahibi olan kimselerdir."(357)

el-Hasan(-ı Basri) *-Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun-* dedi ki: Bir takım kimseler Allah'ı sevdiklerini iddia ettiler. Yüce Allah da onları şu âyet-i kerîme ile sınadı:

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ ﴾ [آل عمران: ٣١]

"De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin..." *[Âl-i İmrân, 3/31]*

İmam Şafiî *rahimehullah* da şöyle demiştir: "Sizler bir adamın su üzerinde yürüdüğünü yahut havada uçtuğunu görseniz dahi, onun Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uyması hakkında bilgi sahibi olmadığınız sürece onu doğrulamayın, onun bu haline aldanmayın."

SORU 223: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: "Ümmetimden bir kesim hak üzere muzaffer kalmaya devam edecektir. Onlara muhalefet edenin, onlara zararı olmayacaktır. Allah'ın emri gelinceye kadar (bu böyle olacaktır)."(358) buyruğu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kastettiği kesim kimlerdir?

CEVAP: Bu kesim yetmiş üç fırka arasından kurtuluşa erecek olan fırkadır. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* helak olacak fırkalar arasından onu şu hadîsinde istisna etmiştir:

«كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً وَهِيَ الْجَمَاعَةُ».

"... Biri müstesna, hepsi ateşte olacaktır. O biri de cemaattir."(359)

Bir rivâyette de şöyle buyurmuştur:

«هُمْ مَنْ كَانَ عَلَى مِثْلِ مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي».

(357) Buhârî, VII, 73; Müslim, I, 136; Müsned, IV, 203

(358) Buhârî, IV, 187; Müslim, VI, 52-53; Ebû Dâvûd, IV, 97-98; Tirmizî, IV, 574; İbn Mâce, I, 5; Müsned, IV, 101; Dârimî, II, 132

(359) İbn Mâce, II, 1322; Müsned, III, 145, IV, 102

"Onlar bugün benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yolun benzeri üzerinde olacaklardır."(360)

Yüce Allah'tan bizleri onlardan kılmasını, bizi hidâyete ilettikten sonra kalblerimizi haktan çevirmemesini, bize kendi katından bir rahmet bağışlamasını niyaz ederiz. Şüphesiz ki O bağışları sonsuz olan (Vehhâb)'dır.

﴿ سُبْحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾ ﴾ [الصافات: ١٨٠ – ١٨٢]

"İzzet sahibi olan Rabbin onların niteleyegeldiklerinden münezzehtir. Gönderilmiş peygamberlere selam olsun, âlemlerin Rabbi Allah'a da hamdolsun." [es-Sâffât, 37/180-182]

Bu eseri derleyen -Yüce Allah ona ve anne babasına mağfiret buyursun- olarak derim ki: Bu eserin müsveddesini pazartesi 1 Şaban 1365 H. tarihinde tamamladım.

Temize çekme işini de aynı yılın on dört Şaban'ında bitirdim. Yüce Allah bütün amellerimizi yalnız kendisi için ihlasla yapılan amellerden kılsın.

(360) Taberânî, el-Mucemu's-Sağir, I, 256

Bibliyografya

(Eseri tahkik eden Ahmed b. Ali Allûş bu çalışması esnasında yararlandığı ve başvurduğu kaynakların bibliyografyasını vermiştir. Genelde bunlar dipnotlarda zikredilen kaynaklardır. Biz özellikle kaynakları gerektiği kadarı ile dipnotlarda gösterdiğimizden ötürü onun bibliyografyasından da aynı usülle dipnotlarda gösterilen eserler ile ilgili bilgileri vermekle yetineceğiz.)

1- Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred*, Beyrut, 1980

2- Beyhaki, el-Esma ve's-Sıfat, Beyrut

3- Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî, *Sahîh-u Müslim*, İstanbul, 1334 H.

4- Ebu Îsâ Muhammed b. Sevre et-Tirmizi, *el-Camiu's-Sahîh* (Tirmizi Süneni), Beyrut, tarihsiz.

5- İmam Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Halku Efali'l-İbâd*, Beyrut, 1404

6- Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistani, *Sünen*, Beyrut, tarihsiz

7- Ebu Muhammed Abdullah b. Abdu'r-Rahman ed-Darimî, *Sünen*, Faysal Abad Pakistan, 1404

8- Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini İbn Mace, *Sünen*, Beyrut, tarihsiz

9- Ebu Abdu'r-Rahman Ahmed b. Şuayb en-Nesai, *Sünen*, Beyrut -Mısır baskısından tıpkı basım-

10- Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul, 1315

11- Ahmed b. Hacer el-Askalani, *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahîhi' Buhârî,* el-Mektebetu's-Selefiye

12- Nuruddîn Ali b. Ebi Bekr el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*, Beyrut, 1402

13- İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medaricu's-Sâlikîn*, Beyrut, 1403

14- Ebu Abdullah el-Hakim en-Neysaburi, *el-Müstedrek*, Haleb-Beyrut

15- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut

16- Ebu'l-Hasen el-Eşari, *Makalatu'l-İslâmiyîn*, Kahire

17- Abdurrahman b. Şihabuddîn b. Receb el-Hanbelî, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, Riyad

İçindekiler

Birkaç satırla müellif.....5
Önsöz.....7
İbadet 9
İslâm Dîni ve Mertebeleri 15
İslâm'ın Rükunları 17
Îmân 31
Allah'a Îmân 36
Melekler'e Îmân.....72
Kitâblara Îmân 75
Peygamberlere Îmân 85
Âhirete Îmân 97
Kadere Îmân 138
Îmânın Şubeleri 163
İhsan.....167
Îmân ile Bağdaşmayan Şeyler.....169
Büyü ve Büyücü 180
Hamayıl, Nazar Boncuğu v.s. 183
Kâhinlik 185
Müneccimlik.....188

Uğursuzluk ve Nazar 191
Günahlar, Tevbe, Dünyevî Cezalar.....194
Sırât-ı Müstakîm (Dosdoğru Yol) 206
Bid'at, Kısımları ve Hükmü 209
Ashâb ve Ehl-i Beyt.....214
Halifelik 223
Yönetim 229
Evliyalık ve Kerâmet 233
Bibliyoğrafya 237
İçindekiler 239